

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

TÜRK MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA SULH

Yüksek Lisans Tezi

AYŞE SOY

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

TÜRK MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA SULH

Yüksek Lisans Tezi

AYŞE SOY

Danışman: DOÇ. DR. HAMİDE ÖZDEN ÖZKAYA FERENDECİ

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

HUKUK Anabilim Dalı ÖZEL HUKUK Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi AYŞE SOY'nın TÜRK MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA SULH adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 4.08.2016 tarih ve 2016-30/5 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 22 / 08 / 2016.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. HAMİDE ÖZDEN ÖZKAYA FERENDECİ	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. İBRAHİM AŞIK	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. SEDA ÖZMUMCU	

ÖZET

Çalışmamızın konusunu, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda Sulh” oluşturmaktadır. Sulh, görülmekte olan bir davada tarafların karşılıklı iradeleriyle aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yaptıkları sözleşmedir. Esasında sulh, mahkeme huzurunda yapılabileceği gibi mahkeme dışında da yapılabilmektedir. Ancak mahkeme dışında yapılan sulh, maddi hukuk sözleşmesi olması sebebiyle çalışma konumuz kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, sulh kavramı, hukuki niteliği ve özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, sulhün şekli ve zamanı incelenmiştir. Üçüncü bölümde, sulh sözleşmesi yapılabilecek davalar ve yapabilecek kişiler açıklanmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise sulhün hüküm ve sonuçları incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sulh, Mahkeme huzurunda yapılan sulh, Davalar, Medeni Usul Hukuku

ABSTRACT

The subject of this study is “Compromise in Turkish Law of Civil Procedure”. Compromise is an agreement which is formed in the instant case between the parties with their consensus in order to settle the conflict between them. Actually compromise can be formed both in the case before the court and out of the court. However, compromise out of the court was excluded from our study because of its material law characteristics. Our study consists of four sections. In the first section, focused on the term, legal nature and characteristics of compromise. In the second section, analyzed its way and time. In the third section, explained the cases which are possible for compromise and the people who could form the agreement. In the fourth and final section, analyzed the judgments and consequences of compromise.

Key words: Compromise, Judicial compromise, Cases, Law of Civil Procedure

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR.....	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SULH KAVRAMI, HUKUKİ NİTELİĞİ, ÖZELLİKLERİ, BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I.SULH KAVRAMI.....	3
II.SULHÜN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	6
A.Yargılama Hukuku Teorisi.....	6
B.Özel Hukuk Teorisi.....	7
C.Karma Teori.....	8
D.Çift Vakıa Teorisi.....	9
E.Görüşümüz.....	10
III.ÖZELLİKLERİ.....	11
A.Sulhün İki Yanlı Taraf Usul İşlemi Olması.....	11
B.Tarafların Aralarındaki Uyuşmazlığı Kısmen ya da Tamamen Sona Erdirebilmeleri.....	18
C.Dava Konusu Dışında Kalan Hususların Sulh Kapsamına Dahil Edilebilmesi.....	20
D.Şarta Bağlı Olarak Yapılabilmesi.....	21
IV.BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI.....	24
A.Sulh ve Feragat.....	24
B.Sulh ve Kabul.....	28
C.Sulh ve Uzlaşma (Avukatlık Kanunu gereği avukatlara tanınan uzlaşma yetkisi).....	30
V.SULH İLE İLGİLİ ÖZEL BİR DURUM: SULHE TEŞVİK.....	34
A.Ön İnceleme Aşaması ve Sulhe Teşvik.....	34
1. Genel Olarak Ön İnceleme Aşaması.....	34
2. Sulhe Teşvik.....	38
B.Aile Mahkemelerinde Sulhe Teşvik.....	44
C.İş Mahkemelerinde Sulhe Teşvik.....	51
D.Kamu Kurumları Açısından Sulhe Teşvik.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

SULHÜN ŞEKLİ VE ZAMANI

I.SULHÜN ŞEKLİ.....	54
A.Sulh Beyanının Mahkemeye Yönelik Olarak Yapılması.....	54
B.Maddi Hukukça Öngörölmüş Şekil Şartının Gerçekleştirilmesi.....	59
C.Farklı Merciler Huzurunda Yapılan Sulhler.....	60
1. Keşif Sırasında Yapılan Sulhler.....	60
2. Naip ve İstinabe Hakimi Huzurunda Yapılan Sulhler.....	61

3. Hakemler Huzurunda Yapılan Sulhler.....	62
4. İcra Mercileri Huzurunda Yapılan Sulhler.....	63
5. Yasaklı ve Reddedilen Hakim Huzurunda Yapılan Sulhler.....	65
6. Görevsiz ve Yetkisiz Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler.....	67
7. Yabancı Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler.....	69
II.SULHÜN ZAMANI.....	69
A.Genel Olarak.....	69
B.Hükmün Verilmesinden Önce Yapılan Sulh.....	70
C.Hükmün Verilmesinden Sonra Yapılan Sulh.....	72
1. Kanun Yoluna Başvurulmasından Önce Yapılan Sulh.....	72
2. Kanun Yoluna Başvurulmasından Sonra Yapılan Sulh.....	76
D.Hükmün Kesinleşmesinden Sonra Yapılan Sulh.....	78
E.Mahkeme Dışında Yapılan Sulh.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SULH SÖZLEŞMESİ YAPILABİLECEK DAVALAR VE YAPABİLECEK KİŞİLER

I.SERBESTÇE TASARRUF EDİLEBİLECEK DAVALARDA MÜMKÜN OLMASI.....	83
A.Genel Olarak Medeni Usul Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkeler.....	83
B.Tasarruf İlkesi.....	84
II.SULH İLE DAVANIN SONA ERMEDİĞİ HALLER.....	87
III.SULH SÖZLEŞMESİ YAPABİLECEK KİŞİLER.....	90
A.Sulhte Temsil.....	90
1. Genel Olarak.....	90
2. Gerçek Kişiler Açısından Sulh.....	92
a. Sınırlı Ehliyetliler.....	92
b. Sınırlı Ehliyetsizler.....	93
c. Tam Ehliyetsizler.....	96
3. Tüzel Kişiler Açısından Sulh.....	96
a. Özel Hukuk Tüzel Kişileri Bakımından.....	97
b. Kamu Hukuku Tüzel Kişileri Bakımından.....	98
4. Vekil Açısından Sulh.....	100
B.Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh.....	102
1. İhtiyari Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh.....	102
2. Mecburi Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh.....	104
a. Maddi Bakımdan Mecburi Dava Arkadaşlığı.....	104
b. Şekli Bakımdan Mecburi Dava Arkadaşlığı.....	105
C.Davaya Müdahale Halinde Sulh.....	107
1. Asli Müdahale Halinde Sulh.....	107
2. Fer'i Müdahale Halinde Sulh.....	108
D.Davanın İhbarı Halinde Sulh.....	109

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HÜKÜM VE SONUÇLARI, KANUN YOLLARI, SULHTEN RÜCU
EDİLEMESİ

I.SULH İLE DAVANIN SONA ERMESİ.....	112
A.Davanın Mahkeme Tarafından Verilecek Hükümle Sona Ereceği Görüşü.....	112
B.Davanın Mahkeme Tarafından Verilecek Hükme Gerek Kalmaksızın Doğrudan Doğruya Sulh ile Sona Ereceği Görüşü.....	113
C.Görüşümüz.....	115
II.SULH ÜZERİNE MAHKEMENİN VERECEĞİ KARAR.....	115
A.Sulh Şarta Bağlı ise Mahkemenin Vereceği Karar.....	115
B.Sulh Şarta Bağlı Değilse Mahkemenin Vereceği Karar.....	116
III.SULHÜN KESİN HÜKÜM TEŞKİL EDİP ETMEYECEĞİ HUSUSU.....	118
A.Genel Olarak Kesin Hüküm Kavramı ve Türleri.....	118
B.Sulhün Kesin Hüküm Teşkil Edip Etmeyeceği Hususu	121
1. Sulhün Maddi Anlamda Kesin Hüküm Teşkil Edeceğine İlişkin Görüş.....	121
2. Sulhün Şekli Anlamda Kesin Hüküm Teşkil Edeceğine İlişkin Görüş.....	122
3. Görüşümüz.....	123
IV.SULH HALİNDE KANUN YOLLARINA GİDİLİP GİDİLEMeyeceği HUSUSU.....	125
A.Olağan Kanun Yolları Bakımından.....	125
B.Yargılamanın Yenilenmesi Kanun Yolu Bakımından.....	129
V.SULHTEN DÖNÜLEMESİ.....	131
VI.SULHÜN İPTALİ.....	133
A.Genel Olarak.....	133
B.İrade Fesadı Halleri ve Gabin Sebebiyle Sulhün İptali.....	134
C.Sulhün Hükümsüzlüğünün İleri Sürülmesi.....	135
D.Süre.....	136
VII.SULH HALİNDE YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ.....	137
A.Sulh Halinde Yargılama Giderleri.....	138
B.Sulh Halinde Karar ve İlam Harcı.....	139
C.Sulh Halinde Vekalet Ücreti.....	140
VIII.SULHÜN İCRASI.....	143
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA.....	155

KISALTMALAR

ABD	Ankara Barosu Dergisi
AÜEHFD	Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Av.K.	Avukatlık Kanunu
bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
dn.	Dipnot
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	Esas
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	İçtihadı Birleştirme Kararı
İHFM	İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK	İcra ve İflas Kanunu
İKİD	İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi
İÜMHAD	İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
İzmir BD	İzmir Barosu Dergisi
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname

Koop. K.	Kooperatifler Kanunu
m.	Madde
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
ss.	Sonraki sayfa
T.	Tarih
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB Dergisi	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBB Yayınları	Türkiye Barolar Birliği Yayınları
TMK	Türk Medeni Kanunu
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
Y.TTK	Yeni Türk Ticaret Kanunu

GİRİŞ

Günümüzde, uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesine özel bir önem verilmektedir. Bu yol ile uyuşmazlıklar, taraflar arasında mahkeme kararına gerek kalmaksızın ve daha ileriki aşamalara götürülmeden çözüme ulaştırılabilecek, mahkemelerin iş yükünün daha da artması engellenebilecek, gereğinden fazla zaman, emek ve masraf harcanmasının önüne geçilebilecek ve usul ekonomisi ilkesine katkıda bulunulması sağlanabilecektir. Atfedilen bu önem dolayısıyla çalışmamızda, ilk kez 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ayrı bir kurum olarak düzenlenmiş olan mahkeme huzurunda yapılan sulhler incelenmiştir.

Çalışmamızda, yapılan geniş kapsamlı kaynak araştırması neticesinde incelenen kaynakların tamamı dikkate alınmakla birlikte özellikle çalışmamıza katkıda bulunacağı göz önünde tutularak doktrindeki tartışmalara da mümkün olduğunca yer verilmiştir. Ayrıca çalışmamızı zenginleştireceği ve uygulamadaki durumu ortaya koyacağı ve örnek oluşturacağı düşüncesiyle, konumuzla ilgili Yargıtay kararlarına atıf yapılmaya gayret edilmiştir.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, mahkeme huzurunda yapılan sulhün tanımı yapılarak özelliklerinden bahsedilmiş, benzer kurumlarla karşılaştırılarak aralarındaki farklar ve hukuki niteliği konuları üzerinde durulmuştur. Bölüm sonunda, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yasal anlamda ilk kez düzenlenmiş olan sulhe teşvik kurumu hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, sulhün ne şekilde yapılacağı, farklı merciler huzurunda geçerliliğinin ne olacağı ve zamanı hususları ele alınmıştır. Bölümün sonunda çalışmamız kapsamına dışına çıkılmadan, mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde, yine çalışmamız kapsamı dahilinde kalınarak sulhün temelini oluşturan tasarruf ilkesinden bahsedilmiş, sulh ile davanın sona ermediği haller, sulh olabilecek kişiler incelenmiştir.

Çalışmamızın dördüncü ve son bölümünde ise, özellikle uygulama açısından önem taşıyan sulhün hüküm ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, sulh ile davanın ne şekilde sona ereceği, sulh üzerinde mahkemenin ne şekilde karar vereceği, sulhün kesin hüküm teşkil edip etmeyeceği, edecek ise ne türde olacağı hususları incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, sulh neticesinde verilen karara karşı kanun yoluna gidilip gidilemeyeceği, irade fesadı hallerinin ya da gabin halinin varlığı nedeniyle sulhün iptali, yargılama harç ve giderleri ile sulhün icrası hususları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızın sonuç bölümünde ise, incelememiz neticesinde elde etmiş olduğumuz tespitler ile değerlendirilmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SULH KAVRAMI, HUKUKİ NİTELİĞİ, ÖZELLİKLERİ, BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I. SULH KAVRAMI

Bir hukuk davasının normal şartlar altında sona ermesi mahkemenin vereceği yargısal karar ile mümkündür. Ancak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.24'te düzenleme altına alınan ve dava konusu üzerinde tarafların serbestçe tasarrufta bulunabilmesini sağlayan “tasarruf ilkesi” nin bir sonucu olarak¹, taraflar mahkemenin hükmünü beklemeksizin davayı sona erdirebilirler. Bu ilke gereğince, kanunda aksi belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya zorlanamayacağı gibi bu kimselerin, açılmış davayı takip etme ve sona erdirme konularındaki yetkisi de elinden alınamaz.

Davaya son veren taraf işlemlerinden biri olan sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların karşılıklı iradeleriyle aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yaptıkları sözleşmedir.

Gerek uygulamada gerekse doktrinde tartışmasız olarak varlığı kabul edilmekle birlikte, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda ayrı bir kurum olarak düzenlenmemiş olan sulh, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile m.313-315'te hükme bağlanmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu öncesinde ayrı bir kurum olarak düzenlenmemiş olmasına rağmen Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m.63 (*Sarahaten mezuniyet verilmemişse vekil sulh olamaz ...*), m.151 (*Zabıt katibi hakim in nezareti altında tahkikat ve muhakematın cereyanını zabıtnameye kaydeder. Zabıtname, mahkemenin ve hakimlerin isimlerini, tahkikat ve muhakematın cereyan ettiği mahalli, celsenin açıldığı gün ve saati, iki tarafın ve vekillerinin isimlerini, cereyan eden muhakeme ve muamele ile iki tarafın ne gibi evrak ibraz ettiklerini, muhakemenin aleni*

¹ Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 25. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014, s.505; Abdurrahim Karşlı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İstanbul: Alternatif Düşünce Yayınevi, 2014, s.241; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, **Medeni Usul Hukuku**, 14. Bası, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013, s.820; Nedim Meriç, **Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011, s.202.

icra kılındığını veya aleniyetin ref'ini icap eden esbabı, ikrarı veya sulhu veya davaya kısmen veya tamamen nihayet veren feragati, hulasai iddia ve müdafaati, şuhut ve ehli hibrenin beyanatını, münaziunfihin keşif ve muayenesi halinde rapor hulasasını ve ittihaz olunan kararlar sureti tefhimini ihtiva eder.), m.213 (Davanın her aşamasında tahkikat hakimi iki tarafı veya vekillerini çağırarak davanın maddi olguları hakkında beyanlarını dinleyebilir ve sonuç vereceği umulan hallerde bunları sulha da teşvik edebilir.), m.513 (Tayin olunan muhakeme gününde iki taraftan her biri haklarını istinat ettirdikleri vesikaları ibraz ederler ve mahkeme evvelemirde iki tarafı sulha teşvik eder.), m.514 (Sulh vukuunda celse masarifi muhakemesi yarıya tenzil olunur. İki tarafa celsede hazır bulundukları için bir şey verilmez.), m.515 (İki taraf sulh olmazlarsa esas dava rüyet ve hallolunur); İcra ve İflas Kanunu m.38 (Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir.), m.226 (İdare, ikimilyar liraya kadar olan alacaklardan doğrudan doğruya, daha ziyade alacaklardan alacaklılar toplanmasının vereceği yetkiyle sulh olabilir ve tahkim yapabilir.); 818 sayılı Borçlar Kanunu m.191 (Müşteri, bayii vaktinde davadan haberdar ve kendi namına müdafa ve husumette bulunmasını talep ve ihtar edipte dinletememiş ise; üçüncü şahsın mebi üzerindeki hakkını hüküm beklemeksizin hüsnü niyetle tanımış yahut istihkak müddeisiyle sulh akdetmiş olsa bile, bayie zaman terettüp eder.), m.388 (Hususi bir salahiyeti haiz olmadıkça vekil, dava ikame edemez, sulh olamaz, tahkim edemez, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, hibe edemez, bir gayrimenkulü temlik veya bir hak ile takyit edemez.) gibi çeşitli kanun hükümlerinde sulhten söz edilmekteydi².

Sulh, davaya son veren diğer taraf işlemleri olan feragat ve kabulden farklı bir kavramdır. Feragat ve kabulde tek taraflı irade beyanı ile uyuşmazlığa son verilmesi söz

² Bu husus 7. HD'nin 22.9.2008 T., 2008/3394 E., 2008/3583 K. sayılı kararında şu şekilde ifade edilmiştir: "Usul hukukumuzda bir başka deyişle HUMK'ta sulh müessesesi düzenlenmemiştir. Sosyal ve yargısal bir gereksinim sonucu yerleşik Yargıtay uygulamasında kararlılık kazanan görüşlere göre davacının netice-i talebinin bir bölümünden vazgeçmesi, davalının ise davacının isteminin bir bölümünü kabul etmesi şeklinde tarafların ortaklaşa açıkladıkları ve üzerinde birleştikleri irade beyanları "sulh" olarak nitelendirilmektedir." (www.kazanci.gov.tr; Ayrıca çalışmamızın devamında, kaynak belirtilmeyen diğer kararlar için de bahsi geçen kaynak kullanılmıştır); Bu yöndeki 14. HD'nin 3.6.2010 T., 2010/5944 E., 2010/6502 K. sayılı benzer nitelikteki kararı ise şu şekildedir: "Bilindiği gibi, tarafların karşılıklı anlaşarak davaya konu uyuşmazlığı sona erdirmeleri olarak tanımlanan sulh kurumu Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenmemiştir. Ancak, hukuk yargılamasında usul sözleşmeleri düzenlenmesi mümkündür. Bu sebeple taraflar arasında sulh anlaşması yapılmasına engel de yoktur. Ayrıca, H.U.M.K. nun çeşitli maddelerinde sulhten söz edilmektedir."

konusu iken, sulhte karşılıklı olarak fedakarlıkta bulunulmak suretiyle, yani bir sözleşme yapılarak uyuşmazlığın sona erdirilmesi söz konusudur³. Bu sözleşme çoğu zaman kısmi kabul kısmi feragat şeklinde, yani davacının talep sonucunun bir kısmından feragat etmesi, davalının da diğer kısmını kabul etmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır⁴. Ancak taraflardan yalnızca birisinin fedakarlıkta bulunması durumunda ortada bir sulh değil, bir borç ikrarı ya da feragat söz konusu olacaktır⁵.

Örneğin, A'nın, B'nin kendisine 1.000 TL borçlu olduğunu iddia ettiğini, B'nin ise A'ya hiç borcu olmadığını iddia ettiğini farz edelim. Tarafların 500 TL üzerinde sulh olmaları durumunda, A'nın iddia ettiği alacağın 500 TL'lik bölümünden feragat ettiği, B'nin ise 500 TL'lik kısmını ödemeyi kabul ettiği anlaşılmaktadır⁶.

Bir başka örnek, ödünç sözleşmesine dayanarak açılan alacak davasında davacının, asıl alacak yanında davalının faiz ve cezai şart ile birlikte yargılama giderlerine ve vekalet ücretine de mahkum edilmesini talep etmesi durumunda, davanın daha fazla uzamasını engellemek ve davayı olabildiğince çabuk sona erdirmek amacıyla cezai şart ve yargılama giderlerine ilişkin talebinden davacının vazgeçtiğini, davalının da cezai şart ve yargılama giderleri dışındaki talepleri kabul ettiğini kabul edersek, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmek amacıyla kısmi kabul kısmi feragat şeklinde sulh olduklarını kabul etmiş oluruz⁷.

Sulh, mahkeme huzurunda yapılabileceği gibi (mahkeme içi sulh) mahkeme dışında da bir sulh sözleşmesinin yapılıp mahkemeye bildirilip tutanağa geçirilmesi ve imzalanması suretiyle de yapılabilmektedir. Mahkeme dışında yapılan bu sulh

³ Ergun Önen, **Medeni Yargılama Hukukunda Sulh** (Sulh), Ankara: AÜHFY, 1972, s.23; Ergun Önen, **Medeni Yargılama Hukuku**, Ankara: AÜHFY, 1979, s.278; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Altıncı Baskı, Cilt.IV, İstanbul, 2001, s.3742; Süha Tanrıver, "Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler" (Sulh), **Makalelerim I**, Ankara: Asil Yayın, 2005, s.35; Süha Tanrıver, **İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi** (İlamlı İcra), Ankara: Yetkin Yayınevi, 1996, s.84; İlhan ULUSAN, "Maddi Hukuk ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi", **İÜMHAD**, 1971/5-7, s.153; Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler**, İstanbul Barosu Yayınları, 2006, s.169; Bu hususta HGK'nun 15.12.1973 T., 1972/6-537 E., 1973/1201 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleri ile bir sözleşmeye bağlamalarıdır. Bu mahiyeti itibarıyla de icap ve kabul ile oluşan bir sözleşme niteliğini taşır. Sulhün sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünün gerektirir. ... Az önce açıklanan hukuki esaslar uyarınca sulhten tek taraflı olarak vazgeçilemeyeceği gibi, tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulduğu yolunda da dosyada bir delil ve iddia mevcut değildir. Bu nedenle direnme kararı usul ve yasaya uygun bulunmaktadır; onanması gerekir."

⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.827; Kuru, s.3742; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.513.

⁵ Kemal Fikret Arık, "Mahkeme Önünde Sulh", **AÜSBFD**, 1954/9-1, s.146.

⁶ Önen, Sulh, s.29.

⁷ Timuçin Muşul, **Medeni Usul Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2012, s.444.

sözleşmesi esas itibariyle bir maddi hukuk işlemi olup borçlar hukukunun kapsamı içerisinde yer alır⁸. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.313-315'te düzenlenen ve çalışmamızın konusunu oluşturan sulh ise mahkeme huzurunda yapılan sulhtur.

II. SULHÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün hukuki niteliği konusunda doktrinde görüş birliği mevcut değildir. Konuyla ilgili dört grupta toplanabilecek şekilde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre;

A. Yargılama Hukuku Teorisi

Yargılama hukuku teorisine göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh usul hukukunun bir parçasıdır. Maddi hukukun kapsamında yer alan sulh sözleşmesi ile arasında yalnızca bir isim benzerliği bulunmaktadır. Bunun dışında başka herhangi bir ortak yönü yoktur. Bu iki kurum, gerek içerikleri gerekse hüküm ve sonuçları bakımından birbirinden oldukça farklıdır. Bu yüzden mahkeme huzurunda yapılan sulhün hukuki yapısı ile hüküm ve sonuçları, ait olduğu usul hukuku prensiplerine göre belirlenmelidir⁹.

Bu görüş, maddi hukukça geliştirilen prensiplerin yalnızca kendi alanında geçerliliğinin olduğundan ve usul hukuku alanına uygulanamayacağından bahsetmekle birlikte, aksi görüşte olanları, maddi hukukun hazırlamış olduğu sulh kavramını kabul ederek işin kolayına kaçtıkları iddiasıyla eleştirmiştir. Ayrıca mahkeme huzurunda yapılan sulhün temel işlevi, mahkemenin vereceği hükmün yerine geçip davayı sona erdirmesidir. Bu şekilde uyuşmazlık hükmüyle değil tarafların aralarında yapmış oldukları sulh sözleşmesi ile sona erdirilmektedir. Sulhün ortaya çıkacak sonuç bakımından mahkeme hükmü ile aynı etkiye sahip olması bile kendi başına usul hukukuna ait bir kurum olduğunu göstermektedir¹⁰.

⁸ Kuru, s. 3745; Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi (Şerh)**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012, s.1355; Zekeriya Yılmaz, **6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2012, s.676.

⁹ Önen, Sulh, s.34, dn.1'de anılan yazarlar; Tanrıver, Sulh, s.37, dn.8'de anılan yazarlar.

¹⁰ Önen, Sulh, s.34'de anılan yazar.

Doktrinde bu görüşü savunanlar, mahkeme huzurunda yapılan sulhün, maddi hukuktaki etkilerine ilişkin açıklama yapamamalarından dolayı eleştirilmiştir¹¹.

B. Özel Hukuk Teorisi

Diğer bir görüş olan özel hukuk teorisini savunanlar, mahkeme huzurunda yapılan sulhün usul hukuku alanına ait olmasını kesin olarak reddetmekte, bunun sadece bir maddi hukuk sözleşmesi olduğunu kabul etmektedirler¹².

Bu teorinin savunucuları da iki gruba ayrılmaktadır. Birinci gruba göre¹³, mahkeme huzurunda yapılan sulh, ne bir usul hukuku işlemidir ne de usul hukukuna ait etki ve sonuçlar doğurur. Mahkeme huzurunda yapılan sulhün, bütün yönleriyle bir maddi hukuk işlemi olduğunu ve görülmekte olan bir dava üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını kabul etmektedirler. Burada davayı sona erdiren durum tarafların uyuşmazlığı sona erdirmeye, davanın takibinden vazgeçme iradeleri olmaktadır. Yani davayı sona erdiren aslında mahkeme huzurundaki sulhün etkisi değildir denilmektedir. Ayrıca, mahkeme huzurunda yapılan sulhte mahkemenin işlemi basit bir çekişmesiz yargı işleminden ibaret olup, sulhe mahkemenin iştirak etmesinin bir önemi bulunmamaktadır. Sulhün davanın görüldüğü mahkemenin dışındaki bir mahkemede yapılabilmesi de mümkündür.

İkinci gruba göre ise¹⁴, mahkeme huzurunda yapılan sulh bir maddi hukuk sözleşmesidir. Ancak usul hukuku ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığını da söylemek doğru olmayacaktır. Mahkeme huzurunda yapılan sulh maddi hukukun yanı sıra usul hukukuna da ait etki ve sonuçlar içerebilir. Ancak asıl önemli olan husus, sulhün içeriğinin maddi hukuk karakterli olması ve bu hukukun kurallarını içermesidir.

¹¹ Önen, Sulh, s.40; Tanrıver, Sulh, s.37, dn.9'da anılan yazarlar.

¹² Önen, Sulh, s.35, dn.7 ve dn.10'da anılan yazarlar; Ayrıca gerek mahkeme huzurunda yapılan sulhün gerekse mahkeme dışı sulhün tam bir özel hukuk sözleşmesi olduğu yönündeki görüşü için bkz. Feridun Müderrisoğlu, **Avukatlık Vekalet ve Ücret Sözleşmesi ve İçtihatlar**, Ankara, 1974, s.109-110.

¹³ Önen, Sulh, s.36, dn.12'de anılan yazarlar; Müderrisoğlu, s.109.

¹⁴ Önen, Sulh, s.36, dn.14'de anılan yazar; Tanrıver, Sulh, s.37, dn.11'de anılan yazarlar.

Bu görüşün savunucuları ise, davanın sona ermesinin maddi hukuk sözleşmesinin bir sonucu olmadığını, sulhün içeriği dolayısıyla sona erdiğini açıklamakta yetersiz kalmaları nedeniyle doktrinde eleştirilmiştir¹⁵.

C. Karma Teori

Bahsedilen bu iki teorinin birleştirilmesinden oluşan karma teoriye göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh, ne sadece bir usul işlemi ne de maddi hukuk sözleşmesidir. Aksine hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ait özellikleri aynı anda bünyesinde birleştiren, karma karakterli bir hukuki kurumdur. Bu durumun doğal sonucu olarak da mahkeme huzurunda yapılan sulhlere hem usul hukuku hem de maddi hukuk kuralları birlikte uygulanacaktır¹⁶.

Bu görüşün savunucuları da kendi aralarında çeşitli gruplara ayrılmıştır. Bazılarına göre sulhün maddi hukuk yönü daha ağırken¹⁷, bazılarına göre usul hukuku yönü daha ağırdır¹⁸. Bazılarınca ise maddi hukuk yönü ile usul hukuku yönü arasında eşitlik söz konusudur¹⁹.

Bu görüşü savunanlar, sulhün ilk kısmı üzerinde yani içeriği itibariyle bir maddi hukuk işlemi olduğu hususunda görüş birliği içerisinde bulunmaktadır. Ancak ikinci kısmı olan usul işleminin ne olabileceği açısından görüş ayrılığı söz konusudur²⁰.

Sulhe usul işlemi niteliği kazandırabilecek husus olarak, doktrinde bir fikre göre sulhün davayı sona erdirme fonksiyonu²¹, bir fikre göre icra edilebilme yeteneği²², başka bir fikre göre ise taraf beyanlarının tutanağa geçirilmek üzere bildirilmesi, mahkeme huzurunda sulh için gerekli usuli şekil şartlarının yerine getirilmesi ve tutanağa geçirilmesi şeklinde ardı ardına yapılan üç ayrı işlem olarak gösterilmiştir²³. Ancak açıklanan bu fikirler, doktrinde çok fazla taraftar bulamamış, beyan teorisi olarak

¹⁵ Önen, Sulh, s.41.

¹⁶ Önen, Sulh, s.41; Tanrıver, Sulh, s. 38; Ulusan, s.183; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, 6. Bası, İstanbul, 1997, s.568-569; Meriç, s.207-208; Orhan Yılmaz, “Taşınmaz Mallara İlişkin Davalarda Sulh”, **Yargıtay Dergisi**, 1976/3, s.91.

¹⁷ Önen, Sulh, s.37, dn.17’de anılan yazarlar.

¹⁸ Önen, Sulh, s.37, dn.18’de anılan yazarlar.

¹⁹ Önen, Sulh, s.37, dn.19’da anılan yazar.

²⁰ Önen, Sulh, s.38.

²¹ Önen, Sulh, s.39, dn.25’de anılan yazarlar.

²² Önen, Sulh, s.39, dn.26’da anılan yazar.

²³ Önen, Sulh, s.39, dn.29’da anılan yazar.

anılan başka bir görüş kabule değer görülmüştür. Bu teoriye göre sulhün usuli yönünü, maddi hukuk işlemi olan sulh sözleşmesinin mahkemeye sunulması oluşturmaktadır. Bu iki işlem zaman itibariyle birbirinden ayrılabilir. Yani, taraflar mahkeme huzurunda değil de, daha önceki bir zamanda mahkeme dışında bir sulh sözleşmesi düzenleyip bunu daha sonra mahkemeye beyan edebilirler. Mahkemeye yapılan beyan ile artık bu iki ayrı unsur ayrılmaz biçimde birleşmiş olmaktadır²⁴. Bu teori de, mahkeme huzurundaki sulhün tarafların beyanı yerine mahkemenin teşvikiyle yapılması durumunda taraflarca mahkemeye yapılmış bir sulh sözleşmesi beyanının olmaması sebebiyle eleştirilmiştir²⁵.

Doktrinde hakim görüş²⁶ olarak kabul edilen ve Yargıtay²⁷ tarafından da benimsenen bu teoriye yönelik olarak, bir sözleşmenin ya maddi hukuk ya da usul hukuku karakterli olabileceği ileri sürülerek eleştiri getirilmiştir²⁸.

D. Çift Vakıa Teorisi

Doktrinde ileri sürülen bir başka görüş ise çift vakıa teorisidir. Yargılama hukuku teorisi ile karma teori arasında yer alan bu görüşe göre, mahkeme huzurunda yapılan sulhler, hem bir maddi hukuk işlemi hem de usul hukuku işlemidir ancak bu işlemler birbirlerinden bağımsızdır, aralarında karma teori savunucularının kabul ettiğinin aksine sıkı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu yüzden bu işlemlerin geçerliliğinin ve etkilerinin birbirinden ayrı ve bağımsız olarak ele alınması gerekir. Sulh ile taraflar arasındaki uyuşmazlık sona erdirilirse mahkeme huzurunda yapılan sulh ve sulh sözleşmesi birbirinden bağımsız iki ayrı işlem durumunda olacaktır²⁹.

²⁴ Önen, Sulh, s.39, dn.31’de anılan yazarlar.

²⁵ Önen, Sulh, s.40, dn.33’de anılan yazarlar.

²⁶ Önen, Sulh, s.41-42; S. Şakir Ansay, “Sulh”, **AÜHFD**, 1944/1-2, s.205; Tanrıver, Sulh, s.38-39; Kuru, s.3747; Ulsan, s.183-184; Üstündağ, s.568-569; Meriç, s.207-208; Pekcanıtez, Atalay ve Özkes, s.422; O. Yılmaz, s.89-90; Arık, s.151; Feragat açısından aynı yönde görüşleri için bkz. Leyla Akyol Aslan, **Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011, s.191-195; Kabul açısından aynı yönde görüşleri için bkz. İbrahim Ermenek, **Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2009, s.41-43.

²⁷ 13. HD’nin 17.05.2012 T., 2012/8040 E., 2012/12696 K. sayılı kararı; “Sulh sözleşmesi, o sözleşmeyle ilgili bulunan tarafların arasında meydana gelmiş uyuşmazlığın taraflardan her birinin bazı haklarından fedakarlıkta bulunup uyuşmazlığı ortadan kaldırmaları konusundaki irade açıklamalarının birleşmesidir. Gerçekten Sulh (Vergleich), tarafların arasındaki hukuki münasebete dair bir uyuşmazlığa veya şüpheli bir duruma son vermek amacıyla karşılıklı rıza ve fedakarlıkla yapmış oldukları bir sözleşmedir. Sulh maddi hukuk bakımından borcu, usul hukuku bakımından ise davayı sona erdiren sebeplerdendir.”

²⁸ Önen, Sulh, s.41, dn.37’de anılan yazar.

²⁹ Önen, Sulh, s. 40, dn.35’de anılan yazar; Tanrıver, Sulh, s.38, dn.14’de anılan yazarlar.

Bu görüş, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile sulh sözleşmesini tek bir vakıanın hukuken birbirinden bağımsız iki ayrı bölümü olarak görüyor olması dolayısıyla eleştirilmiştir. İki ayrı sözleşmenin yapıldığının kabul edilmesi durumunda tarafların tek bir anlaşma yapmak isteyecek olmalarından dolayı bu durumun taraf iradesine aykırılık oluşturacağı ileri sürülmüştür³⁰.

E. Görüşümüz

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün sadece bir usul işlemi olduğu yönündeki görüş, tarafların karşılıklı olarak davayı sona erdirmeye yönündeki irade açıklamalarını göz ardı etmesi ve ayrıca irade fesadı hallerinden birisine dayanarak sulhün iptalini açıklayamaması sebebiyle eleştirilmiştir. Gerçekten de Kanun'da sulhün irade fesadı hallerinde iptal edilebileceği açık bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin temelinde ise sulhün bünyesinde barındırdığı maddi hukuk işlemi yer almaktadır. Bu bakımdan sulhün sadece bir usul işlemi olduğu görüşüne katılmak mümkün değildir.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün sadece bir maddi hukuk işlemi olduğu görüşüne de katılmak mümkün değildir. Zira, içerik itibarıyla maddi hukuk işlemi olan sulh sadece maddi hukuka değil aynı zamanda usul hukukuna da ait bir takım sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere sulhü sadece bir maddi hukuk işlemi olarak gören bu görüş, davanın sona ermesinin maddi hukuk sözleşmesinin bir sonucu olmadığını, sulhün içeriği dolayısıyla davanın sona erdiğini ve sulhün icra edilebilme kabiliyetini açıklamakta yetersiz kalması sebebiyle haklı olarak eleştirilmiştir.

Çifte vakıa teorisi ise, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile sulh sözleşmesini tek bir vakıanın hukuken birbirinden bağımsız iki ayrı bölümü olarak görmesi ve bu yüzden maddi hukuk ile usul hukuku işlemlerinin geçerliliğinin ve etkilerinin birbirinden ayrı ve bağımsız olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmesi nedeniyle eleştirilmiştir.

Kanaatimizce, mahkeme huzurunda yapılan sulh, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ait özellikleri aynı anda bünyesinde barındıran, karma karakterli bir

³⁰ Önen, Sulh, s.41.

hukuki işlemdir. Çünkü gerçekten de her şeyden önce mahkeme huzurunda yapılan sulh, içerik itibariyle bir maddi hukuk işlemidir. Taraflar, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla mahkeme huzurunda bir sözleşme yapmaktadır³¹. Ancak içerik itibariyle maddi hukuk işlemi olan sulh, aynı zamanda da bir usul işlemidir. Şöyle ki, tarafların sulh olmaya yönelik irade beyanlarını mahkeme huzurunda açıklamaları, bu beyanların tutanağa geçirilerek altının taraflar, zabıt katibi ve hakim tarafından imzalanması birer usul işlemidir. Ayrıca bu şekilde hüküm ve sonuçlarını doğurabilecek olan sulhün davayı sona erdirmesi ve icra kabiliyetine sahip olması da sulhe usul hukuku tarafından tanınan niteliklerdir³².

Yapılan bu açıklamalar çerçevesinde, mahkeme huzurunda yapılan sulhün, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ait özellikleri aynı anda bünyesinde barındıran, karma karakterli bir hukuki işlem olduğu söylenebilir.

III. ÖZELLİKLERİ

A. Sulhün İki Yanlı Taraf Usul İşlemi Olması

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, dava konusu uyuşmazlığı ve dolayısıyla davayı sona erdiren olması nedeniyle bir usul işlemi özelliği gösterir³³. Davayı sona erdiren diğer usul işlemleri olan feragat ve kabulden farklı olarak, sulhte iki taraflı bir usul işlemi söz konusudur. Daha önce bahsedildiği üzere, burada karşılıklı olarak fedakarlıkta bulunulması, yani bir sözleşme yapılması suretiyle uyuşmazlığın sona erdirilmesi söz konusudur. Bu anlamda çalışma konumuzun dışında olmakla birlikte kısaca usul işlemlerinden bahsedilmesi yerinde olacaktır.

Davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar bu davanın yürütülmesi ve hükme bağlanması için birçok işlem yapılmaktadır. Yargılama faaliyeti de birbirini takip eder şekilde yapılan bu usul işlemlerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır³⁴.

³¹ Önen, Sulh, s.41; Tanrıver, Sulh, s.38.

³² Önen, Sulh, s.41; Tanrıver, Sulh, s.38.

³³ Üstündağ, s.578; Kuru, s.3744-3745; Muşul, s.444.

³⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.253; Karlı, s.353.

Usul işlemleri açık bir şekilde usul kanunumuzda tanımlanmadığı için doktrinde birçok tanım ortaya konulmuştur. Genel olarak üzerinde uzlaşılan tanım ise şöyledir: Davanın açılmasından itibaren hükmün elde edilmesine kadar taraflar arasında ve taraflarla mahkeme arasında usuli bir ilişki doğmaktadır. Bu usuli ilişki çerçevesinde biri diğerinin şartını ya da sonucunu oluşturan pek çok işlem yapılmaktadır. Bu şekilde taraflar ya da mahkeme tarafından birbiri ardına yapılan, şart ve sonuçları medeni usul hukuku tarafından belirlenen söz konusu işlemlere usul işlemleri denilmektedir³⁵. Bu anlamda usul işlemlerinin bir hakkın korunmasını, elde edilmesini ya da ileri sürülmesini sağlayan işlemler süreci olduğu kabul edilebilir³⁶.

Doktrinde usul işlemlerine ilişkin genel olarak geçerli olan ortak özellikler şu şekilde belirtilmektedir:

Usul işlemleri ancak dava ilişkisi içerisinde hukuki sonuç doğurmaktadır. Dava dışında ise söz konusu işlemlerin herhangi bir geçerliliği ve etkisi olmamaktadır³⁷.

Usul işlemleri kural olarak şekle tabidir. Bunların hangi şekilde yapılacağı, her işlem için özel hükümlerle belirlenmiştir. Genellikle yazılı şekilde yapılması gerekmekte birlikte sözlü şekilde yapılmasının yeterli olduğu usul işlemleri de mevcuttur. Sözlü olarak yapılan işlemlerin ise mahkemece tutanak ile belgelendirilmesi gerekmektedir³⁸.

Usul işlemleri, davanın en kısa sürede sonuçlanmasını sağlamak adına süreye tabi tutulmaktadır. Bu süreler kanun tarafından ya bizzat tayin edilmiş ya da hakimnin takdirine bırakılarak düzenlenmiştir. Taraflar için getirilmiş olan sürelerin hak düşürücü nitelikte olmasına karşılık, mahkeme için getirilmiş olan süreler konusunda böyle bir durum söz konusu değildir³⁹.

Usul işlemlerinin temel amacı taraflar arasındaki uyuşmazlığın mümkün olan en kısa zamanda çözülmesini, bu yolda yargılamanın ilerletilmesini sağlamasıdır. Ancak

³⁵ Karşlı, s.353.

³⁶ Karşlı, s.353.

³⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.254.

³⁸ Karşlı s.423; H. Yavuz Alangoya, M. Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları (Usul)**, Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, İstanbul: Beta, 2009, s.165; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.257.

³⁹ Karşlı, s.364; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.167.

gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ya da ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen bir olaya, yani bir şarta bağlanması durumunda, söz konusu amaç ile çelişkili bir durum ortaya çıkacaktır. Bu sebeple usul işlemlerinin şarta bağlanması mümkün değildir⁴⁰. Ancak şöyle bir ayırım yapılmaktadır: Usul işlemi dava dışında bir şarta bağlanıyorsa kural olarak bu işlem geçersiz olacaktır. Ancak dava içinde bir olay ya da şarta bağlanıyorsa bu işlem geçerlidir. Böylece terditli işlemlerin yapılabilmesi mümkün kılınmış olmaktadır⁴¹.

Usul işlemleri şekil, amaç ve sonuçları bakımından maddi hukuk hükümlerine değil, usul hukuku hükümlerine tabidir. Bu sebeple de irade sakatlığı hallerine dayanılarak feshedilmeleri mümkün değildir⁴². Yine yapılan usul işleminin serbestçe geri alınabilmesi de mümkün değildir⁴³. Ancak usul kanunumuz gereğince amacına aykırı, hatalı taraf işlemlerinin ıslah yoluyla kısmen ya da tamamen düzeltilebilmesi mümkündür⁴⁴.

Usul işlemlerinin, ilgililerce bilinmesi hatta yazılı ya da sözlü olarak ilgililere bildirilmesi gereklidir. Zira birçok usul işleminin tamamlanıp hüküm ifade edebilmesi için tebliğ edilmiş olması aranmaktadır⁴⁵. Ayrıca usul işlemlerinin icrasında Dürüstlük Kuralı dikkate alınmaktadır⁴⁶.

Usul işlemlerinin bir kısmı taraflarca, bir kısmı ise mahkeme tarafından yapılmaktadır. Bu bakımdan, taraf usul işlemleri ve mahkeme usul işlemleri olmak üzere ikili bir ayırım yapılmaktadır.

Mahkeme usul işlemleri, davanın sevk ve idaresine yarayan, davanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hakim tarafından yapılan işlemler ve verilen

⁴⁰ Karşlı, s.365; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.163; Pekcanitez, Atalay ve Özekeş, s.255.

⁴¹ Karşlı, s.365; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.163.

⁴² L. Şanal Görgün ve Mehmet Kodakoğlu, **Medeni Usul Hukuku**, 2. Bası, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012, s.89; Karşlı, s.365; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.163; Pekcanitez, Atalay ve Özekeş, s.255; Ayrıca belirtmelidir ki bu konuda feragat, kabul ve sulh istisna olarak gösterilmektedir. Ancak bu işlemlerin hukuki nitelikleri konusunda tartışmaların mevcut olduğu ve hakim görüşüne göre hem usul hem de maddi hukuk işlemi olmaları sebebiyle irade sakatlığı hallerine dayanılarak feshedilmelerinin mümkün olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

⁴³ Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.164.

⁴⁴ Karşlı, s.366; Bu durum HMK m.176'da "*Taraflardan her biri, yapmış olduğu usul işlemlerinin kısmen veya tamamen ıslah edebilir.*" şeklinde düzenlenmiştir.

⁴⁵ Karşlı, s.366.

⁴⁶ Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.164.

kararlardır. Duruşma gününün belirlenmesi, tarafların duruşmaya çağırılması, keşif gününün belirlenmesi, tarafların isticvap edilmesi, bilirkişi atanması, ara kararlar ve hükümler bu hususa örnek olarak gösterilebilir⁴⁷.

Taraf usul işlemleri ise, davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar tarafların aralarında yaptıkları ya da tarafla mahkeme arasında yapılan ve yargılamanın yürütülmesini sağlayan ve bu şekilde dava sonucuna etkili olan irade ve bilgi açıklamalarıdır⁴⁸. Bu işlemler, olumlu olabileceği gibi olumsuz yani tarafın hareketsiz kalması ile de yapılabilir. Örneğin tarafların duruşmaya gelmemesi ya da süresinde temyiz yoluna başvurmamaları. Taraf usul işlemlerinin en önemli özelliği davanın çözümüne etkili olmasıdır⁴⁹. Bu bakımdan davanın çözümüne yönelik olmak kaydıyla ihtiyati tedbir ya da ihtiyati haciz kararı gibi dava açılmadan önce yapılan bazı işlemler de usul işlemi sayılabilmektedir⁵⁰.

Taraf usul işlemleri doktrinde değişik ayrımlara tabi tutulmuştur.

Taraf sayısına göre yapılan ayrıma göre, tek yanlı usul işlemleri ve iki yanlı usul işlemleri olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir. Tek yanlı usul işlemleri, yalnızca davacı ya da davalı tarafından yargılamanın oluşumuna ilişkin olarak yapılan ve yargılamanın yürütülmesine yönelik işlemlerdir⁵¹. Bu işlemlerin hukuki sonuç doğurabilmesi için karşı tarafın kabulü gerekmemektedir. Dava açmak, davanın ihbarı, ikrar, davadan feragat ve kabul bu tür işlemlere örnek olarak verilebilir⁵².

İki yanlı usul işlemleri ise, usul sözleşmeleridir. Bu sözleşmeler, maddi hukuk sözleşmelerinden farklı olarak asıl etkilerini usul hukuku alanında göstermektedirler. Tek yanlı usul işlemlerinden farklı olarak da bu tür işlemlerde her iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının örtüşmesi aranmaktadır. Usul sözleşmelerine örnek olarak ise, yetki sözleşmesi, delil sözleşmesi, tahkim sözleşmesi gösterilebilir⁵³.

⁴⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.259; Karşlı, s.356; Görgün ve Kodakoğlu, s.89.

⁴⁸ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.253; Karşlı, s.361; Görgün ve Kodakoğlu, s.89.

⁴⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.254; Karşlı, s.361.

⁵⁰ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.253.

⁵¹ Karşlı, s.361.

⁵² Karşlı, s.361; Görgün ve Kodakoğlu, s.89.

⁵³ Karşlı, s.361; Görgün ve Kodakoğlu, s.89; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.256.

Usul sözleşmeleri de kendi içinde gerçek usul sözleşmeleri, maddi hukuka ilişkin sözleşmeler ve karma sözleşmeler olmak üzere üçlü bir ayrımı tabi tutulmuştur. Gerçek usul sözleşmelerine örnek olarak, yetki sözleşmesi ve kanun yolundan feragat örnek olarak gösterilebilir. Usul hukukuna ilişkin yan etkisi bulunan maddi hukuk sözleşmesine ise örnek olarak, sözleşmede ifa yerinin belirtilmiş olması durumunda bu ifa yerinin 10. maddeye göre yetkili mahkemenin seçimini de etkilemesi gösterilebilir. Son olarak, tahkim sözleşmesi gibi hem usul hem de maddi hukukta etkisini gösteren karma sözleşmeler, çalışma konumuzu oluşturan sulh açısından ayrıca önem taşımaktadır. Zira sulh sözleşmesi de karma nitelikte iki yanlı taraf usul işlemidir⁵⁴.

Taraf usul işlemleri açısından yapılan bir başka ayrım ise karara yönelik olup olmamasına göre yapılmıştır. Karara götürücü usul işlemleri, mahkemenin belli bir kararı vermesini gerektiren işlemlerdir. Çünkü bu işlemler mahkemenin yardımıyla ya da bir kararıyla etki göstermektedirler, tek başına bu işlemlerin bir etkisi bulunmamaktadır. Mahkemeye yönelik talepler ya da iddialar ve delil gösterilmesi bu tür işlemlerdendir⁵⁵.

Bazı usul işlemleri ise karara yönelik değildir. Bu işlemler, mahkemenin herhangi bir kararı olmadan da doğrudan doğruya usuli sonuçlar meydana getirmektedir. Davanın geri alınması, temyizden feragat, ikrar, ıslah bu tür işlemlerin örneğini oluşturmaktadır⁵⁶.

Taraf usul işlemleri açısından yapılan bir başka ayrım ise amaç kapsamında ortaya konulmuştur. Amaçları bakımından taraf usul işlemleri, iddia vasıtaları, savunma vasıtaları ve bunlar dışında kalan diğer vasıtalar şeklinde ayrılmıştır. Dava açmak, dava sebeplerini ileri sürmek iddia vasıtalarına; inkar, defî ve itirazlar savunma vasıtalarına örnek teşkil etmektedir. Bazı işlemler ise, ne iddia vasıtaları ne de savunma vasıtaları arasında yer almaktadır. Davanın ihbarı, ikrar, yemin teklifi, ıslah gibi işlemler esas

⁵⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.256.

⁵⁵ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.257.

⁵⁶ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.257.

hakkında karar verilmesi amacını taşımamakla birlikte karara etkili olacak özel durumlar meydana getiren bu işlemler diğer vasıtaları oluşturmaktadır⁵⁷.

Yapılan bu açıklamalar kapsamında, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile ilgili olarak şu açıklamaları yapabiliriz:

Yukarıda ayrıntılı olarak işlendiği üzere, sulhün hukuki niteliği konusunda pek çok teori ortaya konulmuştur. Bizim de desteklediğimiz ve doktrinde hakim görüş olan karma teoriye göre, sulh hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ait özellikleri aynı anda bünyesinde birleştiren karma karakterli bir hukuki kurumdur.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, usul hukukuna ilişkin özelliklerinin yanı sıra, HMK m. 313'te "*Sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir.*" şeklinde açıkça belirtildiği üzere bir maddi hukuk işlemidir, icap ve kabulden oluşan bir sözleşmedir⁵⁸. Bu yüzden sulh sözleşmesinin yapılış şekli ve şartları bakımından maddi hukuka ilişkin hükümlerin uygulanabileceği düşünülse bile, sulhün mahkeme huzurunda yapıldığı dikkate alınarak usul hukuku kurallarının uygulanması gereklidir⁶⁰. Çünkü konumuz kapsamında yer alan sulh yalnızca mahkeme huzurunda yapılabilmekte, bu şekilde davayı sona erdirebilme özelliğini haiz olmakta ve kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğurmaktadır⁶¹.

Bu açıklamalar neticesinde, sulhün bir taraf usul işlemi olduğu anlaşılmaktadır⁶². Zira, mahkeme usul işlemleri, davanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hakim tarafından yapılan işlemler ve verilen kararlar ve hükümlerdir. Burada ise mahkemenin bir işleminin bulunmadığı son derece açıktır. Sulh, tarafların aralarında yaptıkları işlemlerden birisidir. Doktrinde de sulhün bir taraf

⁵⁷ Karşlı, 422.

⁵⁸ Her ne kadar yukarıda sulhün hukuki niteliği konusunda sadece maddi hukuk ya da usul hukuku işlemi olması gibi çeşitli görüşlerin ileri sürülmüş olduğundan bahsedilmişse de çalışmamızın bu kısmında yalnızca sulhün usul işlemi olması niteliğinden bahsedilmektedir.

⁵⁹ HGK'nun 15.12.1973 T., 1972/6-537 E., 1973/1201 K. sayılı kararında; "Sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleri ile bir sözleşmeye bağlamalarıdır. Bu mahiyeti itibarıyla de icap ve kabul ile oluşan bir sözleşme niteliğini taşır. Sulhün sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünü gerektirir."

⁶⁰ Kuru, s. 3747; Muşul, s.444; Üstündağ, s.578.

⁶¹ Kuru, s.3744-3745; Üstündağ, s.578.

⁶² 6. HD'nin 05.06.2012 T., 2012/5433 E., 2012/8385 K. sayılı kararında bu husus şöyle ifade edilmiştir: "Sulh sözleşmesi, taraflar arasındaki ihtilafı sona erdiren bir taraf işlemidir." (Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.827).

usul işlemi olduğu konusunda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır. Ayrıca feragat ve kabulle birlikte sulh de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda "Davaya Son Veren Taraf İşlemleri" başlığı altında hüküm altına alınmıştır.

Sulh, taraf usul işlemlerinden ise, iki yanlı usul işlemleri içinde yer almaktadır. Kısacası sulh bir usul sözleşmesidir⁶³. Yalnızca davacı ya da davalı tarafından yapılan bir işlem olmaması sebebiyle tek yanlı işlemler arasında düşünülmesi mümkün değildir. Ki, tek yanlı usul işlemlerinde söz konusu işlemin hukuki sonuç doğurabilmesi için karşı tarafın kabulü gerekmektedir. Oysa sulhte tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla mahkeme huzurunda yaptıkları bir sözleşme söz konusudur. Bir usul sözleşmesi olan sulh, maddi hukuk sözleşmelerinden farklı olarak, asıl etkilerini usul hukuku alanında göstermektedir.

Usul sözleşmeleri içerisinde, gerçek usul sözleşmesi, maddi hukuka ilişkin sözleşmeler ve karma sözleşmeler olarak yapılan ayrım da ise karma sözleşmeler grubuna dahil olmaktadır. Zira, sulh karma karakterli bir kurum olup, etkisini hem usul hem de maddi hukukta gösteren iki yanlı bir taraf usul işlemidir.

Taraf usul işlemleri açısından yapılan bir başka ayrıma göre ise sulh, karara yönelik olmayan usul işlemleri arasında yer almaktadır. Mahkemenin belli bir kararı vermesini gerektiren işlemlerden birisi değildir. Sulhün usuli sonuçlar meydana getirebilmesi için mahkemenin herhangi bir kararına ihtiyaç duyulmamaktadır. Sulh doğrudan doğruya, mahkemenin bir karar vermesine gerek olmaksızın, davayı ve taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmekte ve kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğurmaktadır. Sulh halinde davanın nasıl sona ereceği hususu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu öncesinde tartışmalıyken Kanun sonrasında bu tartışmalara son verilmiştir. Halihazırda Kanun'da da yer alan düzenleme çerçevesinde, tarafların sulh olmaları halinde bu sulhün, hukuki sonuç doğurabilmesi için mahkemenin herhangi bir kararının aranmadığı anlaşılmaktadır.

⁶³ 14. HD'nin 3.6.2010 T., 2010/5944 E., 2010/6502 K. sayılı kararında sulhün bir usul sözleşmesi olduğu "Bir usul sözleşmesi olan sulh aynı zamanda bir maddi hukuk işlemi olup karşılıklı icap ve kabulüyle oluşur." denilerek açıkça kabul edilmiştir; Bir başka örnek ise 14. HD'nin 5.12.2006 T., 2006/10927 E., 2006/14434 K. sayılı kararıdır: "Sulh sözleşmeleri mahkeme önünde yapılabileceği gibi, mahkeme dışında düzenlenip, taraflarca mahkemeye sunulabilir. Mahkeme önünde yapılan sulh sözleşmeleri, usul sözleşmesi olduğu halde mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmeleri Borçlar Kanunu hükümlerine tabidir."

Taraf usul işlemlerinin amaçları bakımından yapılan bir başka ayrıma göre ise sulh, ne iddia vasıtalarından ne de savunma vasıtalarından birisini oluşturmaktadır. Bunlar dışında kalan diğer vasıtalar içerisinde yer alan sulh, karara etkili olacak özel durumlar meydana getiren diğer işlemler arasında yer almaktadır.

Böylece sonuç olarak, yapılacak tek yanlı bir hukuki işlem ile sulhten bahsetmenin mümkün olmayacağı anlaşılmaktadır. Sulh işlemi sayılmamakla birlikte bu şekilde yapılacak olan bir işlem, taahhüt işlemi olarak nitelendirilebilecektir⁶⁴. Zira sulh icap ve kabulden oluşan iki yanlı bir sözleşmedir. Konumuz itibarıyla iki yanlı bir usul sözleşmesi olarak nitelendirilen sulh, şart ve etkilerini, hüküm ve sonuçlarını usul hukuku alanında ortaya çıkarmaktadır. Çalışmamızın temelini oluşturan sulh, ancak bir dava esnasında yapılabilmektedir. Bununla birlikte davayı sona erdirip kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğurmaktadır.

B. Tarafların Aralarındaki Uyuşmazlığı Kısmen ya da Tamamen Sona Erdirebilmeleri

Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi sulhte karşılıklı olarak fedakarlıkta bulunulmak suretiyle, çoğu zaman kısmi kabul kısmi feragat şeklinde yani davacının talep sonucunun bir kısmından feragat etmesi, davalının da diğer kısmını kabul etmesi şeklinde bir sözleşme yapılarak uyuşmazlığın sona erdirilmesi söz konusudur. Böyle bir durumda uyuşmazlığın tamamı üzerinde yapılan bir sulh sözleşmesi söz konusu olmaktadır.

Uyuşmazlığın tamamına yönelik olarak yapılan bir sulh sözleşmesi ile taraflar, hem aralarındaki hukuki uyuşmazlığı hem de fer'i sonuçları da dahil olmak üzere bu uyuşmazlığın sebep olduğu davayı çözümlemiş olmaktadırlar. Geride şüpheli ve tartışmalı hiçbir husus bırakılmamaktadır. Ayrıca bu halde, yargılama masrafları ve diğer giderler yönünden de bir uzlaşmaya varılmaktadır. Böylelikle uyuşmazlığı ve davayı bütün çekişmeli yönleriyle sona erdiren bu sulh halinde, sanki davanın

⁶⁴ Önen, Sulh, s.24.

sonuçlandırılması mahkemenin vereceği hükümle olmuş gibi benzer ya da buna yakın sonuçlar ortaya çıkmış olmaktadır⁶⁵.

Kanunumuzda açıkça düzenlediği üzere, sulh ile taraflar arasındaki uyuşmazlık tamamen sona erdirilebildiği gibi kısmen de sona erdirilebilmektedir. Tasarruf ilkesi gereğince davanın tamamı üzerinde sulh olabilen taraflar, evleviyetle davanın bir kısmı üzerinde de sulh olabilmektedirler. Sulh yoluyla uyuşmazlığın kısmen sona erdirilmesi ise çeşitli şekillerde olabilmektedir:

Uyuşmazlık konusunun maddi olarak bölünebilir olması halinde, örneğin 10.000 TL’lik bir alacak davasında 4.000 TL üzerinde sulh olunup geriye kalan 6.000 TL üzerinden yargılama devam ettirilebilir. Bu halde uyuşmazlık konusunun kısmen sona erdirilmesi söz konusu olur. Ancak birden çok iddianın ileri sürülmüş olduğu bir davada (objektif dava birleşmesinin söz konusu olması durumunda), bu iddialardan bir veya birkaçı üzerinde sulh olunması halinde kısmen sulhün var olduğu kabul edilmemelidir. Zira bu durumda uyuşmazlığın tamamı üzerinde sulh olunması söz konusudur⁶⁶. Diğer iddialar birbirinden bağımsız olarak mevcudiyetini korumaktadır. Mesela, hem geçmiş kira alacağının hem de taşınmazın tahliyesinin istendiği bir davada, bu iddiaların biri üzerinde sulh olunup diğeri yönünden yargılamaya devam edilmesi halinde kısmen sulhün söz konusu olmaması gerekmektedir.

Kanaatimizce, karşı davanın söz konusu olması halinde yalnızca asıl dava ya da yalnızca karşı dava yönünden sulh olunması suretiyle uyuşmazlığın kısmen sona erdirildiği kabul edilmemelidir⁶⁷. Zira karşı davada ileri sürülecek talep ile asıl davada ileri sürülen talep arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması ya da aralarında bağlantının mevcut olması zorunluluğunun dışında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu

⁶⁵ Önen, Sulh, s.51.

⁶⁶ Bir davada birden çok iddianın ileri sürülmüş olması ve bunlardan biri veya birkaçı üzerinde sulh olunması halinde kısmen sulhün varlığını kabul eden görüş için bkz. Önen, Sulh, s.52; HMK’nın “davaların yığılması”nı (objektif dava birleşmesi) düzenleyen 110. Maddesinin hükümet gerekçesi şu şekildedir: “Davacının, aynı davalıya karşı olan birbirinden bağımsız birden fazla talebini, aralarında bir derecelendirme ilişkisi yani aslilik-ferilik ilişkisi kurmadan aynı dava dilekçesinde ileri sürmesine davaların yığılması denir. Bu dava çeşidinde taleplerin tümü birbirinden bağımsız, eşdeğer ve aynı derecede öneme sahiptir. Her bir talep farklı edimlerin gerçekleştirilmesine yönelmiştir. Görünüşte tek dava, gerçekte ise talep sayısınca dava mevcuttur. Yine, görünüşte tek hüküm, gerçekte ise talep sayısınca hüküm mevcuttur. Mahkeme, taleplerin tümü hakkında ayrı ayrı karar vermek ve bunları hüküm fıkrasında göstermek zorundadır. Mahkemenin, taleplerin tümü hakkında tek ve aynı şekilde karar verme zorunluluğu yoktur. Dava şartları, her bir talep bakımından ayrı ayrı belirlenir...”

⁶⁷ Aynı yönde görüşleri için Önen, Sulh, s.52-53.

uyarınca bir davanın görülebilmesi için gerekli olan şartlar, ayrıca karşı dava yönünden de incelenir. Çünkü aynı mahkemede birlikte görülüyor olmalarına rağmen karşı dava asıl davadan yeni ve bağımsız bir davadır. Şöyle ki, karşı davanın açılmasıyla zamanaşımının kesilmesi, dava koşullarının mevcut olup olmadığının resen incelenmesi gibi maddi hukuk ve usul hukuku bakımından birtakım sonuçların ortaya çıkması söz konusu olacaktır.

Ayrıca belirtilmelidir ki, kısmen yapılan sulhün geçerli olabilmesi için uyuşmazlık konusunun tamamı üzerinde yapılan sulh için aranan içerik, zaman, şekil koşullarına da uygunluğun sağlanması gerekmektedir. Bu halde de yine tamamen yapılan sulhte olduğu gibi tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir davanın bulunması, sözlü olarak yapılıyor ise mahkeme huzurunda tutanağa geçirilerek imza ettirilmesi koşulları aranacaktır.

C. Dava Konusu Dışında Kalan Hususların Sulh Kapsamına Dahil Edilebilmesi

Mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmesi genellikle kısmi kabul kısmi feragat şeklinde yapılmakla birlikte her zaman bu şekilde meydana gelmemektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.313/3'te belirtildiği üzere dava konusu dışında kalan hususlar da sulhün kapsamı içerisine dahil edilebilir⁶⁸. Bununla beraber davada taraf

⁶⁸ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.513; Kuru, s.3751; Üstündağ, s.580; Karlı, s.381; Ansay, s.204; Görgün ve Kodakoğlu, s.292; Meriç, s.208; Uluşan, s.195; Bu hususla ilgili olarak bkz. 6. HD'nin 11.6.2013 T., 2013/7948 E., 2013/10259 K. sayılı kararı; "Taraflar arasında 1.8.2002 başlangıç tarihli ve bir yıl süreli kira sözleşmesi konusunda uyuşmazlık bulunmamaktadır. Sözleşmenin 3. maddesinde ortak gider bedellerinden kiracının sorumlu olacağı belirtilmiştir. Görülmekte olan dava 16.2.2007 - 29.1.2008 tarihleri arasındaki ortak gider alacağına ilişkindir. Davacı, söz konusu döneme dair ortak gider paralarının davalı tarafından ödenmediği iddiasındadır. Davalı ise, söz konusu alacağın taraflar arasında akdedilen 27.3.2008 tarihli sulh ve ibra protokolü uyarınca istenemeyeceğini savunmuştur. İbra edilen protokolün 1. maddesinde 82.000 TL tutarındaki fark kira borcunun vadesi belirlenmiş 6 adet çek ile kiracı tarafından kiralayana ödeneceği belirtildikten sonra 10. maddesinde; 1. maddede belirtilen borcun ödenmesinden sonra taraflar arasında devam eden tüm takip ve davaların düşürüleceği, ödemelerin tamamlanmasından sonra tarafların birbirlerinden hiçbir hak ve alacağının kalmayacağı, tarafların birbirlerini ibra edecekleri kararlaştırılmıştır. Protokole bağlı borç sadece kira borcu olmasına rağmen, söz konusu borcun ödenmesinin hukuki sonuçları 10. maddede ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ödeme durumunda taraflar arasında devam eden tüm dava ve takiplerin sonlandırılacağı, tarafların birbirlerinden hiçbir hak ve alacağının kalmayacağı öngörülmüştür. Protokolün düzenlendiği tarih itibarıyla taraflar arasında derdest olan davaya konu icra takiplerinin protokol kapsamı dışında olduğu taraflarca kararlaştırılabilecekken bu yapılmamış aksine taraflar arasında karşılıklı olarak açılmış devam eden veya sonuçlanmış tüm takip ve davaların düşürüleceği, ödemelerin tamamlanmasından sonra tarafların birbirlerinden hiçbir hak ve alacağının kalmayacağı, bu sebeple tarafların birbirlerini karşılıklı olarak ibra etmiş olacağı belirtilmiştir. Protokoldeki bu açık düzenleme karşısında protokolün bu maddesinin eldeki dava ve icra takiplerine de şamil olduğunun kabulü gerekir."; 6. HD'nin 25.9.2012 T., 2012/8160 E., 2012/12202 K. sayılı kararı; "... taraflar davaya konu dışında kalan hususları da sulhün kapsamına dahil edebilecekleri gibi mahkemece tarafların talepleri doğrultusunda sulhe göre bir karar verilmesi zorunludur."

olmayan 3. kişiler de mahkeme huzurundaki sulhe katılımları, taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde etkili ise sulhe katılabilirler. Böyle bir durumda sulh, 3. kişiler için de adli nitelikte olacaktır⁶⁹.

Örneğin, davacının 5.000 TL değerindeki bir alacak davasını kısmi dava olarak 3.000 TL üzerinden açmış olduğunu ve fazlaya ilişkin haklarını saklı tuttuğunu farzedelim. Davalı, aralarındaki uyuşmazlığın tamamen sona erdirilmesi şartıyla 5.000 TL'lik davayı kabul etmeyi teklif ederse ve davacı da bu teklifi kabul ederek fazlaya ilişkin olarak saklı tuttuğu haklarından feragat ederse, taraflar 5.000 TL üzerinden sulh anlaşması yapmış olacaklardır⁷⁰.

Bu durum m.313/3'ün hükümet gerekçesinde de şu şekilde ifade edilmiştir⁷¹: “Sulh sözleşmesi, her ne kadar mahkeme içi sulhe ilişkin ise de, tarafların, görülmekte olan davaya konu hak üzerinde uzlaşabilmelerinin şartı olarak, dava konusu olmayan hususlar üzerinde de uzlaşmaya vararak, bunu, mahkeme içi sulh sözleşmesine dahil etmelerinde bir sakınca yoktur. Zira dava sulh ile sona erdiğinden, mahkeme dava konusu olmayan bir husus hakkında karar vermiş de olmayacaktır.”

D. Şarta Bağlı Olarak Yapılabilmesi

Doktrinde usul işlemlerinin şarta bağlı olarak yapıp yapılamayacağı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmalar özellikle şarta bağlı hüküm verilip verilemeyeceği noktasında yoğunlaşmaktadır. Azınlıkta kalan bir görüşe göre, şarta bağlı olarak hüküm verilmesi mümkün kabul edilmekte olup, maddi anlamda kesin hüküm kavramı ile çelişmediği düşünülmektedir⁷². Bizim de benimsediğimiz hakim görüşe göre ise, şarta bağlı olarak hüküm verilmesi mümkün değildir⁷³. Çünkü Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.297/2'de, hükümle taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesinin gerekli olduğu hüküm altına alınmıştır.

⁶⁹ Üstündağ, s.580-581; Ansay, s.204.

⁷⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.514.

⁷¹ Yılmaz, Şerh, dn.56, s.1354.

⁷² Akyol Aslan, s.131, dn.307'de anılan yazarlar; Geniş bilgi için bkz. Süha Tanrıver, “Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu” (Şarta Bağlı Hüküm), **Makalelerim I**, Ankara: Asil Yayın, 2005, s.81 vd.

⁷³ Akyol Aslan, s.131; Tanrıver, Şarta Bağlı Hüküm, s.87; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü** (Cilt II), Altıncı Baskı, Cilt.II, İstanbul, 2001, s.2017; Üstündağ, s.803-804.

Mahkeme usul işlemlerinin yanı sıra taraf usul işlemleri de kural olarak şarta bağlı olarak yapılamamaktadır. Usul işlemlerinin temelinde yargılamaya yön vermek, taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmek yatmaktadır. Yapılan işlemin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmeyen bir olaya, bir şarta bağlanması durumunun ise usul işlemlerinin söz konusu niteliğine uygun düşmeyeceği açıktır⁷⁴.

Hukukumuzda da yukarıda anlatılanlar çerçevesinde, feragat ve kabul açısından şarta bağlı olarak yapılma olanağı bulunmamaktadır. Bu durum Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.307/4'te yer alan “*Feragat ve kabul, kayıtsız ve şartsız olmalıdır.*” hükmü ile açıkça belirtilmiştir.

Ancak sulh konusunda, feragat ve kabulden farklı olarak şarta bağlı olarak yapılabilme imkanı sağlanmış olup, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.314/4'te “*Sulh, şarta bağlı olarak da yapılabilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Sulhün bu niteliği, Yargıtay kararlarında da kabul edilmiştir⁷⁵.

Sulhün şarta bağlı olarak yapılabilmesi, aynı zamanda da bir maddi hukuk sözleşmesi olmasından kaynaklanmaktadır⁷⁶. İçerik itibarıyla karşılıklı edimlerin yerine getirilmesi söz konusu olduğu için bu edimlerin bozucu ya da erteleyici şarta bağlanabilmesi de mümkün olmaktadır. Bu durumda mahkeme hükmü değil, sulhün kendisi şarta bağlanmış olacağı için şartlı hüküm verilemeyeceğine ilişkin kural da ihlal edilmiş olmayacaktır⁷⁷.

⁷⁴ Akyol Aslan, s.132.

⁷⁵ 1. HD'nin 2.7.2007 T., 2007/6583 E., 2007/7530 K. sayılı kararı; “Dava, tapu iptal ve tescil isteğine ilişkin olup, davanın reddine dair kurulan hükmün temyizi üzerine Dairece 02.05.2007 tarihinde onandığı, davacının süresi içinde karar tashihi talebinde bulunarak, tarafların anlaşmalarına dair 15.06.2007 tarihli protokol başlıklı belgeyi ibraz ettiği görülmektedir. Anılan belgede, bazı şartlar karşılığında karar düzeltme isteğinden vazgeçileceğinden söz edilmektedir. Bilindiği üzere; feragat Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 95. maddesi uyarınca katı hükmün hukuki neticelerini doğurur ve yargılama süresince başka bir deyimle karar kesinleşinceye kadar her zaman feragat edilebilir. Oysa koşullu feragatın hukuken hüküm ifade etmeyeceği de tartışmasızdır. Buna göre, anılan belgenin taraflar arasında yapılmış bir sulh sözleşmesi olarak nitelendirilmesi gerekir.”; Ayrıca 6. HD'nin 25.9.2012 T., 2012/8160 E., 2012/12202 K. sayılı kararında da sulhün şarta bağlanabileceği açıkça belirtilmiştir: “Somut olayda taraflar bilirkişi raporunda belirtilen faydalı masraf bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlar ve varılan sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesini talep etmişlerdir. Yukarıda açıklanan ilke ve esaslar doğrultusunda mahkemece tarafların sulh anlaşması ile belirledikleri karşılıklı edimler hükmü altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Hüküm bu sebeple bozulmalıdır.”

⁷⁶ Tanrıver, Sulh, s.50; Kuru, s.3751; Önen, Sulh, s.61; Sabri Şakir Ansay, **Hukuk Yargılama Usulleri**, 7. Baskı, Ankara: AÜHFY, 1960, s.185; Arık, s.145.

⁷⁷ Tanrıver, Şarta Bağlı Hüküm, dn.18, s.87; Yılmaz, Şerh, s.1358; Ayrıca m.313/4'ün gerekçesi şu şekildedir: “Sulhün, sözleşmesel niteliği gereği, şarta bağlı olarak da yapılabileceği kabul edilmektedir. Ancak bu

Doktrinde mahkeme huzurunda yapılan sulhün, kül olarak şarta veya ecele bağlanıp bağlanamayacağı konusunda fikir birliği sağlanamamış olmakla birlikte bizim de desteklediğimiz hakim görüş, bu durumu mümkün görmektedir⁷⁸.

Bir başka görüş ise, sulhün geciktirici şarta bağlanabileceğini ancak bozucu şarta bağlanamayacağını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, geciktirici şartın söz konusu olduğu bir durumda dava derdest kalmaya devam eder, şartın gerçekleşmesi ile de davanın sonuçlanması mümkün olur. Davanın sonuçlandırılması hukuki güvenlik ilkesi ve icra edilme zorunluluğu açısından belli olmayan bir zaman kadar ertelenemeyeceğinden, gerçekleşmesi şüpheli olan gelecekteki bir olayın çok uzak bulunmaması gerekmektedir. Bu görüşün savunucularına göre sulh, bozucu şarta bağlı olarak yapılamamaktadır. Çünkü sulhün yapılmasıyla dava sona ermiştir. Oysa sulhün bozucu şarta bağlanabildiğinin kabulü halinde sona erdirilmiş olan bir yargılamanın tekrar başlaması gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Bozucu şartın, geciktirici şart olarak kabulünün söz konusu olduğu durumlar haricinde, sebepsiz yere sona ermiş bir yargılamanın tekrar başlatılması mümkün olmamaktadır⁷⁹. Bozucu şarta bağlı olarak yapılan sulh, geciktirici şarta bağlı olarak yapılan halden daha ender görülebilir. Ancak bu durumda sulhün karakterinin bozucu şartla bağdaşmayacağı şeklinde çıkarımda bulunmak doğru olmayacaktır. Çünkü sulh hangi tür şarta bağlanırsa bağlansın yargılama yönünden bir belirsizlik ortaya çıkacaktır⁸⁰.

Başka bir görüş, sulhün maddi hukuk yönü ile yargılama hukuku yönünün birbirinden ayrıştırılması gerektiğini, sulhün bünyesindeki maddi hukuk sözleşmesinin hem geciktirici hem de bozucu şarta bağlanabileceğini, ancak yargılama hukuku yönünün herhangi bir şarta bağlanamayacağını ileri sürmektedir⁸¹. Ancak bu şekilde bir

düzenleme, mahkeme tarafından, şarta bağlı bir hüküm verilebileceği anlamına gelmez. Zira sulh, mahkemenin bir hükmüne gerek kalmaksızın davaya son veren usuli bir sözleşme olduğundan, şarta bağlı sulh ile dava kendiliğinden sona erecek ve mahkeme de sulh sebebiyle, karar verilmesine yer olmadığını tespit ile yargılamayı sona erecektir.” (Yılmaz, Şerh, dn.56, s.1355.)

⁷⁸ Önen, Sulh, s.58; Uluhan, s.184.

⁷⁹ Önen, Sulh, s.59, dn.100’de anılan yazarlar.

⁸⁰ Önen, Sulh, s.60.

⁸¹ Önen, Sulh, s.59, dn.105’de anılan yazarlar.

ayırım yaparak şartı sulhün iki yönünden biri için mümkün görmek diğer yönü için kabul etmemek keyfi bir uygulamaya yol açmaktadır⁸².

Doktrindeki son bir görüş ise, sulhün karakterinin buna elverişli olmaması dolayısıyla herhangi bir şarta bağlanamayacağını savunmaktadır⁸³. Bir hukuki işlemin şarta bağlı olarak yapılamaması ancak kanuna, ahlaka, adaba aykırılık ve kamu yararı gibi önemli sebepler söz konusu olduğunda söz konusu olmaktadır. Ayrıca böyle bir aykırılığın olduğu durumlarda mahkeme huzurunda sulh de yapılamamaktadır. Bu sebeple sulhün herhangi bir kayıt ve şarta bağlanamayacağını savunan görüşe itibar etmek güçtür⁸⁴.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün şarta bağlı olarak yapılması durumunda mahkemenin ne tür bir karar vereceği hususu çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

IV. BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A. Sulh ve Feragat

Sulh gibi davaya son veren taraf işlemlerinden birisi olan feragat, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.307’de “*Feragat, davacının, talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Davadan feragat, sulhün aksine 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda⁸⁵ da açıkça düzenleme altında bulunmaktaydı.

Davadan feragat eden davacı, bu yolla dava dilekçesinin talep sonucu bölümündeki talebinden kısmen ya da tamamen vazgeçmiş olmaktadır⁸⁶. Bu şekilde,

⁸² Önen, Sulh, s.60.

⁸³ Önen, Sulh, s.59, dn.106’da anılan yazar.

⁸⁴ Önen, Sulh, s.60; Tahkim şartına bağlı olarak yapılan sulh sözleşmesi ile ilgili olarak bkz. 9. HD’nin 17.9.2007 T., 2007/28539 E., 2007/26478 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Davacı feshin geçersizliğine ve işe iadesine karar verilmesini istemiştir... Taraflar arasında, davalının ekonomik gücünü kullanarak yapılan tahkim şartına bağlanan sulh ve ibra sözleşmesi geçersizdir.”

⁸⁵ HUMK m.91’te davadan feragat, “*Feragat, iki taraftan birinin neticei talebinden vazgeçmesidir.*” şeklinde düzenlenmekteydi.

⁸⁶ Kuru, s.3544; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.504; Üstündağ, s.571; Muşul, s.436; Önen, Medeni Yargılama Hukuku, s.277; Pekcanitez, Atalay ve Özeker, s.820; Yılmaz, Şerh, s.1323.

davacının davanın geri alınmasından farklı olarak haktan da feragat edildiği için ileride yeniden bir dava açma olanağı kalmamaktadır⁸⁷.

Feragatin tüm temel unsurlarını içerecek şekilde ve sonuçlarının da dikkate alınmasıyla Leyla Akyol Aslan tarafından şu şekilde bir tanımlama yapılmıştır⁸⁸: “Davadan feragat, davalının ve mahkemenin kabulüne ve herhangi bir şarta bağlı olmaksızın, davacının, dava konusundan (talep sonucundan) kısmen veya tamamen vazgeçtiğini, yazılı ve sözlü olarak mahkemeye yönelik tek taraflı, kesin, açık ve rücu edilemez bir irade beyanıyla açıklaması suretiyle davaya son veren, böylece esas haktan da vazgeçilmesine neden olan ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğuran karma karakterli bir işlemdir.”

Davacının talep sonucundan kısmen ya da tamamen vazgeçmesi (feragat etmesi), mahkemeye hitaben yapacağı tek taraflı irade beyanı ile mümkün olacaktır⁸⁹. Bu noktada feragat ile sulh arasındaki en önemli farklılık ortaya çıkmaktadır. Mahkeme huzurunda yapılan sulh, feragatten farklı olarak tek yanlı değil, iki yanlı bir usul işlemi ile yani bir sözleşme ile yapılmaktadır. Oysa feragatin geçerli olarak yapılabilmesi için karşı taraf ya da mahkeme tarafından kabul edilmesine bile ihtiyaç duyulmamaktadır⁹⁰. Mahkeme burada yalnızca davacının beyanının gerçekten feragat olup olmadığını ve usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığını araştırmaktadır⁹¹.

⁸⁷ Yılmaz, Şerh, s.1323; Üstündağ, s.571; Kuru, s.3546; Muşul, s.436.

⁸⁸ Akyol Aslan, s.68.

⁸⁹ Kuru, s.3545; Akyol Aslan, s.126; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.505; Üstündağ, s.571; Muşul, s.436; Karşlı, s.371; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.820; Önen, Medeni Yargılama Hukuku, s.278; Yılmaz, Şerh, s.1323; Uluşan, s.169.

⁹⁰ Bu durum m.309/2’de “*Feragat ve kabulün hüküm ifade etmesi, karşı tarafın ve mahkemenin muvafakatine bağlı değildir.*” şeklinde açıkça düzenlenmiştir.

⁹¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506; Ayrıca bu hususa ilişkin olarak bkz. 22. HD’nin 15.4.2014 T., 2013/8240 E., 2014/8158 K. sayılı kararı; “Somut olayda, yargılama sırasında 17.12.2010 tarihinde imzalanan ‘ibraname’ başlıklı belge ile davacı ve davalı arasında davaya konu işçilik alacakları yönünden bir anlaşmaya varılmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre, davalı taraf 5.000,00 TL bedelli 8 adet çekle 40.000,00 TL’yi ödemiş olup; buna karşılık davacı yapılan bu ödeme neticesinde davalıdan hiçbir hak ve alacağını kalmadığını, doğmuş ve doğacak her türlü dava ve takip hakkından açıkça feragat ettiğini, açılmış ve devam etmekte olan icra ve dava dosyalarından hangi aşamada olursa olsun feragat edeceğini belirtmiştir. Mahkemece, anılan metin feragat olarak kabul edilmiştir. Mülga 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 91. maddesi ile 6100 sayılı Kanun’un 307. maddesinde, feragat, davacının talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesi olarak tanımlanmıştır. Oysa davaya konu sözleşmede, iki tarafın da karşılıklı edimleri yer almış bulunmaktadır. Öte yandan, sözleşmenin yapıldığı tarihte yürürlükte bulunan mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 18. maddesi gereğince, tarafların sözleşmede kullandıkları sözlere ve deyimlere bakılmaksızın gerçekte amaçladıkları hukuki sonuçlara göre olayı değerlendirmek ve yorumlamak gerekir. Davacının bu sözleşme ile talep sonucundan vazgeçtiği kabul edilemez. Ayrıca, feragat davacının mahkemeye karşı yapacağı tek taraflı irade beyanı ile olur. Bu durumda, anılan sözleşmenin sulh sözleşmesi kabul edilerek, bunun sonuçlarına göre davanın hükme bağlanması gerekirken, yanlış değerlendirme ile

Bir başka önemli farklılık davadan feragatte, şarta bağlı olarak feragat yapılabilmesi mümkün değildir⁹². Oysa mahkeme huzurunda yapılan sulhün şarta bağlanabilmesi gerek doktrin gerekse kanunumuz bakımından açıkça mümkün görülmektedir.

Ancak şarta bağlı feragat geçerli olmamakla birlikte, davacının davasından şarta bağlı olarak feragat edeceğini bildirmesi, bir sulh teklifi olarak değerlendirilebilmektedir. Davalının bu teklifi kabul etmesi durumunda, taraflar arasında bir sulh anlaşması meydana gelecek ve aradaki uyuşmazlığa son verilecektir⁹³. Davalının bu teklifi kabul etmez ise mahkeme, söz konusu feragati hiç dikkate almadan yargılamaya devam edecektir⁹⁴.

Tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak ve kural olarak her dava ile ilgili olarak feragat edilebilmesi mümkündür. Feragatin sulhten farklı olan özelliklerinden birisi de tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği davalarda da söz konusu olabilmesidir⁹⁵. Zira sulh, yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda mümkün olmaktadır. Bazı istisnai hallerde ise feragat davayı sona erdirmemektedir⁹⁶. Çalışmamamızın konusunu oluşturmaması sebebiyle bu hallere çalışmamızda yer verilmeyecektir.

Davadan feragat ile sulh arasında, bahsedilen farklılıkların yanı sıra her iki kurumun da davaya (uyuşmazlığa) son veren taraf işlemlerinden olması gibi pek çok konuda benzerlik bulunmaktadır.

feragat kabul edilmesi usul ve kanuna aykırı olup bozmayı gerektirir.”; 22. HD’nin 22.9.2014 T., 2014/25413 E., 2014/24684 K. sayılı kararı ise; “Somut olayda, davacı asil 03.06.2014 tarihli dilekçesi ile, “işveren tarafından davadan feragat etmem halinde işe başlatılacağım bildirildiğinden davadan feragat ediyorum” şeklinde beyanda bulunmuştur. Davalı vekili duruşmadaki beyanı ile tarafların iradeleri ile ortaya konan bir sulh durumu olmadığını, davacının tek taraflı olarak davadan feragat ettiğini, ancak vekalet ücreti taleplerinin olmadığını belirtmiştir. Bu durumda kanunda öngörülen şekil şartlarına uyularak yapılan bir sulh sözleşmesi bulunmamaktadır. Davacı tarafından şarta bağlanmayan feragat iradesi ortaya konulmuştur. 6100 Sayılı Kanunun 312. madde gereğince feragat beyanında bulunan taraf aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerine katlanmak zorundadır. Mahkemeye, davanın feragat sebebi ile reddine karar verildikten sonra uyuşmazlığın sulh sebebi ile sona erdiği gerekçesi ile davacı yararına vekalet ücretine hükmedilmesi hatalıdır.”

⁹² Akyol Aslan, s.133; Kuru, s.3583; Muşul, s.437; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506; Üstündağ, s.573; Ulusan, s.170; m.309/4’te bu durum şu şekilde düzenlenmiştir: “*Feragat ve kabul, kayıtsız ve şartsız olmalıdır.*”

⁹³ Akyol Aslan, s.136; Kuru, s.3584.

⁹⁴ Akyol Aslan, s.137; Kuru, s.3585.

⁹⁵ Akyol Aslan, s.284; Kuru, s.3650; Muşul, s.436; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.508.

⁹⁶ Bu istisnai hallerin bir kısmına hakimnin yargılama faaliyetinden dolayı devlet aleyhine açılan tazminat davaları, ortaklığın giderilmesi davaları, iflas davaları örnek gösterilebilir.

Davadan feragat de sulh gibi tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmesini sağlayan tasarruf ilkesinin bir sonucudur. Bu ilke gereğince hiç kimse lehine olan bir davayı açmaya ya da açmış olduğu davayı sonuna kadar takip etmeye zorlanamamaktadır. Aynı zamanda da davacının açmış olduğu davayı sonuna kadar takip etmeyip ondan feragat etmesi, usul ekonomisi ilkesinin gerçekleşmesinin sağlanması adına özel bir önem arz etmektedir⁹⁷.

Ayrıca sulh ile davadan feragatin hukuki nitelikleri de aynı şekilde doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş davadan feragati sadece maddi hukuk işlemi olarak görürken bir başka görüş sadece bir usul işlemi olduğunu ileri sürmektedir. Doktrinde hakim olan ve Yargıtay tarafından da benimsenen görüşe göre ise karma karakterli bir işlemdir⁹⁸. Kanaatimizce, davadan feragat bünyesinde hem bir usul işlemini hem de bir maddi hukuk işlemini barındırması sebebiyle, mahkeme huzurunda yapılan sulh gibi karma karakterli bir hukuki işlemdir.

Davadan feragat de tam veya kısmi şekilde yapılabilir⁹⁹. Yine aynı şekilde yazılı ya da sözlü olarak yapılabilmesi mümkündür¹⁰⁰. Vekilin davadan feragat edebilmesi için sulhteki gibi vekaletnamesinde bu konuda yetkilendirildiğinin açıkça gösterilmesi gereklidir¹⁰¹. Feragat de dava açıldıktan sonra hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir¹⁰². Henüz açılmamış bir davadan feragat ise davadan feragat değil esas haktan feragat anlamına gelmektedir¹⁰³.

Davadan feragat sonucunda sona eren davaya ilişkin verilen mahkeme kararının kesin hüküm gibi sonuç doğurması da her iki kurum arasındaki benzerliklerdendir¹⁰⁴. Sulh gibi davadan feragatin de irade sakatlığı hallerine

⁹⁷ Akyol Aslan, s.69.

⁹⁸ Akyol Aslan, s.176-195; Kuru, s.3546; Kuru, Arslan ve Yılmaz; s.507.

⁹⁹ Akyol Aslan, s.130; Muşul, s.437; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506; Üstündağ, s.573.

¹⁰⁰ Akyol Aslan, s.240; Muşul, s.437; Kuru, s.3606; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506.

¹⁰¹ Akyol Aslan, s.351; Muşul, s.437; Kuru, s.3550; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506.

¹⁰² Akyol Aslan, s.253; Muşul, s.437; Kuru, s.3562; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506; Üstündağ, s.571.

¹⁰³ Akyol Aslan, s.253; Kuru, s.3562; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.506.

¹⁰⁴ Akyol Aslan, s.405; Kuru, s.3632; Muşul, s.439; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.508; HUMK ve HMK'da birbirlerine benzer şekilde feragat ve kabulün kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğuracağı düzenlenmiştir (m.311); Ayrıca burada şarta bağlı olmayan sulhten bahsedilmektedir. Zira şarta bağlı sulhte kesin hüküm durumu söz konusu olmamaktadır.

dayanılarak iptal edilebilmesi usul kanunumuz uyarınca mümkündür¹⁰⁵. Feragatin karma karakterli bir hukuki işlem olması, bunun sonucunda da maddi hukuk işlemlerinde olduğu gibi iptalinin söz konusu olabilmesi aslında beklenebilir bir durumdur.

B. Sulh ve Kabul

Mahkeme huzurunda yapılan sulh ile yakından ilişkili olan diğer bir kurum olan davayı kabul, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.308’de “*Kabul, davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Yine yukarıda kısaca sulh ile karşılaştırılan davadan feragat gibi kabul de davaya son veren taraf işlemlerinden biri olarak eski kanunumuz Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda hüküm altına alınmıştı¹⁰⁶.

Tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak, daha önceden açılmış olan bir davada davayı kabul eden taraf olan davalı, bir yandan kendi cevap dilekçesinde ileri sürmüş olduğu talep sonucundan feragat etmekte, bir yandan da davacının taleplerine yönelik olarak kısmen ya da tamamen rıza göstermektedir¹⁰⁷. Sulh de esasen bünyesinde kısmi kabul kısmi feragati içermektedir. Kabulü sulhten farklı kılan durum ise şöyle açıklanabilir: Sulhte bahsedildiği şekilde davalının rızası söz konusuysen aynı zamanda davacı açısından da dava dilekçesindeki talep sonucuna yönelik bir feragati (ya da davalının talep sonucuna yönelik bir kabulü) bulunmaktadır. Oysa, kabulde karşılıklı olarak kısmi kabul kısmi feragat durumu söz konusu değildir. Yalnızca davalı, davacının talep sonucunun bir kısmına ya da tamamına rıza göstermektedir.

Kabulün geçerli olarak yapılabilmesi ve kendisinden beklenen hüküm ve sonuçları doğurabilmesi için sulhün aksine, mahkemeye ulaşması gerekli bir tek taraflı

¹⁰⁵ Kuru, s. 3647; Akyol Aslan, s.445; Muşul, s.439; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.507; Uluşan, s.169; HMK m.311’de bu durum “*İrade bozukluğu hallerinde, feragat ve kabulün iptali istenebilir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

¹⁰⁶ Kabul HUMK m.92’de “*Kabul, iki taraftan birinin diğerinin neticei talebine muvafakat etmesidir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

¹⁰⁷ Ermenek, s.4.

irade beyanının varlığı yeterlidir. Mahkemenin ya da davacının, davalının kabulüne yönelik rıza göstermesi ya da uygun görmesi gerekmemektedir¹⁰⁸.

Kabulün sonucu (müeyyidesi) ağır olduğundan kayıtsız, şartsız ve açık olarak yapılması gereklidir. Zira İcra ve İflas Kanunu m.38 uyarınca davanın kabulü ilam niteliğinde bir belgedir. Şarta bağlı bir belgenin icrası ise mümkün olmayacağından ya da icrası sırasında birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olabileceğinden, davanın kabulünün şarta bağlanabilmesi mümkün değildir¹⁰⁹.

Ancak şartlı olarak davanın kabul edilmesi halinde, bu beyan davalı tarafından yapılmış bir sulh teklifi, bir icap olarak değerlendirilmelidir. Çünkü sulh bir akittir ve davacının bu teklifi kabulüyle iradeler uyuşacak, taraflar arasındaki uyuşmazlık sulh yoluyla sona erdirilmiş olacaktır¹¹⁰.

Yukarıda bahsedilen farklılıklar dışında davayı kabul ile sulh pek çok açıdan da benzerliklere sahip olan kurumlardır. Davayı kabul de sulh gibi usul hukukumuzdaki tasarruf ilkesinin bir sonucudur.

Ayrıca her iki kurumun da hukuki nitelikleri konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bir görüşe göre davayı kabul yalnızca usul hukuku işlemi, bir başka görüşe göre ise yalnızca maddi hukuk işlemidir. Hakim görüşe göre ise sulh gibi karma karakterli bir kurumdur¹¹¹.

Davayı kabul de yine sulh gibi yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda mümkün olmaktadır. Bu bakımdan boşanma, ayrılık, evlenmenin feshi, iflas davası gibi kamu düzenini ilgilendiren ya da Cumhuriyet savcısının taraf olduğu hukuk davalarında davayı kabul kendisinden beklenen hüküm ve sonuçları doğurmamaktadır¹¹².

¹⁰⁸ Ermenek, s.5; Süha Tanrıver, “Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller” (Kabul), **Makalelerim I**, Ankara: Asil Yayın, 2005, s.59; Kuru, s.3691; Karşı, s.377; Ulsan, s.169; Ayrıca bkz. dn.60.

¹⁰⁹ Ermenek, s.12; Tanrıver, Kabul, s.64-65; Karşı, s.375; Ulsan, s.170; Ayrıca bkz. dn.62.

¹¹⁰ Ermenek, s.143; Kuru, s.3689.

¹¹¹ Ermenek, s.35-43; Tanrıver, Kabul, s.62-63; Kuru, s.3677.

¹¹² Ermenek, s.17-19; Tanrıver, s.61; Kuru, s.3729; Karşı, s.375.

Davayı kabul de davanın tamamına ya da bir kısmına ilişkin olarak yapılabilir¹¹³. Yine sulh gibi, yazılı veya sözlü olarak yapılabilmesi mümkündür¹¹⁴. Ayrıca vekilin davayı kabul edebilmesi için vekaletnamesinde bu konuya ilişkin özel bir yetkinin bulunması gereklidir¹¹⁵.

Davayı kabul de davanın açıldığı andan itibaren hükmün kesinleşmesi anına kadar mümkün olmaktadır¹¹⁶. Aynı zamanda kabul de sulh gibi davanın sona ermesini sağlamakta¹¹⁷ ve kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğurmaktadır¹¹⁸.

Davayı kabulün karma karakterli bir hukuki işlem olması sonucunda içeriğini oluşturan maddi hukuk işleminin irade fesadı hallerine dayanılarak feshedilmesi, sulhte olduğu gibi mümkündür¹¹⁹. Ayrıca sulh gibi mahkeme huzurunda yapılan kabul de İcra ve İflas Kanunu m.38 uyarınca ilam niteliğinde belge sayılmaktadır¹²⁰.

C. Sulh ve Uzlaşma (Avukatlık Kanunu gereği avukatlara tanınan uzlaşma yetkisi)

Avukatlara tanınan uzlaşma yetkisi, 4667 sayılı Kanun¹²¹ ile Avukatlık Kanunu'na eklenen 35/A maddesi ile getirilmiş bir kurumdur. Madde metninde söz konusu yetki “*Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza*

¹¹³ Tanrıver, Kabul, s.61; Kuru, s.3687; Karşlı, s.375.

¹¹⁴ Ermenek, s.80; Tanrıver, Kabul, s.65; Kuru, s.3697; Karşlı, s.375.

¹¹⁵ Ermenek, s.55; Tanrıver, Kabul, s.62; Kuru, s.3679; Karşlı, s.375.

¹¹⁶ Ermenek, s.83; Kuru, s.3685; Karşlı, s.376.

¹¹⁷ Ermenek, s.93; Tanrıver, Kabul, s.67; Kuru, s.3701.

¹¹⁸ Ermenek, s.138; Kuru, s.3727; Karşlı, s.376; Ayrıca bkz. dn.74.

¹¹⁹ Ermenek, s.146; Tanrıver, Kabul, s.64; Kuru, s.3728; Ulsan, s.169; Ayrıca bkz. dn.75.

¹²⁰ Karşlı, s.376; Ermenek, s.124; Bu durum İİK m.38'de “*Mahkeme huzurunda yapılan sulhler, kabuller ve ... ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

¹²¹ 1136 sayılı Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 2.5.2001 tarihli ve 4667 sayılı Kanun (RG, 10.5.2001, 24398 S.).

altına alınır. Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilam niteliğindedir.” şeklinde düzenlenmiştir¹²².

Avukatlara tanınan uzlaştırma yetkisini içeren bu hüküm esasında “alternatif uyuşmazlık çözüm yolları”ndan¹²³ birisi olarak değerlendirilmelidir¹²⁴. Ayrıca belirtilmelidir ki doktrinde, bu uzlaştırma yetkisinin alternatif çözüm yollarından birisi olan “müzakere” usulünün bir görünüş biçimi, bir örneği olduğu belirtilmektedir¹²⁵.

Avukatlık Kanunu’nun 35/A maddesi uzlaşma sağlama yetkisini münhasıran avukatlara vermiştir. Ancak avukat olmayan kişilerin de herhangi bir uyuşmazlık durumunda tarafların uzlaşmasını sağlamak için faaliyette bulunması mümkündür. Böyle bir halde ise söz konusu 35/A hükmünün ortaya çıkardığı ilam niteliğinde belge olma özelliği söz konusu olmamaktadır¹²⁶.

Avukatlara verilen bu uzlaşma yetkisi, kendilerine intikal eden iş ve davalar ile ilgili bulunmaktadır. Müvekkilleri tarafından vekalet ilişkisi kapsamında getirilmemiş iş ve işlemler ile ilgili olarak ise avukatlar uzlaşma sağlamaya yetkili olmamaktadır.

¹²² Maddenin gerekçesi ise şöyledir: “Maddeyle getirilen düzenlemeyle mahkemelerin iş yükünün azalması amaçlanmaktadır. Buna göre dava açılmadan evvel veya dava açılmakla beraber duruşmaya başlanmadan önce avukatlar kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucunu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, karşı taraf avukatını uzlaşmaya davet edebilecektir. Taraf vekilleri ve müvekkilleri hazır oldukları halde düzenlenen uzlaşma metni İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesinde sözü edilen ilam niteliğinde olacaktır.”

¹²³ Alternatif uyuşmazlık çözümü (ADR=Alternative Dispute Resolution) Anglo-Sakson menşei bir kurumdur ve Kıta Avrupası ülkelerinde de uygulama alanı bulmaya başlamıştır. Buradaki amaç genel olarak, devlet mahkemelerinin yanı sıra tarafsız ve objektif konumda bulunan üçüncü bir kişinin, uyuşmazlıkların çözümüne yardımcı olmasını sağlamaktır. Alternatif çözüm yolları, kamu düzeninden sayılmayan ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda işlerlik kazanabilmektedir (Kamil Yıldırım, “İhtilafların Mahkeme Dışı Usullerle Çözülmesi Hakkında”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya için Armağan**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, s.347; Ildır, s.392; Yılmaz, Uzlaşma, s.846; Süha Tanrıver, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk” (Arabuluculuk), **Makalelerim II**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s.4-5).

¹²⁴ Ejder Yılmaz, “Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi” (Uzlaşma), **75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.847; Tanrıver, Arabuluculuk, s.27; Süha Tanrıver, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış” (Arabuluculuk II) **Makalelerim II**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s.69; M. Serhat Sarisözen, **Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Işığında Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011, s.101; Gülgün Ildır, “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü ve Hak Arama Özgürlüğü”, **75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.398; İbrahim Özbay, “Avukatlık hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Tutanağının İlam Niteliği”, **AÜEHFD**, Cilt.VIII, Sayı.3-4, 2004, s.388; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.829.

¹²⁵ Sarisözen, s.101; Tanrıver, Arabuluculuk, s.27; Avukatlara tanınan bu uzlaştırma yetkisi, alternatif çözüm yollarından uzlaştırma yöntemiyle tanımsal olarak benzeşmekte iken, arabuluculuktan, avukatın sürecin işleyişinde ve sonucun alınmasında daha etkin konumda olması dolayısıyla ayrılmaktadır (Sarisözen, s.102); Ayrıca uzlaşma ile arabuluculuk arasındaki farklılıklar için bkz. Tanrıver, Arabuluculuk II, s.75-78; Seda Özümücü, **Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış**, 3. Baskı, İstanbul: 12 Levha Yayıncılık, 2013, s.264.

¹²⁶ Yılmaz, Uzlaşma, s.848; Şamil Demir, **Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s.100-101.

Tarafların uzlaşmayı kabulü ile her iki taraf ve avukatları usulüne uygun bir şekilde tutanak düzenlemelidir. Kanuna göre her iki tarafın avukatlarıyla birlikte hazır bulunmasını ve düzenlenen bu tutanağı imzalamasını şart koşturur. Buna göre yalnızca tarafların ya da yalnızca avukatların kendi aralarında imzaladıkları tutanak Avukatlık Kanunu anlamında uzlaşma niteliğini taşımamaktadır¹²⁷. Oysa sulhte tarafların kendi aralarında sulh olmaları ya da vekaletnamelerinde özel yetkileri var ise sadece avukatlarının sulh olması mümkündür.

Bununla birlikte, uzlaşmaya davet ve uzlaştırma için sulhün aksine, avukatın vekaletnamesinde özel bir yetkinin bulunması aranmamaktadır. Çünkü avukatın vekaletnamesinde bu yönde bir yetki bulunmasa bile müvekkili ile birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet etmesi gerekmektedir¹²⁸. Asıl taraf olan müvekkil davete avukatının yanında iştirak ettiği için de bu yönde bir yetkinin vekaletnamede özel olarak bulunması gerekli değildir.

Ayrıca sulhle avukatlara tanınan uzlaşma yetkisi arasındaki önemli farklılıklardan birisi de zaman hususundadır. Bilindiği üzere sulh her zaman yapılabilir. Oysa uzlaşma, yalnızca dava açılmadan ya da duruşma başlamadan önce yapılabilir¹²⁹. Duruşma başladıktan sonra ise uzlaşma yapılamamaktadır. Çünkü bu aşamadan sonra tarafların ancak sulh olabilmeleri mümkündür¹³⁰.

Uzlaşma görüşmeleri avukatlar tarafından yönetilmekte, gerekli durumlarda avukatlar tarafından hukuki durumları hakkında taraflara bilgi verilmekte, çözüm önerilerinde bulunulmakta ve uzlaşmaları konusunda taraflar teşvik edilmektedir¹³¹. Sulhte ise hakimin tarafları sulhe teşvik edebilmek için uzlaşmada avukatın sarf ettiği kadar bir çaba sarf etmesi söz konusu değildir.

¹²⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.829; Sarisözen, s.214; Ömer Ulukapı, “Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4667 Sayılı Kanunla Getirilen ‘İlam Niteliğindeki Belge’ Üzerine İnceleme”, **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2003, s.455; Mustafa Özbek, “Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesine Göre Arabuluculuk”, **ABD**, 2001/3, s.133.

¹²⁸ Yılmaz, Uzlaşma, s.850; Özbay, s.405; Sarisözen, tıpkı sulhte olduğu gibi uzlaştırma davetinde bulunmak için de özel yetkinin olması gerektiğini savunmaktadır (Bkz. Sarisözen, s.224).

¹²⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.830; Sarisözen, s.104; Ulukapı, s.456; Özbay, s.406; Özbek, s.130; Özümücü, s.264-265.

¹³⁰ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.830; Yılmaz, Uzlaşma, s.848; Sarisözen, s.215; Ulukapı, s.456; Özbay, s.395; Demir, s.144.

¹³¹ Yılmaz, Uzlaşma, s.851; Sarisözen, s.226; Özbek, s.133.

Uzlaşma tutanağı, Avukatlık Kanunu uyarınca ilam hükmünde sayılmıştır ve şartın varlığı durumunda hükmün icrası aşamasında şartın gerçekleşip gerçekleşmediği gibi hususlarla ilgili problemlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Bu sebeple de uzlaşmanın şarta bağlı olarak yapılabilmesi mümkün değildir¹³². Ancak sulh hakkında doğrudan doğruya Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda şarta bağlanabileceği konusunda açık bir düzenleme bulunmaktadır.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhte mahkemenin bir kararı vardır ve mahkeme davanın sulh ile sonuçlandığını kararında belirtmelidir. Buna karşılık uzlaşmada mahkemenin bir kararı ya da etkisi bulunmamaktadır. Bu da iki kurum arasındaki farklardan bir diğerini oluşturmaktadır¹³³. Ayrıca sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı açık bir şekilde kanunumuzda düzenleme altına alınmışken, uzlaşma tutanağının kesin hüküm olduğu ya da kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple de avukatlara tanınan uzlaşma yetkisi çerçevesinde hazırlanan bu tutanakların, mahkeme kararları gibi kesin hüküm oluşturması ya da kesin hüküm gibi sonuç doğurması söz konusu olmamaktadır¹³⁴.

Sulh ile uzlaşma arasında benzerlikler ise oldukça fazladır. Her iki kurum da yalnızca tarafların tasarruf edebileceklere davalara ilişkin olarak yapılabilmektedir¹³⁵. Bu durum kanunda “... tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla ...” şeklinde açıkça ortaya konulmuştur. Bu bakımdan örneğin boşanma, evlenmenin feshi, soybağı gibi davalarda uzlaşma sağlanabilmesi mümkün değildir.

Uzlaştırmanın hukuki niteliği konusunda sulhte olduğu gibi tartışmalar mevcuttur. Yalnızca usul hukuku işlemi ya da yalnızca maddi hukuk işlemi olduğunu ileri süren görüşlerin varlığının yanı sıra sulh gibi karma nitelikte bir işlem olduğu görüşü de mevcuttur¹³⁶.

¹³² Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.829; Yılmaz, Uzlaşma, s.854; Bununla birlikte şarta bağlanabileceği yönündeki görüşleri için bkz. Sarisözen, s.219; Ulukapı, s.459; Özbay, s.413.

¹³³ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.830; Özbay, s.395; Özmumcu, s.268.

¹³⁴ Ulukapı, s.458.

¹³⁵ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.828; Yılmaz, Uzlaşma, s.849; Sarisözen, s.215; Ulukapı, s.457; Özbay, s.403; Özbek, s.131; Demir, s.84; Özmumcu, s.267.

¹³⁶ Sarisözen, s.212-213; Ulukapı, s.454.

Kanunda uzlaşmaya davetin usulü konusunda herhangi bir düzenleme bulunmadığı için sulh gibi davetin yazılı ya da sözlü olarak yapılabileceği kabul edilmektedir¹³⁷. Ancak uzlaştırma tutanağının mutlaka yazılı şekilde yapılması gereklidir. Aksi halde geçerliliği söz konusu olmayacaktır¹³⁸. Avukatlık Kanunu’nun öngördüğü şatlardan birisinin eksikliği halinde, taraflar ve avukatları tarafından düzenlenen uzlaştırma tutanağı ilam niteliğinde kabul edilememektedir. Ancak eksik olarak düzenlenen bu tutanak mahkeme dışı sulh sözleşmesi olarak kabul edilebilmektedir¹³⁹. Sulhte olduğu gibi irade fesadı hallerine dayanarak uzlaştırma tutanağının da iptal edilebilmesi mümkündür¹⁴⁰. Ayrıca uzlaşmada da yine sulhteki gibi karşılıklı olarak icap ve kabul beyanlarının bulunması gereklidir.

Uyuşmazlığın tarafları ve avukatları tarafından imzalanan bu tutanak Avukatlık Kanunu’na göre İcra ve İflas Kanunu m.38 anlamında sulh gibi ilam niteliğinde sayılmaktadır. 35/A maddesinde “*Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 satılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilam niteliğindedir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

V. SULH İLE İLGİLİ ÖZEL BİR DURUM: SULHE TEŞVİK

A. Ön İnceleme Aşaması ve Sulhe Teşvik

1. Genel Olarak Ön İnceleme Aşaması

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda yer verilmemiş olan ön inceleme aşaması, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun getirdiği en önemli yeniliklerden birisidir. 137 ila 142 maddeleri arasında düzenlenen ön inceleme aşaması ile gereksiz işlemler yapılmasının ve dolayısıyla yargılamanın gereksiz yere uzamasının engellenmesi amaçlanmıştır.

Ön inceleme aşamasının kabul gerekçesi şu şekilde belirtilmektedir¹⁴¹:

¹³⁷ Yılmaz, Uzlaşma, s.851; Sarisözen, s.224; Özbay, s.406; Demir, s.103.

¹³⁸ Sarisözen, s.220; Ulukapı, s.457; Özbay, s.410.

¹³⁹ Ulukapı, s.458; Özbay, s.410.

¹⁴⁰ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.829; Sarisözen, s.267; Ulukapı, s.459.

¹⁴¹ “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu” (TBMM Dönem:23, Yasama Yılı:3, S.Sayı:393).

“Uygulamada en çok şikâyet edilen ve yargılamanın gecikmesi sebebi olarak gösterilen önemli bir husus, mahkemelerce tam hazırlık yapılmadan tahkikata başlanmasıdır. Çoğu kez, taraflar delillerini tam olarak göstermeden ve dilekçelerine eklemeden, mahkeme de delilleri tam olarak toplamadan tahkikata başlamaktadır. Delillerin ve hukuki uyuşmazlığın tartışılması için yeterli hazırlık yapılmadan tahkikata başlandığında, istenen sonuç elde edilememekte, tahkikat, delillerin toplanması için gereksiz yere uzamaktadır. Bunun yanında, mahkemelerce, yeterli hazırlık yapıp dosyalar incelenmediğinden ve taraflar da bu konuda gerekli açıklamaları tam olarak yapmadıklarından, yargılamanın başında karar verilmesi gereken, usule ilişkin dava şartları ve ilk itirazlar hakkında davanın sonunda karar verilebilmektedir. Örneğin, iki yıl süren bir davanın sonunda, bazen mahkemenin görevsizlik ya da yetkisizlik kararı verdiği veya zamanaşımı gerekçesiyle davayı reddettiği görülebilmektedir. Dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan ve tarafların elinde bulunan delillerin mahkemeye sunulmasından, elde olmayanların ise masrafları ödendikten ve nereden getirileceğine ilişkin bilgiler verildikten sonra, tahkikatın başlatılması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak, tahkikatın amacına uygun olarak, sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama haline getirilmesi; bunun için de tarafların anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususların tahkikat başlamadan tam tespiti gereklidir. Ayrıca, işin esasına girilmesi gerekli olmayan, usule ilişkin kararlarla sürelerle ilişkin kararların da başlangıçta verilmesi, bir çok uyuşmazlığın baştan hâlli sonucunu doğuracaktır. Bu aşamada, uyuşmazlık konuları tam ve açık olarak tespit edilmiş olacağından, tarafların durumlarını gözden geçirerek sulh olmaları da daha kolay hâle gelebilecektir. Bu aşamanın diğer bir olumlu yönü ise uyuşmazlık noktaları kesin olarak tespit edildiğinden, inceleme ve hukuki tartışma da bu noktalara münhasır olarak yapılacak, gereksiz işlemlerin ve zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır.

Ön incelemenin amacına uygun yapılması, taraflar arasında sulh imkanını arttıracak, hatta yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla da bağlantılı olarak tarafların doğrudan ya da arabulucu yardımıyla uyuşmazlığı çözmelerinin yolunu açacaktır. Taraflar sulh olmadıklarında ise tahkikat için tüm hazırlıklar yapılmış olduğundan, tahkikatta sadece tanık dinlenmesi, bilirkişiye başvurulması ve keşif gibi

usul işlemleri gerçekleştirilecek, tahkikatın arka arkaya yapılacak birkaç oturumda da tamamlanması mümkün olabilecektir. Bu aşamanın, ön inceleme olarak ifade edilmesinin sebebi, dilekçelerden sonra, mahkemece yapılacak ilk inceleme aşaması olması, ancak işin henüz esasına tam olarak girilmemesidir. Bu aşama, tahkikat olmadığından tahkikat ifadesi de kullanılamamıştır. Çünkü, bu aşamada bir ön tahkikat ve benzeri işlemlerden daha çok, tahkikattan önce yapılması gereken işlemler tamamlanmaktadır. Bu bölüm, Tasarıda yeni olmakla birlikte, hukukumuzda tamamen yabancı da değildir. Nitekim istinaf aşamasında ön inceleme kabul edilmiştir. Yine temyiz aşamasında da işin esasına girilmeden ön inceleme yapılmaktadır.”

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda yargılama, dilekçeler aşaması, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm şeklinde dört aşamadan oluşmaktaydı. Eski kanun döneminde, bir aşama tamamlanmadan diğer aşamaya geçildiği için gereksiz işlemler ve duruşmalar yapılarak yargılamanın uzadığı görülmekteydi. Örneğin uygulamada, henüz dilekçeler aşaması tamamlanmadan duruşmalara başlandığı, bu yüzden duruşmaların başında da karşılıklı olarak dilekçelerin verilmeye devam edildiği, tüm deliller toplanmadan tahkikata başlandığı için duruşmaların bir kısmının delil toplanması için gün verilerek geçirildiği, dolayısıyla aslında delillerin incelenerek tartışıldığı bir usul kesiti olması gereken tahkikat aşamasının aslında delillerin toplandığı bir aşama haline geldiği görülmekteydi. Yine taraflarca gerekli açıklamalar tam olarak yapılamadığından ve mahkemece gerekli hazırlık yapılarak dosyalar incelenemediğinden, henüz yargılamanın başında iken karar verilmesi gereken usule ilişkin dava şartları ve ilk itirazların yargılama sonuna kadar bekletildiği görülmekte ve aslında belki de duruşma yapılmasına gerek kalmadan dosya üzerinden karara bağlanabilecekken gereksiz yere yargılamanın uzaması durumu söz konusu olabilmekteydi.

Gerekçede de belirtildiği üzere, yukarıda bahsedilen ve benzer sakıncaların önüne geçilmesi amacıyla dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ancak tahkikat aşamasından önce gelmek üzere yeni bir yargılama aşaması olarak “ön inceleme” Kanun’da yer bulmuştur. Bu aşamada, dilekçelerin karşılıklı olarak verilmesi aşaması tamamlandıktan sonra tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz mahkemeye sunmadıkları belgeleri sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin

getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmalarından sonra tahkikatın başlatılması amaçlanmaktadır. Böylece tahkikat, sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama haline getirilebilecek, ayrıca işin esasına girilmesi gerektirmeyen usule ya da süreye ilişkin kararların başlangıçta verilmesi sağlanarak yargılamanın gereksiz yere uzaması engellenebilecektir.

Kanun'da tahkikattan önceki bir aşama olarak düzenlenen bu yeni aşama tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilememekte ve tahkikat için duruşma günü verilememektedir (m.137/2). Kanun koyucu bu düzenleme ile uygulamadaki eski alışkanlıkların devam etmesinin kesin olarak önünde geçilmesini amaçlamıştır. Kural olarak, tek duruşmada tamamlanması zorunlu olan ön inceleme aşamasında hakimin, dava şartlarını ve ilk itirazları incelemesi, uyuşmazlık konularını tam olarak belirlemesi, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapması, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik etmesi söz konusudur (m.137/1). Bu yüzden bu aşamada, delillerin incelenmesi, keşif yapma, belge inceleme, bilirkişi görüşü alma, yemin teklif edilmesi gibi tahkikat işlemleri yapılamamakta, yalnızca tahkikattan önce yapılması gereken işlemler tamamlanmaktadır.

Uygulamada, ön inceleme aşamasının yargılamayı uzattığı ya da karışıklıklara sebep olduğu yönünde hakimler ve avukatlar tarafından bir takım eleştiriler yapılmaktadır. Bu eleştirilerin temelinde ise dilekçelerin tamamlanması ve delillerin toplanması için çoğunlukla uzun bir sürenin gerekmesi ve bu sebeple duruşmalara başlanamayacağı yönündeki endişeler ile davanın takibinin zorlaştığı düşüncesi yatmaktadır. Uygulamada gerçekten de dilekçelerin taraflar arasında tebliğinin bila iade olması gibi haller yüzünden gerekenden daha uzun sürdüğü, sadece dilekçelerin karşılıklı tamamlanması aşamasının yaklaşık altı ayı bulabildiği görülmektedir. Bu durum ise bir bakıma hakimler ve avukatlar açısından dosyanın takibinin zorlaşmasına neden olabilmektedir.

Ancak bahsedilen endişeler bir yana, bu aşamanın getiriliş amacına uygun olarak uygulanması sayesinde, yargılamanın gecikmesi sebebi olarak gösterilen tam hazırlık yapılmadan tahkikata başlanması hususunun önüne geçilebilecektir. Ayrıca ön

inceleme aşamasından önceki dönemde, dava dilekçesinin alınmasından sonra bir ya da iki ay sonrası için duruşma günü belirlendiği, şu halde ise yazılı yargılama usulüne tabi olan bir davada ortalama beş altı ay sonrası için ön inceleme duruşmasının belirlendiği, yargılamanın sağlıklı yürütülmesi ve hızlandırılmasını amaçlayan ön incelemenin kendisinin yargılamayı uzattığı düşünülebilmektedir¹⁴². Oysa aslında aksi durum söz konusudur. Düzenleme öncesinde, iki ay sonrası için belirlenen duruşma günü ve sonraki duruşmalarda yargılama, dilekçelerin tamamlanması, taraf teşkilinin sağlanması, delillerin toplanması için geçirilirken şu anki düzenleme ile yargılamanın uzaması sebeplerinin başında gelen tarafların ellerinde bulunan delilleri dilekçelerine eklemeden, mahkemenin de bu delilleri tam olarak toplamadan tahkikat aşamasına geçilmesi engellenebilmekte, böylece kural olarak tek duruşmada tamamlanması gereken ön inceleme aşamasında usule ilişkin kararlar hızlı bir şekilde verilebilmekte, esasa ilişkin olanlar ise tahkikat öncesi işlemler tamamlanmış olduğu ve tahkikatın amacına uygun olarak sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama haline getirildiği için gereksiz zaman ve emek kaybının oluşması önlenerek daha çabuk verilebilmektedir.

2. Sulhe Teşvik

Ön inceleme aşamasından genel olarak bahsedilmesinin ardından bu aşamanın bir unsuru olan hakimin tarafları sulhe teşvik etme görevinden ayrıca ve önemle bahsedilmesi gerekmektedir. Mahkemece, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra dava şartları ve ilk itirazların dosya üzerinden incelenmesi neticesinde, davanın usulden reddine karar verilmemesi halinde, özellikle tarafların sulh olmalarını sağlamak, sulh olmayacaklar ise uyuşmazlık noktalarının tam olarak tespit edilebilmesi amacıyla ön inceleme için bir duruşma günü tespit ederek taraflara tebliğ edilir. Tebliğ edilen bu davetiyede taraflara, diğer hususların yanı sıra sulh için gerekli hazırlığı yapmaları da ihtar edilir (m.139)¹⁴³.

¹⁴² Pekcanitez, Atalay ve Özekes, dn.2, s.566.

¹⁴³ 6. HD'nin 5.02.2013 T., 2013/2867 E., 2013/1663 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Somut olayda mahkemece tarafları ön incelemeye davet etmiş olmasına karşın yasal düzenlemelere uygun olarak ön inceleme duruşmasının gerçekleştirilmediği, tarafların uzlaşıp uzlaşamadıkları konularının belirlenmediği ve doğrudan tahkikat duruşmasına geçildiği, tarafların uzlaştığı noktalar belirlenmeksizin davacının dilekçesinde beyan ettiği hususlar kesin doğru imiş gibi kabul edilerek bu konuda davlı kurum ile yazışma yapılmadan hatta beyanlarına dahi

Ön inceleme duruşmasında hakim, gerekli görürse dava şartları ve ilk itirazlar hakkında karar verebilmek için tarafları dinler, daha sonra ise, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder (m.140/1). Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hakim, tarafları sulhe teşvik eder, bu konuda sonuç alınabileceği kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder (m.140/2). Burada hakimin tarafları sulhe teşvik etmesi zorunluluk arz etmekte olup herhangi bir takdir yetkisi söz konusu değildir.

Hakim açısından zorunluluk arz eden sulhe teşvik ile ilgili bu fıkranın hükümet gerekçesi ise şu şekilde belirtilmektedir:

“Tarafların anlaşmazlık noktaları tespit edildikten sonra, deyim yerindeyse uyuşmazlığa ilişkin resim daha net olarak ortaya çıkacaktır. Ön inceleme safhasında, anlaşmazlık noktalarının az veya çok olmasına bakılmadan, hakimin, tarafları sulhe teşvik etmesi zorunludur. Hakimin, bunu şeklen, bir hükmü mecburen uygulamak için değil, samimi bir çaba olarak yerine getirmesi gerekir. Hakim, tarafların sulh olmalarının mümkün olduğu, bu konuda bir süreye, karşılıklı görüşmeye ihtiyaç duyduklarını anlarsa, sulh olmaları için bir defaya mahsus olmak üzere süre de vererek, yeni bir oturum günü belirleyebilir. Bu süre, tarafların talebi üzerine veya hakim tarafından kendiliğinden verilebilir. Süre verilmesi konusunda, talebin olup olmaması önemli değildir. Önemli olan, hakimde tarafların uzlaşabilecekleri yönünde ciddi bir kanaatin oluşmasıdır. Bazen taraflar, psikolojik sebeplerle bu konuda bir süre talep etmeyebilirler. Hakim buna rağmen, tarafların durumunu ve niyetlerini dikkate alarak süre vermelidir. Bu süre içinde taraflar, karşılıklı görüşerek ... uyuşmazlığı çözebilirler. Yargılamanın başlamış olması, yargılama dışında alternatif yolların kapatıldığı anlamına gelmemelidir.”

başvurulmadan iddialar subüt bulmuş kabul edilerek davanın karara bağlandığı anlaşılmaktadır... tüm deliller değerlendirilerek çıkacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken eksik araştırma sonucu yazılı şekilde karar verilmesi isabetsiz olup bozmayı gerektirmiştir.” (Bilal Köseoğlu, **Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Bilimsel ve Yargısal Görüşler**, Ankara: Bilge Yayınevi, 2013, s.334-336); Ayrıca 1. HD'nin 19.4.2012 T., 2012/1610 E., 2012/4521 K. sayılı kararında; “... yargılama gideri ve avukatlık ücreti bakımından taraflar arasında çekişmenin bulunmadığı kabul edilemeyeceği gibi bu konuda tarafların sulh olmaları da olasıdır. Buna göre tarafların sulh olup olamayacaklarının tespiti ve tarafları sulhe teşvik etmek ön inceleme aşamasının bir gereği olduğu için ancak duruşma günü belirlenmesiyle mümkün olabilecektir. Oysa mahkemece duruşma açılmaksızın evrak üzerinden verilen kararla dava sonuçlandırılmıştır. Böyle bir uygulamanın ön inceleme için öngörülen 6100 sayılı Yasanın 137 ila 142 maddelerinde düzenlenen hükümlerine uygun düşmeyeceği tartışmasızdır.”

Gerekçede açıkça belirtildiği üzere, uyuşmazlığın resmini çeken hakimin¹⁴⁴ tarafları sulhe teşvik etmesi zorunluluk arz etmektedir. Hakimin bu hükmü, yalnızca kanuni bir zorunluluk olarak düşünmeyip samimi bir çaba göstererek uygulaması gerekmektedir¹⁴⁵. Hakimin, sulhe teşvikle tarafların sulh olmalarının mümkün olduğunu düşünmesi durumunda talep olmasa bile bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü vererek, taraflar arasında bir anlaşma sağlanmasına uygun ortamı yaratmak suretiyle yalnızca söz ile değil gerçek anlamda onları sulhe yönlendirmeli, sulh konusunda etkin bir çaba göstermelidir.

Esasında buna benzer bir hüküm daha önceki mevzuatımız Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 213/1’de de yer almaktaydı¹⁴⁶. Ancak bu hüküm Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.140/2’den iki yönden farklılık göstermektedir. İlk farklılık, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda yer alan hükümde hakimin, davanın her aşamasında sulhe teşvik yetkisine sahip olduğu ifade edilmesidir. İkinci farklılık ise her davada değil yalnızca bu hükmün sonuç vereceğinin düşünüldüğü davalarda hakimin sulhe teşvik yetkisine sahip olması ve bu yetkinin zorunluluktan öte ihtiyari bir özellik taşımasıdır¹⁴⁷.

Ayrıca belirtmek gerekir ki ön inceleme duruşmasında düzenlenen tutanak özel bir öneme sahiptir. Bu duruşmada tarafların sulh olup olmadıkları tutanağa geçirilir, uyuşmazlık devam edecek ise tutanakta yer almayan hususlar tahkikatın konusu olmayacaktır. Uyuşmazlığın sulh ile çözümlenmesi durumunda ise bu tutanak bir sulh belgesi niteliğinde olacaktır.

Hakimin tarafları sulhe teşvik ederken tarafsızlığını şüpheye düşürecek davranışlardan kaçınma gerekliliği bir başka önemli husustur. Zira, sulhün gerçekleşmemesi durumunda taraflar arasındaki uyuşmazlık ve yargılama devam edecektir. Bu sebeple, tarafsızlığın aksine davranışlar hakimin taraflar nezdinde

¹⁴⁴ Sema Taşpınar Ayvaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (HMK) Zaman Bakımından Uygulanması**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013, s.324.

¹⁴⁵ Hemen belirtmek gerekir ki HMK m. 188/3’te “*Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz.*” şeklindeki düzenleme ile sulhe teşvik hususunda hakime yüklenen zorunlu görevin yanı sıra tarafları da sulhe yönlendirmeye çalışılmaktadır.

¹⁴⁶ HUMK m.213/1’de yer alan hüküm şu şekildeydi: “*Davanın her aşamasında tahkikat hakimi iki tarafı veya vekillerini çağırarak davanın maddi olguları hakkında beyanlarını dinleyebilir ve sonuç vereceği umulan hallerde bunları sulha da teşvik edebilir.*”

¹⁴⁷ Taşpınar Ayvaz, s.324.

güvenilir olmaması ve hakimin tarafsızlığı konusunda şüphenin oluşmasına, yapılan önerinin en iyi seçenek olduğu inancının ortadan kalkmasına, dolayısıyla da sulhün başarısına engel olunmasına neden olabilir¹⁴⁸.

Sulhe teşvik hükümlerinin uygulanabilmesi için tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bir dava konusunun bulunması gerekliliği, sulhe ilişkin olarak Kanun'un 313/2 maddesinde yapılan düzenlemeden anlaşılmaktadır. Ancak burada şu ayrımı yapmak gereklidir. Davaya son veren taraf işlemlerinden birisi olan sulhün kapsamı, ön inceleme aşamasında yapılması zorunlu olan sulhe teşvikin kapsamından daha geniştir. Şöyle ki hakimin ön inceleme aşamasında tarafları sulhe teşviki ancak toplanmış ve önüne getirilmiş dava malzemeleriyle sınırlı olarak yargılama konusu yapılmış uyuşmazlıkla ilgilidir. Çünkü hakimin dava dışında bırakılan hususları bilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, ön inceleme aşaması geçtikten sonra hakimin tarafları sulhe teşvik etme görevi de bulunmamaktadır¹⁴⁹.

Sulhe teşvik, Türk Yargılama Hukuku dışında diğer ülke hukuklarında da önem atfedilen bir husustur. İsviçre Hukuku'nda, yargılamanın daha kısa sürmesi, tarafların hızlı bir şekilde sonuca ulaşabilmesi ve mahkemelerin iş yükü altında ezilmesini engellemek için ortaya konulan prosedürlerden birisi de "Schlichtungsverfahren" isimli prosedürdür¹⁵⁰. Bu prosedür, bazı istisnai durumlar dışında, ilk derece yargılamasında tahkikattan önceki aşamada tarafların sulhe teşvik edilmesi halidir. Kanunda bu prosedürden olumlu bir sonuç alınabilmesi için tarafların duruşmada bizzat hazır bulunma zorunluluğu dahi düzenleme altına alınmıştır. Ancak Türk Hukuku'ndan farklı olarak İsviçre Hukuku'nda düzenleme altına alınan bu sulh aşaması henüz yargılama başlamadan önce, mahkemeler meşgul edilmeden yapıp bitirilmektedir¹⁵¹.

Yine Alman Hukuku'nda da yargılamanın hızlandırılması amacıyla çeşitli düzenlemeler mevcut bulunmaktadır. Sözlü yargılamanın hakim olduğu bu hukukta,

¹⁴⁸ İbrahim Ermenek, "Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme" (Ön İnceleme), **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.2, Sayı.1, 2011, s.164; Hilmi Şeker, **İlkeler Işığında Ön İnceleme Kurumu**, İstanbul Barosu Yayınları, 2012, s.186; Önen, Sulh, s.105-106.

¹⁴⁹ Ermenek, **Ön İnceleme**, s.164.

¹⁵⁰ Sch. ZPO Art. 197 vd.

¹⁵¹ Karşlı, s.451-452.

tahkikat aşamasından önce ilk duruşma ve asıl duruşma adı altında tahkikata hazırlık amaçlı usul işlemleri yapılmaktadır. İşte bu aşamalar içerisinde taraflar sulhe teşvik edilmektedir. Sulhe teşvik işlemlerinden sonuç alınamaması durumunda ise sözlü yargılama safhasına geçilmektedir. Yoksa Alman Hukuku'nda, Türk Hukuku'nda olduğu gibi müstakil bir ön inceleme aşaması bulunmamaktadır¹⁵².

Common Law hukuk düzeni içerisinde yer alan ve uyuşmazlıkların oldukça büyük bir kısmının sulh ile sonuçlandığı bir ülke olan İngiltere'de ise, tarafların sulhe teşvik edilmesine yönelik olarak oldukça farklı bir düzenleme bulunmaktadır¹⁵³. Bu düzenleme Avustralya, Kanada ve ABD Hukuklarında da bazı farklılıklarla uygulanmaktadır¹⁵⁴. İngiliz Hukuk Usulü Kanunu'nda "Offers to settle" başlığı altında yer alan resmi sulh önerisine (Formal offers to settle) ilişkin düzenleme, tarafların başka şekillerde sulh önerisinde bulunmasına engel teşkil etmemektedir. Zira bu düzenlemenin amacı, tarafların sulhe teşvikinin yanı sıra sulhün tahkikat aşamasına geçilmeden ve hatta henüz dava başlamamışken yapılmasının sağlanmasıdır¹⁵⁵. Ancak resmi sulh önerilerini alelade sulh önerilerinden farklı kılan temel fark, kendisine sulh önerisinden bulunulan tarafın bu öneriyi kabul etmeyerek davaya devam etmesi ve dava sonunda hükümle elde ettiği sonucun yapılan öneri ile aynı ya da daha kötü bir sonuca ulaşması yani öneriye kıyasla kendisine ek bir yarar sağlamaması daha da yalın bir ifadeyle yargılamanın boşu boşuna yapılmış olması halinde, davayı kazanmış olsa bile bazı yaptırımlarla karşılaşacak olmasıdır. Resmi sulh önerisi şartlarının gerçekleştiği bir durumda mahkemenin, yaptırım uygulanmasının haksız olduğu sonucuna varmadığı sürece 36. Kısımda belirtilen yaptırımları uygulaması gerekmektedir. Bu tazminat usulü bir anlamda Türk Hukukundaki icra inkar tazminatına benzer bir yaptırım usulüdür¹⁵⁶. Resmi sulh önerileri açısından dikkat çeken bir başka husus da sulh önerisinin gizliliği ve reddi halinde yargılama giderleri dışında uyuşmazlığın çözümü bakımından hiçbir etkisinin olmamasıdır. Şöyle ki sulh önerisinin yapılacağı hususunun, istisnai haller dışında, davayı görecek olan mahkemeden gizli tutulması gerekmektedir Buradaki

¹⁵² Karslı, s.452.

¹⁵³ Mustafa Göksu, "Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmi Sulh Önerileri", **TBB Dergisi**, 2014/6, s.278.

¹⁵⁴ Göksu, s.284-286.

¹⁵⁵ Göksu, s.280.

¹⁵⁶ Göksu, s.279-282.

amaç, sulh önerisini getiren taraf aleyhine önyargılı davranılmasının önüne geçilmesidir. İngiliz Hukukunda yargılama giderleri asıl davadan ayrı olarak belirlenebildiği için, sulh önerisi, yargılama bitirilip hüküm verildikten sonra ancak yargılama giderlerine ilişkin karar verilmeden önce mahkemeye bildirilmelidir¹⁵⁷. Sulh önerisinin kabulü ya da geri alınması için mahkemenin izninin gerektiği durumlarda da aksi kararlaştırılmadığı sürece asıl davayı gören hakimden başka bir hakime izin için başvuru yapılmalıdır¹⁵⁸. 36. Kısım dahilinde yapılan sulh önerileri de Türk Hukukunda çoğunlukla kabul edildiği gibi, tüm yönleriyle borçlar hukukuna tabi sayılmadığı için öneri ve kabul halleri 36. Kısım çerçevesinde değerlendirilerek genel sözleşme kurallarından farklılık arz edebilmektedir¹⁵⁹. Ayrıca Türk Hukukundan farklı olarak resmi sulh önerileri dava açılmadan önce de yapılabilmektedir¹⁶⁰. Çalışmamızın konusu olan sulhte ise, sulh beyanının görülmekte olan bir davada ve mahkeme huzurunda yapılması gereklidir.

Özet olarak, yukarıda yapılan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, ön inceleme aşamasının özellikle çalışma konumuz olan mahkeme huzurunda sulh açısından son derece önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zira ön incelemenin amacına uygun olarak yapılması durumunda, yargılama daha fazla uzamadan tarafların aralarında karşılıklı anlaşarak sulh olması ve bu yolla uyuşmazlığın daha ileriki aşamalara gitmeden çözüme ulaştırılması sağlanabilmektedir. Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın tarafları bağlamayacağına ilişkin Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.188/3 hükmü ile bazı harçlar açısından indirim öngörülmüş olması da sulhe özendirmeye verilen önemi göstermektedir.

Tarafların sulh olamamaları halinde ise tahkikat aşaması için gerekli olan hazırlık işlemleri tamamlanmış olacağı için tahkikatta yalnızca delillerin incelenmesi, keşif yapma, bilirkişi görüşü alma gibi tahkikat işlemleri yapılacak, bu yolla başta yargılamanın gereksiz yere uzaması engellenebilecektir.

¹⁵⁷ Göksu, s.297.

¹⁵⁸ Göksu, s.298-301.

¹⁵⁹ Göksu, s.299.

¹⁶⁰ Göksu, s.308.

Ancak mahkemelerin iş yükünün azalmasını sağlayabilecek nitelikte olan sulh konusunda uygulamada hakimlerin çekingen davrandıkları görülmektedir. Bu durum çeşitli sebeplerden ileri gelmektedir. Bu sebeplerden ilkin, hakim tarafından tarafların sulhe teşvik edilmesinin ihsası rey sayılabileceği endişesi oluşturmaktadır¹⁶¹. İhsası rey, yargılama yapılmadan önce hüküm verilmesini ya da hükümle aynı anlama gelebilecek şekilde davranılmasını, örtülü ya da açık bir şekilde taraflardan birinin lehine ya da aleyhine hakimın görüşünü belli etmesini yasaklamaktadır¹⁶². İşte bu ihsası rey endişesi sulhe teşvik kurumunun işlerliğini azaltabilmektedir. Ayrıca hakimlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaması, sulh konusunda nasıl bir yöntem uygulanacağını bilmemeleri ya da iş yükü nedeniyle bunun gereksiz bir zaman kaybı olacağını düşünmeleri, hakimleri sulh konusunda çekingen davranmaya iten diğer nedenlerdir¹⁶³.

B. Aile Mahkemelerinde Sulhe Teşvik

Devletin temelini aile yapısı oluşturmaktadır. Sağlıklı bir toplum ve devlet yapısının varlığı da yine sağlıklı bir aile yapısının varlığına bağlıdır. Bu sebeple toplumun tamamını ilgilendiren aile hukuku sorunlarının çözümü diğer uyuşmazlıklardan ayrı olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar yıllar süresince daha fazla uzmanlık gerektirir hale gelmiştir. Dolayısıyla bu uyuşmazlıkların çözümünde daha uzman hakimlere de ihtiyaç duyulmaktadır¹⁶⁴. Bu kapsamda aile mahkemeleri, 9.1.2003 tarihli ve 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile kurulmuş özel mahkemelerden olup amacı bahsedilen kanunda, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek olarak düzenlenmiştir. Ailenin korunmasına ilişkin olarak alınan önlemler hakkında ise Anayasamızda yer alan hükümler ile Türk Medeni Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin hükümlerin yanı sıra bahsedilen 4787 sayılı Kanun ile 8.3.2012 tarihli ve 6284 sayılı

¹⁶¹ Taşpınar Ayvaz, s.332; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.576; Şeker, s.166; M. Serhat Sarısözen, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Medeni Usul Hukukumuzda Getirdiği Yeni Düzenlemeler" (Yeni Düzenlemeler), **TBB Dergisi**, 2011/96, s.363; Ejder Yılmaz, "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri" (HMK), **ABD**, 2011/2, s.237.

¹⁶² Şeker, s.185-186.

¹⁶³ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.576; Erhan Birben ve Sezgi Öktem, "İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi", **Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan II**, İstanbul: Beta, 2001, s.1096; Yılmaz, HMK, s.237.

¹⁶⁴ Aras, s.158; İbrahim Ercan, "Aile Mahkemesinde Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümlemesi", **Prof. Dr. Yavuz Alangoya için Armağan**, İstanbul: Alkim Yayınevi, 2007, s.63; Serkan Ayan, **Evlilik Birliğinin Korunması**, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.130; Süha Tanrıver, "Aile Mahkemelerinin Oluşturulması Üzerine Bazı Düşünceler", **Makalelerim I**, Ankara: Asil Yayın, 2005, s.90; Karşı, s.108.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümleri önemli nitelikteki düzenlemelerdir.

Aile mahkemelerinde, özel kanunlarda bir usul hükmü olmadığı sürece, öncelikle 4787 sayılı Kanun'da yer alan hükümler, hüküm bulunmaması halinde Türk Medeni Kanunu'ndaki usul hükümleri, sonrasında ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki ilgili usul hükümleri uygulanacaktır¹⁶⁵. Zira 184. maddenin ikinci fıkrasında aile mahkemelerinin görevli olduğu dava ve işlerde uygulanacak olan usul kuralları düzenlenmiştir. Buna göre, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, 4787 sayılı Kanun'da hüküm bulunmayan konularda Türk Medeni Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı vurgulanmıştır. Yani aile mahkemelerinde, başta 7. madde olmak üzere 4787 sayılı Kanun hükümleri uygulama alanı bulacak, daha sonra ise Türk Medeni Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri gündeme gelecektir.

Hemen belirtelim ki burada açıklamalarımızı, çalışmamamızın kapsamı dışına çıkmamak adına kısaca diğer hususlardan da bahsedilmek suretiyle özellikle ve önemle sulhe teşvik ile ilgili düzenlemeler bağlamında yapmaya çalışacağız.

Türk Medeni Kanunu'nda yer alan hükümler incelendiğinde, ailenin korunması amacıyla diğer hukuki uyuşmazlıklardan farklı olarak hakimlere daha fazla yetki verildiği ve yükümlülük yüklendiği, hakimlerin bu tür davalarda diğerlerine nazaran daha müdahaleci bir konumda olduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁶.

Aile mahkemelerindeki uyuşmazlıklarda uygulanacak olan Türk Medeni Kanunu hükümlerine örnek vermek gerekirse, şüphesiz ki öncelikle 184. maddeden bahsedilmesi uygun olacaktır. Bu madde boşanma davalarına ilişkin özel yargılama usulünü içeren önemli bir maddedir. Yine aynı şekilde evlenmenin butlanı davalarında da yapılan atıf nedeniyle bu madde uygulama alanı bulmaktadır¹⁶⁷. Bu maddeye göre, *“Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü*

¹⁶⁵ Selma Baktır, **Aile Mahkemeleri**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2003, s.76; Ali Karagülmez ve Sami Sezai Ural, **Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003, s.207; Nazif Kaçak, **Açıklamalı-İçtihatlı Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet**, Ankara: Kartal Yayınevi, 2004, s.736; Ercan, s.73; Aras, s.159; Ayan, s.134.

¹⁶⁶ Ercan, s.64; Aras, s.158; Gürdoğan, s.213.

¹⁶⁷ Aras, s.161; Ercan, s.74.

Muhakemeleri Kanununa tâbidir: 1. Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediğe, bunları ispatlanmış sayamaz. 2. Hâkim, bu olgular hakkında gerek re'sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez. 3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz. 4. Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder. 5. Boşanma veya ayrılığın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz. 6. Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.” Madde metninde de görüldüğü üzere, bu düzenleme ile hakim, vicdanen inanmadığı delillere bağlı kalma ve taraflarca ileri sürülen vakıaları ileri sürüldüğü şekliyle hükmüne esas alma zorunluluğundan yani ispat edilmiş olsa bile eş tarafından getirilen vakıaların gerçekten meydana geldiğine inanmaması durumunda bunları esas alarak davayı kabul etme zorunluluğundan kurtarılmıştır¹⁶⁸. Aynı şekilde hakimin eşlere yemin önermemesi, eşlerin ikrarlarının kural olarak hakimi bağlamaması da yukarıda bahsedilen amacın gerçekleştirilmesine yöneliktir¹⁶⁹.

Özellikle evlilik ve boşanma davaları açısından Türk Medeni Kanunu’nun, genel usul hükümlerinden farklı bazı hükümler içermesi, evlilik ve boşanma konularının toplumu yakından ilgilendiriyor olmasından bahisle evliliğin kolayca ve keyfi şekilde sona erdirilmesinin engellemesi amacıyla, geçerliliklerinin daha sıkı şekil şartlarına bağlanmış olması, taraf iradelerine normalden daha az hareket kabiliyeti bırakılmış olması hali söz konusudur¹⁷⁰. Ayrıca, dava süresince tarafların ve çocukların korunması, boşanma davası sonucunda boşanma kararı verilmeyip eşlerin birlikte yaşamaya devam edecek olmaları, bu anlamda eşlerin birlikte yaşamasının boşanma davasında ortaya çıkan gergin durum sebebiyle olanaksız hale gelmesinin engellenmesi amacı da boşanma ve ayrılık davalarında birtakım farklılıkların öngörülmesine neden olmuştur. Bu şekilde hakime delilleri serbestçe değerlendirebilme yetkisi tanınmasıyla, hem

¹⁶⁸ Ayan, s.135-139; Aras, s.162.

¹⁶⁹ Hemen belirtmek gerekir ki hakimin tarafların ikrarı ile bağlı olmaması kuralına m.166/3’te istisna getirilmiştir. Buna göre, evlilik en az bir yıl sürmüş ise eşlerin anlaşarak boşanmak istemeleri durumunda, hakimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi halinde tarafların ikrarı ile bağlı olarak boşanma kararı vermesi gerekmektedir.

¹⁷⁰ Aras, s.162.

evlilik birliğinin eşlerin iradesiyle hızlı ve kolay bir şekilde sona erdirilmesi engellenmeye çalışılmış hem de maddi gerçeğin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir¹⁷¹.

Bu hususta bir başka hüküm de soybağına ilişkin davalardaki yargılama usulüne yönelik 284. maddede yer alan “*Soybağına ilişkin davalarda, aşağıdaki kurallar saklı kalmak kaydıyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanır: 1. Hâkim maddî olguları re’sen araştırır ve kanıtları serbestçe takdir eder. 2. Taraflar ve üçüncü kişiler, soybağının belirlenmesinde zorunlu olan ve sağlıkları yönünden tehlike yaratmayan araştırma ve incelemelere rıza göstermekle yükümlüdürler. Davalı, hâkimin öngördüğü araştırma ve incelemeye rıza göstermezse, hâkim, durum ve koşullara göre bundan beklenen sonucu, onun aleyhine doğmuş sayabilir.*” şeklindeki düzenlemedir. Görülmektedir ki, burada da aile yapısının önemine binaen Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen yargılama usulünden daha farklı bir usul düzenlenmiştir¹⁷².

Ancak unutulmamalıdır ki, her ne kadar boşanma ve ayrılık davalarında Türk Medeni Kanunu’nun 184. maddesi uygulama alanı bulacak olsa da, bu maddede yer alan kuralların dışında yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun ilgili hükümleri uygulanacaktır¹⁷³. Benzer şekilde aynı durum soybağına ilişkin davalarda 284. madde ile ilgili de söz konusu olacaktır.

Yukarıda kısaca, aile yapısının toplum ve devlet içerisinde ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunu ortaya koyabilmek adına özellikle boşanma ve ayrılık davaları ile ilgili örnek hükümlerden bahsedildi. Bu hükümler incelendiğinde aile mahkemesi hakiminin, diğer davalara nazaran daha fazla yükümlülük altında olduğu ve daha müdahaleci bir konumda olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda ve benzer amaçla, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile de hakimlere aynı yönde ancak daha da aktif bir rol verilmiştir¹⁷⁴. Kanun’un 7. Maddesinin ilk fıkrasında yer alan düzenleme ile aile mahkemesi hakimi, önüne gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden

¹⁷¹ Ayan, s.127.

¹⁷² Ercan, s.75.

¹⁷³ Aras, s.162.

¹⁷⁴ Ercan, s.64.

önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak onları sulhe teşvik etmekle yükümlendirilmiştir. Sulhün mümkün olmaması durumunda ise yargılamaya devam olunarak esas hakkında hüküm verileceği düzenlenmiştir.

Öncelikle şu belirlemenin yapılması gereklidir: Sulhe teşvik, yalnızca boşanma davaları için değil, aile hukukundan kaynaklanan tüm uyuşmazlıklar için mümkündür¹⁷⁵. Ayrıca hakimin sulhe teşviki konusunda zorunluluk olup olmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Bir görüşe göre, sulhe teşvikle ilgili usul kuralı aile mahkemelerinin görevine giren tüm dava ve işlerde geçerli olacağı için bu usul kuralına uyulmadan karar verilmiş olması durumunda kanuna aykırılık nedeniyle bozma nedeninin oluşacağı düşünülmektedir. Dayanak olarak ise kanunun lafzı gösterilmektedir. Buna göre, Kanun'da "...teşvik eder..." şeklinde kesin bir ifade kullanıldığı, dolayısıyla bu ifadenin emredici nitelikte olduğu ileri sürülmektedir¹⁷⁶.

Diğer bir görüşe göre ise, hakim her davada tarafları sulhe teşvik etmek zorunda değildir. Burada, hakim önüne gelen dava ve işlerin özelliğine göre takdir hakkının tanınmış olması söz konusudur. Çünkü taraflar arasında ağır sorunların yaşanmış olması durumunda sulh konusunda herhangi bir istekleri yoksa, sulhe teşvik zaman kaybı ve davayı sürüncemede bırakmaktan öteye geçemeyecekse, hakimin takdir yetkisini kullanarak tarafları sulhe teşvik etmeden, doğrudan dava ya da işin esasına girerek hüküm kurması mümkündür. Aksi halde, tarafları sulhe zorlamak gereksiz bir

¹⁷⁵ Karagülmez ve Ural, s.207; Aras, s.160; Ercan, s.87; Baktır, s.77; Ayan, s.130.

¹⁷⁶ Karagülmez ve Ural, s.207; Aras, s.159; Ercan, s.89; Ayan, s.133; Kaçak, s.736; Özümucu, s.245; Bu hususta Yargıtay 2. HD'nin 08.03.2004 T., 2004/2072 E., 2004/2879 K. Sayılı kararında, aile mahkemesi hakiminin sulhe teşvik etmemesini bozma sebebi olarak saymamış olmasına yönelik olarak yazılan karşı oy yazısında "... aile mahkemelerinin önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, sorunları sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, teşvik edeceği, sulh sağlanmadığı takdirde yargılamaya devam olunarak, esas hakkında karar vereceği belirtilmiştir. Kanun, özü ve sözüyle bütün olarak değerlendirildiğinde, sulha teşvik ve uzman görüşüne başvurma, yasadın beklenen amacın gerçekleşmesinde önemli unsurlardır. Somut olayda, tarafların sulha teşvik edildiğine ilişkin bir hususa rastlanmadığı gibi, taraflar arasındaki uyuşmazlık konuları ile ilgili olarak uzman görüşüne de başvurulmamış, bu konularla ilgili herhangi bir açıklamaya da yer verilmemiştir. Hükümün yukarıda belirtilen nedenlerle bozulması gerektiği düşüncesindeyim." denilmiştir

zaman kaybı olabileceği gibi, taraflar arasındaki ilişkinin daha da kötüleşmesine neden olabilecektir¹⁷⁷.

Kanaatimizce, kanun koyucu hükümde açık bir şekilde “...teşvik eder.” şeklinde kesin bir ifade kullanmıştır. Bu ifade “...teşvik edebilir.” ifadesinden farklı olarak bir zorunluluğu içermektedir. Bu emredici hüküm sebebiyle aile mahkemesi hakiminin önüne gelen dava ve işlerde tarafları sulhe teşvik etmek zorunda olduğu, bu konuda herhangi bir takdir hakkının bulunmadığı görüşündeyiz.

Kanun’un 7. maddesine göre, aile mahkemesi hakiminin, esasa girmeden yani delilleri değerlendirmeden önce öncelikle eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit etmesi gerekmektedir¹⁷⁸. Bu şekilde hakim, tarafların sulh olmasını sağlayabilmek adına daha uygun çözümler ortaya koyma imkanına sahip olabilecektir. Aksi halde, taraflar arasındaki uyuşmazlığa neden olan haller iyice belirlenmeden çözüm aranması yararlı olmayacaktır¹⁷⁹.

Ancak her ne kadar madde metninde davanın esasına girmeden önce sorunların tespit edileceği belirtilmiş ise de bu durum aslında yetersiz ve yanıltıcı tespitlerin ortaya konulmasına neden olabilecektir. Zira bazı uyuşmazlıklarda, taraflar arasındaki sorunların tam olarak tespiti için davanın esasına girilmesi gerekebilmektedir. Bu sebeple bu konuda hakimin davanın hangi aşamasında tarafları sulhe teşvik edebileceği konusunda takdir hakkı verilmesi yerinde olabilir. Bu şekilde hakim olayın özelliklerine göre en uygun zamanda tarafları sulhe teşvik edebilir. Ayrıca davanın başında sulh girişiminde bulunup bundan herhangi bir sonuç alamayan hakimin, davanın esasına girildikten sonra da yeniden sulh girişiminde bulunabileceğinin kabulü gerekmektedir. Çünkü aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda önemli olan öncelikle aile birliğinin devamının sağlanmasıdır. Bu amaçla hakim, davanın başından sonuna kadar sulh konusunda daima bir çaba sarf eder halde bulunmalıdır¹⁸⁰.

Bu tespitler yapıldıktan sonra hakim, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyü koruyacak şekilde bu sorunların sulh yoluyla çözümünü sağlamaya

¹⁷⁷ Baktır, s.77.

¹⁷⁸ Karagülmez ve Ural, s.207; Aras, s.160; Ercan, s.90.

¹⁷⁹ Aras, s.160; Ercan, s.90.

¹⁸⁰ Aras, s.160; Ercan, s.90-91; Baktır, s.78.

çalışacaktır. Bunu sağlayabilmek adına hakim, gerek ayrı ayrı gerekse birlikte eşleri dinleyerek tavsiyelerde bulunabilmekte, gerekiyorsa bu hususta uzmanlardan da yararlanabilmektir¹⁸¹.

Maddede ihtiyaç halinde uzmanlardan yararlanılacağı ifade edilerek, hakime bu konuda bir takdir hakkının verildiği görülmektedir. Ancak doktrinde ihtisas mahkemesi niteliğinde olan aile mahkemelerinin, sulhün sağlanması konusunda ağırlıklı olarak uzmanlardan yararlanmalarının yerinde olacağı ifade edilmektedir¹⁸².

Kanun'da sulh yoluyla çözümün şekli ve süresi ile ilgili olarak bir düzenleme mevcut değildir. Her somut olayda, tarafların durumu, niteliği, konunun içeriği ve diğer hususlar farklılık taşıyabilecektir. Hakim her somut olayda şekil ve süre hususunu kendisi belirleyecektir. Bu bakımdan bu yönde kesin bir düzenlemenin yapılmamış olması isabetli görünmektedir. Çünkü örneğin, boşanma davasındaki sulhe teşvik ile nişana ilişkin bir davadaki sulhe teşvikin içeriği ve gereken zaman birbirinden farklı olabilmektedir¹⁸³.

Hakimin sulh girişimine rağmen tarafların sulh olmaması durumunda ise, mahkemece yargılamaya devam olunarak esas hakkındaki karar verilecektir.

Sulhe teşvik neticesinde özellikle boşanma ve ayrılık davalarında, tarafların evliliğin devamı hususunda sulh olması durumunda bu anlaşma hakimi bağlayacaktır. Boşanma ve ayrılık konusunda tarafların sulh olması durumunda ise, tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bir dava söz konusu olmadığı için sulh ile davayı sona erdirebilmeleri mümkün olmayacaktır. Bu kapsamda hakim, bu anlaşma ile bağlı olmayacak ancak vakıaların olduğu hususuna kanaat getirip getirmemesine göre bu anlaşmayı vereceği kararında temel olarak alabilecektir¹⁸⁴.

¹⁸¹ Ercan, s.90.

¹⁸² Karagülmez ve Ural, s.207; Aras, s.160; Baktır, s.78.

¹⁸³ Karagülmez ve Ural, s.208; Aras, s.161.

¹⁸⁴ Ercan, s.93; Aras, s.175.

C. İş Mahkemelerinde Sulhe Teşvik

İş ve işveren ilişkilerinde, işveren işçiye oranla sosyal ve ekonomik yönden daha güçlü konumda bulunmaktadır. Bu sebeple iş hukukunda, işçinin korunmasını hedefleyen düzenlemeler ile işçi lehine yorum ilkeleri çerçevesinde diğer uyuşmazlıklardan daha farklı kurallar getirilmiştir¹⁸⁵. Yargıtay'ın 27.05.1958 tarihli ve 1957/15 E. 1958/5 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile ortaya konulan iş hukuku kurallarının yorumunda uygulanacak olan yöntemler şu şekilde belirlenmiştir¹⁸⁶: “Kanun koyucuya İş Kanunlarını kabul ettiren tarihi sebepler ve bunlar arasında iktisadi durumca zayıf olan işçiyi iktisadi durumu daha kuvvetli olan işverene karşı özel şekilde koruyacak içtimai muvazeneyi ve cemiyetin sükununu sağlama hedefi ve hukuk hükümlerinin tefsirinde lafzın gayenin ışığı altında manalandırılmasının gerektiği göz önünde tutulunca, iş hukukuna ait hükümlerin tefsirinde tereddüt halinde işçinin lehine olan hal şeklinin kabul edilmesi, iş hukukunun ana kaidelerinden olduğu neticesine varılır.” Bu çerçevede, iş davalarının hızlı, kolay ve ucuz bir şekilde sonuçlandırılması ve bu davaların özel bir uzmanlık gerektiriyor olması sebebiyle 30.1.1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile iş davalarına bakmak üzere özel mahkemeler kurulmuştur.

İş mahkemelerinde uygulanacak olan yargılama usulüne ilişkin düzenlemeler İş Mahkemeleri Kanunu'nda yer almakla birlikte hüküm bulunmaması halinde bu kanunun 15. maddesi gereğince Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili usul hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Kanun'un 7. maddesinin ilk fıkrasında ise incelemekte olduğumuz sulhe teşvik hususu ile ilgili olarak önemli bir düzenleme mevcuttur. Buna göre, iş mahkemelerinde hakim, ilk duruşmada (Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca ön inceleme duruşmasında) tarafları sulhe teşvik etmekle yükümlendirilmiştir. Tarafların

¹⁸⁵ Bektaş Kar, “İş Yargılamasına Hakim Olan İlkeler”, **DEÜHFD**, Cilt.15, Özel S., 2013, s.879; Esra Baskan, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İş Davalarındaki Yargılama Usulüne Etkisi”, **TAAD**, Yıl.4, Sayı.12, Ocak 2013, s.316; Fevzi Şahlanan, “İş Yargılaması”, **İÜHFM**, Cilt.XLII, Sayı.1-4, 1976, s.377; Argun Bozkurt, **İş Yargılaması Usul Hukuku**, Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012, s.27; İsmet Sarısözen, “İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü Konusunda Karşılaştırmalı bir İnceleme”, **Prof. Dr. Akif Erginay'a 65. Yaş Armağanı**, Ankara: AÜHFY, 1981, s.202; Evren Koç, “İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi”, **Prof. Dr. Ergün Özsunay'a Armağan**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004, s.177; Birben ve Öktem, 1077; Karslı, s.99.

¹⁸⁶ Kar, s.879'tan naklen.

uzlaşamaması veya taraflar veya vekillerinden birisinin gelmemesi durumunda yargılamaya devam olunarak esas hakkında hüküm verileceği düzenlenmiştir.

Kanaatimizce, aile mahkemelerinde sulhe teşvik hususunu ele alırken bahsettiğimiz üzere, bu hükümde de benzer şekilde kullanılan “...teşvik eder.” şeklindeki kesin ifade sonucu iş mahkemesi hakimi, önüne gelen dava ve işlerde tarafları sulhe teşvik etmek zorundadır ve bu konuda herhangi bir takdir hakkı bulunmamaktadır¹⁸⁷. Hatta yargılamanın ileriki aşamalarında, sulhün başarılı olabileceğinin düşünüldüğü zamanlarda da hakimin tarafları tekrar sulhe teşvik etmesi mümkündür¹⁸⁸.

Ancak uygulamada, iş mahkemelerinde sulhe teşvik hususuna yeterli önemin verilmediği görülmektedir. Bu duruma neden olan etkenlerden birisi olarak İş Mahkemeleri Kanunu uyarınca hakimin tarafları sulhe teşvik etmemesinin Yargıtay uygulamasında bir bozma nedeni oluşturmaması gösterilebilir¹⁸⁹. Her ne kadar bu durum bir bozma nedeni oluşturmaya da aslında iş mahkemesi hakiminin görevinin doğal bir sonucu olarak işçi ile işveren arasındaki uyuşmazlığı hükmen değil sulhen halletmeleri önemli bir husustur¹⁹⁰. Zira, işçi ile işveren arasındaki uyuşmazlığın yargılama aşamasına geçilmeden çözüme ulaştırılması, hem kısa sürede ve tarafların yıpratılmadan uyuşmazlığın çözüme ulaştırılması yoluyla çalışma hayatındaki huzur ve barış ortamına yönelik sürekliliğin sağlanması, hem de yargı yükünün hafifletilmesinin mümkün olabilmesini sağlayacaktır¹⁹¹. Bu açıdan hakimin tarafları sulhe teşvik etme görevinin, yargılama sistemimiz açısından önemi göz ardı edilmemelidir.

Anlatılanlar dışında uyuşmazlığın tespiti, sulh yoluyla çözümün şekli ve süresi ile ilgili olarak aile mahkemelerinde yapılan açıklamalara atıf yapmakla yetiniyoruz. Zira, benzer nitelikte açıklamalar kurumun yapısı itibariyle uygun olduğu ölçüde burada da geçerlilik taşımaktadır.

¹⁸⁷ Benzer görüş için bkz. Önen, Sulh, s.105, dn.13; Kar, s.871; İsmet Sarısözen, s.228; Aksi görüş için bkz. Birben ve Öktem, s.1132; Özümucu, s.253; Eda Manav Özdemir, “İş Mahkemelerinin İşleyişi ve Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Alternatif Çözüm Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2015/4, <http://www.calismatoplum.org/sayi47/manav.pdf> (20 Temmuz 2016), s.203.

¹⁸⁸ İsmet Sarısözen, s.228.

¹⁸⁹ Birben ve Öktem, s.1132; Manav Özdemir, s.203; Bozkurt, s.529.

¹⁹⁰ Birben ve Öktem, s.1096.

¹⁹¹ Birben ve Öktem, s.1132; Manav Özdemir, s.203; İsmet Sarısözen, s.227.

D. Kamu Kurumları Açısından Sulhe Teşvik

Sulh konusunda kamu kurumlarıyla ilgili olarak yakın zamanda yapılan şu düzenlemeden de bahsetmek gerekmektedir. Zira, 26.09.2011 tarih ve 659 sayılı “Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname¹⁹²” ile kamu kurumlarına uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümünde önemli bir görev yüklenerek KHK çerçevesinde kamu kurumlarına uyuşmazlıkların çözümünde sulhe davet zorunluluğu getirilmiştir¹⁹³.

Sulh, KHK’nın özellikle 9, 10, 11 ve 12. maddelerinde açıkça düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre, idarelerin adli yargıda dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davet etmesi zorunluluk taşımakta, hatta kendi aleyhlerine dava açılacağını veya icra takibine başlanılacağını öğrenmeleri durumunda da karşı tarafı sulhe davet edebilmektedir (m.9/1). Aynı şekilde dava konusu edilmiş veya icraya intikal etmiş uyuşmazlıklarda da sulh teklifinde bulunulabilmektedir (m.9/3).

Bu hükümlerin hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi durumunda idarenin zarara uğraması söz konusu olabilmekte, böylece ilgili birim amir ve görevlileri, kurullar ile hukuk müşaviri ve avukatların hukuki sorumluluğu ortaya çıkabilmektedir¹⁹⁴. Bu bakımdan kamu kurumlarının sulh hususunda dikkatli davranması, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yanı sıra 659 sayılı KHK’yı de göz önünde bulundurarak kendilerine yüklenen bu görevi gereği gibi yerine getirmeleri gerekmektedir. Aksi halde adli ya da idari yönden sorumluluk altına girebilecekleri unutulmamalıdır.

¹⁹² RG, 2.11.2011, S.28103.

¹⁹³ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.577.

¹⁹⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.576-577.

İKİNCİ BÖLÜM

SULHÜN ŞEKLİ VE ZAMANI

I. SULHÜN ŞEKLİ

A. Sulh Beyanının Mahkemeye Yönelik Olarak Yapılması

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün karma karakterli bir hukuki işlem olduğundan daha önce bahsetmiştik. Sulhün maddi hukuk yönünü oluşturan sulh sözleşmesi açısından, maddi hukukça, sözleşmelerin kuruluşuna ilişkin olarak “şekil serbestliği” ilkesinin göz önünde tutulduğu bilinmektedir. Bu açıdan maddi hukuk sözleşmeleri açısından herhangi bir şekil şartı kural olarak aranmamaktadır. Sulhün usul hukuku yanını ve ilk aşamasını oluşturan, sulh olunduğunun mahkemeye beyan edilmesi ise yazılı ya da sözlü olarak yapılabilmektedir. İşte bu beyandan sonra mahkeme tarafından kendisine bildirilen sulh sözleşmesi hakkında yapılacak tespit işlemi bakımından durum önem arz etmektedir¹⁹⁵.

Şöyle ki, mahkeme huzurunda yapılan sulhler açısından kanunumuz bir geçerlilik şartı öngörmüştür. Bu geçerlilik şartına uygun olarak yapılmayan sulhlerin hukuken varlığı kabul edilmemektedir¹⁹⁶. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.154/1 ve m.154/3-ç uyarınca tarafların, derdest bir davada yani davanın görüldüğü mahkeme huzurunda sulh olmak istediklerini sözlü olarak beyan etmeleri durumunda, mahkemece bu beyanların tutanağa geçirilmesi ve taraflara okunarak imzalatılması gerekmektedir¹⁹⁷. Sulhün yazılı olarak mahkemeye beyan edilmesi halinde ise m.154/4

¹⁹⁵ Önen, Sulh, s.114.

¹⁹⁶ Önen, Sulh, s.114; Kuru, s.3753; Tanrıver, Sulh, s.39; Tanrıver, İlamlı İcra, s.88-89; Karşı, s.378; Ansay, s.208; O. Yılmaz, s.92; Uluhan, s.188-189.

¹⁹⁷ Bahsi geçen madde şu şekildedir: “*Hakim, tahkikat ve yargılama işlemlerinin icrasıyla, iki tarafın ve diğer ilgililerin sözlü açıklamalarını, gerekirse özet olarak zabıt katibi aracılığıyla tutanağa kaydettirir. ... Aşağıdaki hususlar mutlak olarak tutanağa yazılır: ... Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu.*”; Ayrıca 22. HD’nin 30.11.2015 T., 2015/31383 E., 2015/32625 K. sayılı kararı şu şekildedir: “6100 sayılı Kanun’un 154/3-ç. maddesinde, beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla sulh müzakereleri sonucunun tutanağa yazılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Kanunun öngördüğü bu şekil sulh için geçerlilik şartıdır.”; 12. HD’nin 27.12.2012 T., 2012/22695 E., 2012/40521 K. sayılı kararı; “...mahkeme huzurunda yapılan ve mahkemece hükme esas alınan anlaşmanın da duruşma tutanağında tarafların imzalarının bulunmaması nedeni ile geçerli bir sulh sözleşmesi olarak kabulü mümkün değildir.”; 16. HD’nin 15.05.2008 T., 2008/4190 E., 2008/3433 K. sayılı kararı; “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 151. Maddesindeki düzenlemeye göre; taraflar ya mahkeme önünde sulh iradelerini ve sulh anlaşmalarını tutanağa geçirip altını imzalamak suretiyle ya da mahkeme dışında hazırlayıp

uyarınca ilgili dilekçenin tutanağa yazılarak eklenmesi bir zorunluluktur¹⁹⁸. Böyle bir halde, mahkemeye verilen yazılı sulh sözleşmesinin ayrı olarak tutanağa yazılmasına gerek duyulmamaktadır. Zira, duruşma tutanağına eklendiği yazılmış olan belgeler, içeriği bakımından tutanak metni hükmünde kabul edilmektedir¹⁹⁹. Tutanağa geçirme işleminin taraflar tarafından talep edilmesine gerek duyulmamaktadır. Çünkü bu işlem aynı zamanda hakim tarafından re'sen yerine getirilmesi gereken bir görevdir²⁰⁰.

Ayrıca tutanağa yazılan sulh anlaşmasının taraflara okunduğunun ve sonrasında taraflarca imzalandığının da tutanağa yazılması gereklidir. Aksi takdirde yapılan sulh anlaşması geçersiz olmaktadır²⁰¹. Burada iki durum önem arz etmektedir. İlk olarak, tutanağa geçirilmiş olan sulh beyanının yüksek sesle taraflara okunması ve bunun tutanakta belirtilmesi zorunludur. Sulh beyanının taraflar önünde okunmasındaki amaç ise, sulhün, tarafların iradelerine uygun bir şekilde tutanağa geçirilmesini sağlamaktır. Bu şekilde muhtemel olan yanlışlıkların önüne geçmek ve tarafların sulhe yönelik beyanları üzerinde bir kez daha düşünebilmelerine, acele karar vermelerinin engellenmesine ve gerek duyulması halinde gerekli düzenlemelerin yapılabilmesine olanak sağlanmış olmaktadır²⁰². İkinci olarak ise, tutanağa geçirilen ve taraflara okunan sulhe yönelik beyanlarının taraflarca imzalanması gereklidir ki böylece taraflar beyanlarıyla bağlı olabilecektir²⁰³.

mahkemeye sundukları ve duruşmada okunan sulh sözleşmesinin sulh iradelerine uygun olduğunu bildirip, altını imzalamak suretiyle sulh anlaşması yapabilirler. Bu koşullara uygun olmayan sulh anlaşmaları da geçersizdir. ” (YKD, 2009/8, s.1559).

¹⁹⁸ İlgili madde şu şekildedir: “*Tutanakta sözü edilen veya dosyaya konduğu belirtilen belgeler de tutanağın eki sayılır.*”.

¹⁹⁹ Kuru, s.3754.

²⁰⁰ Önen, Sulh, s.116; Tanrıver, Sulh, s.39; Tanrıver, İlamlı İcra, s.89; O. Yılmaz, s.92.

²⁰¹ Kuru, s.3753; O. Yılmaz, s.92; Tanrıver, Sulh, s.40; Tanrıver, İlamlı İcra, s.89; Ayrıca mahkemeye verilen sulh sözleşmesinin duruşmada taraflara okunması ve okunduğunun tutanağa geçirilmesi ve bunun sonucunda taraflarca imza edilmesi ile mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüşmektedir (Kuru, s.3755).

²⁰² Önen, Sulh, s.119; Tanrıver, Sulh, s.40; Tanrıver, İlamlı İcra, s.89; O. Yılmaz, s.93.

²⁰³ 4. HD'nin 12.3.1980 T., 1980/342 E., 1980/3201 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Davacı, davalının dikkatsizlik ve tedbirsizlikle çıkardığı yangın sonunda yanan kavaklarının bedelinin (33.900 liranın) ödetilmesini istemiştir (dava etmiştir). Mahkeme, duruşmanın 8.10.1976 günlü celsesinde tarafların sulh olduğundan bahisle sulh anlaşması doğrultusunda karar vermiş ve sulhu tasdik etmiştir. Gerçekten 18.10.1979 günlü oturumda tarafların 100.000 lira üzerinden sulh oldukları anlaşılmaktadır. Davalı dahi tutanaklardaki imzanın kendisine ait olduğunu benimsemiştir. Ancak o celsede verilen karara karşı vaki temyizinde, (davalı) tutanağa geçirilen şekilde bir beyanı olmadığını, davacının zarar ve ziyanını ayda 100 lira ödemek suretiyle (ödeme konusunda) sulh teklif ettiğini ileri sürmüştür. Şu halde davalı duruşma tutanağının aksini iddia ettiğine göre, sulh sözleşmesinin geçerli bir şekilde tespit edilip edilmediği ve dolayısıyla geçerli olup olmadığı yönü üzerinde özellikle durulmasında yarar görülmüştür. Çünkü, 33.900 liradan ibaret bir tazminat davasında hem de dayanak ve sebepler gösterilmeden 100.000 lira üzerinden sulh olunması olgusu, hayat tecrübelerine ve hayatın mutlak akışına ters düşen bir davranıştır. Bilindiği gibi, sulh bir sözleşmedir. Sulh sözleşmesi, o sözleşme ile ilgili bulunan taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlığın

Tutanağa geçirme işlemi, yalnızca dava konusu yapılan uyuşmazlığın tamamını çözmeye yönelik olan sulhler açısından değil, uyuşmazlığı kısmen çözmeye yönelik olarak yapılan sulhler açısından da zorunluluk arz etmektedir²⁰⁴. Ayrıca bu işlemin celse esnasında yapılması gereklidir. Aksi halde düzenlenen tutanak geçerli olarak kabul edilmeyecektir²⁰⁵. Tarafların beyanları zabıt katibi tarafından hakimın gözetimi altında tutanağa geçirilmelidir²⁰⁶. Sulhe yönelik beyanlar hakim tarafından tutanağa yazdırılmaktadır ancak taraflar ve vekilleri beyanlarını hakimın izniyle doğrudan da tutanağa yazdırabilir²⁰⁷. Ayrıca sulh sözleşmesinin tamamının tutanağa geçirilmesi zorunlu değildir. Hakim gerekli görürse uygun şekilde kısalttıktan sonra özet olarak da dikte ettirebilir²⁰⁸.

Başarısızlıkla sonuçlanan sulh teklifinin ve görüşmelerinin tutanağa geçirilmesine ise gerek duyulmamaktadır. Çünkü böyle bir halde sulhün, davayı sona erdirebilme sonucu ortaya çıkmamaktadır. Ancak yine de taraflardan herhangi birisinin talep etmesi halinde, başarısızlıkla sonuçlanan bu sulh teklifinin tutanağa geçirilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır²⁰⁹. Tarafların tasarruf yetkisinin olmadığı bir konuda sulh olunmuşsa ya da yapılan sulh ahlaka, adaba aykırıysa ya da geçerli bir sulh için ön şart olarak bir izne ihtiyaç duyulduğu halde bu izin verilmemişse, tutanağa geçirme işlemi

taraflardan her birinin bazı fedakarlıklarda bulunup uyuşmazlığı ortadan kaldırma konusundaki irade açıklamalarının birleşmesidir. Mahkeme önünde yapılan sulhün nasıl ve ne şekilde tutanağa geçirileceği HUMK'nun 151. maddesinin 5. fıkrasında açıklanmıştır. Anılan fıkra hükmünde belirtildiği gibi, mahkeme önünde vaki sulh tutanağa geçirildikten sonra taraflara imza ettirilmelidir. Çünkü, bu merasim (HGK'nun 15.4.1965 ve 1965/1-171 E., 1965/315 K. sayılı ilamında belirtildiği gibi) sulhün geçerlilik şeklidir. Yargıtay'ın bütün dairelerinin istikrarla vaki uygulamalarına göre, sulhe ilişkin irade beyanı, bu beyanı ileri süren kişi ile bu beyanı kabul eden kişiye okunmadıkça ve okunduğu da tutanağa dercedilmedikçe, bu sözleşmenin tarafları bağlaması düşünülemez. Sulh sözleşmesinin yazıldığı duruşma tutanağı okunduktan bu geçerlilik şekline riayet edilmediği ve tarafların irade beyanlarının kendilerine okunduğu hususunun tutanağa dercedilmediği görülecektir. O halde davalının bu irade beyanı ile bağlı tutulması mümkün olmadığından hüküm bozulmalıdır.” (Kuru, s.3753-3754); Bir başka örnek olarak 6. HD'nin 05.06.2012 T., 2012/5433 E., 2012/8385 K. sayılı kararı ise; “Sulh sözleşmesi, taraflar arasındaki ihtilafı sona erdiren bir taraf işlemidir. Davalı tarafından ibraz edilen ve imzası davacı tarafça kabul edilen 28.04.2011 tarihli belgenin, HMK 313. maddesinde tarifi yapılan ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla düzenlenen bir sulh sözleşmesi niteliğinde olduğu kabul edilemez. Mahkemece, bu belgenin icra dosyası nedeniyle vekalet ücreti istenemeyeceğine ilişkin olarak düzenlediği ve sulhün koşullarını taşımadığı, borcun da 30 günlük süreden sonra ödendiği gözetilerek taşınmazın tahliyesine karar verilmesi gerekirken, delillerin takdirinde yanılığa düşülerek tarafların sulh olduğundan bahisle tahliye istemi hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi hatalı görüldüğünden kararın bozulması gerekmiştir.” (Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.827, dn.31).

²⁰⁴ Önen, Sulh, s.116; Tanrıver, Sulh, s.40; Tanrıver, İlamlı İcra, s.89.

²⁰⁵ Önen, Sulh, s.117; Tanrıver, Sulh, s.40; Tanrıver, İlamlı İcra, s.89.

²⁰⁶ Önen, Sulh, s.117.

²⁰⁷ Bu husus m.154/2'de şu şekilde düzenlenmiştir: “Taraflar veya diğer ilgililer sözlü açıklamalarını hakimın izniyle doğrudan da tutanağa yazdırabilir.”.

²⁰⁸ Önen, Sulh, s.117.

²⁰⁹ Önen, Sulh, s.118; Tanrıver, Sulh, s.40; Tanrıver, İlamlı İcra, s.89.

yapılmamaktadır. Bununla birlikte, mahkemenin sebepsiz yere sulhün tutanağa geçirilmesini reddetmesi de mümkün de ildir²¹⁰.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, taraflar arasında görülmekte olan bir dava dolayısıyla yap lm   olmayan sulh sözleşmesinin tutanağa geçirilerek mahkeme huzurunda yapılan sulhe d n     lmesi mümkün değildir. Zira, çalışmamızın konusunu oluşturan sulhün, mahkeme huzurunda yapılıyor olması ve yargılamanın bir parçası olması sebebiyle tutanağa geçirilmesi zorunludur. Yoksa daha önceden a ılm  , sözleşme konusuyla ilgili bir dava bulunmadan, mahkeme dışında yapılan bir sulh sözleşmesinin tutanağa ge irtilerek mahkeme huzurunda yapılan sulh hükümlerini do urmasını sağlamak mümkün olmamaktadır²¹¹. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrı bir başlık altında incelenecek olan mahkeme dışında yapılan sulhün, mahkeme huzurunda yapılan sulhe d n     lmesi durumu, yukarıda bahsi geçen durumdan farklı bir özellik arz etmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, mahkeme dışında yapılan sulhte tarafların görülmekte olan bir dava dolayısıyla mahkeme dışında yapmış oldukları sulh sözleşmesinin mahkemeye verilmesi, tutanağa geçirilmesi, okunması ve imzalanmasıyla mahkeme dışında yapılan sulhün, mahkeme huzurunda yapılan sulhe d n     lmesi mümkündür. Yukarıda bahsi geçen hususta ise henüz görülmekte olan bir davanın mevcut olmaması ancak tarafların kendi aralarında hazırladığı bir sulh sözleşmesini tutanağa geçirtmek istemeleri hali mevcuttur.

Sulhün  ekli konusunda üzerinde durulması gereken bir başka husus da mahkeme dışında yapılan sulhlerin, mahkeme huzurunda yapılan sulhlere d n     lmesi meselesidir. Bu hususun mümkün olup olmayacağı konusunda doktrinde iki farklı görüş ileri s r lm    r²¹².

Doktrindeki bir görüşe göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh, aynı zamanda bir yargılama işlemidir ve mahkeme, sulhün yapılmasında uzla tırıcı ve teşvik edici bir işleve sahiptir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, mahkeme dışında yap lm  

²¹⁰  nen, Sulh, s.118.

²¹¹  nen, Sulh, s.118.

²¹² Tanrıver, Sulh, s.41; Tanrıver, İlamlı İcra, s.90.

olan bir sulh sözleşmesinin mahkeme tarafından tutanağa geçirilmesi ile mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüşmesi mümkün değildir²¹³.

Hakim durumda bulunan ve bizim de desteklediğimiz diğer bir görüş²¹⁴ ise, mahkeme dışında yapılmış olan sulh sözleşmesinin mahkeme tarafından tutanağa geçirilmesiyle (ve diğer şartların da yerine getirilmesiyle), mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüşeceğini kabul etmektedir. Mahkeme dışında yapılmış olan bu sulh sözleşmesi eğer yazılı ise, taraflarca sulh oldukları da bildirilerek mahkemeye verilir. Duruşma tutanağına sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiği ve ek niteliğinde olduğu yazılır. Bu durumda duruşma tutanağına eklendiği yazılı olan belgelerin içeriği de tutanak metni hükmünde sayıldığı için, sözleşmenin içeriğinin tutanağa ayrıca geçirilmesine gerek bulunmamaktadır. Yine bu halde de sulh sözleşmesinin duruşmada taraflara sesli olarak okunması ve bu durumun tutanağa geçirilmesi, sonuç olarak da tutanağın taraflarca imza edilmesi gerekmektedir²¹⁵.

Sulhün temelinde, tarafların iradesi sonucunda yargılamayı gereksiz yere uzatmamak, aradaki uyuşmazlığı sona erdirmek yatmaktadır. Bu bakımdan mahkeme dışında yapılan bu sulh sözleşmesinin, mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüştürülmesini engellemek, tarafların mahkeme dışında ortaya koymuş oldukları irade beyanlarını göz ardı etmek anlamına gelecektir. Bu sebeple kanaatimizce, mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinin tutanağa geçirilmesiyle mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüşeceğini kabul etmek yerinde olacaktır.

²¹³ Önen, Sulh, s.88.

²¹⁴ Kuru, s.3754-3755; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s. 517; Ansay, s.184; Tanrıver, Sulh, s.41; Uluhan, s.188; Karşlı, s.380.

²¹⁵ Tanrıver, Sulh, s.41; Tanrıver, İlamlı İcra, s.90-91; Bkz. 3. HD'nin 17.2.2011 T., 2010/22505 E., 2011/107 K. sayılı kararı şu şekildedir: "...yazılı sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiğinin duruşma tutanağına yazılması, duruşmada tarafların önünde okunması, okunduğunun da duruşma tutanağına yazılması ve ondan sonra da tutanağın taraflara (veya sulh için yetkili vekillerine) imza ettirilmesi gerekir. Böylece mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulha dönüşür."; 14 HD'nin 3.6.2010 T., 2010/5944 E., 2010/6502 K. sayılı kararı; "Sulh sözleşmeleri mahkeme önünde olabileceği gibi mahkeme dışı da olabilir. Dava açıldıktan sonra hüküm kesinleşinceye kadar karar düzeltme aşaması da dahil davada sulh olunabilir. Gerek duruşma sırasında tutanağa geçirilerek gerekse duruşma dışında hazırlanan sözleşmenin mahkemeye sunularak tutanağa geçirilmesi ile sulh anlaşması yapılmış olur ve karar kesinleşinceye kadar yapılan her türlü sulh anlaşması mahkeme içi sulh olarak kabul edilir."; 11. HD'nin 14.5.2001 T., 2001/2135 E., 2001/4185 K. sayılı kararı; "... taraflar mahkeme dışında sulh oldukları sözleşmeyi mahkemeye verip, buna göre sulh olduklarını bildirmişlerse, bu husus mahkemeye tutanağa geçirilir taraflara okunur ve imza ettirilir, bu halde mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüşür.".

B. Maddi Hukukça Öngörölmüş Şekil Şartının Gerçekleştirilmesi

Doktrinde sulhe konu olan hukuki işlem açısından maddi hukukça bir şekil şartının öngörölmesi durumunda, sulhün söz konusu şeklin yerini tutacağı konusunda görüş birliği mevcuttur²¹⁶. Bir hukuki işlem için maddi hukukun adi yazılı/resmi şekil ya da resmi bir makamca düzenlenme/onaylanma gibi şartların arandığı hallerde, usulüne uygun bir şekilde mahkeme huzurunda sulhe dair işlem yapılması ile söz konusu hukuki işlem, maddi hukukun aradığı şekil şartına uyulmuş gibi geçerli olacaktır²¹⁷.

Örneğin, alacağın temlikinin geçerli olabilmesi, yazılı şekilde yapılmasına bağlıdır. Ancak temlikin mahkeme kararına dayanması durumunda yazılı şekil şartı aranmamaktadır. Benzer şekilde, mahkeme huzurunda yapılan sulhün söz konusu olduğu hallerde de sulh için gerekli şekil şartının gerçekleştirilmiş olması kaydıyla alacağın temlik geçerli olacaktır²¹⁸.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün şekli konusunda yukarıda yapılan açıklamalar, özellikle taşınmazlara ilişkin mülkiyetin devri açısından öneme sahiptir. Şöyle ki, mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmesi, dava konusu taşınmazın devri borcunu doğuran resmi sözleşmenin de yerine geçmektedir²¹⁹. Bu durumda ayrıca bir resmi sözleşmenin yapılması gerekmemektedir.

²¹⁶ Önen, Sulh, s.123; Tanrıver, Sulh, s.42; Tanrıver, İlamlı İcra, s.91; Kuru, s.3755; Ansay, s.208; Arık, s.146-147; Müderrisoğlu, s.100; Ulsan, s.190.

²¹⁷ Önen, Sulh, s.124; Tanrıver, Sulh, s.42; Tanrıver, İlamlı İcra, s.92; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.828.

²¹⁸ Önen, Sulh, s.124.

²¹⁹ Önen, Sulh, s.125; Tanrıver, Sulh, s.42; Tanrıver, İlamlı İcra, s.92; Kuru, s.3755; O. Yılmaz, s.90; Arık, s.146-147; Ulsan, s.191; 13. HD'nin 27.6.2003 T., 2003/2562 E., 2003/5401 K. sayılı kararı; "Dava, sulh anlaşmasına dayalı tapu iptali ve tescil isteğine ilişkindir. Davacı, satış vaadi sözleşmesi ile aldığı 6 parça taşınmazı kullanımı nedeniyle aleyhine açılan elatmanın önlenmesi davasında, 22 ve 56 parsel sayılı taşınmazların kendisine bırakıldığı gerekçesiyle tapu iptali ve tescil isteğinde bulunmuştur. Bir davada olayları anlatmak tarafların, hukuki nitelemeyi yapmak ise mahkemenin görevidir. Dava dilekçesinde ileri sürülen vakıalar değerlendirildiğinde, davanın sulh anlaşması uyarınca kendisine bırakılan 56 parsel sayılı taşınmazın tapusunun iptali ile adına tescilini istemektedir. Yine Sulh anlaşmasına konu 22 parsel sayılı taşınmaz için de aynı mahkemede derdest 2002/403 Esas sayılı davayı açmıştır. Davacının sulh anlaşması öncesi de noter tasdikli satış vaadi sözleşmesi ile 6 parça taşınmazı satın aldığı, usulünce noterde resen düzenlenmeyen bu sözleşmenin geçersiz olduğu kuşkusuzdur. Ancak, anılan sözleşme 1973/352-1978/139 sayılı davada yapılan sulh anlaşması ile yeni bir boyut kazanmış ve tarafları arasındaki hükmünü yitirmiştir. Bu durumda, dayanan vakıalara göre davanın sulh anlaşmasına dayalı olarak açıldığının kabulü gerekir. Mahkemece, davanın açıklanan niteliği ile değerlendirilerek, aynı anlaşmaya konu 22 parsel sayılı taşınmaza ilişkin davanın eldeki dava ile birleştirilmesi hususu da değerlendirilerek sonuca gidilmesi gerekirken, sulh anlaşmasından sonra artık, hükmünü yitiren satış sözleşmesinin geçersizliği gerekçesiyle davanın reddi doğru görülmemiştir."; HGK'nun 8.11.1995 T., 1995/2-660 E., 1996/947 K. sayılı kararı şu şekildedir: "...Davacının

Taşınmazlarda, mülkiyet devri konusunda işlem yapma yetkisi tapu memurlarına tanınmıştır. Buradaki temel neden ise tapu sicilinin düzenli tutulmasını sağlamak, olası muhtemel karışıklıkların önüne geçmek ve resmi sicillerin düzenli tutulmasını sağlayarak Devlete karşı güveni sağlamak gibi sebeplerdir. Mahkeme huzurunda yapılan sulhün resmi şeklin yerine geçmesi, mahkemenin de en az tapu memurları kadar Devlete karşı güveni sağlamakta olması ve tarafların menfaatlerini azami ölçüde koruyup dengede tutabilir nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır²²⁰. Ayrıca tapu memurlarına verilen bu yetki hiçbir istisna kabul etmeyen bir yetki olarak düşünülmemelidir. Zira hukukumuzda taşınmaz devrinde aranan bu resmi şeklin istisnaları da mevcuttur. Örneğin 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 128/3 maddesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak taşınmaz ya da taşınmaz üzerinde var olan veya kurulacak olan aynı bir hakkın konulması borcunu içeren şirket sözleşmesi hükümlerinin resmi şekil aranmaksızın geçerli olacağını düzenlemiştir²²¹. Böylece sermaye olarak getirilmek istenen taşınmaz açısından şirket sözleşmesi haricinde, tapu memuru önünde ayrıca bir taahhüt işlemi yapılmasına gerek kalmamaktadır.

C. Farklı Mercüiler Huzurunda Yapılan Sulhler

1. Keşif Sırasında Yapılan Sulhler

Keşif sırasında gerçekleştirilen ve keşif tutanağına yazılıp okunarak taraflara imzalatırılan sulhler de mahkeme huzurunda yapılmış sulhler gibi geçerli kabul

yabancı devlet tabiyetinde olduğu ve taşınmazların davalı adına tapuda kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda yazılı yasal hükümlere uygun resmi bir şeklin varlığı iddia ve ispat edilmemiştir. Öte yandan Erdek Asliye Hukuk Mahkemesinin 1991/176-1992/49 sayılı davanın duruşması sırasında hakim tarafından tasdik edilmiş tarafların icap ve kabullerini taşıyan ve o davanın konusunu oluşturan bir sulhname ibraz edilmediği gibi bu şekilde duruşma tutanağına geçen ve hakimlikçe tasdik edilen bir sulh da yoktur. 3.3.1992 günlü oturumda davacı vekilinin feragati nedeniyle açılan davanın reddine karar verilmiş ve davacının sulh iddiasına dayalı olarak yaptığı temyiz istemi de yerinde görülmeyle karar onanmıştır. Bu yön gözönünde tutularak ortada geçerli bir hukuki sonuç doğuracak bir sulh olmadığından davanın reddine karar verilmesi gerektiği halde mahkemece tanık anlatımlarına dayanılarak sözlü olarak yapılmış bir anlaşmadan bahisle ve kesin hükmü ortadan kaldıracak şekilde davanın kabulü ile feragatin feshine karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır.) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekte yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir ... Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen özel daire bozma kararına uyulmak gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.”; HGK’nun 18.11.1964 T., 565/D-5 E., 647 K. sayılı bir başka kararı ise; “Mahkeme önünde yapılan sulh akti, taşınmaz mallara ilişkin olsa bile, şekil bakımından dahi geçerlidir.” (ABD, 1965/1, s.46); 4. HD’nin 22.3.1979 T., 1978/7457 E., 1978/3808 K. sayılı kararı; “... mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmesi konusunun taşınır ve taşınmaz mal olması arasında herhangi bir fark gözetilmemiştir. Bu itibarla mahkeme önünde yapılan sulh sözleşmesi tapulu taşınmaz mallara ilişkin olsa dahi şekil bakımından geçerlidir.” (YKD, 1979/11, s.1570-1572).

²²⁰ Tanrıver, Sulh, s.42; Tanrıver, İlamlı İcra, s.92; Ulusan, s.191.

²²¹ Önen, Sulh, s.126.

edilmektedir²²². Zira keşifler de normal bir yargılama celsesidir. Yalnızca taraflar arasındaki uyuşmazlığın özelliği nedeniyle bu celse, keşif günü ve saatinde, hakim ve zabıt katibi huzurunda, mahkeme salonu yerine bina dışında yapılmaktadır²²³.

2. Naip ve İstinabe Hakimi Huzurunda Yapılan Sulhler

Naip ve istinabe hakimi huzurunda yapılan sulhler de mahkeme huzurunda yapılmış sulhler gibi geçerlidir²²⁴. Burada toplu mahkemenin üyesi olan bir hakimin, mahkeme binası dışında bir işlemi yapması ya da başka yerde bulunan ama mahkemeye getirilemeyen delillerin o yerde dinlenmesi söz konusudur. Bu yüzden aslında naip ve istinabe hakimi, uyuşmazlığın görüldüğü mahkemenin adeta bir devamı, dışarıya uzanan eli gibidir²²⁵. Bu yola başvurulmasına ilişkin karar (ara karar niteliğindedir) ile

²²² Önen, Sulh, s.97; Tanrıver, Sulh, s.43; Tanrıver, İlamlı İcra, s.93; Kuru, s.3755; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.827; O. Yılmaz, s.95; 4. HD'nin 22.3.1979 T., 1979/7457 E., 1979/3808 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Taraflar arasındaki bu sulhün keşif sırasında yapıldığı, keşif tutanağına geçirildiği ve okunarak imza ettirildiği ve ayrıca duruşma sırasında 6. oturumda ikinci kez imzaları tahtında taraflarca teyit edildiği anlaşılmaktadır. Uygulamada, keşif sırasında yapılan sulhün, mahkeme huzurunda yapılan sulh niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Şu halde, taraflar arasındaki sulhün her yönü ile geçerli olduğunda kuşku yoktur. Hal böyle olunca, taraflar arasındaki bu sulhün İİK'nun 38. maddesi hükmünce ilam niteliğinde bir belge olduğu kuşkusuzdur." (Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü** (Cilt III), Altıncı Baskı, Cilt.III, İstanbul, 2011, s.2867-2868); 13. HD'nin 25.11.1976 T., 1976/4714 E., 1976/7956 K. sayılı bir kararı ise; "Taraflar, Sulh Hukuk Mahkemesinde yürüyen davanın davanın keşfinde sulh olmuşlar, sonradan davalı tek taraflı sulhten döndüğünü bildirmiş ve sulh hukuk mahkemesince değer yönünden görevsizlik nedeni dava dilekçesinin reddine karar verilmiş ve bu karar kesinleşmiştir... Oysa, mahkemenin de kabul ettiği gibi yasal nedenler bulunmadan, sulhten tek taraflı dönülmesine olanak yoktur. Taraflar, 'sulh' türünde bir sözleşme yapmışlardır. Dava sırasında, bu tarzda yapılan bir sözleşme, davayı kendiliğinden sona erdiren taraf işlemlerindendir." (YKD, 1977/7, s.969-971); Benzer şekilde bkz. 4. HD 30.12.1975 T., 1975/10014 E., 1975/12935 K. sayılı karar (YKD, 1977/1, s.42-43); Aksi görüş için bkz. Serda Kurtoglu, "Keşif Mahallinde Yapılan Sulhtan Vazgeçilebilir mi", **ABD**, 1958/5, s.256.

²²³ Önen, Sulh, s.97; Tanrıver, Sulh, s.43; Tanrıver, İlamlı İcra, s.93; O. Yılmaz, s.95; Zira keşif, davaya bakan mahkeme tarafından yapılmaktadır. Hakimin keşif yerine gitmeden, dosyayı bilirkişi ya da zabıt katibine vererek keşif yaptırması mümkün değildir. Bu hususta HGK'nun 10.11.1973 T., 1973/5-1287 E., 1973/871 K. sayılı kararı şöyledir: "HUMK'nun 364. maddesi hükmünce keşif, iki taraf usulen davet edildikten sonra vicahlarında ve davete icabet etmedikleri halde gıyaplarında mahkeme veya tahkikat hakimi tarafından yapılır. Şu halde usule uygun bir keşiften söz edilebilmesi için her seyden önce keşfin az önce belirtilen hüküm uyarınca hakim tarafından yapılmış bulunması zorunludur. Olayda ihtiyati tedbir dolayısıyla uyuşmazlık konusu yerde hakim hazır bulunmaksızın mahkeme zabıt katibi ile fen memurunun yaptığı inceleme ile yetinilerek karar verilmiştir. Davacı iddiasını ispat için keşif ve tanık sözlerine dayandığını bildirmiş ve bu delillerinden vazgeçtiğini gösterir bir açıklamada bulunmamıştır. Bu durum karşısında mahkemece usule uygun biçime keşif yapılarak varılacak sonuca göre karar verilmesi gerekir." (Kuru, Cilt III, s.2854-2855); keşfin mahkeme veya tahkikat hakimi tarafından yapılması gerektiği, aksi halde örneğin bilirkişinin yetkilendirilmesi durumunda kanuna aykırılık oluşacağı hususunda bkz. Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.371; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.795; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.437.

²²⁴ Önen, Sulh, s.93; Tanrıver, Sulh, s.43; Tanrıver, İlamlı İcra, s.92; Ulsan, s.186; Naiplik, toplu mahkemenin, yargı çevresi içinde ve fakat mahkeme binası dışında, tanık dinlemek, keşif gibi işlemleri yapmak üzere üyelerinden birini görevlendirmesidir (Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş 10. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011, s.1028). İstinabe ise, asıl uyuşmazlığın görüldüğü mahkemenin başka bir şehirdeki tanığın dinlenmesi ya da keşif gibi yargı çevresi dışında yapılması gereken işlemlerin, söz konusu işlemin yapılacağı yer mahkemesinden hukuki yardım istenerek yapılmasıdır. Yani, mahkeme tarafından işlemin yapılacağı yer mahkemesine yazılan istinabe isteği (talimatı) üzerine, işlem, kendisinden yardım istenen mahkemece yapılır ve sonuç istinabe isteyen mahkemeye gönderilir (Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s.557).

²²⁵ Önen, Sulh, s.93; Tanrıver, Sulh, s.43; Tanrıver, İlamlı İcra, s.92.

hakim davadan elini çekmez, aksine davaya devam eder²²⁶. Ayrıca istinabe olunan hakim veya naip tayin edilen hakim davanın esası hakkında karar vermemektedir. Uyuşmazlık yine de yardım isteyen mahkeme tarafından çözüme kavuşturulmaktadır²²⁷.

Ancak naip ve istinabe hakimi huzurunda yapılan sulhlerin, mahkeme huzurunda yapılan sulhler gibi geçerli olabilmesi için tarafların sulh oldukları konunun, mahkemede görülmekte olan asıl dava konusu ile ilişkili olması gerekmektedir. Aksi halde bu şekilde yapılan bir sulh, mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak nitelendirilmemektedir²²⁸.

3. *Hakemler Huzurunda Yapılan Sulhler*

Hakemler huzurunda yapılan sulhlere ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.434'te "*Tahkim yargılaması sırasında taraflar uyuşmazlık konusunda sulh olurlarsa, tahkim yargılamasına son verilir. Tarafların talebi, ahlaka veya kamu düzenine aykırı değilse ya da tahkime elverişli olan bir konuya ilişkin ise sulh, hakem kararı olarak tespit edilir.*" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Bu düzenleme ile sulhün hakemler huzurunda da yapılabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak yapılan bu sulhün mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği konusunda herhangi bir hüküm mevcut değildir.

Ancak, hakem kararlarının da Devlet mahkemelerince verilen kararlar gibi sayılması sebebiyle, hakemler huzurunda yapılan sulhlerin, mahkeme huzurunda yapılan sulh niteliğinde olduğu kabul edilmektedir²²⁹. Eski kanunumuz Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m.536'da "*Hakemlerin verdiği karar temyiz müddeti geçince mahkeme reisi veya hakim tarafından tasdik olunur. Tasdik keyfiyeti karar zirine ve*

²²⁶ Recep Akcan, "Hukuk Muhakemelerinde Hukuki Yardım (İstinabe) ve Naip Tayini (Atanması)", **Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2003, s.54.

²²⁷ Akcan, s.75.

²²⁸ Önen, Sulh, s.93; Tanrıver, Sulh, s.43; Tanrıver, İlamlı İcra, s.93.

²²⁹ Önen, Sulh, s.98; Tanrıver, Sulh, s.44; Tanrıver, İlamlı İcra, s.93; Kuru, s.3752; Ansay, s.207; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.1073; Müderrisoğlu, s.107; Bu hususta 11.HD'nin 29.4.1974 T., 1974/1523 E., 1974/1470 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Üç kişilik hakem kurulunca açılan dav hakkında 7.10.1973 tarihli karar verilerek bu karar üç hakem tarafından imzalanmıştır. Bilahare 31.10.1973 tarihinde yeni bir karar yazılmış ve bu karar üç hakemden ikisi tarafından imzalanmıştır. *Hakem kararları kazai karar niteliği taşıdığından böyle bir kararın sonradan değiştirilmesi söz konusu olamaz.* 7.10.1973 tarihli karar neticelerini hasıl etmiş ve taraflar için müktesep hak sağlamış olduğuna göre mahkemece bu kararın taraflara tebliğ olunması iktiza ederken 31.10.1973 tarihli kararın tebliğ edilmesi doğru değildir. İkinci karar geçerli olmadığından birinci karar hakkında H.U.M.K.'nin 532. maddesi gereğince işlem yapılması gerekir." (Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü** (Cilt VI), Altıncı Baskı, Cilt.VI, İstanbul, 2001, s.6085).

zaptı mahsusuna yazılır. Hakem kararları ancak bu suretle kabili icradır.” şeklinde bir düzenleme mevcuttu. Bu düzenleme ile hakemler huzurunda yapılan sulhün, ancak yetkili mahkeme tarafından onaylanması durumunda mahkeme huzurunda yapılan sulhler gibi icra edilebileceği anlaşılmakta idi. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda hakemler huzurunda yapılan sulhlerin icra kabiliyeti ile ilgili olarak herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Hakemler huzurunda yapılan sulhlerin, mahkeme huzurunda yapılan sulhler gibi icra edilebilmesi için yetkili mahkeme tarafından onaylanması gerekse bile, onaylanma şartının gerçekleşmesinden önce mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüşmüş ve aynı şekilde davayı sona erdirmiş olacaktır²³⁰.

4. İcra Mercileri Huzurunda Yapılan Sulhler

Hukukumuzda kabul edilen bir görüşe göre, icra dairelerinde yapılan sulhler, mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak nitelendirilmektedir. Bu duruma gerekçe olarak ise, icra dairesi huzurunda yapılan kefaletlerin İcra ve İflas Kanunu m.38 tarafından ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabi tutulması gösterilmektedir. Bu bakımdan kanunun kefaletler için öngördüğü bu kuralın, kefaletlerden daha kuvvetli bir durumda bulunan icra dairesinde yapılan sulh için de kıyasen uygulanmasının doğru ve uygun olacağı ileri sürülmektedir²³¹. Yargıtay’ın önceki görüşü bu olmakla birlikte, daha sonra bu görüşünü değiştirmiştir²³².

Doktrinde bizim de desteklediğimiz bir başka görüş ise²³³, icra dairelerinde yapılan sulhlerin mahkeme huzurunda yapılan sulh niteliğinde olmadığı, bunların ancak

²³⁰ Tanrıver, Sulh, s.44; Kuru, Cilt VI, s.6125-6126; Önen ise, henüz yetkili mahkeme tarafından onaylanmamış olan ve hakemler huzurunda yapılan bu sulhün, mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak kabulüne imkan bulunmadığını, bu sulhün ancak mahkeme dışında yapılan sulh hükmünde olacağını, onaylandıktan sonra mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüşeceğini düşünmektedir (Önen, Sulh, s.99); Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım da aynı şekilde, tarafların hakem mahkemesindeki yargılamada sulh olabileceklerini ancak bu sulhün icra kabiliyeti kazanması için onanmasının gerekli olduğunu düşünmektedir (Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, s.619).

²³¹ Ansay, s.207; Talih Uyar, **İcra Hukukunda İlamlı Takipler**, 1991, s.89; Tanrıver, Sulh, s.44, dn.31’de anılan yazarlar.

²³² İİD 7.7.1953 T., 1953/3326 E., 1953/3560 K. sayılı karar şu şekildedir: “İcra memuru huzurunda yapılan sulhler ... ilam hükmündedir.” (Senai Olgaç ve Haydar Köymen, **Kazai ve İlmi İçtihatlarla Türk İcra ve İflas Kanunu**, Yenilenmiş 2. Baskı, İstanbul: Hak Kitabevi, 1965, s.269); İİD 23.5.1961 T., 1961/4766 E., 1961/5287 K. sayılı kararı ise; “Haciz tutanağındaki tarafların anlaşmalarına ilişkin yazılar karşılıklı borç yükleyen sulh anlamına gelir, ancak bu anlaşma İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı sulhname değildir.” (Olgaç ve Köymen, s.264).

²³³ Önen, Sulh, s.100; Tanrıver, Sulh, s.45; Müderrisoğlu, s.107.

mahkeme dışında yapılan sulh sayılabileceğini düşünmektedir. Bu görüşe göre, icra dairelerin bir mahkeme niteliğinde bulunmamaktadır. Oysa, mahkeme huzurunda yapılan sulhlerde bir yargı organı, açılmış ve görülmekte olan bir davanın bulunması gerekmektedir. İcra dairelerinde ise bir davanın açılması ve yürütülmesi söz konusu olmamaktadır. Ayrıca, icra dairelerinde kefaletler bakımından öngörülen kuralın kıyasen sulhler için de uygulanması doğru değildir. Zira, kanun koyucu icra dairelerinde yapılan sulhleri de kefaletler gibi ilam niteliğinde belge olarak saymak isteseydi, kanunda hüküm altına alınmış düzenleme içerisinde açıkça bu duruma da yer verirdi. Bu sebeple, kanun koyucu icra dairesinde yapılan sulhlere ilam kuvveti kazandırmamayı bilinçli olarak tercih etmiştir²³⁴. Bu son görüş çerçevesinde, icra dairelerinde yapılan sulhlerin, mahkeme dışında yapılan bir sulh olarak değerlendirilebilmesi mümkün bulunmaktadır²³⁵.

İcra mahkemeleri huzurunda yapılan sulhler ise mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak değerlendirilmektedir. Zira icra mahkemeleri, özel mahkeme niteliğini taşımaktadır. Mahkeme huzurunda yapılan sulhler için ise genel mahkemeler ile özel mahkemeler arasında bir ayrım gözetilmemiştir. Bu bakımdan, icra mahkemelerinde yapılan sulhlerin de mahkeme huzurunda yapılan sulh niteliğinde olduğunun kabulü gerekmektedir²³⁶. İcra mahkemelerinin ilke olarak önlerine gelen uyuşmazlıkla ilgili olarak belirli belge ve delillere dayalı sınırlı bir inceleme yapıyor olması, bu mahkemelerin yargı görevi yapmadığı anlamını taşımamaktadır. Sınırlı inceleme yapılması icra ve iflas işlerinin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Netice itibarıyla, bu mahkemeler tarafından verilen ve uyuşmazlığı esastan çözüme ulaştıran kararlar da ilam olarak nitelendirilmektedir²³⁷.

²³⁴ Önen, Sulh, s.100; Tanrıver, Sulh, s.44; Tanrıver, İlamlı İcra, s.94.

²³⁵ Önen, Sulh, s.101; Tanrıver, Sulh, s.45; Tanrıver, İlamlı İcra, s.95.

²³⁶ Tanrıver, Sulh, s.45; Tanrıver, İlamlı İcra, s.95; Kuru, Cilt VI, s.5736; Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, **İcra ve İflas Hukuku** (İcra), 11. Bası, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013, s.115; Bununla birlikte Önen, icra tetkik mercilerinin icra dairelerinden farklı olmasının ve yargısal bir faaliyet göstermesinin yanında aslında gerçek anlamda bir mahkeme olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle de icra dairelerinde yapılan sulhler gibi, icra tetkik mercilerinde yapılan sulhlerin de ancak bir mahkeme dışında yapılan sulh olarak sayılması gerektiğini düşünmektedir (Önen, Sulh, s.101).

²³⁷ Tanrıver, İlamlı İcra, s.54; Uyar, s.89.

5. *Yasaklı ve Reddedilen Hakim Huzurunda Yapılan Sulhler*

Hakimin davaya bakmaktan yasaklılığı ve reddi kurumları Kanun'da m.34 ve devamında düzenlenmiştir. Söz konusu hükümlere göre, hakimın davada tarafsız olamayacağını varsayıldığı hallerde davaya bakması yasaklanmış, tarafsız olacağından şüphe duyulan hallerde ise reddi düzenlenmiştir. Yasaklılık halleri kanunumuzda tek tek sayılmış iken reddini gerektiren haller örneksene yoluyla sınırlı sayıda olmayacak şekilde belirtilmiştir.

Yasaklı ve reddedilen hakim huzurunda yapılan sulhlerin geçerli olup olmayacağı konusunda doktrinde farklı görüşler ortaya konulmuştur.

Bir görüşe göre, yasaklılık ve ret sebepleri sadece mahkemenin bir hüküm vermesini değil aynı zamanda mahkemenin o konuyla ilgili olarak işlem yapmasını da engellemektedir. Çünkü bu hallerde hakimın yaptığı işlemler onun tarafsızlığına gölge düşürmektedir. Bu sebeple yasaklı ya da reddedilen bir hakim huzurunda yapılan sulhler geçerli bir sulhün hüküm ve sonuçlarını doğurmamaktadır²³⁸.

Bir başka görüşe göre ise, yasaklılık ya da ret sebeplerinin varlığının sulh açısından bir önemi bulunmamaktadır. Bu sebeplerin etkili olabilmesi ancak hakimın hüküm verdiği ya da benzer şekilde kazai bir tasarrufta bulunduğu hallerde söz konusu olmaktadır. Oysa sulh halinde, tarafların yaptığı bir usul işlemi bulunmaktadır. Bu sebeple, hakimın sulhteki rolü sınırlı ve pasif olmakta, tarafsız olup olmasının sulh açısından bir etkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla yasaklı ya da reddedilen hakim önünde yapılan sulhler de geçerli olmaktadır²³⁹.

Üçüncü bir görüş ise, sadece yasaklılık halleriyle sınırlı olmak üzere, toplu mahkemelerde başkanın, tek hakimli mahkemelerde ise o hakimın önünde sulh olunmasını uygun görmemektedir²⁴⁰.

Kanaatimizce, yasaklı ya da reddedilen hakim huzurunda yapılan sulhlerle ilgili olarak ikinci görüş daha isabetlidir. Hakimın davaya bakmaktan yasaklı olduğu

²³⁸ Önen, Sulh, s.94, dn.32'de anılan yazarlar.

²³⁹ Önen, Sulh, s.94, dn.33'de anılan yazarlar.

²⁴⁰ Önen, Sulh, s.94, dn.34'de anılan yazarlar.

hallerde taraflar talep etseler bile eski kanunumuz Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun aksine, hakim davadan çekinmek zorundadır. Çünkü söz konusu hal kamu düzenini ilgilendiren bir husustur ve bu sebeple taraflar anlaşmış da olsa hakim davaya bakmaya devam etmemesi gereklidir²⁴¹. Böyle bir halde, yasaklı hakim huzurunda yapılan sulhün geçersiz olacağı düşünülebilir. Ancak şöyle bir durum söz konusudur: Kanun'un 35. maddesindeki düzenlemeye göre, yasaklama sebebinin doğduğu tarihten itibaren, o hakim huzurunda yapılan bütün işlemler üst mahkemenin kararı ile iptal olunabilir. Yasaklı hakim tarafından verilen kararlar ile hüküm ise herhalde iptal olunmaktadır. Yani böyle bir halde, iptali söz konusu olan işlemler taraf usul işlemleri değil, mahkeme usul işlemleridir. Bu noktada yasaklı hakim huzurunda yapılan bütün işlemlerden ne anlaşılması gerektiği hususu önem taşımaktadır. Tarafların yaptığı ancak hakim hiçbir katkısının bulunmadığı işlemler iptal edilebilir nitelikte olmamaktadır. Çalışmamızın başlangıç kısmında açıklamaya çalıştığımız üzere, sulh iki yanlı bir taraf usul işlemi, bir usul sözleşmesidir ve mahkemenin belli bir kararı vermesini gerektiren işlemlerden birisi değildir. Sulhün usuli sonuçlar meydana getirebilmesi için mahkemenin herhangi bir kararına ihtiyaç duyulmamaktadır. Sulh doğrudan doğruya, mahkemenin bir karar vermesine gerek olmaksızın, davayı ve taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmekte ve kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğurmaktadır. Böylece sulhün, sonuç doğurabilmesi için mahkemenin herhangi bir kararının aranmadığı bir taraf usul işlemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda dava konusu yapılan uyuşmazlık, sulh nedeniyle yani tarafların iradesiyle sona erdirilmiş olmakta, hakim tarafsızlığından şüphe duyulmasına neden olacak bir durumun oluşmasına yol açmamaktadır. Dolayısıyla yasaklı hakim huzurunda (ya da benzer şekilde reddedilen hakim huzurunda) yapılan sulhlerin geçerli olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Hakimin reddi sebeplerinin varlığı halinde ise, tarafların hakimi reddetmemesi, red talebinin bizzat reddi istenen hakim tarafından geri çevrilmesi ya da ret talebinin talebi incelemeye yetkili hakim tarafından kabul edilmemesi hallerinde, o hakim huzurunda yapılan sulhün, geçerli bir sulhün hüküm ve sonuçlarını doğuracağını

²⁴¹ Karslı, s.148.

kabulü gerekmektedir²⁴². Zira, Kanun'un 43/3 maddesine göre, ret talebinin kabulü halinde, ret sebebinin doğduğu tarihten itibaren reddedilen hakim tarafından yapılmış olan ve ret talebinde bulunan tarafça itiraz edilen esasa etkili işlemlerin iptal edileceği düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm kapsamında, reddedilen hakim huzurunda yapılan taraf usul işlemlerinin geçerli olduğu, mahkeme usul işlemlerinin ise geçersiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, hakim bizzat kendisini reddetmemişse artık hakimin reddi tarafların takdirine bırakılmış olacaktır. Bu durumda red sebebinin bilen taraf, red talebini en geç ilk duruşmada, daha sonra öğrenmiş ise öğrenmeden sonraki ilk duruşmada yeni bir işlem yapılmadan önce hemen bildirmek zorundadır. Bu süreler geçtikten sonra ise artık hakimin reddi mümkün olmamaktadır²⁴³.

Bu sebeple hakkında ret sebebi bulunan böyle bir hakim huzurunda yapılan sulhün geçerliliği konusunda şüphe duymamak gerekmektedir.

6. Görevsiz ve Yetkisiz Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler

Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin, görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda da kendisinden beklenen hüküm ve sonuçları doğuracak şekilde, geçerli olarak yapılabileceği hususunda doktrinde görüş birliği bulunmaktadır²⁴⁴. Bu çerçevede, görevsiz mahkeme huzurunda tarafların karşılıklı olarak sulh olmaları ile de dava sona ermektedir. Bu halde, görevsiz mahkemenin, görevsizlik kararı vermeden sulh sebebiyle davanın reddine karar vermesi yeterli olacaktır²⁴⁵. Yine aynı şekilde yetkisiz mahkeme huzurunda yapılan sulh ile dava sona ermekte, davalı süresinde yetki ilk itirazında bulunmuş olsa ve mahkeme gerçekten yetkisiz bile olsa, yetkisizlik kararı vermeden davanın sulh nedeniyle sona ermesi nedeniyle davanın reddine karar verilmesi uygun olacaktır²⁴⁶. Bu şekilde, usul ekonomisi ilkesi de göz önünde bulundurulmuş olacaktır.

²⁴² Önen, Sulh, s.94.

²⁴³ Karşlı, s.150.

²⁴⁴ Kuru, s.3752; Önen, Sulh, s.90; Akyol Aslan, s.222; Ermenek, s.73.

²⁴⁵ Kuru, s.3586; Ermenek, s.74.

²⁴⁶ Kuru, s.3587.

Yetkinin kesin yetki hallerinden olup olmamasının da herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Çünkü görev ve yetki kuralları, davanın normal olarak görüldüğü ve hükümle sonuçlandırıldığı hallerde geçerli olmaktadır²⁴⁷.

Mahkeme huzurunda tarafların yapmış olduğu sulh ile görevsiz ve yetkisiz mahkemenin davanın esasına girerek yargılama yapması ve karar vermesi söz konusu olmamaktadır. Çünkü zaten sulh ile dava sona ermektedir. Bu yüzden davanın esası hakkında yargılama yapılabilmesi için gerekli bir dava şartı olan görev hususunda bir inceleme yapılmasına ve görevsizlik kararı verilmesine gerek bulunmamaktadır²⁴⁸.

Şöyle ki, sulh halinde mahkemenin bir hüküm verme durumu bulunmamaktadır. Bu halde mahkemenin ödevi kontrol ve sevk etmek, yani davanın sulh ile sonuçlandığını tespit etmek ve belgelendirmektir. Bu sebeple görev ve yetki kurallarının burada mutlak olarak uygulanma zorunluluğu da bulunmamaktadır²⁴⁹. Ayrıca, mahkeme huzurunda yapılan sulh açısından önemli olan husus bir yargılama ilişkisinin bulunup bulunmamasıdır. Bu bakımdan, söz konusu yargılama ilişkisinin görevsiz ve yetkisiz bir mahkemede açılacak bir dava ile de tesis edilebilmesi mümkündür²⁵⁰.

Ayrıca, görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda yapılan sulhün geçerli olduğunu kabul etmek usul ekonomisi açısından da uygun bir durum olacaktır. Sulhün yalnızca görevli ve yetkili mahkeme huzurunda yapılabileceğinin kabulü durumunda, davanın sulh ile sona erdiğinin tespiti gibi formaliteden sayılan birçok işlemin görevli ve yetkili mahkeme huzurunda yeniden yapılması gerekecektir. Bu ise emek, zaman ve masraf kaybına yol açacak ve usul ekonomisi ilkesiyle de uyuşmayacak bir duruma yol açacaktır²⁵¹. Yine aynı zamanda bu şekilde yapılacak olan bir sulhün geçerli olduğunun kabul edilmemesi ve aynı işlemlerin tekrar yapılması davaların uzamasına yol açacaktır.

Çalışmamızda daha önce de belirttiğimiz üzere, dava konusu olan uyuşmazlık üzerinde tarafların kısmen ya da tamamen sulh olabilmeleri mümkündür. Bu durumda

²⁴⁷ Önen, Sulh, s.90.

²⁴⁸ Kuru, s.3586.

²⁴⁹ Önen, Sulh, s.92; Akyol Aslan, s.222.

²⁵⁰ Önen, Sulh, s.90.

²⁵¹ Akyol Aslan, s.222; Ermenek, s.74.

görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda kısmen yapılan sulhün geçerliliğinin ne olacağı sorusu ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce de, görevsiz ve yetkisiz mahkeme huzurunda dava konusu uyuşmazlığın tamamına ilişkin olarak yapılan sulhte olduğu gibi kısmen yapılan sulhün de geçerli olduğunun kabulü gerekmektedir²⁵². Sulhte önemli olan irade beyanlarının bir mahkeme huzurunda açıklanmış olmasıdır. Bu bakımdan kısmen sulh olunması halinde görevsiz mahkemenin, sulhu dikkate almayıp davanın tamamı bakımından görevsizlik kararı vermesi uygun olmamaktadır. Görevsiz mahkeme huzurunda yapılan bu sulh, görevli mahkeme huzurunda açılan yeni davada da hakimi bağlamaktadır. Aynı esaslar yetkisiz mahkeme huzurunda kısmen sulh olunması halinde de geçerlidir²⁵³.

7. Yabancı Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler

Yabancı bir mahkeme huzurunda yapılan sulh, devletin yargı gücü siyasi sınırlarının ötesine geçemeyeceği için Türkiye’de hüküm ifade etmemektedir. Çünkü geçerli bir sulhün varlığı için Türk yargı organları huzurunda ve Türk kanunlarına göre yapılmış bir sulh sözleşmesi aranmaktadır. Bu bakımdan yabancı mahkeme huzurunda yapılan bir sulh şartları taşımak şartıyla mahkeme dışı sulh olarak nitelendirilebilir²⁵⁴. Ancak yabancı mahkeme ile Türkiye arasında bir anlaşma var ise Türk yargı organları huzurunda yapılmayan bu sulhün icrası mümkün olabilmektedir²⁵⁵.

II. SULHÜN ZAMANI

A. Genel Olarak

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.314’te açıkça hüküm altına alındığı üzere sulh, davanın açılmasından itibaren hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Mahkeme huzurunda yapılan sulhten bahsedilebilmesi için usulüne uygun olarak

²⁵² Kuru, s.3587; Akyol Aslan, s.223; Ermenek, s.75.

²⁵³ Akyol Aslan, s.223; Ermenek, s.75.

²⁵⁴ Önen, Sulh, s.89.

²⁵⁵ Önen, Sulh, s.160; Ansay, s.207; 12. HD’nin 7.7.2003 T., 2003/13228 E., 2003/15938 K. sayılı kararı; “Alacaklılar vekili, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 16.1.2003 tarihli dostane çözüm nedeni ile başvuruyu davaların listesinden çıkarmaya ilişkin kararına dayanarak Dışişleri Bakanlığı aleyhine ilamlı icra takibine geçmiş, takibe mercii nezdinde borçlu vekilince şikayet edilmiştir. İlamlı icra yoluna başvuru için ilam ya da İİK.nun 38. maddesi ve özel yasalarda düzenlenmiş ilam niteliğinde bir belgenin olması gereklidir. İİK.nun anılan maddesinde öngörülen "mahkeme huzurunda yapılan Sulh ibaresinde mahkemeden kastedilen Türk Yargı Organlarıdır. Uluslar arası bir mahkeme önünde cereyan eden ve taraflar arası sulhun da özelliklerini taşımayan anlaşmaya ilişkin belge, İİK.nunu anlamında ilam yada ilam niteliğindeki belge sayılamayacağından bu belge ile ilamlı takip yapılamaz.”

açılmış ve görülmekte olan, yani derdest bir davanın bulunması doğaldır²⁵⁶. Görülmekte olan bir davanın bulunmaması durumunda mahkeme huzurunda yapılan sulhten bahsetmek de mümkün olmayacaktır.

Sulh, en erken davanın açılmasından itibaren, en geç ise hükmün kesinleşmesi anına kadar yapılabileceğine göre konuyu hükmün verilmesinden önce ve sonra olmak üzere iki kısımda incelemek yerinde olacaktır.

B. Hükmün Verilmesinden Önce Yapılan Sulh

Yukarıda bahsettiğimiz üzere, mahkeme huzurunda yapılan sulhün söz konusu olabilmesi için açılmış ve halen görülmekte olan derdest bir davanın varlığı aranmaktadır. Bu bakımdan davanın ne zaman açılmış sayılacağı hususundan kısaca bahsetmek gerekmektedir.

Söz konusu hususa ilişkin düzenleme m.118’te yer almaktadır. Buna göre yazılı yargılama usulünde dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılmaktadır. Paralel bir düzenleme de Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmelik’inde yer almaktadır. Yönetmelik’in 36. maddesinin 5. fıkrasına göre dava, dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte açılmış sayılmaktadır. 6. fıkrasında ise herhangi bir nedenle elektronik ortamda işlem yapılamaması halinde söz konusu durumun bir tutanakla tespit edileceği ve işlemin fiziki ortamda yapılacağı, elektronik sistem açıldığında fizikî ortamda yapılan işlemler gecikmeksizin elektronik ortama aktarılacağı, bu durumda davanın söz konusu tutanağın düzenlendiği tarihte açılmış sayılacağı belirlenmiştir. Yine aynı yönetmeliğin 8. fıkrasında Ulusal Yargı Ağı Bilişim

²⁵⁶ Süha Tanrıver, **Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı** (Derdestlik), 2. Bası, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s.5; Ömer Ulukapı, “Medeni Usul Hukukunda Derdestlik ve Sonuçları” (Derdestlik), **Yargıtay Dergisi**, 1995/4, s.397; Kuru, Cilt II, s.1679; Ayrıca bkz. 14. HD’nin 3.6.2010 T., 20210/5944 E., 2010/6502 K. sayılı kararı; “Tarafların yargılama sona erdikten sonra ancak karar kesinleşmeden davaya konu uyuşmazlıklarla ilgili bir anlaşma protokolü düzenledikleri ve davacı T. Oil A. Ş.’nin bu protokol uyarınca tarafların sulh olduklarını belirterek sulh sözleşmesi uyarınca yeniden karar verilmek üzere hükmün bozulmasını istediği anlaşılmıştır ... Sulh sözleşmeleri mahkeme önünde olabileceği gibi mahkeme dışı da olabilir. Dava açıldıktan sonra hüküm kesinleşinceye kadar karar düzeltme aşaması da dahil davada sulh olunabilir. Gerek duruşma sırasında tutanağa geçirilerek gerekse duruşma dışında hazırlanan sözleşmenin mahkemeye sunularak tutanağa geçirilmesi ile sulh anlaşması yapılmış olur ve karar kesinleşinceye kadar yapılan her türlü sulh anlaşması mahkeme içi sulh olarak kabul edilir. Somut olayda da, taraflar 5.11.2009 tarihinde karar verildikten sonra 16.11.2009 tarihinde bir sulh protokolü düzenlemişlerdir. Yukarıda açıklandığı gibi tarafların düzenledikleri sulh anlaşması henüz hüküm kesinleşmediğinden mahkeme içi sulh anlaşması niteliğindedir. Anlaşmanın yapıldığı aşama itibarı ile de davacı(davalı) T. Oil A. Ş. sulh anlaşması uyarınca işlem yapılmak üzere mahkemeye başvurmamış olup hükmü temyiz etmiştir. Bu durumda mahkemece temyiz dilekçesi ekinde sunulan 16.11.2009 tarihli sulh protokolü başlıklı belge uyarınca işlem yapılması gerektiğinden hüküm bozulmalıdır.”

Sistemi (UYAP) aracılığıyla açılan davalara ilişkin bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre, gerçek ve tüzel kişilerin elektronik ortamda açacakları dava, dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte açılmış sayılmaktadır. 9. fıkra da bir önceki düzenlemeyle aynı şekilde avukatlar tarafından UYAP aracılığıyla açılan davalarda davanın, dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte açılmış sayılacağı düzenlenmiştir.

Ayrıca Yargıtay’ın vermiş olduğu bir içtihadı birleştirme kararında da davanın açılma zamanı *“Harca tabi olmayan davalarda, hâkimin dava dilekçesini havale tarihinde, harca tabi davalarda ise, harcın ödendiği tarihte dava açılmış sayılır. Ancak, dava dilekçesinin ilgilisi tarafından daha sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiği kalemce belgelendirilmiş ise, davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekir.”* şeklinde belirlenmiştir²⁵⁷.

Sulhün hakemler huzurunda da yapılabileceğinden daha önce bahsetmiştik. Bu bakımdan tahkim yargılamasında dava tarihi hususundan da bahsetmek yerinde olacaktır. Buna göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 426. maddesinde söz konusu husus *“Taraflar aksini kararlaştırmadıkça tahkim davası, hakemlerin seçimi için mahkemeye veya tarafların sözleşmesine göre hakem seçecek olan kişi, kurum veya kuruluşa başvurulduğu ve eğer sözleşmeye göre hakemlerin seçimi iki tarafa ait ise davacının hakemini seçip kendi hakemini seçmesini diğer tarafa bildirdiği; sözleşmede hakem veya hakem kurulunu oluşturan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi talebinin karşı tarafça alındığı tarihte açılmış sayılır.”* şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre tahkim davası, hakem seçimi için başvurunun yapıldığı tarihte, iki tarafın birlikte seçim yapması durumunda davacının kendi hakemini seçtiğini davalıya bildirdiği tarihte, sözleşme ile hakem ya da hakemlerin isimlerinin belirlendiği durumlarda ise uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi talebinin karşı tarafça alındığı tarihte açılmış sayılacaktır. Ancak taraflarca bu hükümlerin aksinin kararlaştırılması da mümkün kılınmıştır.

Yapılan açıklamalar neticesinde, davaya son veren taraf işlemlerinden birisi olan sulhün söz konusu olabilmesi için usulüne uygun olarak açılmış bir davanın

²⁵⁷ İBK 6.2.1984, 7/3 (RG, 19.3.1984, 18346 S., s.5-15).

gerektiği anlaşılmaktadır. Henüz açılmamış bir dava hakkında yapılan sulh, mahkeme huzurunda yapılan sulh olarak kabul edilmeyecektir.

Ayrıca, davanın derdest sayılabilmesi için dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmiş olması zorunlu değildir²⁵⁸. Zira az önce vurguladığımız üzere, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılmaktadır. Bu nedenle tarafların, dava dilekçesinin davalı tarafa tebliğini beklemeden de aralarında anlaşarak sulh olabilmeleri mümkündür. Yeter ki usulüne uygun şekilde açılmış ve sulhe uygun bir dava söz konusu olsun.

C. Hüküm Verilmesinden Sonra Yapılan Sulh

Hüküm verilmesinden sonra yapılan sulhu, kanun yoluna başvurulmadan önce ve başvurulduktan sonra olmak üzere iki kısımda inceleyebiliriz. Buna göre;

1. Kanun Yoluna Başvurulmasından Önce Yapılan Sulh

Kanun yoluna başvurulmadığının varsayıldığı bir durumda, hüküm verilmesi ile kesinleşmesi arasında geçen sürede, yargılamanın devam süresinin farklı şekillerde anlaşılmakta olmasından dolayı mahkeme huzurunda sulh yapıp yapılamayacağı hususunda doktrinde tartışmalar mevcuttur²⁵⁹.

Hakim durumda bulunan görüşe göre, yargılamamanın hüküm verilmesiyle değil kesinleşmesiyle sona ereceği, bu sebeple de mahkeme huzurunda yapılan sulhün hüküm verilmesinden sonra kesinleşinceye kadar da geçerli olarak yapılabileceğini savunulmaktadır²⁶⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.314’de yer alan “Sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir.” şeklindeki düzenleme karşısında, sulhün hüküm verildikten sonra da kesinleşme anına kadar geçerli olarak yapılabileceği açıktır²⁶¹. Zira

²⁵⁸ Kuru, Cilt II, s.1636; Akyol Aslan, s.254; Tanrıver, Derdestlik, s.11; Ermenek, s.84; Ulukapı, Derdestlik, s.399.

²⁵⁹ Önen, Sulh, s.109.

²⁶⁰ Önen, Sulh, s.109; Kuru, s.3564; Müderrisoğlu, s.109; Karşlı, s.381; Lütfü Fikri Soner, “Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar”, **ABD**, 1977/3, s442.

²⁶¹ Benzer görüşler için feragat hakkında bkz. Akyol Aslan, s.257; Kabul hakkında bkz. Ermenek, s.86; Ancak Önen, hükümün veya nihai kararın verilmesi ile hakimin davadan elini çekmiş olacağını, hakimin verdiği karardan rücu etmesinin, o davayı tekrar inceleyip değiştirmesinin mümkün olmadığını, bu sebeple hükümden sonra

dava, olağan olarak hükmün verilmesiyle değil, verilen hükmün şekli anlamda kesinleşmesiyle sona ermektedir²⁶². Aksi durumun kabulü halinde, tarafların tasarruf yetkisine sınırlama getirilmiş olmaktadır. Oysa tasarruf yetkisi, yalnızca hükmün verilmesi anına kadar değil hükmün şekli anlamda kesinleşmesi anına kadar da devam etmektedir. Zaten davanın derdestliği de hükmün verilmesiyle değil şekli anlamda kesinleşmesiyle sona ermektedir. Böyle bir durumda, mahkemenin dava konusu uyuşmazlık ile ilgili olarak karar vermiş olması, ortada bir hüküm var diye tarafların dava konusu üzerinde tasarruf yetkisinin ortadan kaldırılmasına neden olmamalıdır. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında daha ayrıntılı olarak açıklanacak olan tasarruf yetkisi sayesinde, kişiler dava açmaya zorlanamayacakları gibi açılmış bir davaya devam etmeye de zorlanamamaktadır. Bu sebeple uyuşmazlık konusu davanın tarafları, kanun yoluna başvurmak zorunda olmaksızın sulh olabilmelidirler.

Hükmün verilmesinden sonra, ancak kanun yoluna başvurulmadan önce sulh olunması durumunda sulh nedeniyle gerekli kararı verme yetkisinin, hükmü veren mahkemeye mi yoksa Yargıtay'a mı ait olacağı hususunda ise tereddütler bulunmaktadır. Zira, ilk derece mahkemesince hükmün verilmesi ile kanun yoluna gidilme aşamasında sulhu tespit edecek bir merci bulunmamaktadır²⁶³.

Bu hususta bir başka taraf işlemi olan feragat ile ilgili olarak doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, hükmün verilmesinden sonra, ancak kanun yoluna götürülmeden önce davadan feragat edilmesi halinde, davanın feragat nedeniyle sona erdiğinin tespiti, hükmü veren ilk derece mahkemesine ait olmaktadır. Bu görüşe göre, söz konusu tespiti yapacak olan merci Yargıtay değildir. Çünkü uyuşmazlığın derdest bulunduğu merci huzurunda feragatin açıklanması gerekmektedir²⁶⁴.

yapılacak sulhün mahkeme içi sulh olarak nitelendirilemeyeceğini düşünmektedir. Gerekçe olarak ise hakimin davadan elini çektiği ve temyiz yoluna gidilmediği bir safhada yapılacak olan sulh sözleşmesini kabul ve tevsik edecek mercinin belli olmadığı, üst derece tarafından bozulmadığı sürece ilk derecenin vermiş olduğu hükmün tam anlamıyla geçerli olduğu ve hükmün temyiz yoluna gidilmediği sürece davayı sonuçlandıracak husus olduğu gösterilmektedir. Sulh imkanının kesin olarak ortadan kalktığı hal olarak da hükmün hukuken var olduğu, gerekçesiyle birlikte kesin olarak yazılıp imzalandığı gün ve saatin önemli olduğundan bahsetmektedir (Önen, Sulh, s.110).

²⁶² Tanrıver, Derdestlik, s.12; Tanrıver, İlamlı İcra, s.146.

²⁶³ Akyol Aslan, s.261.

²⁶⁴ Akyol Aslan, s.258-259; Kuru, s.3568; Soner, s.444.

Yargıtay'ın ise bu konudaki yerleşmiş uygulamasının tespiti bakımından 9. HD'nin 19.9.2005, E. 22416/30348 K. sayılı kararı önemli bir örnek teşkil etmektedir²⁶⁵. Bu karar şu şekildedir: *“Belirtmek gerekir ki HUMK.nun 91 ve devamı maddeleri uyarınca ‘feragat kesin bir hükmün sonuçlarını doğurur ve kararın kesinleşmesine kadar feragat isteminde bulunulabilir’. Somut olayda davacı vekili karar kesinleşmeden davadan feragat etmiştir. Feragat isteğinde bulunma tarihine kadar kararın temyiz edilmemiş olması bu istemi geçersiz kılmaz. Zira karar kesinleşmemiştir. Mahkemeler Kanunda gösterilen istisnalar dışında kendi hükümlerini kendileri kaldıramazlar. İlk derece mahkemelerin kararlarını bozup kaldırma yetkisi Yargıtay*

²⁶⁵YKD, 2005/12 s.1873; 11. HD'nin 15.1.2007 T., 2005/13292 E., 2007/196 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Mahkemenin sulh üzerine verdiği 27.6.2005 tarihli kararı taraflara tebliğ edilip şekli anlamda kesinleştirilmeden davacı vekili 11.08.2005 tarihli dilekçesiyle davadan feragat etmiş, mahkemece 27.6.2005 tarihli ek karar ile sulh üzerine verilen kararın kesin hüküm teşkil etmesi nedeniyle artık davadan feragat edilemeyeceği gerekçesiyle feragat beyanı hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Hüküm verildikten sonra kesinleşinceye kadar davadan feragat edilmesi mümkündür. Davacı hüküm henüz temyiz edilmeden önce davadan feragat ederse, (Prof. Dr. Baki Kuru-Hukuk Muhakemeleri Usulü-2001 Baskısı Cilt 4-S.3565) karar verme yetkisi yerel mahkemeye değil, Yargıtay'a aittir. Mahkemece sulh nedeniyle bir karar verilerek davadan el çekildiğinden ve ancak Yargıtay'ın feragat nedeniyle verdiği bozma kararından sonra bir karar verilebileceğinden 27.6.2005 tarihli ek kararın kaldırılması gerekmiştir. HUMK.nun 95. maddesine göre davadan feragat katı bir hükmün sonuçlarını doğurur. Ancak, mahkemece sulh üzerine bir karar verilip, davadan el çekildikten sonra davadan feragat edildiğinden vaki feragat hakkında bir karar verilmek üzere hükmün bozulması gerekmiştir.”; 1. HD'nin 12.12.2002 T., 2002/13589 E., 2002/14189 K. sayılı kararı: “Mahkemece, davanın kabulüne karar verildikten sonra henüz kesinleşmeden davacı asilin 8.7.2002 tarihli dilekçesi ile davadan feragat etmesi üzerine, mahkemece ek karar ile önceki kararın kaldırılarak, davanın feragat sebebiyle reddine karar verilmiştir... Dava, muris muvazaası hukuksal nedenine dayalı tapu iptal ve tescil isteğine ilişkindir. Mahkemece, hüküm kurulduktan sonra, temyiz aşamasında davacı tarafından verilen feragat dilekçesi üzerine ek karar ile feragat nedeniyle davanın reddine karar verilmiştir. Ne varki, hakim duruşmaya son verip, kararı anlatmakla davadan elini çekmiştir. Artık mahkemece, karardan sonraki dönemde usule ilişkin ayrı haller dışında, davayı tekrar ele alıp, esasa etkili karar verilemez. Mahkemece, işaret edilen doğrultuda inceleme yapıp karar verilmesine olanak tanıyan bir usul hükmü de yoktur. Hal böyle olunca, mahkemeye verilen feragat dilekçesinin temyiz isteği kabul edilerek dosyanın Yargıtaya sevkinin sağlanması, Yargıtayca verilecek bozma ilamından sonra dosyanın ele alınıp feragat nedeniyle gerekli kararın verilmesi zorunludur. Yerleşmiş uygulama bu yoldadır. Şu halde, mahkemenin verdiği ... ek kararının ortadan kaldırılmasına ... oybirliğiyle karar verilmiştir.” (YKD, 2003/7 s.1032); 2. HD'nin 5.5.1999 T., 1999/2708 E., 1999/4669 K. sayılı kararı: “Taraflar arasındaki boşanma davasının yapılan muhakemesi sonunda mahkemece isteğe uygun olarak boşanmaya hükmedilmiş, temyiz süresi içinde davacı 7.12.1998 tarihli dilekçesi ile davadan feragat etmiştir. Karar kesinleşinceye kadar davanın her safhasında davadan feragat mümkündür. Feragat kesin hükmün hukuki neticeleri doğurur (HUMK. md. 95). Öte yandan işlem doğrultusunda oluşan hükmün kesinleşmesi bu kuralla çelişen bir sonuç doğuracaktır. O halde kesinleşmemiş hükmün ortadan kaldırılması zorunludur. Mahkemeler Kanunda gösterilen istisnalar dışında kendi hükümlerini kendileri kaldıramazlar. İlk derece mahkemelerin kararlarını bozup kaldırma yetkisi münhasıran Yargıtaya aittir (Yargıtay Kanunu1., HUMK. md. 428). Mahkemece kadının davası kabul edilerek boşanmaya karar verilmeyle dosyadan el çekilmiştir. Davacı kadının hüküm kesinleşmeden önce verdiği 7.12.1998 tarihli dilekçesinin temyiz isteği olarak kabulü ile, dosyanın Yargıtayca incelenip verilecek karar sonucuna göre dosyanın ele alınıp feragat sebebi ile gerekli kararın verilmesi gerekirken ek kararla davanın feragat sebebi ile reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir.” (YKD, 1999/10 s.1364); 2. HD'nin 30.9.1993 T., 1993/7837 E., 1993/8545 K. sayılı kararı ise; “Davacılar hüküm kesinleşmeden davalarından feragat etmiştir. Vaki olan feragat üzerine mahkemece ek kararla davacının feragatı sebebiyle davanın reddi kararı verilmiştir. Ne varki, mahkeme duruşmaya son verip kararı anlatmakla davadan elini çekmiştir. Artık Mahkemece karardan sonraki dönemde usule ilişkin ayrı haller dışında davayı tekrar ele alıp esasa etkili karar veremez. Mahkemece işaret edilen doğrultuda inceleme yapıp karar vermesine, imkan veren bir usul hükmü de yoktur. Böyle bir durumda mahkemeye verilen feragat isteğinin temyiz isteği kabul edilerek, Yargıtay'a sevkinin sağlanması, Yargıtayca verilecek bozma ilamından sonra dosyanın ele alınıp feragat sebebiyle gerekli kararın verilmesi mümkün olur. Yerleşmiş uygulama bu yoldadır. Şu halde mahkemenin verdiği 10.6.1993 tarihli ek kararın ve mahkeme hükmünün bozulması gerekir.” (İzmir BD, 1994/1, s.131).

Kanunu 1 ve HUMK.nun 428. maddeleri uyarınca münhasıran Yargıtay’a aittir. Yerel mahkeme duruşmaya son verip karar vermekle davadan elini çekmiştir. Artık mahkemece karardan sonraki dönemde usule ilişkin haller dışında davayı tekrar ele alıp esasa etkili karar veremez. Mahkemece belirtilen doğrultuda inceleme yapıp karar vermesine imkan veren bir usul hükmü de yoktur. Böyle bir durumda mahkemeye verilen feragat isteğinin temyiz isteği kabul edilerek Yargıtay’a sevkinin sağlanması, Yargıtayca verilecek bozma ilamından sonra dosyanın ele alınıp feragat sebebiyle gerekli kararın verilmesi mümkün olur. Yerleşmiş Yargıtay uygulaması bu yöndedir. Somut bu olgulara göre mahkemenin verdiği 29.4.2003 feragat nedeniyle ek ret kararı ve bu kararın kaldırılmasına dair 17.6.2005 tarihli ek karar yok hükmündedir. Bu nedenlerle anılan kararların kaldırılmasına karar verildi.”

Kanaatimizce, Yargıtay’ın bu doğrultudaki kararları, m. 30 ve Anayasa m.141/4’te belirtilen usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Her ne kadar, hükmün ya da nihai kararın verilmesiyle hakimin davadan elini çekeceği ve artık verdiği karardan rücu etmesinin, davayı tekrar ele alıp esasa etkili karar vermesinin, kararını değiştirmesinin mümkün olamayacağı hususları dikkat çekse de²⁶⁶, mahkemenin, hüküm verildikten sonra ancak temyiz edilmeden önce mahkemeye verilecek sulh sözleşmesi üzerine, ek karar ile tarafların istemi doğrultusunda sulh sözleşmesine göre ya da karar verilmesine yer olmadığına karar vermesi durumunda, hem dosya Yargıtay’a gönderilerek Yüksek Mahkeme’de var olan yoğunluk arttırılmayacak, hem de zaman ve masraf bakımından önemli derecede tasarruf yapılabilecektir. Sonuç olarak da uyuşmazlık konusu yapılan davanın, en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması mümkün olabilecektir. Ayrıca kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği m.57’de yer alan “Hükmün kesinleşmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh halinde, hâkim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi *sırf bu nedenlerle dosya istinaf veya temyiz incelemesine gönderilmez.*” hükmü dikkate alındığında bu çözüm tarzının daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır.

²⁶⁶ Önen, Sulh, s.110.

2. Kanun Yoluna Başvurulmasından Sonra Yapılan Sulh

İlk derece mahkemesi tarafından verilen hüküm için olağan kanun yoluna başvurulmuş olması halinde, hükmün şekli anlamda kesinleşmesine kadar, davanın halen derdest olması sebebiyle sulh imkanı bulunmaktadır²⁶⁷. Aynı zamanda tarafların kanun yoluna başvurdıkları bu halde, yani üst mahkemede de tasarruf yetkileri varlığını devam ettirmektedir. Zaten bu aşamada sulh imkanının olduğu hususunda doktrinde herhangi bir tereddüt de yer almamaktadır.

Ancak, hükme karşı kanun yoluna başvurulmasından sonra fakat dava dosyasının Yargıtay'a gönderilmesinden önce sulh olunması durumunda, davanın sona erdiğinin tespitini yapacak merciinin kim olduğu hususunda, yukarıda bahsedilen benzer tartışmalar burada da ortaya çıkmıştır. Bu konuda Yargıtay'ın benimsediği görüş, dava dosyasının Yargıtay'a gönderilmesi gerektiği ve Yargıtay'ın vereceği bozma kararından sonra hükmü veren ilk derece mahkemesinin tarafların istemi kapsamında sulhe dayanarak karar vereceği yönündedir²⁶⁸. Diğer bir görüş ise, bu halde dava dosyasının Yargıtay'a gönderilmesine gerek olmadığını, davanın sona erdiğinin tespiti yetkisinin hükmü veren ilk derece mahkemesine ait olduğunu savunmaktadır²⁶⁹. Kanaatimizce de, yukarıda bahsedilen 57. Maddede yer alan hüküm karşısında, bu görüşün göz önünde bulundurularak hareket edilmesi daha doğru olacaktır. Ayrıca bu şekilde, usul ekonomisi ilkesine de uygun davranılmış olacaktır.

²⁶⁷ Önen, Sulh, s.111; Kuru, s.3568; Ermenek, s.86; Akyol Aslan, s.263.

²⁶⁸ 11. HD'nin 19.1.2010 T., 2008/4355 E., 2010/533 K. sayılı kararı; "Karar davacı vekilince temyiz edilmiştir. 1- Mahkemece 04.12.2007 tarihinde davanın reddine karar verildikten sonra, taraflarca 15.01.2010 tarihli "sulh ve ibra anlaşması" başlıklı belge ile taraflar arasında sulh olduğu bildirilmiştir. Yargılamanın her aşamasında sulhün mümkün olması karşısında mahkemece taraflar arasındaki sulh ve ibra anlaşması uyarınca bir karar verilmesi gerektiğinden, kararın vaki sulh uyarınca bir karar verilmek üzere bozulmasına karar vermek gerekmiştir."; HGK'nun 20.9.1995 T., 1995/12-661 E., 1995/763 K. sayılı kararı; "Davacı vekili, hükümden sonra temyiz aşamasında verdiği aidiyeti ve imzası usulünce doğrulanan 28.7.1995 günlü iki dilekçesinin birinde, temyiz isteğinden vazgeçtiğini bildirmiş, diğer dilekçesinde ise davadan feragat ettiğini ifade etmiştir. Davadan feragatin temyiz isteğinden vazgeçme yanında daha geniş kapsamlı olduğu aşıkardır. Zira, birincide temyiz dilekçesinin reddine karar vermekle yetinilecek, diğerinde ise, feragatin hukuki niteliği gereği bu konuda karar verilmek üzere yerel mahkeme kararı bozulacaktır. Aynı günde verilen bu iki dilekçenin birbirinin devamı olduğu ve davadan feragatin bir yerde, temyizden feragat isteğini de içereceği görüşü ile çoğunlukça, davadan feragat isteği esas alınarak çözüme ulaşılması gerektiği görüşü benimsenmiştir. Gerçekten HUMK.nun 91. maddesinde feragatin iki taraftan birinin netice-i talebinden vazgeçmesi olduğu belirtilmiş, 95. maddenin 1. fıkrasında da feragatin kat'i bir hükmün hukuki neticelerini hasıl edeceği hükme bağlanmıştır. Yine belirtmek gerekir ki feragatin geçerliliği karşı tarafın muvafakatine bağlı değildir. Etkisini onu yapanın tek yönlü irade beyanı ile doğurur. Bu durumda, direnme kararının davacının davadan feragati hakkında mahkemesince bir karar verilmek üzere bozulması gerekir. Yargıtay'ın yerleşmiş uygulamaları da bu yoldadır." (TBB Dergisi, 1995/4 s.650-651); Belirtilmelidir ki, Yargıtay bu uygulamasını 11.4.1940 tarihli ve 15/70 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına dayandırmaktadır (RG, 9.9.1940, S.4607); Önen, Yargıtay'ın bu görüşünün sulh için de geçerlilik arz ettiğini düşünmektedir (Önen, Sulh, s.112).

²⁶⁹ Kuru, s.3568; Ermenek, s.86; Akyol Aslan, s.268.

Dava dosyasının Yargıtay’a gönderilmesinden sonra sulh olunması durumunda ise davanın sulh nedeni ile sona erdiğinin tespiti yetkisi, hükmü veren ilk derece mahkemesine bırakılmaktadır. Yargıtay bu durumda sulh nedeniyle karar vermemekte yalnızca hükmü bozmakla yetinmektedir²⁷⁰.

²⁷⁰ Önen, Sulh, s.112; Kuru, s.3570; Ermenek, s.87; Akyol Aslan, s.268; 14. HD’nin 3.2.2015 T., 2014/9722 E., 2015/1077 K. sayılı kararı; "Davacı vekili, hükmün temyiz edilerek dosyanın Yargıtay’a gönderilmesinden sonra vermiş 30.06.2014 havale tarihli dilekçesi ile davalılar ile müvekkili arasında 26.05.2014 tarihli sulh sözleşmesinin imzalandığını ve bu sözleşme gereğince hüküm kurulması gerektiğini bildirmiştir... temyiz aşamasında dosyaya sunulan sulh sözleşmesi hakkında mahkemesince bir karar verilmek üzere bozulması gerekmiştir."; 14. HD’nin 21.12.2015 T., 2015/14505 E., 2015/11804 K. sayılı kararı; "Yukarıda belirtildiği üzere feragatin katı bir hükmün hukuki neticelerini hasıl edeceği hükme bağlanmıştır. Yine belirtmek gerekir ki feragatin geçerliliği karşı tarafın muvafakatine bağlı değildir. Etkisini onu yapanın tek yönlü irade beyanı ile doğurur. Bu sebeple mahkemece verilen kararın davacının davadan feragati hakkında mahkemesince bir karar verilmek üzere bozulması gerekir. Yargıtay’ın yerleşik uygulamaları da bu yöndedir (11.04.1940 tarihli ve 70 Sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 27.05.1992 tarihli ve 1992/2-250/364 Sayılı Kararı). Bu itibarla mahkemece, Dairemizin 21.05.2015 tarihli ve 2015/823 Esas, 5686 Karar sayılı onama kararının kaldırılmasına, davacılar vekilinin 04.12.2015 tarihli sulh ve feragat istemli dilekçesi incelenerek sonucuna göre bir karar verilmek üzere hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir."; 15. HD’nin 3.3.2014 T., 2014/275 E., 2014/1395 K. sayılı kararı şu şekildedir: "6100 Sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu'nun 314. maddesi uyarınca kararın kesinleşmesine kadar sunulması mümkün olan sulh protokolünün karar kesinleşmeden önce temyiz incelemesi sırasında dosyaya sunulduğu görülmektedir. Bu durumda, mahkemece HMK'nın 313 ve 315. maddeleri uyarınca inceleme yapıp, taraflardan sulhe uygun karar verilmesini isteyip istemedikleri de sorularak birleşen 2007/352 Esas sayılı dosyada oluşacak hukuki duruma göre bir karar verilmesi gerekir. Mahkemece yapılacak iş, birleşen 2007/352 Esas sayılı dosyanın tarafları arasında imzalandığı anlaşılan 16.05.2012 tarihli sulh protokolünün yukarıda açıklanan ilkeler doğrultusunda değerlendirilip, yine yukarıda açıklanan ilkeler dahilinde Yargıtay denetimine de elverişli olacak şekilde, taraflara yüklenen hak ve borçların açık biçimde gösterildiği, gerek asıl gerekse birleşen ve bu davalara karşı açılan karşı davalar yönünden ayrı ayrı başlıklar halinde her bir davacı ve davalı açısından ayrı ayrı hüküm kurulmasından ibarettir."; 15. HD’nin 16.7.2012 T., 2012/495 E., 2012/5451 K. sayılı kararı; "Davacı N. D. vekili Bağcılar 1. Asliye Hukuk Mahkemesi (Bakırköy 10. Asliye Hukuk Mahkemesi) kanalıyla Dairemiz’e gönderdiği 13.6.2012 tarihli dilekçesinde, aynı tarihli 3 sayfalık sulh protokolü uyarınca davalarından feragat ettiklerini bildirmiştir... Bu durumda davacı vekilinin davalılar B. K., H. K., N. E. ve T. A. yönlerinden olan feragat beyanı ve sulh protokolü, kararın diğer taraflarca temyiz edilmemiş olması dikkate alınarak, mahkemesince gerekli değerlendirme yapılarak karar oluşturulması için kararın bozulması gerekmiştir."; Ayrıca bkz. dn.219’daki 11. HD’nin 19.1.2010 T., 2008/4355 E., 2010/533 K. sayılı kararı; HGK’nun 16.11.1966 T., 1966/2-1438 E., 1966/290 K. sayılı kararı; "Davacı terk sebebine dayanarak boşanma davası açmıştır... Davacı bu kerre gönderdiği dilekçede ihtarin eksik yapıldığını anladığından boşanma davasından vazgeçtiğini bildirmiş ve vazgeçme dilekçesinin bir örneğinin noter vasıtasıyla davalıya tebliğ edildiğini gösteren noter tebliğnamesini dilekçesine eklemiştir. Davacı boşanma davasından vazgeçmiş, vazgeçme dilekçesini karşı tarafa tebliğ ettirmiş ve bu hal mübrez noter tebliğnamesiyle tevsik edilmiş olduğundan henüz kesinleşmemiş olan boşanma hükmünün ilk şartı olan (dava) ortadan kalkmamıştır. Bu durum karşısında direnme kararı üzerinde temyiz incelemesi yapılamaz. Boşanma hükmü ortada durdukça mahal mahkemesince işe yeniden el konularak vazgeçmeye dayanılarak yeni bir karar verilemez. Mahalli mahkemesinin esas davadan vazgeçme hakkında bir karar verebilmesi için boşanma hükmünün bozulması gerekmektedir. 11.4.1940 tarih 70 sayılı İçtihadı Birleştirme kurulu Kararı da bu esastan hareket etmiş, hükümden sonra ortaya çıkan ve esas hükmün temyiz yoluyla incelenmesine engel bir durum karşısında bulunan mahalli mahkemesince tebliğ ve karara bağlanması için ilanın bozulması lüzumunu belirtmiştir. Bu sebeple hükümden sonra esas davadan vazgeçme olayı karşısında esas hakkında iki taraf dinlendikten sonra asliye mahkemesince bir karar verilmek üzere boşanma hükmünün bozulması cihetine gidilmiştir." (ABD, 1967/1 s.95); 13. HD’nin 27.9.1974 T., 1974/1992 E., 1974/2183 K. sayılı kararı; "Hüküm davalılar tarafından temyiz edilmiştir. Davacı vekili karardan sonra verdiği 13.9.1974 tarihli dilekçe ile davadan feragat ettiklerini, dosyanın mahalline iadesini bildirmiş, davalılar vekili ise verdiği 15.10.1974 günlü dilekçe ile davacı tarafın feragati gerçek ise murafaası 15.10.1974 günü yapılacak olan dosyanın tetkitten önce feragat sebebiyle geri çevrilmesini istemiştir. Böylece her iki tarafın murafaadan vazgeçtiği ve temyiz eden davalının temyizden vazgeçmeye ilişkin bir isteği olmayıp, davacı tarafın feragati nedeniyle dosyanın mahalline geri çevrilmesini istediği anlaşılmıştır. O halde işin esası incelenmeksizin davacı tarafın feragati nedeniyle mahalli mahkemece gerekli karar verilmek üzere hüküm bozulmalıdır." (ABD, 1977/3 s.445).

Son olarak, yapılan açıklamalar ve sulhün hükmün kesinleşmesi anına kadar yapılabileceği düzenlemesi karşısında anlaşılmaktadır ki, karar düzeltme aşamasında da tarafların sulh olabilmeleri mümkündür²⁷¹.

D. Hükümün Kesinleşmesinden Sonra Yapılan Sulh

Daha önce de açıkladığımız üzere mahkeme huzurunda yapılan sulh hükmün kesinleşmesi anına kadar yapılabilmektedir. Hüküm kesinleştikten sonra ise mümkün olmamaktadır. Çünkü artık sulh için gerekli olan açılmış ve görülmekte olan bir dava bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, olağanüstü bir kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi halinin bu duruma ilişkin olarak istisna niteliğinde olduğu söylenebilir²⁷². Zira yargılamanın yenilenmesi, m. 374 gereğince kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilmektedir. Kanunda sayılan sebeplerin varlığı halinde yeni bir dava ile yargılama yeniden başlatılacağı için tarafların dava üzerinde tasarruf edebilme

²⁷¹ 15. HD'nin 17.5.2016 T., 2015/5287 E., 2016/2831 K. sayılı kararı; "...mahkemece davanın kısmen kabulüne karar verilmiş, davalı vekilinin temyizi üzerine karar Dairemizin tarih karar sayılı ilâmı ile bozulmuş, bozma ilâmına karşı davacı vekili tarafından karar düzeltme isteminde bulunulmuştur. Davacı vekili karar düzeltme dilekçesinde, mahkeme kararından sonra davalı şirket ile 19.9.2014 tarihli protokol imzaladıklarını, bu protokolle anlaşmazlığın sulhen çözüldüğünü bildirmiş, karar düzeltme dilekçesinin ekinde de tarafların 19.9.2014 tarihinde sulh olduklarını gösterir "sulh yoluyla anlaşma/protokol" başlıklı belge ile aynı tarihli davacı ve vekilinin imzasını içeren davalının ibra edildiğine dair 4 adet belgeyi ibraz etmiştir... Yani, hüküm verilmeden önce, hüküm verildikten sonra ve temyiz ve karar düzeltme aşamalarında sulh olunabilir. Sulh halinde davanın sulhe göre sonuçlandırılması gerekir. Açıklanan sebeplerle davacı vekilinin karar düzeltme istemi yerinde olduğundan Dairemiz bozma ilâmının kaldırılarak yerel mahkeme kararının sulh protokolü değerlendirilerek karar verilmek üzere bu gerekçeyle bozulması gerekmiştir."; 5. HD'nin 16.5.2013 T., 2013/3545 E., 2013/9778 K. sayılı kararı; "İmar uygulaması sırasında bedele dönüştürülen davacı payına takdir edilen karşılığın artırılmasına ilişkin davada, mahkemece verilen kabul kararı Dairemizce onanmış, davalı idare vekilince bu karara karşı karar düzeltme isteminde bulunulmuştur. Davalı idare vekili, karar düzeltme dilekçesinin ekinde, karar verildikten sonra, 08.10.2012 günü taraflar arasında düzenlenen sulh protokolünü sunmuş bulunmaktadır... Bu itibarla, taraflar arasında sulh sözleşmesi yapıldığı da gözetilerek, mahkemece HMK.'nın 315. maddesi uyarınca işlem yapıp sonucuna göre karar verilmek üzere hükmün bozulması gerektiğinden, davalı idare vekilinin karar düzeltme talebinin kabulüyle Dairemizin 12.11.2012 gün ve 2012/14691-22137 sayılı onama ilâmının kaldırılmasına, hükmün yukarıda açıklanan nedenlerle HUMK.'nın 428. maddesi gereğince BOZULMASINA..."; 15. HD'nin feragat ile ilgili 25.5.2012 T., 2012/2405 E., 2012/3885 K. sayılı kararı; "Davacı A. Ş. ile davalı B... İnş. Oto. Teks. Man. Mah. Tic. ve San. Ltd. Şti. arasındaki davadan dolayı Ankara 8. Asliye Ticaret Mahkemesince verilen 13.10.2010 gün ve 2009/188-2010/503 Sayılı hükmü bozan Dairemizin 5.12.2011 gün ve 2011/179-7121 Sayılı ilâmı aleyhinde davalı vekili tarafından karar düzeltilmesi isteginde bulunulmuş ve karar düzeltme dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşılmış olmakla dosyadaki kağıtlar okundu gereği konuşulup düşünüldü: Mahkeme kararının Dairemizce bozulması üzerine davalı tarafından karar düzeltme isteminde bulunulmuş ise de, davacı A. A. Ş. tarafından verilen 14.05.2012 tarihli dilekçede davadan feragat ettiğini bildirdiğinden ve kalem tarafından kimlik tespiti de yapılmış olduğu anlaşıldığından, HMK'nın 311. madde hükmünce davadan feragat kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğuracağından Dairemizin esas yönünden yaptığı bozma ilâmının kaldırılarak davanın feragatı ile ilgili karar verilmek üzere mahkeme kararının bozulması gerekmiştir."

²⁷² Önen, Sulh, s.112; Kuru, s.3579; Ermenek, s.89; Akyol Aslan, s.278.

yetkileri de yeniden doğmuş olacaktır²⁷³. Bu sebeple yargılamanın yenilenmesi safhasında da tarafların sulh olabilme imkanları varlığını devam ettirmektedir.

E. Mahkeme Dışında Yapılan Sulh

Çalışmamızın buraya kadarki kısmında yapılan açıklamalar mahkeme huzurunda yapılan sulh hakkındadır. Ancak daha önce de bahsettiğimiz üzere karma karakterli bir kurum olan sulh, sözleşme şeklinde mahkeme dışında da yapılabilmektedir. Bu durumda ise mahkeme dışında yapılan sulh söz konusu olmaktadır²⁷⁴.

Mahkeme dışında yapılan bu sulh sözleşmesi, diğer sözleşmeler gibi alelade bir borçlar hukuku sözleşmesidir ve maddi hukuk hükümlerine tabidir. Dolayısıyla var olan yargılamayı doğrudan doğruya etkileyip sona erdirmesi söz konusu olmamaktadır²⁷⁵.

²⁷³ Önen, Sulh, s.113; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.607; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.921; 23.05.1956 tarihli 8/9 sayılı bir İBK şu şekildedir: "... İadei muhakeme talebinin de bir dava olduğu mezkur kanunun 449 uncu maddesinde açıkça belirtilmiştir..." (RG, 11.8.1956, s.15297).

²⁷⁴ Kuru, s.3797; Müderrisoğlu, s.97; Meriç, s.208; Karlı, s.380; 9. HD'nin 24.3.2008 T., 2008/9306 E., 2008/5747 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Taraflar arasındaki uyuşmazlık mahkeme dışı sulh sözleşmesinin geçerliliği noktasında toplanmaktadır. Davacı; iş sözleşmesinin haksız olarak fesih edildiğini belirterek kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ile bir kısım işçilik alacakların tahsilini talep etmiştir. Yargılama sırasında davalı belediye ile aralarında yaptıkları protokol ile " işe başlatılmak ve içindeki alacaklarına mahsuben 5000.YTL ödenmek şartıyla alacaklarından ve faizinden feragat etmiştir. Mahkemece, anılan protokol tartışılmadan davacı isteklerinin kısmen kabulüne karar verilmiştir. Yargılama sırasında taraflar arasında düzenlenen protokol niteliği itibarıyla sulh sözleşmesidir. Sulh, görülmekte olan bir davanın taraflarının karşılıklı anlaşma ile dava konusu uyuşmazlığa son vermeleridir.Sulh mahkeme önünde yapılabildiği gibi mahkeme dışında da yapılabilir. Mahkeme dışı sulh diğer sözleşmeler gibi, tamamen maddi hukuk hükümlerine tabidir. Mahkeme dışı sulhün tarafları bağlaması ve mahkemece dikkate alınması iki halde mümkündür. Birinci halde, taraflar mahkeme dışında sulh oldukları sözleşmeyi mahkemeye verip buna göre sulh olduklarını bildirmişlerse , bu husus mahkemece tutanağa geçirilir taraflara okunur ve imza ettirilir, bu halde mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüşür. İkinci halde ise,taraflar ikisi birlikte davaya bakan mahkemeye sulh olduklarını bildirmezler ve taraflardan biri böyle bir sulh sözleşmesini inkar ederse mahkeme dışı sulhe dayanan taraf bunu kanıtlamakla yükümlüdür. (Bkz.Prof.Dr.Baki Kuru Hukuk Muhakemeleri Usulü 3. Cilt, 5.Baskı Sf.2693 vd) ... Görüldüğü üzere, taraflarca imzalanan protokol niteliği itibarıyla geçerli bir dava dışı sulh sözleşmesi olup tarafları ve mahkemeyi bağlar. Anılan belge bir değerlendirmeye tabi tutularak sonucuna göre bir karar vermek gerekirken tartışılmadan yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir."; 4. HD'nin 12.2.1975 T., 1975/2465 E., 1975/1751 K. sayılı kararı; "Sulh genellikle iki çeşittir. Mahkeme dışı sulh denen birincisi, maddi hukuk alanına giren bir borçlar hukuku bağıttır. İkincisi ise mahkeme önünde sulhtur." (İKİD, 1976, S.186, s.4633-4634); Ayrıca 6. HD'nin 11.4.2012 T., 2012/2275 E., 2012/5746 K. sayılı kararı şu şekildedir: "İmzası davacı tarafça kabul edilen 28.4.2011 tarihli belgenin, H.M.K.313. maddesinde tarifi yapılan ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla düzenlenen bir sulh belgesi niteliğinde olduğu kabul edilemez. Mahkemece, bu belgenin icra dosyası sebebiyle vekalet ücreti istenmeyeceğine dair olarak düzenlendiği ve sulhün koşullarını taşımadığı, borcun da 30 günlük süreden sonra ödendiği gözetilerek taşınmazın tahliyesine karar verilmesi gerekirken, delillerin takdirinde yanılığa düşülerek tarafların sulh olduğundan ve davacı alacaklarının sulhün gerçekleşmediği yönündeki iddiasının yargılamayı gerektirdiğinden bahisle tahliye isteminin reddine karar verilmesi hatalı görüldüğünden kararın bozulması gerekmiştir."

²⁷⁵ Kuru, s.3797; Tanrıver, Sulh, s.41, dn.20; Müderrisoğlu, s.97; O. Yılmaz, s.89; Karlı, s.380; Arık, s.142; Yukarıda bahsedilen 14. HD'nin 5.12.2006 T., 2006/10927 E., 2006/14434 K. sayılı kararının devamı şu şekildedir: "Sulh sözleşmeleri mahkeme önünde yapılabileceği gibi, mahkeme dışında düzenlenip, taraflarca

Maddi hukuk hükümlerine tabi olduğuna göre mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinin de Borçlar Kanunu'nda yer alan genel hükümlere uygun olarak kurulması gerekmektedir. Sulh sözleşmesinin varlığına, yorumuna, şekil ya da irade bozukluklarına uygulanacak olan hükümler de yine Borçlar Kanununda yer alan hükümler olacaktır. Bunun için tarafların karşılıklı olarak fedakarlıkta bulunması zorunludur. Aksi halde sulh sözleşmesi söz konusu olmayacaktır. Yani yalnızca bir tarafın haklarından vazgeçmesi durumunda sulhten değil, feragat, kabul ya da bağışlamadan bahsedilebilecektir²⁷⁶.

Mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesi, bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğu için usul hukuku ile doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır ve dava devam ederken yapılmış olsa bile yargılamayı kendiliğinden etkilememektedir²⁷⁷. Çünkü taraflar yapacakları sözleşmeler ile yalnızca kendi aralarındaki maddi hukuk uyumsuzluğunu etkileyebilmektedir. Bu sebeple yargılamanın da etkilenebilmesi için mahkeme dışında yapılan sulhun, mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüştürülmesi gerekmektedir²⁷⁸. Bu şekilde yapılan sulh sözleşmesi ile devam etmekte olan yargılama da etkilenebilecektir.

Bu çerçevede, tarafların mahkeme dışında yapmış oldukları sulh sözleşmesini mahkemeye vermeleri, mahkeme tarafından da sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiği ve ek niteliği taşıdığının tutanağa geçirilmesi ve bundan sonra bunun taraflara yüksek sesle okunup imza ettirilmesiyle mahkeme dışında yapılan sulh mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüşmüş olmaktadır²⁷⁹. Artık bu aşamalardan sonra mahkeme huzurunda

mahkemeye sunulabilir. Mahkeme önünde yapılan sulh sözleşmeleri, usul sözleşmesi olduğu halde mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmeleri Borçlar Kanunu hükümlerine tabidir. Somut olayda da, dayanan sulh sözleşmesinin mahkeme dışı sulh sözleşmesi olduğu, bu nedenle uyumsuzluğun bu sözleşme hükümlerine göre hükme bağlanmasının mümkün olmadığı dairemiz kararı ile kesinleşmiştir.”

²⁷⁶ Müderrisoğlu, s.97; Tanrıver, Sulh, s.41, dn.20;

²⁷⁷ Müderrisoğlu, s.102; Kuru, s.3798; Önen, Sulh, s.144; Karşlı, s.378; Hatta Önen, aynı durumun başka bir davada yapılan mahkeme huzurunda yapılan sulh açısından söz konusu olduğunu, böyle bir sulhün halen görülmekte olan dava bakımından sadece mahkeme dışı bir sulh olarak değerlendirilebileceğini düşünmektedir (Önen, Sulh, s.144, dn.73).

²⁷⁸ Önen, Sulh, s.144; Karşlı, s.380.

²⁷⁹ Önen, Sulh, s.144; Kuru, s.3798; Tanrıver, Sulh, s.41-42; Tanrıver, İlamlı İcra, s.91; Müderrisoğlu, s.99; Karşlı, s.380; O. Yılmaz, s.91; 3. HD'nin 4.11.2015 T., 2014/21029 E., 2015/17241 K. sayılı kararı; “Taraflar mahkeme dışında yaptıkları sulh sözleşmesini mahkemeye vererek buna göre davada sulh olduklarını bildirirlerse mahkemece sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiğini tutanağa yazıp, sözleşme okunduktan sonra tutanağın taraflara veya vekillerine imza ettirilmesi gerekir, bu şekilde mahkeme dışı sulh mahkeme içi sulhe dönüşür.”; 22. HD'nin 30.6.2014 T., 2014/17432 E., 2014/19630 K. sayılı kararı; “Dava, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu döneminde açılmıştır. Anılan Kanun'un 313. maddesinde mahkeme içi sulh düzenlenmiş ve görülmekte olan bir

yapılan sulhe dönüştürülen mahkeme dışında yapılan sulhün yargılamayı doğrudan doğruya etkileyebilmesi söz konusu olabilecektir.

Mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesini taraflardan birinin inkar etmesi durumunda, sulhün ispat edilebilmesi, kanunen caiz olan her türlü delil ile mümkündür. Ancak bu durum geçerlilik şartı olarak yazılı şekle tabi olmayan sözleşmeler için mümkündür. Mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinin içeriğini oluşturan sözleşme yazılı şekle tabi ise bu durumda mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinin de bu yazılı şekilde yapılması gerekmektedir²⁸⁰. Bu sebeple örneğin, taşınmazlara ilişkin

davada tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacı ile mahkeme huzurunda yapmış oldukları sözleşme olarak tanımlanmış, şarta bağlı olarak yapılabileceği vurgulanmıştır. Mahkeme dışı sulh ise borçlar hukukunun konusu olduğundan düzenleme dışı bırakılmıştır. Madde gerekçesinde, taraflardan birinin, mahkeme dışı sulh sözleşmesi yapıldığı ve bu sözleşmeye uygun mahkemece bir karar verilmesi gerektiği yolundaki iddia ve talebinin diğer tarafın kabulüne bağlı olduğu belirtilmiştir. 6100 Sayılı Kanunun 154/3-ç maddesinde, beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla sulh müzakereleri sonucunun tutanağa yazılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Kanunun öngördüğü bu şekil sulh için geçerlilik şartıdır. Taraflar mahkeme dışında yaptıkları sulh sözleşmesini mahkemeye vererek buna göre davada sulh olduklarını bildirirlerse mahkemece sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiğini tutanağa yazıp, sözleşme okunduktan sonra tutanağın taraflara veya vekillerine imza ettirilmesi gerekir, bu şekilde mahkeme dışı sulh mahkeme içi sulhe dönüşür. Somut olayda, ... mahkeme dışı sulh sözleşmesi, taraflarca kanunda belirtilen ve yukarıda açıklanan şekil şartlarına uygun olarak mahkeme içi sulhe dönüştürülmemiştir. Anılan şekil şartlarına uyularak yapılan bir sulh sözleşmesi bulunmamaktadır. Bu nedenle, sulh nedeni ile karar verilmesine yer olmadığına, karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.”; 3. HD’nin 17.1.2011 T., 2010/22505 E. ve 2011/107 K. sayılı kararı; “Hükme esas alınan protokol, tarafların mahkeme dışında yapmış oldukları yazılı bir sulh sözleşmesi niteliğindedir. Mahkeme dışında yapılmış olan sulh şekle tabidir (HUMK. Madde 151/5). Kanunun öngördüğü bu şekil, sulh için geçerlilik şartıdır. Buna göre; yazılı sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiğinin duruşma tutanağına yazılması, duruşmada tarafların önünde okunması, okunduğunun da duruşma tutanağına yazılması ve ondan sonra da tutanağın taraflara (veya sulh için yetkili vekillerine) imza ettirilmesi gerekir. Böylece mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulha dönüşür. Bu şartlara uygun olmayan sulh anlaşması geçersizdir. Temyize konu olayda ise; yukarıda açıklanan şekil şartları yerine getirilmemiştir. Bu halde geçerlilik şekline riayet edilmeyen sulh anlaşmasına göre karar tesis edilmesi usul ve yasaya aykırıdır.”; 11. HD’nin 14.5.2001 T., 2001/2135 E., 2001/4185 K. sayılı kararı; “... mahkeme dışı sulhün tarafları bağlaması ve mahkemece dikkate alınması iki halde mümkündür. Birinci halde, taraflar mahkeme dışında sulh oldukları sözleşmeyi mahkemeye verip, buna göre sulh olduklarını bildirmişlerse, bu husus mahkemece tutanağa geçirilir taraflara okunur ve imza ettirilir, bu halde mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüşür, ikinci halde ise, taraflar ikisi birlikte davaya bakan mahkemeye sulh olduklarını bildirmezler ve taraflardan biri böyle bir sulh sözleşmesini inkar ederse mahkeme dışı sulhe dayanan taraf bunu kanıtlamakla yükümlüdür. Somut olayda, ... taraflarca mahkemeye harici bir sulhun varlığı iddia edilip, kanıtlanmış değildir. O halde mahkemece, davalının davacı tarafta verdiği senetlerin niteliği, karşılığının ödenip ödenmediği ve taraflar arasında kayıtsız şartsız bir sulhun mevcut olup olmadığı araştırılarak sonucuna göre hükmün kurulmak gerekirken, yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.”; Benzer şekilde dn. 229’da geçen 4. HD’nin 12.2.1975 T., 1975/2465 E., 1975/1751 K. sayılı kararının devamı şu şekildedir: “Sulh genellikle iki çeşittir. Mahkeme dışı sulh denen birincisi, maddi hukuk alanına giren bir borçlar hukuku bağıttır. İkincisi ise mahkeme önünde sulhtur. Bunun karakteri gerek maddi hukuk gerekse yargılama hukukuna özgü koşul ve unsurlarla belirir. Fakat bu karma yapısına rağmen, mahkeme önünde sulh kural olarak bir yargılama hukuku kuruluşudur ve davayı etkileyen taraf işlemlerindendir. Mahkeme önündeki sulhün maddi unsurunu teşkil eden taraflar arasındaki sulh sözleşmesi, bunun mahkemeye bildirilerek tutanağa geçirilmesi ve taraflarla hakim tarafından imzalanması biçimindeki bir yargılama işlemiyle aynı zamanda usuli bir nitelik kazanır.”

²⁸⁰ Kuru, s.3799; Bkz. 14. HD’nin 11.10.2005 T., 2005/4833 E., 2005/8901 K. sayılı kararı; “Mahkeme dışı yapılan sulh sözleşmesinin varlığına dayanan kişi sözleşmeyi kanıtlaması gerekir. Sulh sözleşmeleri için herhangi bir şekil şartı öngörülmediği için bu sözleşmelerin dava konusu uyuşmazlıkla ilgili olarak gerekli şekil şartını içermesi gerekir. Örneğin alacak davasında alacağın varlığının senetle ispatı gerekiyor ise sulh anlaşmasının da yazılı şekilde yapılması zorunludur. Taşınmaz mülkiyetinin çekışmeli olduğu durumlarda taraflar arasında mülkiyet aktarımını gerektirir bir sulh sözleşmesi düzenlenmiş ise buda resmi şekil şartına uygun olmalıdır... Öncelikle karar düzeltme aşamasında, sözleşme Yargıtay tarafından bozma nedeni yapılmadığı gibi, yargılama aşamasında ve

olarak mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinin resmi şekilde yapılması gerekmektedir²⁸¹.

Maddi hukuk tarafından geçerliliği şekle bağlanan sözleşmelerde mahkeme dışında yapılan sulhün da aynı şekle uygun olarak yapılması zorunlu olduğunu belirtmiştik. Ancak ayrıca belirtilmelidir ki, mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesinin duruşmada tutanağa yazılması, okunup imzalanması ile de maddi hukukun aradığı şekil gerçekleşmiş olmaktadır²⁸².

hükümde de sulh anlaşması nazara alınmamış ve davacı bu hususu temyiz etmeden karar kesinleşmiştir. Bu haliyle davacının dayandığı sulh sözleşmesi tutanağa geçirilip mahkeme içi sulh niteliği kazanmadığından ve yargılama aşamasında da herhangi bir şekilde bu sözleşmeye değinilmediğinden mahkemenin nitelendirdiği gibi sözleşme mahkeme dışı sulh sözleşmesi olarak kalmıştır. Şimdi davacı bu sözleşmeye dayanarak tescil isteminde bulunmuş ise de taraflar arasında adi yazılı şekilde düzenlenen ve mülkiyet aktarımı yükümlülüğü getiren sulh sözleşmesi mülkiyet geçirim borcu doğurmaz. Davanın bu nedenle reddi gerekirken yazılı şekilde kabulü doğru görülmediğinden hüküm bozulmalıdır. Ayrıca mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesi ile sona erdirilen uyuşmazlığın değeri ispat sınırından fazla ise taraflar ispat sınırından daha az bir miktar üzerinde anlaşmış olsalar bile mahkeme dışı sulh sözleşmesinin senetle ispatı gerekmektedir. Zira burada da iki taraflı bir hukuki işlem söz konusudur.”

²⁸¹ Bu hususta 11. HD’nin 15.2.1991 T., 1991/419 E., 1991/959 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Taraflar arasında akdolunan ve davacının bonolara dayalı alacağından feragat etmesi karşılığında davalıların tapulu bir taşınmaz hissesini davacıya devretmesini öngören adi yazılı sulh sözleşmesi, BK.nun 213 ve Noterlik Kanununun 60/b.3 maddelerinin öngördüğü resmi şekilde yapılmadığı gibi sulh anlaşması mahkeme dışında bağtlanıp mahkemece tasdik veya duruşma tutanağına da geçirilmediği cihetle geçersizdir. Böyle bir sulh uyarınca davacının davalıları taşınmaz payının ferağına hukuken icbar etmesi mümkün olmadığı gibi ferağ şartıyla yapılan feragatde şart gerçekleşmediğinden hükümsüzdür.” (YKD, 1991/7, s.1040-1042); Benzer şekilde 13. HD’nin 4.11.1997 T., 1997/8014 E., 1997/8727 K. sayılı karar; “Taraflar arasında düzenlenen 29.08.1990 günlü sulh sözleşmesi, ortak miras bırakandan intikal eden taşınmazın özel parselasyona tabi tutulmak suretiyle mirasçılar arasında taksim edilmesine ve her bir bölümün mülkiyetinin orada öngörülen şekilde devrine ilişkin bulunmaktadır. Sözleşmeye konu 1150 parsel sayılı taşınmazın ortak miras bırakan Hasan adına tapuya kayıtlı iken, onun 1982 yılında ölümünden sonra 11.3.1985 tarihinde mirasçıları adına ve hakları oranında tescil edilmiş olduğu böylece sulh sözleşmesinin düzenlendiği 29.8.1990 tarihi itibarıyla taşınmaz üzerindeki iştirakin çözülmüş ve müşterek mal haline gelmiş bulunduğu dosyadaki tapu kaydından anlaşılmaktadır. İştirakin çözülmesi nedeniyle tereke malı olmaktan çıkan bir taşınmazın Medeni Kanunun 611. maddesinde gösterilen şekilde taksime konu edilmesi mümkün değildir. Anılan sözleşme tapuda kayıtlı taşınmaz üzerindeki mülkiyeti nakledici nitelik taşıdığından geçerliliği ancak resmi şekilde yapılmış olmasına bağlıdır. (Medeni Kanun md. 634, Borçlar Kanunu m. 213, Noterlik Kanunu 60/3, Tapu Kanunu md.26). Bu durumda davacının dayandığı sözleşmenin resmi şekil şartını ihtiva etmemesi nedeniyle geçersiz bulunduğu kuşku ve duraksamaya yer olmamalıdır.” (YKD, 1998/7, s.1013-1015).

²⁸² Müderrisoğlu, s.99; Bkz. dn. 236’daki 15.2.1991 sayılı karar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SULH SÖZLEŞMESİ YAPILABİLECEK DAVALAR VE YAPABİLECEK KİŞİLER

I. SERBESTÇE TASARRUF EDİLEBİLECEK DAVALARDA MÜMKÜN OLMASI

A. Genel Olarak Medeni Usul Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkeler

Çalışma konumuzun içeriği itibariyle yargılamaya ilişkin bu ilkelerin tamamının açıklanması mümkün bulunmamaktadır. Ancak bahsi geçen ilkelere kısaca değinerek çalışmamız açısından son derece büyük bir öneme sahip olan tasarruf ilkesini incelememiz gerekmektedir.

Yargılamaya hakim olan ilkeler, usul hukukunda yıllar boyunca süren uygulamalar sonucunda ortaya konulan temel ilkeleri ifade etmektedir. Esasında yargılama içerisinde taraflarla hakimin yetkilerinin dağılımı ve yargılamanın yürütülmesiyle ortaya çıkan temel kurallardır bu ilkeler²⁸³. Ayrıca bu ilkelerin bazıları Anayasa’da düzenlenmişken, bazıları da Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda açık ya da zımni olarak hüküm altına alınmıştır²⁸⁴.

Yargılamaya hakim olan bu ilkelerin bir kısmı, hukuk devletinde mutlaka göz önünde bulundurulması gerekli olan ilkeler olduğu için ve sağlıklı ve doğru bir yargılamanın gerçekleştirilmesi için yargılama sistemlerine ve yargılama usullerine göre değişiklik göstermeyen ilkelere aittir. Hukuk devleti içinde bu ilkelere vazgeçmek, bunları değiştirmek ya da başka şekilde yorumlamak mümkün değildir²⁸⁵. Adil yargılama hakkı, hukuki dinlenilme hakkı bu tür ilkelere aittir. Diğer bir kısım ilkeler

²⁸³ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.353; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, s.182; Karşı, s.240.

²⁸⁴ Belirtmek gerekir ki 6100 sayılı kanunun, 1086 sayılı kanundan ayıran en önemli özelliklerden birisi de yargılamaya hakim olan ilkelerin ayrı bir bölümde ve bir arada olacak şekilde düzenlenmesidir. m.24-33 arasında “Yargılamaya Hakim Olan İlkeler” başlığı altında düzenlenen bu ilkeler şunlardır: Tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi, taleple bağlılık ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ilkesi, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü, usul ekonomisi ilkesi, hakimin davayı aydınlatma ödevi, yargılamanın sevk ve idaresi ile hukukun uygulanması ilkesidir.

²⁸⁵ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.353-354.

ise yargılama sisteminin tercihine göre yargılamaya yön veren ilkelerdir. Bu ilkeler bakımından yargılama sisteminin tercihleri önem taşır ve ilkeler de bu tercihlere göre şekillenir. Örneğin, taraflarca getirilme ilkesine mi yoksa re'sen araştırma ilkesine mi ağırlık verileceği ya da yazılılık ilkesinin mi yoksa sözlülük ilkesinin mi geçerli olacağı yargılama sisteminin tercihindedir²⁸⁶.

Bu ilkeler doktrinde çeşitli şekillerde gruplandırılmıştır. Yapılan gruplandırmalardan birisi şu şekildedir: Bazı ilkeler yargılama sistemimize temel niteliğini veren ilkeler olarak nitelendirilmiştir ki bunlar tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi ve teksif ilkesidir. Bir başka gruplandırma, hakimle yargılama arasındaki bağlantıyı ifade eden ilkeler olarak yapılmıştır. Bunlar ise, yargılamanın hakim tarafından yürütülmesi, hakimin davayı aydınlatma ödevi, doğrudanlık ve hakimin delilleri değerlendirmesi ilkeleridir. Bazı ilkeler ise, yargılamanın değişmez, temelini Anayasa'da bulan ilkelerdir ki bunlar da adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkı, usul ekonomisi ve aleniyet ilkeleridir. Son olarak diğer bazı ilkeler ise, yargılamanın ve yargılama işlemlerinin yürütülüş şeklini belirleyen ilkeler olarak gruplandırılmıştır. Bu ilkeler, sözlülük-yazılılık ilkesi ve mahkemede kullanılan dildir²⁸⁷.

B. Tasarruf İlkesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.24'te düzenlenen tasarruf ilkesi, tarafların dava konusu üzerinde ve yargılamanın seyri hakkında etki edebilme imkanını ifade eden bir usul ilkesidir²⁸⁸. Bu ilke, hakimin iki taraftan birinin talebi olmaksızın kendiliğinden bir davayı inceleyemeyeceğini ve karara bağlayamayacağını, kanunda aksi belirtilmiş olmadıkça hiç kimsenin kendi lehine olan bir davayı açmaya ya da hakkını talep etmeye zorlanamayacağını ifade etmektedir. Ayrıca bu ilke ile tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam etmektedir.

²⁸⁶ Pekcanıtez, Atalay ve Özekes, s.353-354.

²⁸⁷ Pekcanıtez, Atalay ve Özekes, s.355.

²⁸⁸ Meriç, s.53-54; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, s.182; Karşı, s.241.

Maddi hukuktaki irade özgürlüğü prensibi gereğince, kişiler maddi hukuktan kaynaklanan hakları üzerinde hukuk düzeninin çizdiği sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla, serbestçe tasarrufta bulunabilme imkanına sahip olup usul hukuku çerçevesinde yargılamaya ilişkin hakları üzerinde de serbestçe tasarrufta bulunabilmektedir²⁸⁹. Maddi hukuktan kaynaklanan bu tasarruf yetkisi, uyuşmazlıktan önce başlamakta, uyuşmazlığın yargıya intikal etmesi ve yargı önünde görüldüğü anda da devam etmektedir. Bu bakımdan hak sahibi olan kişi, uyuşmazlık konusunu oluşturan hakkını dava edip etmemekte, dava etmesi durumunda daha sonra davalı ile anlaşarak sulh olmakta, arabulucuya gitmekte ya da tek taraflı irade beyanıyla davayı kabul etmekte, davadan feragat etmekte veya davayı geri almakta serbesttir²⁹⁰. Usul hukuku açısından da taraflar uyuşmazlığı başlatmak, uyuşmazlık konusunu belirlemek, uyuşmazlığı sürdürmek ya da sona erdirmek hususlarında serbesttir²⁹¹.

Medeni usul hukukumuzda kural olarak tasarruf ilkesi geçerlidir. Kısaca belirtilmelidir ki, tasarruf ilkesinin karşıt ilkesi olarak kendiliğinden harekete geçme ilkesi değerlendirilmektedir. Esasen ceza yargılamasında ve çekişmesiz yargı alanında geçerli olan bu ilke, hakimın taraflarca bir talep olmadan harekete geçebilmesini ve hüküm verebilmesini ifade etmektedir²⁹². Böylece bu ilke ile tarafların dava konusu üzerinde ve yargılama ile ilgili olarak serbestçe tasarruf edebilme imkanları bertaraf edilmiş olmaktadır. Şöyle ki, bu ilkenin geçerli olduğu durumlarda ikrar ve kabul hakimi bağlamamakta, sulh yoluyla dava sona erdirilememektedir²⁹³.

Tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak medeni usul hukukunda kendiliğinden dava açılmaz. Yargılamayı ancak ve ancak taraflar başlatabilmekte, mahkeme kendiliğinden yargılamaya başlayamamakta ve kendiliğinden yargılamayı sonuçlandıramamaktadır. Bu sonuç “davacının olmadığı yerde dava ve hakim de yoktur” şeklinde ifade edilmektedir²⁹⁴.

²⁸⁹ Meriç, s.55; Karşlı, s.241.

²⁹⁰ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.355.

²⁹¹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.356.

²⁹² Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.356; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s.183; Karşlı, s.241.

²⁹³ Akyol Aslan, s.61.

²⁹⁴ Meriç, s.74; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.356; Karşlı, s.241.

Tasarruf ilkesinin bir başka sonucu olarak, hiç kimse kanunda açıkça belirtilmedikçe kendi lehine olan bir davayı açmaya ya da hakkını talep etmeye zorlanamaz. Bu bakımdan, yargı organları herhangi bir talep olmadan kendiliğinden uyuşmazlığı çözememektedir. Aynı şekilde taraflar, mahkemenin verdiği hükme karşı kanun yoluna başvurup başvurmama konusunda da serbestiye sahip olmaktadır. Bu yönde bir talep olmadan Yargıtay kendiliğinden ilk derece mahkemesinin hükmünü inceleyememektedir²⁹⁵.

Yargılamada tarafların iradesine öncelik verilmesi ve tarafın talebinin esas alınması yalnızca davanın açılması aşamasında değil, aynı zamanda yargılama sırasında tarafların yapacağı usul işlemlerinde de kendisini göstermektedir. Yine taraflar yargılamanın sona erdirilmesi konusunda da tasarruf yetkisine sahiptirler. Taraflar, yargı önüne getirilmiş olan uyuşmazlığı karşılıklı olarak ya da tek taraflı irade beyanlarıyla sona erdirebilme hakkına sahiptirler²⁹⁶. Bu kapsamda taraflar, yargı önüne getirilmiş uyuşmazlığı sulh yoluyla sona erdirebilmektedirler. Aynı zamanda davadan feragat etmek, davayı kabul etmek ya da davayı geri almak suretiyle de uyuşmazlık taraflarca serbestçe sona erdirilebilmektedir.

Bu ilkenin kapsamına dava konusunun belirleme yetkisinin davacıya ait olması da dahildir. Mahkeme, ancak davacının dava dilekçesinde belirttiği dava konusu hakkında karar verebilmekte, davacının talep etmediği şey hakkında karar verememektedir²⁹⁷. Ayrıca mahkeme, kanun yolları başvurusu da dahil olmak üzere kural olarak davacının talebinden fazlasına da karar verememektedir. Ancak bu durum mahkemenin talepten daha azına karar verebilmesine engel değildir²⁹⁸.

İstisnai olarak bazı konularda kamu yararı düşüncesi nedeniyle Devlet'e yetki verilmiş olabilmektedir. Örneğin evliliğin butlanını, eşlerin yanı sıra savcı da talep edebilmektedir. Böyle bir durumda savcı, tarafların temsilcisi sayılmamaktadır çünkü bu davayı kamu yararı düşüncesiyle kamu adına açmaktadır. Ancak savcı böyle bir

²⁹⁵ Meriç, s.77; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.357; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.335.

²⁹⁶ Meriç, s.202; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.357.

²⁹⁷ Meriç, s.96; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.357-358.

²⁹⁸ Meriç, s.119; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.357-358.

şekilde dava açmış olsa bile, bu davayı mahkemenin kendiliğinden görmeye başladığı anlamına gelmez. Zira burada savcının talebi üzerine davaya bakılmaktadır²⁹⁹.

Tasarruf ilkesi ile ilgili olarak yapılan bu açıklamalar neticesinde, davaya son veren taraf işlemlerinden biri olan sulhün temelini bu ilkenin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Zira sulh, m.313/2’de açıkça belirtildiği üzere ancak tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilmektedir³⁰⁰. Böyle bir davada, uyuşmazlık konusunda sulh olunması durumunda mahkemenin yargılamaya devam edebilmesi ve uyuşmazlık hakkında karar verebilmesi artık mümkün olmamaktadır. Çünkü, dava konusu üzerindeki tasarruf yetkisi taraflara aittir. Özetle, maddi hukuktaki irade özgürlüğünün usul hukukundaki görünüş biçimi olan tasarruf ilkesi, tarafların yargılamaya son verebilme hakkının temelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan çalışmamız açısından tasarruf ilkesi, son derece büyük bir öneme sahiptir. Yukarıda yapılmış olan ve ileride yapılacak olan açıklama ve yorumlarımızın da bu kapsamda ele alınması gerekmektedir.

II. SULH İLE DAVANIN SONA ERMEDİĞİ HALLER

Yukarıda bahsettiğimiz üzere, sulh olunabilmesi ancak tarafların üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduğu davalarda mümkündür. Bazı istisnai davalarda ise tarafların dava konusu üzerinde tasarruf yetkileri bulunmamakta ve dolayısıyla sulh olabilmeleri de mümkün olmamaktadır³⁰¹. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri bir konuda sulh olmaları durumunda ise bu husus tutanağa geçirilmiş olsa bile yapılan sulhün hükümsüz olduğu kabul edilmektedir³⁰².

İstisnai nitelikteki bazı çekişmeli yargı işlerinin yanı sıra çekişmesiz yargıya tabi olan tüm hallerde, tarafların anlaşarak sulh olabilme imkanları bulunmamaktadır. Çünkü, çekişmesiz yargı alanında tasarruf ilkesinin işlerliği söz konusu değildir. Bu alanda, çekişmeli yargıdaki dava malzemesinin taraflarca getirilmesi kuralının yerine

²⁹⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.357; Ejder Yılmaz, “Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri” (Savcıların Görevleri), **AÜHFD**, 1972/1-2, s.265.

³⁰⁰ Önen, Sulh, s.44, Kuru, s.3794; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516; Tanrıver, Sulh, s.36; Tanrıver, İlamlı İcra, s.85; Meriç, s.209; Ansay, s.202; Arık, s.145; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.827; O. Yılmaz, s.90; Ulusan, s.159; Karşlı, s.380.

³⁰¹ Meriç, s.209; Kuru, s.3794; Önen, Sulh, s.44; Ansay, s.202.

³⁰² Önen, Sulh, s.44.

mahkemece re'sen araştırma ilkesi geçerlidir³⁰³. Zaten çekişmesiz yargıda taraf değil ilgili söz konusudur. Bu yüzden çelişen taraf menfaatlerinin savunulması da söz konusu olmamaktadır ve bununla bağlantılı olarak mahkemenin re'sen araştırması daha uygundur³⁰⁴.

Çekişmesiz yargının kapsamına giren işlerin dışında, çekişmeli yargıya ait olup tasarruf ilkesine getirilmiş başka istisnai haller de bulunmaktadır. Bunlar özellikle aile ve kişiler hukukuna ilişkin istisnai haller olup aşağıda incelenmeye çalışılacaktır. Bu hallerde mahkeme kendiliğinden davaya bakamaz, davacı tarafından bir davanın açılması gerekmektedir ve dava açıldıktan sonra artık tarafların bu davalar hakkında sulh olabilmeleri ve kabulleri mümkün değildir. Mahkeme de bazı işlemleri kendiliğinden gerçekleştirmektedir³⁰⁵.

Aile hukuku alanında, tarafların dava konusu üzerinde tasarruf yetkilerinin olmaması dolayısıyla sulh imkanlarının olmadığı davalardan biri de boşanma davalarıdır. Çünkü bu davalar kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanıldığı ve kamu yararı düşüncesinin ağırlıkta olduğu dolayısıyla da re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalardır. Kural olarak, boşanma davalarında hakim, eşlerin talepleriyle bağlı olmayıp talep edilenden başka bir şeye karar verebilmektedir³⁰⁶. Özellikle

³⁰³ Önen, Sulh, s.44; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.367; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.339; Meriç, s.209, dn.136.

³⁰⁴ Önen, Sulh, s.45; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.367.

³⁰⁵ Önen, Sulh, s.45; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.359-360; Müderrisoğlu, s.99; Örneğin 2. HD'nin 29.1.2002 T., 2001/17671 E. ve 2002/781 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Türk Medeni Kanununun 337. maddesi uyarınca evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğun velayeti anaya ait ise de Kanun koyucu, babalık davasında ananın her zaman çocuğun yararına davranmayacağı ilkesinden hareket ederek küçük için hemen kayyım tayin edilmesini (MK md. 426/1) ve davanın Cumhuriyet Savcısına, Hazineye; ana tarafından açılmışsa kayyıma; kayyım tarafından açılmışsa anaya ihbarını (TMK. md. 301/3) ve böylece çocuğun yararının korunmasını öngörmüştür." (YKD, 2002/6 s.851).

³⁰⁶ Önen, Sulh, s.45; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.360; Ansay, s.202; Burhan Gürdoğan, "Boşanma Davalarına İlişkin Usul Hükümleri", **Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975**, Cilt.II, Ankara: AUHFY, 1977, s.216; Kuru, s.3794; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.339; Karslı, s.261; 2. HD'nin 6.12.2007 T., 2007/3671 E., 2007/17833 K. sayılı kararı; "Tarafların tanıklarının anlatımındaki çelişkiler giderilmemiştir Hakim Boşanma için gösterilen olayların varlığına vicdanen inanmadıkça sabit addedemez. İki tarafın bu konudaki kabulleri dahi hakimi bağlamaz. Hakim gösterilen delilleri serbestçe takdir eder. (TMK.md.184) Boşanma davalarında hakime geniş takdir hakkı tanınmıştır. Tarafların bu dava üzerinde serbestçe hareket etme imkanı yoktur... O halde tanıklardan olaylar hakkında ne şekilde bilgi sahibi olduklarını, taraflarla olan ilişkilerinin derecesini, olayın geçtiği yer ve zamanını, olayların ne şekilde ve nasıl başladığını, bu olaylardan sonra tarafların bir birlerine karşı olan tutum ve davranışlarının ne şekilde geliştiğini, somut olayın eşler arasında alışkanlık haline gelmiş bir davranışın veya sözün gereğini, yoksa belirli bir amaca yönelmiş olarak mı söylendiği veya oluştuğu ve benzer konular etraflıca sorulmalıdır. Bu yönler gözetilmeden ve tanıklar yeniden dinlenmeden oluşturulan hüküm doğru bulunmamıştır."; HGK'nun 12.6.1963 T., 1963/2-36 E., 1963/50 K. sayılı kararı; "Velayetin boşanan eşlerden birine verilmesi yoluyla taraflar, mahkemeyi bağlayıcı nitelikte bir sulh akti yapamazlar; zira velayetin hangi eşe verileceği, durumun özelliği ve çocuğun yararı gözönünde tutularak ancak hakim tarafından belli edilebilir. Medeni Kanunun 148 inci

çocuklar hakkında hakimın önemli takdir yetkisi bulunmaktadır. Hakim çocuğun çıkarı neyi gerektiriyorsa eşlerin talepleriyle bağlı olmaksızın karar verebilir³⁰⁷. Önemli olan hakimın boşanmayı gerektiren bir durumun bulunduğuna vicdanen kanaat getirmesidir. Bu bakımdan, hakim tarafların talepleriyle bağlı değildir³⁰⁸.

Bununla birlikte, boşanmanın fer'i sonuçlarına ilişkin olarak yapılan sulh anlaşması, hakimın tasdiki ile geçerli olmaktadır³⁰⁹. Bu fer'i sonuçlar tazminat, mal rejimi, nafaka gibi mali karakterde olabileceği gibi çocukların kime bırakılacağı gibi kişisel karakterli de olabilir³¹⁰. Türk Medeni Kanunu'nun 184. maddesinde de açık bir şekilde, boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmaların hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmayacağı hüküm altına alınmıştır³¹¹.

maddesindeki kesin hükmün gereği budur. Hakimın bu konudaki takdir hakkı , akitle sınırlandırılmaz.” (ABD, 1963/6 s.737-738); Ayrıca belirtilmelidir ki doktrinde başka bir görüş, boşanma davalarında hakimın tarafların talepleri ve ileri sürdükleri delillerle bağlı olmadan karar verebilmesi nedeniyle sınırlı re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğunu düşünmektedir (İbrahim Ercan, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, **Prof. Dr. Ramazan Arslan'a Armağan**, Cilt.1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, s.740-741).

³⁰⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.360; Ayrıca bkz. dn.258'deki 2. HD'nin 29.1.2002 T., 2001/17671 E. ve 2002/781 K. sayılı kararı.

³⁰⁸ Gürdoğan, s.213; Bahattin Aras, “Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü”, **ABD**, 2007/2, s.167.

³⁰⁹ 2. HD'nin 16.12.1982 T., 1982/8159 E., 1982/9553 K. sayılı kararı; Boşanma davasında, boşanmanın fer'i niteliğinde (MK 150/son) olmak üzere yargılama sırasında Hakim huzurunda yapılarak tutanağa geçen ve Usul hükmüne uygun sulh sözleşmesi, her yönü ile tarafları bağlayıcı olup bu anlaşma, taşınmaza ilişkin olsa bile geçerlidir. Onun için az önce açıklanan biçimdeki sulh, Tapu Kanununun 26. maddesi gereğince düzenlenen resmi senet niteliğindedir. Öyle ise davaya konu olan taşınmaz üzerinde davacı yararına tesis edilmesi sulh yolu ile kabul olunan intifa hakkının tapuya tesciline karar verilmesi gerekirken, az önce açıklanan gerekçeler ve olayın özelliği gözetilmeden, resmi senet düzenlenmediğinden söz edilerek davanın reddedilmiş olması usul ve kanuna aykırıdır.”; 4. HD'nin 6.7.1972 T., 1972/9011 E., 1972/6585 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Taraflar karı koca iken aralarında yaş farkı etkisiyle geçimsizlik doğmuş, boşanma davası açılmış, davayı açan kadın boşanma ile birlikte tazminat istemiş, tazminat olarak taraflar mahkeme önünde ödemede ve ödemenin kapsamında sulh olmuşlardır. Mahkeme sulhu tescil etmiştir. Tescil edilen sulh belli ada ve parseli kapsayan bir taşınmaz katının davacı kadına tazminat olarak verilmesidir. Her iki taraf, kadın koca üzerinde bulunan tapu kaydının davacı kadın üzerine geçirilmesi yoluyla temlikinin, istenen tazminatın muhtevası olduğunda sulh sırasında birleşmişlerdir. Birleşen irade davalı kocanın ferağı vererek mülkiyeti aktarmasından ibarettir. Boşanma ilamı kocaya, tescil edilen sözleşme uyarınca bu ferağı verme borcunu yüklemiştir. Koca ve kocanın iradesini aynen benimseyen kadın bu borç ve hakkın dışında bir yükümlülük yüklenmemiş, boşanma ilamı da bu iradelere uygun olarak bu yönü tespit ve tescil etmiştir... Kapsam ve sınırları belirtilen borcu yükleyen sözleşme, belirtilen sınırlarla MK m.150/5 hükmünce mahkemece onanmış ve bir bakıma kesin hüküm durumuna girmiştir.” (İBD, 1972/11-12 s.1154-1155, Kuru, s.3795'ten naklen); 2. HD'nin 21.2.1974 T., 1974/694 E., 1974/1047 K. sayılı kararı; “Boşanmanın fer'ine ilişkin olmak üzere eşler arasında düzenlenen sözleşmeler hakim tarafından onanmadıkça geçerli olmaz (M.K. 150). Bu çeşit sözleşmelerin yazılı olarak mahkemeye sunulması zorunluluğu yoktur. Tutanağa yazdırılmak ve usulün 151 inci maddesi çerçevesinde işlem yapılmak suretiyle de sözleşme yapılabilir. Taraflar anlaşıklarını bildirip anlaşma şeklini mahkemede açıklanışlar ve karşılıklı olarak beyanları tasdik ettirilmiştir. Şu durumda, mahkemece sözleşmenin niteliği üzerinde durulmak sözleşmenin Medeni Kanunun 150/5 inci maddesinde öngörülen şartları taşıdığı sonucuna ulaşıldığı takdirde onanmak, aksi halde gerekçe gösterilerek istek reddedilmek icabeder. Buna rağmen hükümde bu yönün tamamen açık bırakılması usul ve kanuna aykırıdır.” (YKD, 1977/5 s.627-628).

³¹⁰ Önen, Sulh, s.46; Gürdoğan, s.216; Aras, s.170; Ahmet Kılıçoğlu, “Boşanmayla İlgili Olarak Medeni Kanunumuzda Yapılan Son Değişiklikler”, **ABD**, 1998/3, s.397.

³¹¹ Ancak Önen, bu fer'i sözleşmelerin hakimın onayı olmadıkça geçerli olmayacağı MK hükmünün ancak mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmeleri açısından geçerli olacağını düşünmektedir. Mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmeleri bakımında ise ayrıca mahkemenin onayına gerek olmadığını ifade etmektedir. Çünkü

Kamu düzenini ilgilendiren bir başka dava olan babalık davasında da sulh imkanı bulunmamaktadır³¹². Fakat bu davada, çocuğun menfaatlerine dokunulmaması kaydıyla nafaka hakkında sulh olunabilir³¹³.

Aynı şekilde, evliliğin geçerli olup olmadığı, butlanı, feshi ya da sona erdirilmesi, ayrılık konularında³¹⁴ ve velayet³¹⁵, tanımaya itiraz, kısıtlılık, evlatlık ilişkisinin reddi ve benzeri konularda da sulh olunamamaktadır³¹⁶.

Miras hukuku alanında da tarafların sulh olamayacakları konular bulunmaktadır. Örneğin, ölüme bağlı bir tasarruf üzerinde, bu tasarrufun açıklanmasından önce tarafların sulh olma imkanları bulunmamaktadır. Ayrıca murisin ölümünden sonra mirastaki sıranın sulh ile değiştirilmesi, sulh yoluyla vasiyetname ve miras sözleşmesi yapılması, miras hakkı tayin edilmesi mümkün değildir³¹⁷.

III. SULH SÖZLEŞMESİ YAPABİLECEK KİŞİLER

A. Sulhte Temsil

1. Genel Olarak

Mahkeme huzurunda sulh olabilecek kişiler, öncelikle, doğal olarak taraflardır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesinde sulh, tarafların mahkeme

Önen'e göre, bu sözleşmeler mahkeme huzurunda yapılan sulh hükümlerine tabi olmakta ve bu şekilde muamele görmektedir (Önen, Sulh, s.46).

³¹² Babalık davasında yapılan kabul ile ilgili olarak 2. HD'nin 3.4.1998 T., 1998/12974 E., 1998/57 K. sayılı kararı şu şekildedir; "Ananın evlilik dışı doğan çocuklar üzerinde velayet hakkı ve bunun sonucunda dava hak ve yetkisi yoktur. Çocuk ile ana arasında menfaat çatışması olacağı varsayılarak, küçüğe kayyım tayin ettirilmesi, (MK. 298) kayyımın davaya katılmasına imkan sağlanması, gösterdiğinde onun da delillerinin toplanması ve tüm kanıtlar birlikte tartışılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, bu işlem tamamlanmadan karar verilmiş olması doğru görülmemiştir. Kaldı ki babalık davası, irs ve nesep ilişkisinin kuşkuya yer bırakmayacak (MK.301) nisbette açığa çıkarılması halinde kabul edilebilir ve kamu düzeni ile ilgili olup getirilecek delille ispatlanması halinde hükme bağlanır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun 95/2. maddesi uyarınca 'bilbeyine hükme raptı kanunen mecburi olan hallerde müddeialeyh müddeinin meticei talebini kabul ederse davanın müddeialeyhin davada devamı huzuru mecburi değildir ve bu kabul bundan başka hukuki bir netice husule getirmez' Bu konuda araştırma yapılmaksızın, davalının kabulüne dayanarak yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur." (RG, 24.2.1999, S.23621, s.23).

³¹³ Kuru, s.3797; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.339; Arık, s.145.

³¹⁴ Önen, Sulh, s.45; Karşı, s.261; Meriç, s.209, dn.136; Ansay, s.202.

³¹⁵ Velayetle ilgili olarak HGK'nun 12.6.1963 T., 1963/2-36 E., 1963/50 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Velayetin boşanan eşlerden birine verilmesi yolunda taraflar, mahkemeyi bağlayıcı nitelikte bir sulh akti yapamazlar; zira velayetin hangi eşe verileceği, durumun özelliği ve çocuğun yararı gözönünde tutularak ancak hakim tarafından belli edilebilir. Medeni Kanunun 148 inci maddesindeki kesin hükmün gereği budur. Hakimin bu konudaki takdir hakkı, akitle sınırlandırılmaz." (ABD, 1963/6 s.737-738).

³¹⁶ Önen, Sulh, s.47; Karşı, s.261; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.339; Ansay, s.202.

³¹⁷ Önen, Sulh, s.47-48.

huzurunda yaptıkları bir sözleşme olarak tanımlanmıştır. Yani görülmekte olan davanın davalı ve davacısı öncelikle sulh olma yetkisine sahip olan kişilerdir³¹⁸. Pek tabi olarak bu sözleşmenin, taraflar tarafından birlikte meydana getirilebileceği anlaşılmaktadır. Yalnızca davacı ya da yalnızca davalı tarafından beyanda bulunulması ile sulh olunamamakta, duruma göre feragat ya da kabul söz konusu olmaktadır.

Sulh sözleşmesi yapmak isteyen kişilerin bir takım nitelikleri haiz olması gerekmektedir. Bunlar normalde olduğu gibi yapılmak istenen sözleşmede ve bir davanın görülebilmesi için davalı ve davacıda aranan bazı özelliklerdir³¹⁹.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün karma karakterli bir hukuki işlem olduğundan birçok kez bahsetmiştik. Daha önce de belirttiğimiz üzere, sulh aynı zamanda bir maddi hukuk işlemi yani bir sözleşme olduğundan, şartları ve etkilerinin maddi hukuka tabi olması gerektiği düşünülebilir olsa da mahkeme huzurunda usul işlemleri içerisinde yapıldığı için artık sulh sözleşmesinin şekline ilişkin olarak usul kurallarının uygulanması gerekmektedir.

Ancak şu durum gözden kaçırılmamalıdır: Sulhün içeriği olan içeriği maddi hukuk işlemi yani sulh sözleşmesi tarafların karşılıklı olarak anlaşması ile yapılmıştır ve mahkemenin sulh sözleşmesinin içeriği hakkında karar verebilmesi mümkün değildir³²⁰. Sulh sözleşmesi yapılırken ise özellikle Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesinin göz önünde bulundurulması zorunludur. Buna göre, sözleşme içeriğinin kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olmaması ya da konusunun imkânsız olmaması gerekmektedir.

Sulhün içeriği dışında, davanın görülebilmesi için davacı ve davalıda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki birtakım özelliklerin de bulunması gerekmektedir. Bunlar ise, mahkeme huzurunda sulh olmak isteyen kişilerin taraf ehliyetine (dolayısıyla Türk

³¹⁸ Önen, Sulh, s.62; Kuru, s.3748.

³¹⁹ Önen, Sulh, s.62.

³²⁰ Kuru, s.3783.

Medeni Kanunu'ndaki görünüş biçimiyle medeni haklardan yararlanma ehliyeti) ve dava ehliyetine (medeni hakları kullanma ehliyeti) sahip bulunmalarıdır³²¹.

2. Gerçek Kişiler Açısından Sulh

Mahkeme huzurunda geçerli bir sulhün yapılabilmesi için tarafların dava ehliyetine sahip bulunmaları zorunluluk arz etmektedir. Bu bakımdan ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişi fiil ehliyetine, yani Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki görünüş biçimiyle tam dava ehliyetine sahiptir. Bu kişiler her türlü hukuki işlemini bizzat yapabilir, tasarrufta bulunabilir, ayrıca haklarını da bizzat kullanabilirler³²². Yani bu kişiler, bizzat kendileri dava açabilecekleri gibi kendilerine karşı açılmış olan davalarda da mahkemede taraf sıfatıyla hazır bulunarak yargılama ile ilgili tüm işlemleri bizzat yapabilir ve bu dava ile ilgili olarak bizzat sulh olabilir, feragat ve kabul edebilirler³²³.

Ancak bazı durumlarda sulh olabilme yetkisi davacı ya da davalıya değil, onun kanuni ya da iradi temsilcisine ait olabilmektedir. Bu bakımdan temsil hususunda çalışmamızın kapsamı dışına çıkmadan aşağıdaki açıklamaları yapmamız gerekmektedir.

a. Sınırlı Ehliyetliler

Sınırlı ehliyetliler, ergin ve ayırt etme gücüne sahip olan ve kısıtlı olmayan kişilerdir. Aslında bu kişiler fiil ehliyetine tam olarak sahiptirler. Ancak kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla birlikte korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen bu kişiler, Türk Medeni Kanunu'nun 429. maddesinde dokuz bent halinde sayılmış olan hukuki işlemleri ancak yasal danışmanlarının olumlu

³²¹ Önen, Sulh, s.63-64; Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, **Türk Medeni Hukuku Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, Yenilenmiş 9. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 2012, s.268-269; Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, **Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 8. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2006, s.45; Rona Serozan, **Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku**, 4. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s.415; HMK m.50 “Medenî haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir” ve m.51 “Dava ehliyeti, medenî hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir” şeklinde düzenlenmiştir.

³²² Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.283-285; Dural ve Ögüz, s.48; Serap Helvacı, **Gerçek Kişiler**, İstanbul: Arıkan, 2006, s.39; Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Alper Gümüş, **Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2005, s.728; Serozan, s.432.

³²³ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.303.

görüşü ile yapabilmektedirler³²⁴. İlgili maddenin 1. bendi gereğince dava açma ve sulh olma da bu işlemler arasındadır. Sonuç itibariyle, kendilerine yasal danışman atanan bu kişiler, rıza gösterilmesi kaydıyla tam ehliyetliler gibi dava açabilecek ve sulh olabileceklerdir³²⁵. Kanunda sayılanlardan farklı işlemlerde ise herhangi bir rızaya gerek kalmadan işlemlerini yapabileceklerdir. Zira, sınırlı ehliyetlilerde aslolan ehliyetin varlığıdır, ehliyetsizlik ise istisnai bir durumdur.

Belirtmek gerekir ki, yasal danışman, kanuni temsilci olmadığı için ilgili işlemi bizzat yapamaz. İşlemi yapacak olan kişi yine kendisine yasal danışman atanan kişidir³²⁶. Yani danışmanın görevi 429. maddede sayılan işlemlerin yapılması sırasında olumlu ya da olumsuz görüşünü açıklamaktan ibarettir. İşlemlerin yapılmasına katılması ya da danışman olarak atandığı kişinin yerine geçerek işlem yapması, dava açması ya da sulh olması mümkün değildir.

b. Sınırlı Ehliyetsizler

Hukukumuzda sınırlı ehliyetsizler, ayırt etme gücüne sahip küçükler ile kısıtlı kişilerdir. Sınırlı ehliyetsizler, kural olarak ehliyetsizdirler ancak karşılıksız kazandırmalarda, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılmasında ve haksız fiillerinden sorumlu tutulması hususunda ehliyetli kabul edilmektedirler. Yani ehliyetsizlik asıl, ehliyet ise istisna kabul edilmektedir³²⁷.

Sınırlı ehliyetsiz olan kişilerin, kendilerini borç altına sokan işlemleri ve tasarruf işlemlerini ancak kanuni temsilcilerinin rızası ile yapabileceği ya da bu işlemlerin kanunu temsilcileri tarafından yapılabileceği hüküm altına alınmıştır³²⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki dava ehliyetinin, medenî hakları kullanma ehliyetine göre belirleneceğine ilişkin hüküm dolayısıyla ayırt etme gücüne sahip küçükler ile kısıtlı kişilerin kural olarak dava ehliyetine de sahip değildir. Yani, bu

³²⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.334; Helvacı, s.39.

³²⁵ Önen, Sulh, s.65; Helvacı, s.40; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.337.

³²⁶ Dural ve Ögüz, s.63; Dural, Ögüz ve Gümüş, s.731; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.338.

³²⁷ Helvacı, s.51; Dural ve Ögüz, s.80; Serozan, s.438.

³²⁸ Helvacı, s.51; Dural ve Ögüz, s.81; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.322.

kişiler kural olarak kanuni temsilcileri vasıtası ile dava açabilmekte, kendilerine karşı açılmış olan davalarda da kanuni temsilcileri tarafından temsil edilmektedirler³²⁹.

Velayet altındaki küçüklere karşı açılan davalarda, kanuni temsilcisi olarak anne ve baba birlikte sulh beyanını karşı tarafa iletebilecektir. Zira, Türk Medeni Kanunu'na göre evlilik devam ettiği sürece anne ve baba velayeti birlikte kullanılmaktadırlar³³⁰. Evlilik birliğinin sona ermiş olması durumunda velayetin verildiği eş sulh olabilecektir. Anne ve baba evli değil ise velayetin anneye ait olduğu kabul edildiği için sulh imkanı da annenin yetkisi dahilinde olacaktır. Kanun uyarınca evlat edinen kişi de evlatlığın velisidir³³¹. Vasilikteki durumun aksine, velinin sulh olabilmesi için ise sulh hukuk mahkemesinden ya da başka herhangi bir yerden izin alması gerekmemektedir³³².

Velayet altında olmayan küçüklere ya da kısıtlılar bakımından ise kanuni temsilci olarak sulh hukuk mahkemesinden bir vasi tayin edilmektedir. Kural olarak vesayet altındaki kişilerin bütün hukuki işlemlerde temsil edilmesinde vasi görevlidir³³³. Ancak Türk Medeni Kanunu m. 462/8'e göre vasi'nin vesayet altındaki kişi adına dava açabilmesi ve sulh olabilmesi için vesayet makamı olarak sulh hukuk mahkemesinin izni gerekmektedir. Bununla birlikte vasiye dava açmak için izni verilmesi halinde sulh olunabilmesi için de ayrıca vesayet makamından izin alınması gerekmektedir³³⁴. Ayrıca

³²⁹ Helvacı, s.52.

³³⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.321; Dural, Ögüz ve Gümüş, s.575.

³³¹ Önen, sulh, s.70; Kuru, s.3748; Dural, Ögüz ve Gümüş, s.576.

³³² Önen, sulh, s.70; Kuru, s.3748.

³³³ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.321; Dural, Ögüz ve Gümüş, s.636.

³³⁴ Önen, Sulh, s.70; Kuru, s.3748; Dural, Ögüz ve Gümüş, s.656; Ansay, s.284; 2.HD'nin 11.6.1998 T., 1998/6142 E., 1998/7410 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Sulh olmayı dahi vesayet makamının iznine tabi tutmuş olup, davacı vasi vekilinin vesayet makamından izin almadan çocuk için 500.000.TL iştirak nafakası ödeyebilecekleri yönündeki beyanı sonuç doğurmaz."; 15. HD'nin 18.12.1997 T., 1997/5339 E., 1997/5460 K. sayılı kararı; "... somut olayda, sonradan yapılmış bulunan sulhnamenin, izin yokluğu nedeniyle iptali istenmiştir. MK'nin 405/8. maddesinde, husumetin dışında, sulh için de izin alınması gerektiği açıklanmıştır. Böyle bir iznin bulunduğu iddia ve kanıtlanmadığına göre, iznin yokluğu nedeniyle sulhnamenin iptali yerine, yazılı gerekçeyle istemin reddine karar verilmesi doğru olmamış, hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir."; HGK'nun 2.2.1977 T., 1976/2896 E., 1977/105 K. sayılı kararı şu şekildedir: "8.9.1974 günlü adi sulh sözleşmesinin 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 89 uncu maddesi karşısında geçersiz olduğunun gözönünde tutulmamış olması, davalı Şevki ve diğer davalı Münevver Çivitçioğlu'nun vasisi sıfatıyla de hareket ettiği halde husumete izin belgesinin ibraz ettirilmemiş ve vasi ile kısıtlı arasında menfaat çatışması bulunduğu takdirde kısıtlı için kayyım cihetine gidilmeden davanın görülmüş olmasının usul veya yasaya aykırı olduğu gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmeyle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir ... 1. Noterlik Kanunu'nun 89 uncu maddesi olayda etkili değildir. Ancak davada, Şevki Çivitçioğlu'na kendisine asaleten ve diğer davalı Münevver'e vesayeten husumet yöneltilmiştir. Şevki Çivitçioğlu'nun Münevver vasisi olduğu ve sulh hâkiminden alınan husumete izin belgesinin de dava dosyasına ibraz edildiği anlaşılmakta ise de, vasi ile kısıtlı arasında menfaat çatışmasının bulunması halinde kısıtlı için kayyım tayin edilerek kayyım huzuru ile davanın görülmesi gerekirken mahkemece bu

belirtmek gerekir ki, sınırlı ehliyetsiz olan bu kişilerin belirli işleri görmek veya malvarlığını yönetmek için ya da menfaat çatışmasının bulunduğu hallerde Türk Medeni Kanunu'na göre kayyım atanabilir. Kanuna göre vasi hakkındaki hükümler, aksi belirtilmiş olmadıkça kayyım hakkında da uygulanmaktadır. Bu bakımdan kayyım atanması halinde de kayyımın dava açabilmesi ve sulh olabilmesi için sulh hukuk mahkemesinden izin alınması gerekecektir³³⁵.

Ancak bazı istisnai durumlarda sınırlı ehliyetsizler de kanuni temsilcilerinin rızasına ihtiyaç duymadan bizzat işlem yapabilmektedirler. Bu hallerin başında kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanımı gelmektedir. Böyle bir durumda sınırlı ehliyetsiz kişi kanuni temsilcinin rızasına ihtiyaç duymadan hakkını kullanabilmekte ve rızaya ihtiyaç duymadan bu haklarını dava yoluyla ileri sürebilmektedir. Kişiye sıkı sıkıya bağlı haklara ilişkin olan boşanma, ayrılık, babalık davalarında her ne kadar sulh imkanı bulunmuyor olsa da kişilik hakkına hukuka aykırı saldırı sonucu açılan koruyucu davaları ve manevi tazminat davasını sınırlı ehliyetsiz olan kişi kanuni temsilcisinin rızası olmadan bizzat açabilmekte ve sulh ile sonuçlandırılabilir³³⁶.

Aynı şekilde bir meslek ya da sanatla uğraşması için izin verilen sınırlı ehliyetsiz kişiler bu meslek ve sanatın icrası için gerekli olan işlemlerle ilgili ya da kendi tasarrufuna bırakılmış olan mallar üzerinde tasarrufta bulunması ile ilgili hususlarda dava ehliyetine ve dolayısıyla sulh olabilme yetkisine sahiptir³³⁷.

hususun gözönünde tutulmamış olması Usul ve Yasa'ya aykırıdır. 2. Miras bırakan İbrahim Ethem'den kalan taşınır mallarla 974/66-73 sayılı davanın görülmesi sırasında davacılar vekili ile davalı Şevki tarafından kendisine asaleten ve Münevvere vesayeten verilen ve tutanaklara geçirilen Sulh akdinin onanmasına dair 9.7.1974 günlü karar yalnız taşınır malları kapsamaktadır. Kaldı ki gerek tutanağa geçirilen sulh akdi ve gerekse bu sulha dayanılarak bir avukat tarafından düzenlenip yukarıda sözü geçen onama kararından sonra 1974/66-73 sayılı dosyaya konulduğu anlaşılan 8.9.1974 günlü sulh projesi iş bu davaya konu olan taşınmazı ihtiva etmektedir. Ayrıca kısıtlı için kayyım tayini lüzumuna dair yukarıda (1) numaralı bentte işaret olunan hususlar sulh anlaşması yönünden de geçerli olduğu cihetle bu anlaşmaya dayanılarak hüküm tesis edilemez. Direnme kararı bu nedenlerle bozulmalıdır.”

³³⁵ Önen, Sulh, s.69; Belirtmek gerekir ki, kendisine kayyım tayin edilen kimse velayet veya vesayet altında değil ise fiil ve dolayısıyla dava ehliyetine sahiptir. Ancak TMK gereğince kayyım tayinini gerektiren iş ve davada kayyım tarafından temsil edilmektedir.

³³⁶ Önen, Sulh, s.64-65; Helvacı, s.56-57; Dural ve Ögüz, s.89; Serozan, s.442; Bununla birlikte bazı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan çok önemli sonuçlar doğurmaya elverişli olanların bazılarının, sınırlı ehliyetsizler tarafından kullanılabilmesi için kanuni temsilcinin rızası ya da katılımı aranmaktadır. Bunlar ergin kılınma, nişanlanma, evlenme, evlat edinilme gibi haklardır (Helvacı, s.56; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.326).

³³⁷ Önen, Sulh, s.65; Helvacı, s.58; Dural ve Ögüz, s.90; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.324.

c. Tam Ehliyetsizler

Ayırt etme gücünden yoksun kişiler tam ehliyetsizdir. Bu kişilerin fiil ehliyetleri bulunmamakta, istisnai haller saklı kalmak üzere bu kişilerin fiilleri hukuki sonuç doğurmamaktadır. Bu şekilde tam ehliyetsiz kişi hukuki sonuç doğuracak bir irade beyanında bulunamadığı gibi kendisine karşı yapılan irade açıklamaları da hukuki sonuç doğurmamaktadır³³⁸. Bu sebeple bu kişilerin kanuni temsilcileri tüm işlemleri onlar adına yapmaktadır. İşlemin bizzat kanuni temsilcileri tarafından yapılması gerekmektedir. Sınırlı ehliyetsizlerde olduğu gibi işleme izin ya da icazet vererek katılması mümkün değildir. Bu yüzden kanuni temsilcinin bizzat yapmadığı bir işleme rıza göstermesi o işlemin kesin hükümsüzlüğünü ortadan kaldırmayacaktır³³⁹.

Ayırt etme gücü bulunmayan tam ehliyetsiz kişilerin fiil ehliyetlerinin bulunmaması dolayısıyla dava ehliyetleri de yoktur. Bu nedenle bu kişilere karşı açılacak her türlü davada bu kişileri kanuni temsilcileri temsil eder³⁴⁰. Aynı şekilde sulh bakımından da kanuni temsilcileri tarafından temsili gerekmektedir. Başka bir deyişle, tam ehliyetsiz kişilerin yargılama hukukuna ilişkin işlemlerini yapma yetkisi bu kişilerin kanuni temsilcilerine aittir. Bu kişilerin bizzat kendilerinin dava konusu uyuşmazlık ile ilgili sulh olması hüküm ifade etmeyecektir.

3. Tüzel Kişiler Açısından Sulh

Türk Medeni Kanunu'nun 49. maddesine göre tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyetini kazanırlar. 50. maddeye göre ise tüzel kişiler, iradelerini organları aracılığıyla açıklayabilir, organları aracılığıyla hak edinip borç altına girebilirler. Gerçek kişilerdeki durumdan farklı olarak, tüzel kişilerde temsil edilmek esas kabul edilmektedir³⁴¹. Bu bakımdan tüzel kişiler adına dava açmak, açılan bir davayı takip etmek tüzel kişilerin yetkili organlarının görevidir³⁴². Aynı şekilde, tüzel kişilerin mahkeme huzurunda yapacakları sulhler de

³³⁸ Dural ve Ögüz, s.65; Helvacı, s.4; Serozan, s.433; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.304.

³³⁹ Dural ve Ögüz, s.73-74; Dural, Ögüz ve Gümüş, s.637.

³⁴⁰ Dural ve Ögüz, s.65; Helvacı, s.42; Serozan, s.433; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.305.

³⁴¹ Önen, Sulh, s.71; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.548; Dural ve Ögüz, s.236; Serozan, s.505.

³⁴² Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.220; Önen, Sulh, s.71; Seyithan Deliduman, "Tüzel Kişilerin Davada Temsili", *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi Cumhuriyet 75. Yıl Armağanı*, 2001, s.177.

organları vasıtasıyla mümkündür³⁴³. Zira tüzel kişilerin taraf olduğu davalarda, tüzel kişinin organının yetkisi vekilin yetkisinden daha geniştir³⁴⁴.

Buna göre tüzel kişilerde sulh olma yetkisine sahip olabilecek organları, özel hukuk ve kamu hukuku tüzel kişileri olarak ikili bir ayırım yaparak incelemek mümkündür:

a. Özel Hukuk Tüzel Kişileri Bakımından

Tüzel kişilerin organlarının mahkeme huzurunda sulhe yetkili olup olmadıkları ve bunun kapsamı ilgili kanun, tüzük veya ana sözleşmelerinde belirtilmektedir. Eğer ilgili bir hüküm yoksa bu durumda her uyuşmazlık için tüzel kişilerin yetkili organlarına sulh olabilecekleri yönünde yetki verilmesi gerekmektedir³⁴⁵. Ancak bazı tüzel kişiliklerde, olağan işlem ve işlemlerle sınırlı kalmak kaydıyla tüzel kişinin temsile yetkili organının sulh beyanında bulunabileceği kanunen öngörülmüştür³⁴⁶. Ancak olağan iş ve işlemlerden kabul edilmeyen hallerde tüzel kişilik tarafından yetkili organa ayrıca sulh için izin verilmesi gerekmektedir.

Bu anlatılanlar doğrultusunda özel hukuk tüzel kişilerinde sulh olma yetkisine sahip olabilecek organlar şunlardır: Derneklerde dernek yönetim kurulu (TMK m.85), vakıflarda vakfı idare ile görevli organ (TMK m.109), kollektif şirketlerde şirketi idare ve temsil ile görevli kişiler (Y.TTK m.223) ya da tasfiye memurları (Y.TTK m.280), komandit şirketlerde komandite ortaklar (Y.TTK m.309, 318) ya da tasfiye memurları (Y.TTK m.328), anonim şirketlerde yönetim kurulu (Y.TTK m.365) ve tasfiye memurları (Y.TTK m.536), sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde komandite ortaklar (Y.TTK m.565), limited şirketlerde müdür sıfatıyla şirketi idare ve temsil ile sorumlu bütün ortaklar ya da müdür olarak atanan kişi (Y.TTK m.623), kooperatiflerde yönetim kurulu (Koop. K. m.55) sulh olma yetkisine sahiptirler³⁴⁷.

³⁴³ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.220; Önen, Sulh, s.71; Kuru, s.3748.

³⁴⁴ Kuru, s.3748; Ancak ayrıca belirtilmelidir ki, tüzel kişinin organının hukuki niteliği kanuni temsilcilik değildir. Organ tüzel kişinin zorunlu bir unsuru, tamamlayıcı parçası niteliğindedir (Deliduman, dn.9 s.177; Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, s.550; Dural ve Ögüz, s.238).

³⁴⁵ Önen, Sulh, s.72.

³⁴⁶ Bkz. Y.TTK m.223, m.280/2, m.318/1.

³⁴⁷ Önen, Sulh, s.71-72; Kuru, s.3748; Akyol Aslan, s.345-347; Ermenek, s.59.

b. Kamu Hukuku Tüzel Kişileri Bakımından

Kamu tüzel kişilerinde mahkeme huzurunda sulh olmaya yetkili organlar ise şu şekilde belirtilebilir:

Bakanlıkların, devletin tüzel kişiliğinden ayrı ve bağımsız tüzel kişilikleri bulunmamakla birlikte devletin organı olarak taraf ve dava ehliyetlerine sahip oldukları kabul edilmektedir³⁴⁸. Ancak bunun pratik bakımdan bir önemi bulunmamaktadır. Zira bakanlıkların taraf olduğu davalar Devlet'in avukatları (hazine avukatları) tarafından takip edilmektedir³⁴⁹. Ancak hazine avukatlarının devlete karşı açılan davalarda sulh olabilmeleri için, feragat ya da kabul edilen miktara göre, kaymakam, vali, Maliye Bakanlığı veya Danıştay tarafından sulh izni verilmiş olması gereklidir³⁵⁰. Bu izin alınmadan yapılan sulh geçerli olması mümkün olmamaktadır.

Bazı kurumların ise devletin tüzel kişiliğinden farklı ayrı bir tüzel kişiliği bulunmaktadır. Karayolları Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü gibi ayrı tüzel kişilikleri bulunan genel müdürlüklerin dolayısıyla ayrıca dava ehliyetleri de bulunmaktadır. Bu genel müdürlükler, ayrı birer hukuk müşavirliği örgütü ve avukatları var olduğu için, taraf oldukları davaları kendi avukatları aracılığıyla takip etmektedirler. Bu sebeple bu genel müdürlüklerin, kendileri ile ilgili uyuşmazlıklarda sulh olma yetkisi de yine kendi avukatlarının yetkisi dahilindedir³⁵¹. Ancak belirtilmelidir ki, m.74 uyarınca bu genel müdürlüklerin avukatlarının sulh olabilmesi için vekaletnamelerinde kendilerine açıkça bu yetkinin verilmiş olması gerekmektedir.

Kamu tüzel kişiliğine sahip olan il özel idaresinde, temsil yetkisine sahip olan kişi validir. Bu bakımdan il özel idaresinin taraf olduğu davalarda il özel idaresini vali temsil etmektedir. Vali temsil için bir başkasını da vekil tayin edebilir³⁵². Dolayısıyla,

³⁴⁸ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.212.

³⁴⁹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.221; Kuru, s.3749.

³⁵⁰ Kuru, s.3749; Akyol Aslan, s.349; Ermenek, s.60.

³⁵¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.221; Deliduman, s.184; Akyol Aslan, s.350; Ermenek, s.60-61.

³⁵² 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu m.30/c şu şekildedir: “İl özel idaresini Devlet dairelerinde ve törenlerde, davacı veya davalı olarak da yargı yerlerinde temsil etmek veya vekil tayin etmek”; Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, **İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar**, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007, s.270; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.222.

mahkeme huzurunda sulh olma yetkisi de valiye ya da yetkilendirdiği vekile ait bulunmaktadır.

Belediyelerin taraf olduğu davalarda, belediye tüzel kişiliğini temsil etmeye yetkili organ olan belediye başkanıdır. İl özel idaresinde olduğu gibi belediye başkanı bu hususta bir başkasını da vekil tayin etme yetkisine sahiptir³⁵³. Bu bakımdan, mahkeme huzurunda sulh olma yetkisine belediye başkanının ya da açıkça yetkilendirdiği vekilin sahip olduğu anlaşılmaktadır. Belediye başkanınca sulh olabilmesi için belediye meclisince verilmiş özel bir yetkiye ihtiyaç duyulmaktadır³⁵⁴. Ancak miktarı beş bin TL'den fazla dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarını sulh ile tasfiyeye, kabul ve feragate karar verme yetkisi belediye meclisine ait bulunmaktadır³⁵⁵.

Köyün taraf olduğu davalarda, köy muhtar tarafından temsil edilmektedir³⁵⁶. Bu sebeple köy muhtarının, mahkeme huzurunda sulh olma yetkisine de sahip olması gerekmektedir³⁵⁷. Yargıtay eski tarihli kararlarında³⁵⁸ mer'a ve köy orta mallarına ilişkin davalarda köy muhtarının sulh, feragat yetkisine sahip olmadığını karar altına almışken yeni tarihli bir kararında³⁵⁹ feragatle ilgili olarak köy derneği tarafından yetki verilmesi halinde feragatin mümkün olabileceğine karar vermiştir³⁶⁰. Kanımızca feragat için verilen bu kararın sulh açısından da uygulanabilirliği bulunmaktadır.

³⁵³ 5393 sayılı Belediye Kanunu m.38/c şu şekildedir: “Belediye başkanının görev ve yetkileri şunlardır... c)Belediyeyi Devlet dairelerinde ve törenlerde, davacı veya davalı olarak da yargı yerlerinde temsil etmek veya vekil tayin etmek”; Gözübüyük ve Tan, s.279; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.222.

³⁵⁴ Önen, Sulh, s.72; 3. HD'nin 11.2.1976 T., 1976/625 E., 1976/1255 K. sayılı kararı şu şekildedir: “1580 sayılı Belediye Kanununun 100/C maddesine göre belediye başkanının ancak belediye meclisinin yetki vermesi ve tasdiki ile sulh ve ibraya yetkili olduğu, belediye başkanına böyle bir yetki verilmeden yapılan sözleşme ve feragatin geçerli olmadığı” (Kuru, s.3560).

³⁵⁵ 5393 sayılı Belediye Kanunu m.18/h maddesi.

³⁵⁶ 442 sayılı Köy Kanunu m.37/7şu şekildedir: “Muhtarın göreceği köy işleri şunlardır ...7- Köy işlerinde hem davacı, hem hasım olarak mahkemede bulunmak ve isterse mahkemeye diğer birini yerine (vekil) göndermektedir”; Gözübüyük ve Tan, s.297; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.222.

³⁵⁷ Önen, Sulh, s.73; Kuru, s.3749; Akyol Aslan, s.349; Deliduman, s.185.

³⁵⁸ 1. HD'nin 19.10.1967 T., 1967/6933 E., 1967/6997 K. sayılı kararı; “Mer’alar; Medeni Kanunun 641 inci maddesinde sayılan yerlerden olup mülkiyeti Hazineye ve intifa hakkı köy tüzel kişiliklerine ait bulunduklarından bu kabil bir yer üzerinde köy tüzel kişiliklerini temsilen muhtarların sulhe yetkileri mevcut değildir.” (ABD, 1967/6 s.1001); HGK’nun 1.4.1970 T., 1970/7-755 E., 1970/154 K. sayılı kararı; “Köy muhtarlarının kendiliklerinden, davadan feragate yetkileri bulunmadığı için, 28.11.1962 günlü oturumda, köy muhtarının, (nizalı parselin köy mezarlığı olmadığına) ilişkin açıklaması hukuki bir diğer taşımamaktadır.” (ABD, 1970/3 s.463-464).

³⁵⁹ 16. HD'nin 26.3.2004 T., 2004/3172 E., 2004/4985 K. sayılı kararı (Akyol Aslan, s.349, dn.238).

³⁶⁰ Akyol Aslan, s.349.

İflas masasının taraf olduğu davalarda ise iflas idaresinin temsili söz konusudur³⁶¹. İcra ve İflas Kanunu m.226'ya göre iflas masasının kanuni mümessili iflas idaresidir. Bu bakımdan iflas idaresi tasfiye yapmak ve masanın menfaatlerini gözetmekle yükümlüdür. Söz konusu maddeye göre iflas idaresi, iki milyar TL'ye kadar olan alacaklardan doğrudan doğruya, daha ziyade alacaklardan alacaklılar toplanmasının vereceği yetkiyle sulh olabilirler.

4. Vekil Açısından Sulh

Davaya vekalet hususu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.71-83'te düzenlenmiştir. Bu hükümlerde açıklık olmaması halinde Borçlar Kanunu'nun temsil ve vekaletle ilişkin hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Kısaca davaya vekaletin, bir davanın açılması, kovuşturulması ve sonuçlandırılmasına yönelik tüm yargılama işlemlerinin yapılması şeklinde tanımlanması mümkündür³⁶².

Türk Hukukunda, davanın vekil aracılığıyla takibi zorunlu olmadığı için dava açma yeteneği olan herkes davasını bizzat kendi açıp takip edebileceği gibi bir vekil aracılığıyla da kendisini temsil ettirebilir³⁶³. Bu bakımdan tarafların davayı vekil ile aracılığıyla takip etmeleri kendi iradelerine bırakılmıştır.

Esasında Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.74'te ya da bazı özel kanunlarda belirtilen durumların dışında³⁶⁴ vekilin vekaletnamesinde yapabileceği işlerin tek tek sayılarak belirtilmesine gerek bulunmamaktadır. Vekil özel bir yetki verilmesine gerek olmaksızın, davanın kovuşturulması ve sonuçlandırılmasına yönelik olarak tüm yargılama işlemleri yapabilir. Ancak kanun koyucu tarafından önemli sayılan ve

³⁶¹ Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı** (İcra-İflas), Gözden Geçirilmiş 23. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2009, s.562; Önen, Sulh, s.74; Kuru, 3749.

³⁶² Önen, Sulh, s.76; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.227; Karşı, s.316; Süha Tanrıver, **Noterlik Açısından Vekalet (Vekalet)**, Genişletilmiş Tümüyle Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2001, s.18; İlhan Postacıoğlu, "Umumi Vekaletin Kapsamı", **İHFM**, Cilt.37, Sayı.1-4, 1971, s.352.

³⁶³ HMK m.71; AvK m.35/3; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.321; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.228; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.145; Karşı, s.316; Tanrıver, Vekalet, s.16, dn.52.

³⁶⁴ Davaya vekalette özel yetki verilmesini gerektiren haller m.74'te şu şekilde sayılmıştır: "Açıkça yetki verilmemiş ise vekil; sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevkil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, davadan veya kanun yollarından feragat edemez, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez."

müvekkil aleyhine ağır ve aynı zamanda ciddi sonuçlar doğurabilecek nitelikte olan işler açısından özel bir vekaletin varlığı zorunluluk arz etmektedir. Bu işlerden birisi de sulhtur. Sulh olunabilmesi için özel bir yetkinin aranmakta olması, mahkeme huzurunda ya da dışında yapılıp yapılmaması bakımından önem taşımamaktadır. Her halükarda vekil kendisine özel olarak yetki verilmediği sürece sulh olamamaktadır³⁶⁵.

Vekilin sulh olabileceği vekaletnamesinde özel olarak belirtilmemişse, sulh iznini içeren vekaletnamenin ya da onaylı bir suretinin, en geç sulhün yapılacağı duruşmaya kadar mahkemeye verilmesi gerekmektedir. Özel yetkiyi içeren bir vekaletname mahkemeye sunulmadıkça vekilin sulh beyanı geçersiz kabul edilecektir³⁶⁶.

Görülmekte olan bir dava için birden fazla vekil tayin edilmiş olması halinde vekillerden her biri tek başına sulh beyanında bulunabilmektedir. Zira m.75'e göre vekillerin vekaletten kaynaklanan yetkileri, diğerinden bağımsız olarak kullanabilmektedir. Sulh olma yetkisi, birden çok vekilden yalnızca birisine verilmiş ise yalnızca kendisine yetki verilen vekil sulh beyanında bulunabilmektedir. Sulh yetkisi, birden çok vekile ya da hepsine verilmiş ise yine vekillerden her biri sulh beyanında bulunarak davayı sonuçlandırabilmektedir. Bahsi geçen hususların aksinin kararlaştırılması ise karşı taraf bakımından geçersiz kabul edilmektedir³⁶⁷. Ancak vekaletnamesinde sulh olma yetkisi bulunan vekilin, vekaletin kullanılmasını alt vekalet verme yolu ile devretmesi halinde, alt vekilin sulh olabilmesi alt vekalet ile birlikte sulh olma yetkisinin de devredilmiş olması halinde mümkündür³⁶⁸. Asıl vekilin sulh olma yetkisi yoksa ya da alt vekile sulh olma yetkisi verilmemişse, alt vekilin sulh olma beyanı geçerli olmayacaktır.

³⁶⁵ Önen, Sulh, s.76; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.238; Karslı, s.314; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.148; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.322; Tanrıver, Vekalet, s.49; Ansay, s.284; Ulsan, s.194; 15. HD'nin 9.3.2007 T., 2006/2928 E., 2007/1501 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Dosyada mevcut 09.08.2006 ve 05.03.2007 tarihli tutanaklardan tarafların sulh oldukları ve imzalayan vekillerin yetkili bulundukları görüldüğünden sulh sözleşmesi uyarınca işlem yapılmak üzere karar bozulmalıdır."

³⁶⁶ Önen, sulh, s.77; Akyol Aslan, s.352; Kuru, s.3748; 7. HD'nin 23.11.1972 T., 1972/7714 E., 1972/7510 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Taraflar aralarında sulh olduklarını beyanla anlaşma şeklini mahkemeye bildirmişler ve mahkeme de bu anlaşmayı kabul ederek (dava konusu) parsellerin taraflar adına tesciline karar vermiştir. Sulh anlaşması yapan ve müvekkilleri namına anlaşmayı imza eden avukatın vekaletnamesinde bu hususta yetkisi olmadığının gözönünde tutulmamış olması bozmayı gerektirir." (Kuru, s.3748).

³⁶⁷ Önen, Sulh, s.78; Akyol Aslan, s.352; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.239; Karslı, s.314; Tanrıver, Vekalet, s.13.

³⁶⁸ Akyol Aslan, s.352, dn.255; Ermenek, s.57; Tanrıver, Vekalet, s.26.

Davanın asıl sahibi müvekkil olduğu için vekiline sulh olma konusunda özel bir yetki vermiş olsa bile müvekkil kendisi de her zaman sulh beyanında bulunabilir. Ya da müvekkil özel bir yetki vermemiş olsa bile vekiline sulh olması talimatını verebilir ve vekil de kural olarak bu talimata uymakla yükümlüdür. Müvekkilin verdiği talimatın dürüstlük kuralına aykırılık taşıması halinde ise vekil bu talimata uymakla yükümlü değildir³⁶⁹.

B. Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh

Bir davada, esasında davacı ve davalı olarak iki taraf bulunmakta ve dava da bu iki taraf sistemi üzerine kurulmuştur. Ancak bazı hallerde davacı ya da davalı tarafında ya da her iki tarafta birden fazla kişi bulunabilmektedir³⁷⁰. Dava arkadaşlığı olarak nitelendirilen bu haller, ihtiyari dava arkadaşlığı ve mecburi dava arkadaşlığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³⁷¹.

1. İhtiyari Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh

İhtiyari dava arkadaşlığı, ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 57. maddesinde belirtilen hallerde mümkündür³⁷². Davacılar bakımından böyle bir halin varlığı durumunda, birlikte dava açma hakkına sahip olan kişiler davalarını hep birlikte açmak zorunda değildirler. Bu kişiler isterlerse davalarını ayrı ayrı olarak da açabilirler. Aynı zamanda davalılar bakımından ihtiyari dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde de davanın bu kişilere karşı birlikte açılması zorunlu değildir. Örneğin alacaklı, müteselsil borçluların tümüne birden dava açmayıp bu kişilerin her birine ya da birkaçına karşı ayrı ayrı dava açabilme imkanına sahiptir³⁷³.

³⁶⁹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.243; Akyol Aslan, s.352; Ermenek, s.56.

³⁷⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.473; Önen, Sulh, s.66.

³⁷¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.474; Karşı, s.309; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.324; Ömer Ulukapı, **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı (Dava Arkadaşlığı)**, Konya: Mimoza, 1991, s.40; Erdal Tercan, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı**, Ankara; Yetkin Yayınevi, 2001, s.180.

³⁷² İlgili madde şu şekildedir: "(1) Birden çok kişi, aşağıdaki hâllerde birlikte dava açabilecekleri gibi aleyhlerine de birlikte dava açılabilir: a) Davacılar veya davalılar arasında dava konusu olan hak veya borcun, elbirliği ile mülkiyet dışındaki bir sebeple ortak olması. b) Ortak bir işlemle hepsinin yararına bir hak doğmuş olması veya kendilerinin bu şekilde yükümlülük altına girmeleri. c) Davaların temelini oluşturan vakıaların ve hukuki sebeplerin aynı veya birbirine benzer olması."

³⁷³ Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.108; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.477; Karşı, s.310; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.325; Tercan, s.184.

İhtiyari dava arkadaşlığının var olduğu hallerde ortada tek bir dava var olarak gözüke de aslında dava arkadaşı sayısı kadar dava vardır. Çünkü böyle bir halde her dava arkadaşının davası birbirinden bağımsızdır. Bu yüzden her bir dava arkadaşı diğerinden bağımsız olarak hareket edebilmekte, her biri kişisel nitelikteki iddia ve savunmalarını, delillerini diğerinden bağımsız olarak ileriye sürebilmektedir³⁷⁴. Yani aslında ihtiyari dava arkadaşlarının birlikte hareket edebilmesi, tahkikatın ortak oluşundan kaynaklanmakta, sadece davanın yürütülmesine yöneliktir. Bu şekilde bilirkişi, keşif incelemesi gibi bazı değerlendirmeler birlikte yapıldığından emek, zaman, masraf tasarrufu sağlanarak tahkikat ve yargılamayı kolaylaştırılır. Böylece usul ekonomisi ilkesine uygunluk sağlanmış olur³⁷⁵.

Belirttiğimiz üzere ihtiyari dava arkadaşlığında, her bir ihtiyari dava arkadaşının diğerlerinden bağımsız olarak hareket edebilir ve diğerlerinden farklı iddia ve savunmada bulunabilir. Dava arkadaşları için kural olarak dava şartları ve ilk itirazlar ayrı ayrı incelenmekte, süreler her biri hakkında ayrı ayrı işlemektedir³⁷⁶.

Dava sonunda mahkeme bütün dava arkadaşları için tek bir hüküm verebileceği gibi her bir dava arkadaşı için ayrı ayrı da hüküm verebilir. Örneğin biri hakkında davanın kabulüne karar verilirken diğeri için dava reddedilebilir³⁷⁷.

İhtiyari dava arkadaşlarından her biri, diğerlerinden bağımsız olarak usul işlemleri yapabilmekte, davanın kendisine ilişkin bulunan kısmında istediği şekilde tasarrufta bulunabilmektedir. Böylece dava arkadaşlarından her biri diğerlerinin iznine ihtiyaç duymaksızın karşı tarafla yalnız başına sulh olabilir. Bu sulh, diğer dava arkadaşlarının hukuki durumlarını etkilemez ve onların davasına ya da onlara karşı açılan davaya devam edilir³⁷⁸. Sona eren davanın yalnızca sulh beyanında bulunan ihtiyari dava arkadaşının davası olacağı ise açıktır.

³⁷⁴ Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.108; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.484; Karşı, s.310; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.326; Tercan, s.185.

³⁷⁵ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.484; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.327; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.109-110; Tercan, s.185.

³⁷⁶ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.4484-485; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.326-427; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.108; Karşı, s.310.

³⁷⁷ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.486; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.327; Karşı, s.310.

³⁷⁸ Önen, Sulh, s.66; Kuru, s.3749; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.211-212; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.485; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.326; HGK'nun 6.3.1985 T., 1983/4-108 E., 1985/158 K. sayılı kararı; "Mahkemece,

2. Mecburi Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh

Mecburi dava arkadaşlığı halleri çoğunlukla maddi hukuka göre belirlenmektedir³⁷⁹. Doktrinde ise mecburi dava arkadaşlığı, maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığı ve şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir³⁸⁰.

a. Maddi Bakımdan Mecburi Dava Arkadaşlığı

Maddi hukukun, bir hakkın birden fazla kişi tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kişiye karşı birlikte ileri sürülmesini ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesini zorunlu kıldığı hallerde maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığı söz konusu olmaktadır³⁸¹.

Maddi bakımdan dava arkadaşlığı, elbirliği mülkiyet ve adi ortaklıkta olduğu gibi borç ve hak üzerinde tarafların birlikte hareket etme zorunluluğunun olduğu durumlarda ya da birden fazla kişinin kiracı olarak oturduğu yerde onlara karşı açılan tahliye davasında olduğu gibi hak ve borcun bölünemez nitelikte olduğu durumlarda söz konusu olmaktadır³⁸².

Bu şekildeki dava arkadaşları arasındaki hukuki bağın çok sıkı olması sebebiyle dava arkadaşlarının hep birlikte ve aynı şekilde hareket etmesi gerekmekte

davacıdan başka diğer üç parsel sahibinin de emniyet sahasına tecavüzleri dolayısıyla davacının 230.555.67 lira zarara uğradığı anlaşıldığından bunun 1/4/57.638.90 liranın tahsiline fazla isteğin reddine karar verilmiştir. Borçlar Kanununun 50. maddesi gereğince birden ziyade kimseler birlikte bir zarar ika ettiklerinde zararda müteselsilen sorumlu olurlar. Şu hale göre meydana gelen zararın bir bölümünü diğer parsel sahiplerinin ödemiş bulunmaları, davacının geri kalan zararının tamamını birlikte zarar ika edenlerin tamamından veya bir kısmından isteme hakkını ortadan kaldırmaz. Çünkü; birlikte zarar ika eden parsel sahipleri zararın tamamından müteselsilen sorumlu olurlar. Borçlar Kanununun 142. maddesi gereğince de alacaklı borçluların cümlesinden veya birinden borcun tamamını veya kısmen edasını istemekte muhayyerdir. Paranın tamamen edasına kadar bütün borçluların mesuliyeti devam eder. Bu itibarla mahkemece benimsenen 230.555.67 lira zararın diğer üç parsel sahibinin ödediği 112.500 liralık kısmı düşüldükten sonra geri kalan 118.055.67 liranın davalıdan tahsiline karar verilmek gerekirken, tüm zararlar davalı 4393 parsel sahibinin hissesine isabet eder. 57.638.90 liranın tahsiline karar verilmiş bulunması Usul ve Kanuna aykırıdır...) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir... Davacı idarenin, davalının dışındaki diğer üç parsel sahibi ile sulh yolu ile anlaşarak onlardan tazminatı tahsil etmiş olması dikkate alındığında mahkemenin direnme kararı netice itibarıyla isabetli bulunmaktadır. Bu durum karşısında teselsül keyfiyetinin tartışılmasına gerek kalmaksızın direnme kararını onanması icabeder.”

³⁷⁹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.59.

³⁸⁰ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.328; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.473; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.142-143.

³⁸¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.474; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.328; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.149; Karslı, s.311; Tercan, s.181.

³⁸² Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.330; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.475; Karslı, s.312; Tercan, s.181; Gökçen Topuz ve Seçkin Topuz, “Miras Ortaklığında Mirasçıların Dava Arkadaşlığı”, *ABD*, 2008/3, s.61.

olup hiç birisinin dava konusu üzerinde tek başına tasarrufta bulunma imkanı bulunmamaktadır³⁸³. Mahkeme de mecburi dava arkadaşlarının hepsi hakkında, aynı ve tek bir karar vermektedir. Bu sebeple maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığında, dava arkadaşlarının hep birlikte dava açması ya da bu kişilere karşı birlikte dava açılması sadece şekli bir zorunluluk değil, aynı zamanda ortak hukuki bağın çok sıkı olması dolayısıyla maddi bir zorunluluk oluşturmaktadır³⁸⁴.

Yukarıda yapılan açıklamalar neticesinde, maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlarının dava konusu uyuşmazlık ile ilgili olarak ancak birlikte hareket ederek tasarrufta bulunabilecek olmaları sebebiyle bütün mecburi dava arkadaşlarının hep birlikte sulh olabilecekleri anlaşılmaktadır. Bu bakımdan dava arkadaşlarından birinin ya da birkaçının sulh olması geçerlilik taşımamaktadır³⁸⁵. Davanın sona ermesi, ancak geçerli bir sulhün varlığı yani bütün dava arkadaşlarının hep birlikte sulh beyanında bulunmaları ile mümkün olabilmektedir.

b. Şekli Bakımdan Mecburi Dava Arkadaşlığı

Kanun bazı durumlarda, maddi bir zorunluluk olmadığı halde gerçeğin daha iyi ve doğru bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayabilmek ve taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi daha doğru karara bağlayabilmek adına birden fazla kişiye karşı dava açılmasını

³⁸³ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.474; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.330; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.187; Tercan, s.181.

³⁸⁴ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.47; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.187-188; Karşı, s.312.

³⁸⁵ Önen, Sulh, s.68; Kuru, s.3749; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.478; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.331; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.154-155; Tercan, s.182; Feragat açısından Akyol Aslan, s.365; Kabul açısından Ermenek, s.68. Ayrıca bu hususta 16. HD'nin 15.05.2008 T., 2008/4190 E., 2008/3433 K. sayılı kararı şu şekildedir: "Taraflarca, tarafların tamamının imzasını taşıyan bir sulh sözleşmesi dosyaya sunulmamıştır. 07.10.2003 havale tarihli dilekçe şeklinde düzenlenmiş belgede, davacılar Hüsnü ve Hüseyin ile davalı Mehmet'in; 14.05.2004 havale tarihli dilekçe şeklinde düzenlenmiş belgede, davacılar Arife ve Müzeyyen'in imzaları bulunmamaktadır. Davacı Muzaffer veya vekilinin sulh iradesini veya sulh anlaşmasına katıldığını gösterir bir belge veya açık bir beyan dosyada bulunmamaktadır. Tarafların tamamının katılımını taşımayan kısmi sulh hukuki sonuç doğurmayacağından, davalı Mehmet vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün (BOZULMASINA) ..."; HGK'nun 28.1.1977 T., 1977/14-45 E., 1977/77 K. sayılı kararı; "(Sulh gereğince davalıya bırakılan tarla iştirak halinde mülkiyete konu olması nedeniyle davacının tek başına tasarruf yetkisi olmadığından sulh sözleşmesi geçersiz olduğu gibi, davacı davalıya gönderdiği 27.9.1971 günlü ihtarname ile taşınmazın kendisine teslimini istemekle sulh akdini bozmuş olduğundan artık söz konusu sulh akdine dayanma olanağı kalmamıştır) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir ... Davada, 4.4.1970 günlü sulh anlaşmasına dayanılmıştır. Söz konusu sulh anlaşmasıyla davacı ie davaya dahil olmayan paydaşlar arasında iştirak halinde bulunan bir taşınmazın kullanma hakkı altı yıllığına davalıya bırakılarak bunun karşılığında davalı da evvelce davacı aleyhine almış olduğu, tescil ilâmını tapuda infaz ettirme hakkından vazgeçmiş ise de faydalanma hakkı davalıya bırakılan taşınmaz iştirak halinde olduğundan ve paydaşlardan Bekir'in sulh anlaşmasında ismi ve imzası bulunmadığından bu anlaşma geçersizdir. Kaldı ki davacı davalıya gönderdiği 27.9.1971 günlü ihtarname ile davalıya bırakılan tarlayı geri istemiştir. Bu durumda davacının sulh akdine dayanma olanağı bulunmadığından, davalının tescil ilâmına dayanarak tapuda tesis ettirdiği kayıtların iptâlini isteyemez. Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen özel daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi Usul ve Yasa'ya aykırıdır."

zorunlu kılmıştır³⁸⁶. Burada dava arkadaşları arasındaki hukuki bağ çok sıkı değildir. Davalılar, kanundan doğan (şekli) bir zorunluluktan dolayı dava arkadaşı konumundadırlar. Dolayısıyla dava arkadaşlarının aynı şekilde ve hep birlikte hareket etmesi, aynı şekilde mahkemece dava arkadaşlarının tümü hakkında aynı şekilde ve tek bir karar verilmesi zorunlu değildir. Mahkeme dava arkadaşlarının birine karşı açılan davayı kabul kararı verebilirken diğerlerine karşı açılan davayı reddedebilir³⁸⁷. Bu yüzden şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı hakkında ihtiyari dava arkadaşlığına ilişkin ilke ve kurallar uygulanmaktadır³⁸⁸.

Şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı, özel kanun hükümlerine dayanmaktadır³⁸⁹. Ayrıca bu tür bir dava arkadaşlığı, yalnızca davalılar bakımından söz konusu olmaktadır³⁹⁰.

Yukarıda bahsedildiği üzere şekli bakımdan mecburi dava arkadaşları arasında dava konusu hak ve borç ile ilgili bir ortaklık söz konusu olmadığı için dava arkadaşlarının birlikte hareket etmesi gerekmemektedir. Yine mahkeme de bütün dava arkadaşları hakkında aynı şekilde karar vermek zorunda değildir. Her bir dava arkadaşı hakkında farklı kararlar verilebilir. Burada ihtiyari dava arkadaşlığına ilişkin ilke ve kurallar uygulama alanı bulmaktadır. Böyle bir durumda dava arkadaşı sayısı kadar dava olacağı için, her bir dava arkadaşı kendi davasıyla sınırlı olmak üzere usuli işlemler yapabilir ve tasarrufta bulunabilir. O halde, her bir dava arkadaşı kendi davasıyla ilgili olarak yalnız başına karşı tarafla sulh olabilir³⁹¹. Bu sulh, diğer dava arkadaşlarının hukuki durumlarını etkilememektedir. Onlara karşı açılan davaya devam edilir. Sulh olarak davasını sona erdiren dava arkadaşı, artık diğer davalılarla birlikte davayı takip etmekle yükümlü olmamaktadır. Zira bahsedildiği üzere, buradaki mecburi dava arkadaşlığı şekli açıdan gereklilik arz etmektedir.

³⁸⁶ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.476; Tercan, s.184.

³⁸⁷ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.476; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.189.

³⁸⁸ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.478; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.331; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.142.

³⁸⁹ Bahsi geçen özel kanun hükümlerine şu haller örnek olarak gösterilebilir: Soybağının reddi davasında, çocuk ile annesi; asli müdahale davasında, müdahale davasının davalısı olan ilk davanın davacısı ile davalı; hacizdeki tasarrufun iptali davasında, borçlu ve borçlu ile hukuki işlem yapan ya da borçlu tarafından kendisine ödeme yapılan kişiler şekli bakımdan mecburi dava arkadaşı konumundadırlar ve bu kişilere karşı birlikte dava açılması gerekmektedir (Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.476-477; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.102-107; Tercan, s.184).

³⁹⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.476; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.102.

³⁹¹ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.331; Ulukapı, Dava Arkadaşlığı, s.189; Feragat açısından Akyol Aslan, s.369; Kabul açısından Ermenek, s.69.

C. Davaya Müdahale Halinde Sulh

Hukumumuzda taraflar arasında görülmekte olan bir davaya, üçüncü bir kişi, taraflardan birinin yanında katılabilmekte ya da taraflara karşı dava açarak müdahale edebilmektedir. Buna göre müdahale aşağıda kısaca inceleneceği üzere, asli müdahale ve fer'i müdahale olmak üzere iki türde incelenmektedir³⁹².

1. Asli Müdahale Halinde Sulh

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer almayan, ancak Yargıtay ve doktrin tarafından kabul görmüş olan asli müdahale, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yasal zemine kavuşmuştur. Kanun'un 65. maddesinde yer alan düzenlemeye göre asli müdahale, yargılama konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişinin, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek davanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açmasıdır.

Tanımından da anlaşıldığı üzere asli müdahale, asıl davadan ayrı ve bağımsız bir davadır³⁹³. Açılan ikinci bir dava durumu söz konusudur. Bu ikinci davanın davacısı asli müdahil olup görülmekte olan ilk davanın tarafları aleyhine bahsi geçen ikinci ve bağımsız davayı açmaktadır. Bu durumda ilk davanın davacısı ve davalısı, açılan yeni davada davalı konumunda olup aynı zamanda şekli bakımdan mecburi dava arkadaşı durumundadırlar³⁹⁴.

Aynı mahkemede açılan bu iki dava birbirinden bağımsız olduğu için mahkeme, her iki davayı birlikte inceleyerek karara bağlayacak olmakla birlikte her iki dava hakkında da ayrı ayrı karar verecektir³⁹⁵. Bu bakımdan sulh olunması durumunda iki ihtimal söz konusu olmaktadır.

³⁹² Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.494; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.332.

³⁹³ Önen, Sulh, s.83; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.498; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.348; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.159; Karşı, s.304; Sabri Şakir Ansay, "Asli Müdahale", **AÜHFD**, 1950/3-4, s.634; Muhammet Özkes, **Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale**, İstanbul: Alfa Basım, 1995, s.8-9; Tercan, s.187.

³⁹⁴ Önen, Sulh, s.83; Kuru, s.3492; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.500; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.348; Tercan, s.187.

³⁹⁵ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.349; Özkes, s.78; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.158.

İlk ihtimal, asli müdahaleden sonra ilk davanın davacısı ve davalısı arasında sulh yapılması durumunda bu davanın sona erecek olmasıdır³⁹⁶. Bu durumda asli müdahale davasına mahkemece devam edilmesi söz konusu olacaktır. Çünkü bu sulh asli müdahil konumundaki kişiyi ilk davada taraf olmadığı için etkilememektedir. Bu bakımdan asli müdahale davası hakkında mahkemece ayrı bir hüküm verilecektir.

İkinci ihtimal ise, asli müdahale olarak nitelendirilen ikinci davanın tarafları arasında sulh yapılarak bu ikinci davanın bitirilmesidir³⁹⁷. Bu durumda ikinci davanın davacısı asli müdahil, davalısı ise ilk davanın davacı ile davalısı olmaktadır. Asli müdahale davasının davalılarının şekli bakımından mecburi dava arkadaşı konumunda olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu çerçevede, davalıların birlikte davacı ile sulh olması durumunda ikinci dava sona erecektir. Ancak davalılardan birisinin sulh beyanında bulunması halinde, sulh beyanında bulunan davalı bakımından dava sona erecek, diğer davalı bakımından ise davaya devam edilecektir. Zira yukarıda bahsedildiği üzere şekli bakımından mecburi dava arkadaşlığında ihtiyari dava arkadaşlığına ilişkin hükümler işlerlik kazanmakta, böyle bir halde de kişiler birlikte hareket etme zorunluluğu içerisine girmeden tasarrufta bulunabilmektedir.

2. Fer'i Müdahale Halinde Sulh

Fer'i müdahale Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 66. maddesinde düzenlemiştir. Buna göre üçüncü bir kişinin, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'i müdahil olarak davada yer alabilmesi mümkündür.

Kural olarak, bir dava sonucunda verilen hüküm yalnızca o davanın taraflarını bağlamaktadır. Ancak bazı durumlarda üçüncü bir kişinin hukuki durumu da verilen bu kesin hükümden etkilenebilir. Böyle bir durumda üçüncü kişinin o davaya katılmasında hukuki yararın var olduğu kabul edilir³⁹⁸. Ancak davaya müdahil olarak katılan bu üçüncü kişi davada taraf olarak değerlendirilmez. Bu kişi davayı kazanmasında

³⁹⁶ Önen, Sulh, s.84; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.355; Kabul açısından bkz. Ermenek, s.64.

³⁹⁷ Önen, Sulh, s.84; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.355; Kabul açısından bkz. Ermenek, s.64.

³⁹⁸ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.494; Hakan Pekcanitez, **Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale** (Fer'i Müdahale), Ankara: DEÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, 1992, s.17.

menfaati olan taraf yanında ve onun yardımcısı olarak davaya katılır³⁹⁹. Zira fer'i müdahil, davaya katılarak kendisi hakkında bir hukuki koruma talep etmemektedir. Yalnızca lehine katıldığı tarafın davayı kazanmasını sağlayarak kendi hukuki durumunun bu hükümden etkilenmesini engellemeye çalışmaktadır⁴⁰⁰.

Müdahale talebinin kabulüne karar verilen fer'i müdahil davada taraf olmadığı için sadece lehine katıldığı tarafın yardımcısı olarak tarafla birlikte hareket edebilir. Bu kapsamda fer'i müdahil ancak lehine katıldığı tarafın iradesine uygun olan usul işlemlerini yapabilir. Ancak lehine katıldığı tarafça açıkça yetkili kılınmadıkça dava konusu üzerinde tasarrufta bulunması mümkün değildir⁴⁰¹.

Bu bağlamda fer'i müdahil, davanın diğer tarafıyla sulh olamaz⁴⁰². Çünkü bahsedildiği üzere, fer'i müdahilin dava konusu üzerinde bağımsız olarak tasarrufta bulunma yetki mevcut değildir. Sulh olabilmesi ise ancak açıkça yetkilendirilmiş olması halinde mümkündür.

D. Davanın İhbarı Halinde Sulh

Görülmekte olan bir davada taraflardan birinin, kendisine yardım etmesini istemek için üçüncü bir kişiye bu davayı haber vermesine davanın ihbarı denilmektedir⁴⁰³.

Davanın ihbar edilmesinde usul hukuku açısından amaç, dava kendisine ihbar edilen kişinin de davaya katılarak yardım etmesinin sağlanmasıdır. Bu yardım ise yukarıda kısaca açıkladığımız fer'i müdahale yoluyla gerçekleşmektedir⁴⁰⁴. Hemen

³⁹⁹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.494; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.333; Karşlı, s.298; Süleyman Reşat Köymen, "Hukuk Davalarında Üçüncü Şahsın Davaya Müdahalesi", **ABD**, 1954/2, s.139; Murat Atalı, **Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2007, s.115; Pekcanitez, Fer'i Müdahale, s.18.

⁴⁰⁰ Karşlı, s.298; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.334; Tercan, s.188; Pekcanitez, Fer'i Müdahale, s.21.

⁴⁰¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.496; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.336; Karşlı, s.300-301; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.156; Pekcanitez, Fer'i Müdahale, s.22.

⁴⁰² Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.494; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.337; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.156; Kuru, s.3750; Önen, Sulh, s.83; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.359; Kabul açısından bkz. Ermenek, s.65.

⁴⁰³ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.501; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.340; Karşlı, s.305; Belirtilmelidir ki, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na göre davanın ihbarı ile üçüncü kişinin, ya fer'i müdahil olarak ya da ihbar eden kişinin temsilcisi olarak davaya katılması amaçlanmaktaydı. Ancak şu anda yürürlükte buluna 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre kendisine ihbar yapılan kişinin katılımı ancak fer'i müdahil yoluyla sağlanabilmektedir. Eski kanun dönemindeki tarafın temsilcisi olabilme hali ortadan kaldırılmıştır (Atalı, s.42; Yılmaz, Şerh, s.597; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.159).

⁴⁰⁴ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.501; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.159.

belirtmek gerekir ki, ihbarda bulunan üçüncü kişi davayı ihbar eden taraf yanında davaya katılmak zorunda değildir, hukuki yararının bulunması kaydıyla diğer taraf yanında da davaya katılabilmesi mümkündür⁴⁰⁵. Aslında üçüncü kişi kendisine yapılan bir ihbar olmasa bile kendiliğinden fer'i müdahil olarak davaya katılabilir. Ancak bunun için üçüncü kişinin açılmış ve görülmekte olan bir davanın varlığından haberdar olması gerekir. Bu bakımdan davanın ihbarı yoluyla fer'i müdahilin davadan haberdar edilmesi ve davaya katılması kolaylaştırılmış olmaktadır⁴⁰⁶.

Maddi hukuk açısından amaç ise, taraflardan birinin davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye karşı ya da üçüncü kişinin kendisine karşı açacağı rücu davasında hakkın daha güvenli bir şekilde ileri sürülmesini sağlamaktır⁴⁰⁷.

Davanın ihbarı halinde, kendisine ihbar yapılan üçüncü kişinin iki farklı davranışı olabilir. İlk ihtimale göre, üçüncü kişi ihbara rağmen hareketsiz kalarak davaya müdahale talebinde bulunmazsa, davayı ihbar eden taraf yalnız başına davayı takip etmeye devam edecektir⁴⁰⁸. Zaten Kanun'da üçüncü kişinin davaya katılmasını zorunlu tutan bir hüküm mevcut değildir⁴⁰⁹. Böyle bir ihtimalde ise üçüncü kişinin sulhe katılması söz konusu olamayacaktır⁴¹⁰.

İkinci ihtimal ise, üçüncü kişinin davaya müdahale talebinde bulunması halidir. Buna göre, davayı kazanmasında hukuki yarar bulunan taraf yanında müdahale talebinin mahkemece kabul edilmesiyle üçüncü kişi fer'i müdahil olarak davada yer alabilmektedir⁴¹¹. Müdahale talebinin kabulü halinde fer'i müdahale hükümleri kıyasen uygulama alanı bulmaktadır. Bu durumda kendisine ihbar edilen üçüncü kişi, yanında davaya katıldığı tarafın yardımcısı konumunda olacaktır. Bu bakımdan fer'i müdahaleye ilişkin olarak yukarıda yaptığımız açıklamalar burada da aynen geçerli olmaktadır. Yani kendisine yapılan ihbar sonucu fer'i müdahil olarak davada yer alan üçüncü kişi,

⁴⁰⁵ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.503; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.343; Karşlı, s.305; Atalı, s.115.

⁴⁰⁶ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.501; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.340.

⁴⁰⁷ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.501; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.341-342; Atalı, s.43.

⁴⁰⁸ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.504; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.343; Atalı, s.127.

⁴⁰⁹ Önen, Sulh, s.84; Atalı, s.128-129.

⁴¹⁰ Önen, Sulh, s.84; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.360.

⁴¹¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.503; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.343; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.159; Karşlı, s.306; Atalı, s.113.

lehinde katıldığı tarafça açıkça yetkilendirilmediği sürece diğer tarafla sulh olabilme imkanına sahip değildir⁴¹².

⁴¹² Aynı yönde görüşleri için bkz. Önen, Sulh, s.84; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.360-361.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HÜKÜM VE SONUÇLARI, KANUN YOLLARI, SULHTEN RÜCU EDİLEMEMESİ

I. SULH İLE DAVANIN SONA ERMESİ

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün en önemli etkisinin, görülmekte olan bir davanın sona ermesini sağlamak olduğu şüphesizdir⁴¹³. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu öncesinde de sulhün bu etkisi, doktrin ve uygulamada tartışmasız olarak kabul görmüştü. Nitekim Kanun'da da artık sulhün etkisi m.315/1, c.1'de "*Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi sonuç doğurur.*" şeklinde belirtilmiştir.

Görülmektedir ki mahkeme huzurunda yapılan sulh, mahkeme tarafından herhangi bir hüküm verilmesine gerek kalmaksızın davayı sona erdirmektedir. Maddenin gerekçesinde de "... mahkeme içi sulhün, mahkemece bir hüküm verilmesine gerek kalmaksızın davayı sona erdireceği düzenlenmiştir." denilerek bu durum açıkça belirtilmiştir. Ancak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu öncesinde bizzat davayı sona erdiren işlemin ne olduğu konusunda fikir birliği sağlanamamıştı. Bu bakımdan doktrinde, mahkeme huzurunda yapılan sulhün, davayı kendiliğinden mi sona erdireceği yoksa hakimin vereceği hüküm ile mi davanın sona ereceği konusunda tartışmalar mevcuttu. Çalışma konumuz açısından bahsedilmesinde fayda görülen bu tartışmalara aşağıda kısaca değinilecektir.

A. Davanın Mahkeme Tarafından Verilecek Hükümle Sona Ereceği Görüşü

Bu görüşe göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh kendiliğinden davayı sona erdirmemektedir. Davanın sona ermesi için sulhün esas alınması suretiyle mahkeme

⁴¹³ Önen, Sulh, s.131; Ergün Önen, "Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez" (Feragat ve Kabul), ABD, 1976/1, s.29; Kuru, s.3757; Tanrıver, İlamlı İcra, s.95; Tanrıver, Sulh, s.45; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, Usul, s.828.

tarafından verilecek bir hükümle mümkün olmaktadır⁴¹⁴. Bu görüşün temel dayanağını, bir davanın sona erdirilmesinin mahkemenin vereceği hüküm dışında başka bir yolla mümkün olmadığı düşüncesi oluşturmaktadır⁴¹⁵.

Burada davanın sona ermesi hususunu, sulhun içeriğini oluşturan maddi hukuk işlemiyle, taraflar arasında dava konusu yapılan uyuşmazlığın son bulması olarak anlamak gerektiği, ancak mahkemenin bu kararının temyiz edilebileceği ileri sürülmüştür⁴¹⁶. Yani burada uyuşmazlığın sona ermesi ile açılmış bir davanın sona ermesi birbirinden farklı olarak görülmektedir. Sulh ile yalnızca dava konusu yapılan maddi hakka ilişkin hak üzerindeki uyuşmazlık sona ermekte ancak dava sona ermemektedir. Zira mahkemenin dava dosyasından elini çekmesi gerekmektedir. Bu ise ancak sulh esas alınmak suretiyle mahkemece bir karar verilmesi yoluyla mümkün olabilmektedir. Mahkemenin kararı şekli anlamda kesinleştikten sonra maddi anlamda kesin hüküm teşkil edecektir⁴¹⁷.

B. Davanın Mahkeme Tarafından Verilecek Hükme Gerek Kalmaksızın Doğrudan Doğruya Sulh ile Sona Ereceği Görüşü

Diğer bir görüşe göre ise, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile dava kendiliğinden sona ermekte, bu sonucun gerçekleşmesi için mahkemenin ayrıca bir karar vermesi ise gerekmemektedir⁴¹⁸. Bu görüş, sulh ile uyuşmazlığın sona erdiğini, artık davanın konusuz kaldığını, konusuz kalan bu davanın kendiliğinden düştüğünü ve bu sebeple mahkemenin bir hüküm vermesinin yerinde olmadığını savunmaktadır⁴¹⁹.

⁴¹⁴ Önen, Sulh, s.131-132; Tanrıver, İlamlı İcra, s.95; Tanrıver, Sulh, s.45; Kuru, s.3758; Önen, Feragat ve Kabul, s.29; Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. Kuru, s.3758; O. Yılmaz, s.98; Aydın Aybay, **Müşterek Mülkiyette Taksim**, İstanbul, 1966, s.48; Olgaç ve Köymen, s.264-265.

⁴¹⁵ Önen, Sulh, s.132-133; Önen, Feragat ve Kabul, s.29; Tanrıver, İlamlı İcra, s.95; Tanrıver, Sulh, s.46.

⁴¹⁶ Kuru, s.3612.

⁴¹⁷ Kuru, s.3612-3617; Akyol Aslan, s.385-386, Ermenek, s.95-96.

⁴¹⁸ Önen, Sulh, s.138; Önen, Feragat ve Kabul, s.28; Tanrıver, İlamlı İcra, s.96; Tanrıver, Sulh, s.46; Süha Tanrıver, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler” (6100 S.), **TBB Dergisi**, 2012/99, s.30; Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. Önen, Sulh, s.139; Önen, Feragat ve Kabul, s.30; Tanrıver, İlamlı İcra, s.96; Ansay, s.206; Arık, s.151; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.821; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.430; Meriç, s.209; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.36-37; Ulusan, s.195-196; Uyar, s.89; Üstündağ, s.578; Özümucu, s.257; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.388-395; Kabul açısından bkz. Ermenek, s.99-102.

⁴¹⁹ Önen, Sulh, s.138; Önen, Feragat ve Kabul, s.30; Ansay, s.206; Arık, s.151; 19. HD’nin 6.10.2011 T., 2011/12867 E., 2011/12026 K. sayılı kararı; “Kural olarak taraflar sulh sözleşmesiyle bağlı olup tek başına taraflardan biri sulhdan rücu edemez, ancak taraflardan biri sulh sözleşmesinin hata, hile veya ikrah sebebiyle geçersiz olduğunu ileri sürebilir. Somut olayda taraflardan herhangi biri sulh sözleşmesinin anılan sebeplerle geçersiz

Burada mahkemenin, sadece davanın konusuz kaldığını tutanak üzerinde tespit ve tevsik etmekle yetinmek durumunda olduğu, verilecek kararın ise yalnızca yargılama giderleri açısından önem taşıdığı ileri sürülmektedir. Ancak mahkemenin yapacağı bu tespit ve tevsik işleminin davayı sona erdirmeye yönünden, bir formalite işlemi olması dışında önemi yoktur. Amaç ise sulhün ilamlar gibi icrasının sağlanabilmesidir⁴²⁰. Şöyle ki, davanın sulh ile değil, mahkemenin vereceği hüküm ile sona ereceği kabul edilseydi, verilen bu hüküm formalite işlemi olmaktan öte davayı sona erdiren bir işlem olacak, dolayısıyla da ilam kabul edilerek İcra ve İflas Kanunu m.24 çerçevesinde icrası gerçekleştirilecekti. Böyle bir durumda ise mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin ayrıca İcra ve İflas Kanunu m.38 uyarınca ilam niteliğinde belge olarak öngörülmesinin bir anlamı olmayacaktı⁴²¹.

Ayrıca mahkeme huzurunda yapılan sulh, hakim tarafından buna uygun karar verilmesi için dayanak teşkil edecek bir işlem değildir. Mahkeme huzurunda sulh, hükmün tamamlayıcısı olmak için değil, bu hükmün yerine geçmek ve onu bertaraf ederek hükümsüz kılmak için öngörülmüştür⁴²².

Bu görüşü savunanlara göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh, yalnızca dava konusu yapılan maddi hakka ilişkin uyuşmazlığı değil aynı zamanda şekli yönden davayı da sona erdirmektedir⁴²³. Bir başka gerekçe olarak ise ileride de açıklanacağı üzere, sulhün kanun yollarına başvurularak değil, maddi hukuka özgü sebeplerle iptal edilebilmesi gösterilmektedir⁴²⁴. Zira, bu iptal nedenlerinin zamanında ileri

olduğunu ileri sürmemiştir. Mahkemece sulh sözleşmesinin 1. maddesiyle 3. maddesinin çelişkili olduğu gerekçesiyle mevcut sulh sözleşmesine göre davanın sonlandırılmasının mümkün olmadığına karar verilmiştir. Bu durum yukarıda açıklanan kurala aykırı olduğu gibi sulh sözleşmesinin 3. maddesinin 1. maddeyle çelişmediği, 3. maddede kastedilen feragatin fer'i taleplere dair olduğu anlaşılmaktadır. Mahkemece sulh sözleşmesine göre bir karar verilmesi gerekirken bu yönde yanılığa düşülerek yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.”; 8. HD'nin 3.11.1982 T., 1982/103 E., 1982/10487 K. sayılı kararı; “Sulh, feragat ve kabul hükümlerine göre sonuç doğurur. Sulhden sonraki, davanın esasına etkin olabilecek tarafların tasarrufları mahkemece hükme temel yapılamaz. Mahkemece bu yön gözetilmeden ilk sulhün yapılmasından sonraki oturumda davacı tarafından tutanağa geçirilen feragat sözlerine değer verilerek hüküm kurulması isabetsizdir.” (Akyol Aslan, s.389, dn.59).

⁴²⁰ Önen, Sulh, s.140; Tanrıver, İlamlı İcra, s.96; Tanrıver, Sulh, s.46.

⁴²¹ Önen, Sulh, s.139; Tanrıver, İlamlı İcra, s.96; Tanrıver, Sulh, s.46.

⁴²² Önen, Sulh, s.134; Tanrıver, İlamlı İcra, s.114; Tanrıver, 6100 S., s.30.

⁴²³ Önen Sulh, s.139.

⁴²⁴ Önen, Sulh, s.139-140; Tanrıver, İlamlı İcra, s.97; Tanrıver, Sulh, s.47.

sürülmemesi halinde, sulhün davayı kendiliğinden sonuçlandırıcı ve icrailik niteliklerine engel bir durum söz konusu olmamaktadır⁴²⁵.

C. Görüşümüz

Doktrinde çoğunlukla kabul edilen ve Yargıtay tarafından benimsenen davanın doğrudan doğruya sulh ile sona ereceğini savunan görüşün, tarafımızca da yerinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yukarıda da açıklandığı üzere, ilgili maddenin gerekçesinde, davayı sona erdiren işlemin bizzat mahkeme huzurunda yapılan sulh olduğu tartışmaya mahal bırakmayacak şekilde belirtilmiştir. Yani, mahkeme huzurunda taraflarca yapılan sulh beyanlarının tutanağa geçirilip imzalanması ile bir mahkeme kararı aranmaksızın, artık söz konusu dava sona ermiş kabul edilecektir. Bu durumun, aynı zamanda tarafların dava üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanabilmelerinin bir gereği olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

II. SULH ÜZERİNE MAHKEMENİN VERECEĞİ KARAR

Kanun'da sulh üzerine mahkemenin vereceği karar, m.315/1, c.2'de *"Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar karar verir."* şeklinde düzenlenmiştir.

Yukarıda yer alan düzenleme çerçevesinde, sulh üzerine mahkemece verilecek kararın şu ihtimallere göre incelenmesinin yerinde olacağını düşünmekteyiz:

A. Sulh Şarta Bağlı ise Mahkemenin Vereceği Karar

Yukarıda mahkeme huzurunda yapılan sulhün, feragat ve kabulün aksine şarta bağlı olarak yapılmasının mümkün olduğundan bahsetmiştik. Şarta bağlı yapılan sulhte bu şart, kararda belirtilmemektedir⁴²⁶. Bu kapsamda, şarta bağlı bir sulh anlaşmasına

⁴²⁵ Uluşan, s.196.

⁴²⁶ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, Usul, s.827.

dayanarak mahkemenin esas hakkında bir karar vermesi de mümkün olmamaktadır. Zira şarta bağlı olarak hüküm verilmesi olanaklı değildir⁴²⁷.

Ancak şarta bağlı olarak sulh olunması durumunda da tarafların davaya son vermek istedikleri, yani davanın takibinden vazgeçtikleri hususu açıktır. Bu sebeple, mahkemece verilecek olan karar, yargılamayı sürdürmek yerine “karar verilmesine yer olmadığına” şeklinde olmalıdır⁴²⁸. Bu kararın kesin hüküm teşkil edip etmeyeceği ise aşağıda ayrıca incelenecektir.

B. Sulh Şarta Bağlı Değilse Mahkemenin Vereceği Karar

Sulh şarta bağlı değil ise tarafların talebine göre mahkemece iki şekilde karar verilebilir:

Tarafların sulhe göre karar verilmesini istemeleri halinde, Kanun’un açık hükmü gereğince mahkeme, sulh sözleşmesine göre karar verecektir⁴²⁹. Tarafların

⁴²⁷ Kuru, s.3759; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.514; Karslı, s.381; Ayrıca Tanrıver, sulhün şarta bağlı olarak gerçekleştirilmesi durumunda, tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini isteme olanağından yoksun kılınması gerektiğini, çünkü sulhe göre karar verilmesinin talep edilmesi halinde davayı sona erdiren sulhün kendisinin olmadığını, mahkeme kararı olduğunu, mahkeme kararının yani hükmün ise şarta bağlı olarak verilemeyeceğini belirtmektedir. Bu sebeplerle, şarta bağlı olarak sulh yapılması halinde, tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini isteyemeyeceği hususunun açıkça hüküm altına alınmasının gerektiğini ve aynı maddeye ikinci bir fıkra ile sulhe göre karar verilmesinin, mahkemeden talep edilmesi halinde, davayı sona erdirenin, sulhün kendisinin değil, mahkeme tarafından verilmiş olan karar olduğunun dikkate alınarak, böyle bir halde irade fesadı halleri sebebiyle sulhün iptalinin istenmesinin işlerlik kazanamayacağının kesin bir dille vurgulanması gerektiğini önermektedir. Zira, mahkemenin sulhe göre karar vermesi halinde gerçek anlamda bir maddi anlamda kesin hükmün söz konusu olduğunu ve irade bozukluğu sebebiyle, kesin hükmün iptalinin talep edilebilmesinin mümkün olduğu gibi bir çelişkinin ortaya çıkacağını, bu yüzden belirtilen şekilde bir düzenleme yapılmasının şart olduğunu düşünmektedir (Tanrıver, 6100 S., s.30-31).

⁴²⁸ Kuru, s.3759; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.514; Alangoya, yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.430; Karslı, s.381; Özümücü, s.256; 14. HD’nin 3.7.2014 T., 2014/8488 E., 2014/9004 K. sayılı karar; “Mahkeme önünde sulh şarta bağlı olarak yapılabilir. Sulh sözleşmesinin şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin, böyle bir sulh sözleşmesine dayanarak esas hakkında karar (hüküm) vermesi imkansızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Taraflar şarta bağlı şekilde sulh olmakla, davaya son vermek istediklerinden, başka bir deyişle davanın takibinden vazgeçtiklerinden (HMK.m.123), bu halde mahkemenin “karar verilmesine yer olmadığına” biçiminde bir kararla davayı sonuçlandırması gerekir (HMK.m.315,1)”; 19. HD’nin 16.12.1996 T., 1996/2413 E., 1996/11258 K. sayılı karar şu şekildedir: “Somut olayda, sulh anlaşması geçerli ve kesinleşmiştir. Ancak ödeme koşuluna bağlı olarak yapılmış olması nedeniyle esas hakkında karar verme olanağı bulunmamaktadır. Bu durumda, mahkemenin koşullu sulhun yerine getirilmesine olanak sağlamak için, ‘karar verilmesine yer olmadığına’ biçiminde bir kararla davayı sonuçlandırması gerekirken yargılamayı sürdürmesi yerinde değildir.” (Kuru, s.3759, dn.104); Buna karşılık 6. HD’nin 25.2.2014 T., 2014/931 E., 2014/2043 K. sayılı kararı aksi görüştür: “Somut olayda taraflar yargılama gideri ve vekalet ücreti yanında 500 TL taşınma masrafı ve 3.600 TL bir yıllık kira bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlardır. Davalı sulh anlaşmasıyla kararlaştırılan hususların hüküm altına alınmasını istemiştir. Bu durumda mahkemece tarafların sulh anlaşmasıyla belirledikleri karşılıklı edimler hüküm altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi doğru değildir.”

⁴²⁹ Kuru, s.3762; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515; Bu durumda davayı sona erdiren, sulhun kendisi değil mahkeme kararıdır (Tanrıver, 6100 S., s.30); 3. HD’nin 26.10.2015 T., 2015/8274 E., 2015/16558 K. sayılı kararı; “Somut olayda; eldeki dava 27/11/2013 tarihinde açılmış, yargılama sürer iken taraflarca 18/12/2014 tarihinde

aralarındaki uyuşmazlığın esaslı noktaları üzerinde sulh olmaları durumunda, bütün ayrıntıları ile birlikte mahkemece verilecek kararda belirtilmesini talep etmeleri halinde hukuki yararlarının varlığı kabul edilmektedir⁴³⁰.

Örneğin, müdahalenin önlenmesi davasında, bir gayrimenkulün bir bölümü davacıya, diğer bir bölümü davalıya ait olacak şekilde sulh olmaları halinde, mahkemeden bu sulh sözleşmesine göre kendilerine düşen bölümlerin sınırlarının ve yüzölçümlerinin tespit edilmesini ve adlarına tescil edilmesini istemeleri mümkündür⁴³¹.

Tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde ise, yine ilgili hüküm gereğince mahkeme, “esas hakkında bir karar verilmesine yer olmadığına” ya da “sulh sebebiyle hüküm verilmesine yer olmadığına” karar vererek yargılamaya son verecektir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, davaya son veren bir usul sözleşmesi olan sulh ile mahkemece bir hüküm verilmesine gerek kalmaksızın dava sona erecektir. Bu sebeple mahkemenin sulh üzerine ayrıca bir karar vermesi gerekmemektedir.

imzalanan sulh sözleşmesinde, davalının, evin satış tarihinden itibaren yoksulluk nafakasından vazgeçeceği düzenlenmiştir. Sözleşmede anılan evin satışının ise, 18/12/2014 tarihinde gerçekleştiği resmi satış senedinden anlaşılmaktadır. Anılan nedenler ile mahkemece sulh sözleşmesine aykırı olarak yoksulluk nafakasının dava tarihinden itibaren kaldırılmasına karar verilmesi doğru bulunmamıştır.”; 16. HD’nin 21.4.2015 T., 2014/17491 E., 2015/4351 K. sayılı kararı; “Dava konusu 108 ve 19 parsel sayılı taşınmaz yönünden davacı vekilinin temyiz itirazlarına gelince; mahkemece, 108 ada 19 parsel sayılı taşınmaz üzerinde davacı yararına zilyetlikle iktisap koşullarının oluşmadığı gerekçesi ile yazılı olduğu şekilde karar verilmiş ise de varılan sonuç dosya içeriğine uygun düşmemektedir... Somut olayda çekişmeli taşınmazlardan 108 ada 19 parselin malikleri olan davalılar ... ve ... 12.6.2003 tarihinde yapılan keşifte imzaları ile onaylı beyanları ile "19 numaralı parseldeki taşınmazın yarısını ...'e vermek üzere anlaşıktır bu şekilde sulh olduk " demişler davacı ... ise "19 numaralı parsel için sulhumuzun tasdikini talep ederiz" demıştır. HMK'nın 315. maddesine göre sulh, davayı sona erdiren taraf işlemlerinden olup, kesin hükmün sonuçlarını doğurmaktadır. Hal böyle olunca; tarafların sulh beyanı doğrultusunda 108 ada 19 parselin yarı payı davacıya verilmeli, geri kalan paylar davalı taraf uhdesinde bırakılmalıdır. Açıklanan husus gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması isabetsiz olup, temyiz itirazları açıklanan sebeplerle yerinde görüldüğünden kabulüyle 108 ada 19 parselde dair hükmün BOZULMASINA...”

⁴³⁰ Kuru, s.3762; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515; Bkz. 7. HD’nin 10.4.1975 T., 1975/3216 E., 1975/2071 K. sayılı kararı; “Sulh bir davada tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleriyle bir çözüme bağlamalarıdır. Sulh tek taraflı değil, yine tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabilir. Sulhun oluşması sırasında iradeyi ortadan kaldıran bir sebebin varlığı iddia ve ispat edilmediğine göre mahkemece tarafların iradelerine uygun biçimde düzenlenen kroki esas alınarak hüküm tesisi isabetlidir.” (Kuru, s.3764); 15. HD’nin 24.1.1979 T., 1979/2 E., 1979/97 K. sayılı karar; “Sulh’un tanımı konusunda Usul Yasasında bir hüküm yok ise de, hukuken sulh, tarafların karşılıklı fedakarlıklarda bulunarak mevcut veya doğacak bir uyuşmazlığa son verme amacını güden bir akitir. –Öyle ise, sulh’un esaslı unsuru, yanların karşılıklı fedakarlıkta bulunmaları olup niteliği gereği diğer tarafın muvafakatı olmaksızın sulhten tek başına rücu da olunamaz. –Bu durumda: Yanlar arasında düzenlenen 25.2.1973 günlü sulh sözleşmesinin hukuki neticelerini hasıl etmesi için ödetme kararı verilmesi gerekirken dava konusunun sulh ile ortadan kalktığına ilişkin yerel mahkeme kararı yanlıya dayanmakla bozulmalıdır.” (Kuru, s.3763); 6. HD’nin 23.12.1993 T., 1993/13220 E., 1993/13569 K. sayılı karar; “Uyuşmazlığın, 30.11.1991 günlü ve dördü birlikte Sulhname olarak değerlendirilen protokoller içeriğine göre sona erdiği ve Sulh sebebiyle hüküm verilmesi gerektiği kabul edildiğine göre, Sulhde öngörülen ve tarafların herbirine düşen edimlerin, yükümlülüklerin de karara bağlanması icabeder. Böylece taşınmazlar yönünden tapuda işlem yapılmasına, infaza imkan verildiği gibi, tarafların yükümlülüklerinin de hükmen yerine getirilmesini sağlayıcı hüküm fıkralarının oluşturulması gereklidir. Bundan zühul olunarak, kararda ‘protokollerdeki taraf vecibelerinin yerine getirilmesine’ değinilmekle yetinilip infaza imkan veren karar oluşturulmaması hatalı olmuştur. (Kuru, s.3763).

⁴³¹ Kuru, s.3762.

Davanın doğrudan doğruya sulh ile değil de, sulh üzerine mahkemenin vereceği kararla sona ereceğini ileri sürenlerin, burada da olduğu gibi ne olursa olsun davanın, mahkemenin bir kararıyla sona erdiğini ileri sürdüklerinden bahsetmiştik. Ancak burada, mahkemenin “karar verilmesine yer olmadığına” şeklinde verdiği karar, davayı sona erdiren bir hüküm değildir. Bu karar, sadece uyuşmazlığın sulh ile ortadan kalktığını, yani davanın sulh nedeniyle konusuz kaldığını, tespit ve tevsik edecek bir formalite işlemi niteliğinde olacak ve yargılama giderleri bakımından önem taşıyacaktır⁴³². Daha önce de bahsettiğimiz üzere sulhün temel işlevi, hükmün tamamlayıcısı olmak değil, hükmün yerine geçmektir.

Verilen bu kararın kesin hüküm teşkil edip etmeyeceği hususu ise atfedilen önem dolayısıyla aşağıda ayrı bir başlık altında incelenecektir.

III. SULHÜN KESİN HÜKÜM TEŞKİL EDİP ETMEYECEĞİ HUSUSU

Mahkeme huzurunda sulhün kesin hüküm oluşturup oluşturmayacağı, oluşturuyor ise bunun ne tür bir kesin hüküm oluşturacağı hususuna değinmeden önce kesin hüküm kavramından ve türlerinden bahsedilmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz. Bu bakımdan çalışmamızın kapsamı dışına çıkmadan aşağıdaki açıklamaların yapılması gerekmektedir.

A. Genel Olarak Kesin Hüküm Kavramı ve Türleri

Bir mahkeme tarafından verilen tüm nihai kararlar kesin hüküm haline gelmekte ise de esasında nihai karar ve kesin hüküm birbirinden farklı kavramları ifade etmektedir. Şöyle ki, bir mahkeme vermiş olduğu kararla dosyadan elini çekiyorsa bu onun nihai bir karar olduğu anlamına gelir. Ancak kural olarak, bu nihai karar henüz kesin bir karar olarak nitelendirilemez. Çünkü bu kararın kesinleşebilmesi için, ya kanun yoluna başvuru süresinin geçmesi ya da kanun yolu için gerekli prosedürlerin işletilmesi gerekmektedir. Kanun yoluna başvurulması mümkün olmayan nihai kararlar

⁴³² Önen, Sulh, s.135; Tanrıver, İlamlı İcra, s.97; Tanrıver, Sulh, s.47; Bkz. 4. HD’nin 12.2.1975 T., 1975/2465 E., 1975/1751 K. sayılı karar: “300 liranın alınmasına ilişkin olan davaya konu olan işte taraflar ilk oturumda sulh olmuşlardır. Mahkemenin az önce anılan esas uyarınca sadece davanın sulh ile sonuçlandığını tevsik etmekle yetinmesi gerekirken istek de olmadığı halde sulhu esas alarak her ayın ilk haftasında olmak üzere davalıdan her ay 100 liradan 1000 lira alınıp davacıya verilmesine karar vermesi usule aykırıdır.” (Kuru, s.3760).

açısından ise verildikleri anda kesinleşmeleri durumu söz konusu olacaktır⁴³³. Adli gerçeği ifade eden kesin hüküm, uyuşmazlığın sona ermesinin ve bu şekilde hukuki barışın ve yargıya olan güvenin sağlanması açısından önemli bir role sahiptir⁴³⁴.

Doktrinde kesin hüküm konusu, şekli anlamda kesin hüküm ve maddi anlamda kesin hüküm olmak üzere iki şekilde incelenmektedir.

Şekli anlamda kesin hüküm, bir karara karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolunun kalmaması ya da en baştan böyle bir kanun yolunun bulunmaması durumunda söz konusu olmaktadır⁴³⁵. Bu durum ise, verildikleri anda şekli anlamda kesin olan kararların yanı sıra, kanun yoluna tabi olup başvuru süresinin geçmesi ile kanun yoluna başvurmadan feragat edilmesi ile ya da kanun yoluna başvurma talebinin reddi ile gerçekleşebilmektedir⁴³⁶.

Şekli anlamda kesinliğin amacı, bir davanın sona ermesinin, yani taraflar arasındaki uyuşmazlığın değil, görülmekte olan davanın sona ermesinin sağlanmasıdır⁴³⁷. Böylece istisnai haller dışında, hükmün olağan kanun yollarına başvurularak değiştirilmesinin engellenmesi ve gelecek için uyuşmazlığın son bulmasının sağlanması mümkün olabilecektir⁴³⁸. Ayrıca bu şekilde hukuki güvenlik de sağlanabilecektir⁴³⁹. Bu aşamadan sonra ise, taraflar arasındaki uyuşmazlığın yeni bir dava konusu yapılmaması için maddi anlamda kesin hüküm kurumuna ihtiyaç duyulmaktadır⁴⁴⁰.

Şekli anlamda kesin hüküm kurumuyla ilgili ayrıca belirtilmelidir ki, kural olarak mahkemenin vermiş olduğu gerek esasa ilişkin gerekse usule ilişkin tüm kararlar şekli anlamda kesinleşmektedir. Ara kararlar bakımında ise herhangi bir hüküm mevcut

⁴³³ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.840.

⁴³⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.840; Tanrıver, İlamlı İcra, s.145; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.653.

⁴³⁵ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.840; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.654; Tanrıver, İlamlı İcra, s.146; Burhan Gürdoğan, **Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı** (Kesin Hüküm), Ankara, 1960, s.13; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.554.

⁴³⁶ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.654; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.13; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.840-841; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.554.

⁴³⁷ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.654; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.841; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.16.

⁴³⁸ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.841.

⁴³⁹ Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.17.

⁴⁴⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.654; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.17.

olmamakla birlikte, ara kararların kesinleşmeyeceği ve mahkemenin verdiği ara karardan dönebileceği kabul edilmektedir⁴⁴¹.

Maddi anlamda kesinlik ise, yargısal kararlara tanınan kanuni gerçeklik niteliğidir⁴⁴². Yani maddi anlamda kesin hüküm, kararı veren mahkemece verilen bu kararın değiştirilememesi, bu karara karşı olağan kanun yollarına başvurulamaması, yeniden dava konusu yapılamaması ve daha sonra açılan bir davada bağlayıcı nitelikte olmasıdır⁴⁴³. Bu bakımdan, bir karar maddi anlamda kesinleştikten ve kimin hangi bakımdan, ne yönde haklı olduğu tespit edildikten sonra artık tarafları, dava konusu ve dava sebebi aynı olan bir dava ikinci kez açılmayacaktır, açılması halinde ise dinlenmeyecektir⁴⁴⁴.

Maddi anlamdaki kesin hükmün amacı, mahkeme kararlarına güvenilmesinin ve uyulmasının sağlanmasının yanı sıra, hukuk güvenliği ve hukuki barışın korunması ile hakimin aynı konuda gereksiz yere karar vermesini ve birbiriyle çelişik kararların ortaya çıkmasının engellenmesidir⁴⁴⁵. Ayrıca maddi anlamda kesinlik sayesinde taraflar arasında dava konusu edilen uyuşmazlık bütün bir gelecek için son bulmuş olmakta, bu kesinlik devamlı olarak bu sonucu ortaya çıkarmış olmaktadır. Oysa şekli anlamda kesin hüküm, yalnızca açılmış olan bir dava safhasında uyuşmazlığı sona erdirmiş olmaktadır⁴⁴⁶.

Maddi anlamda kesin hüküm etkisini, aynı konuda açılan ikinci bir davanın reddini gerektirmesi noktasında gösterir⁴⁴⁷. Aynı konuda karar verme yasağı dolayısıyla maddi anlamdan kesin hükümden sonra ikinci kez dava açılmaması hali maddi

⁴⁴¹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.841;

⁴⁴² Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.656; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.29; Tanrıver, İlamlı İcra, s.150.

⁴⁴³ Pekcanitez, Atalaay ve Özekes, s.842; Tanrıver, İlamlı İcra, s.150.

⁴⁴⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.842; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.656; Hamide Özden Özkaya-Ferendeci, **Kesin Hükümün Objektif Sınırları**, İstanbul: On İki Levha, 2009, s.3-4; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.554.

⁴⁴⁵ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.656; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.842; Gürdoğan, Kesin Hüküm s.29-30; Özkaya-Ferendeci, s.5-7; Arwed Bloomeyer, “Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları”, İrfan Yazman (çev.), **AÜHFD**, 1968/25-3, s.225.

⁴⁴⁶ Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.656; ; Gürdoğan, Kesin Hüküm s.29; Tanrıver, İlamlı İcra, s.146; Bloomeyer, s.225.

⁴⁴⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s.851; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.665-666; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.90; Özkaya-Ferendeci, s.48.

anlamda kesin hükmün olumsuz fonksiyonunu oluşturmaktadır⁴⁴⁸. Ayrıca maddi anlamda kesin hüküm, kesin delil de teşkil etmektedir⁴⁴⁹.

B. Sulhün Kesin Hüküm Teşkil Edip Etmeyeceği Hususu

Kanun'da sulh üzerine mahkemenin vereceği karar ile ilgili olarak, m.315/1, c.1'de "*Sulh, ... kesin hüküm gibi sonuç doğurur.*" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Ancak doktrinde, buradaki kesin hüküm kavramının şekli anlamda mı yoksa maddi anlamda mı kesin hüküm olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Buna göre;

1. Sulhün Maddi Anlamda Kesin Hüküm Teşkil Edeceğine İlişkin Görüş

Bu görüşü savunanlara göre, mahkeme huzurunda yapılan sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin düzenleme, sulhün maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceğine yöneliktir⁴⁵⁰. Yapılan sulh ile taraflar arasındaki uyuşmazlığın esastan

⁴⁴⁸ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.851; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.52; Tanrıver, İlamlı İcra, s.150-151; Özkaya-Ferendeci, s.6.

⁴⁴⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.853; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.666; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.52; Özkaya-Ferendeci, s.49.

⁴⁵⁰ Kuru, s.3783; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516; Ulukapı, Derdestlik, s.440; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.842; Meriç, s.210-211; Soner, s.441; Davayı kabulün, maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını savunan görüş için bkz. Ermenek, s.133-139; Bkz. 3. HD'nin 22.4.1999 T., 1999/3451 E., 1999/4087 K. sayılı kararı; "... Yukarıda sözüedilen şarta bağlı olmayan sulh, maddi anlamda kesin hüküm (HUMK. mad. 237) olup mahkeme ilamı gibi icra edilir (İİK. mad. 38). O halde maddi anlamda kesin hüküm niteliğindeki sulhün tespitine ilişkin kararlar taraflar arasındaki kira ilişkisinin sona erdiğinin kabulü gerekmektedir. Yukarıdan beri açıklanan maddi ve hukuki olgular dikkate alınarak tahliye taahhüt tarihi olan 15.11.1996 ile eylemli tahliye tarihi olan 10.1.1997 arasındaki zaman dilimi için ecrimisile hükmedilmek gerekirken, taraflar arasındaki sulhün kesin karar oluşturmayacağı ve bu nedenle de kira ilişkisinin tahliye tarihine kadar sürmesi gerektiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir"; Feragatin maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin 3. HD'nin 23.3.2015 T., 2014/19293 E., 2015/4625 K. sayılı kararı; "...davadan feragat, maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurur. Yani, feragat sebebiyle reddedilen dava aynı konuda aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak yeniden açılmaz, açılırsa kesin hüküm sebebiyle reddedilir."; 7. HD'nin 18.3.2005 T., 2005/840 E., 2005/758 K. sayılı kararı; "Duraksamasız vurgulamak gerekirse usulün 93 ve onu izleyen maddeleri hükmünde tanımlamasını bulan feragat, kabul gibi irade beyanları yöntemine uygun şekilde usulün 151. maddesi hükmü uyarınca belgelendirilmiş olmak koşulu ile sonuçları usulün 237. maddesi hükmünde düzenlenen bir çimde kesin hüküm oluşturur. Kesin hüküm ise kamu düzenine ilişkin istek olmasa bile yargılamanın her aşamasında mahkemece resen gözetilmesi gerekli olumsuz dava koşuludur. Kuşkusuz aynı taşınmaz yada taşınmazlara ilişkin sonraki günlük uyuşmazlıkların kural olarak önceki günlük kesin hükme göre çözümlenmesi de zorunludur." (YKD, 2005/5, s.691-692); 6. HD'nin 18.6.2012 T., 2012/8661 E., 2012/9129 K. sayılı karar; "HUMK 95.maddesi ve yeni HMK 311.maddesine göre davadan feragat davaya son veren taraf işlemlerinden olup maddi anlamda kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkemece bir karar verilip davadan el çekildikten sonra temyiz aşamasında davadan feragat edildiğinden ve bu aşamada dahi feragat hakkında mahkemece bir karar verilmesi gerektiğinden hükmün bozulması gerekmiştir. Yukarıda açıklanan nedenle 6100 sayılı yasanın geçici 3.maddesi gereği HUMK 428 maddesi gereğince davacı asilin davadan feragat etmesi nedeniyle yerel mahkemece bir karar verilmek üzere hükmün BOZULMASINA..."; Ayrıca davayı kabul açısından verilen 20. HD'nin 4.3.2015 T., 2014/8199 E., 2015/1181 K. sayılı karar; "Feragat gibi kabul de, maddi anlamda kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğrudur.";

çözüme ulaştırıldığı, davanın esastan sona erdirildiği savunulmaktadır⁴⁵¹. Ayrıca buradaki maddi anlamdaki kesinlik, konusu tarafları ve sebebi aynı olan ikinci bir dava açısından söz konusu olmaktadır. Bu unsurların değişik olması halinde ise ilk davada yapılan sulh, ikinci davanın görülmesine engel teşkil etmeyecektir. Maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden sulh ise, sonraki davalarda kesin delil niteliğinde olacaktır⁴⁵².

Bu görüşe göre, sulh dolayısıyla sona eren dava hakkında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesinin ve sulhün irade fesadı halleri sebebiyle iptalinin istenebilmesinin ise, sulhün maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesinin istisnaları arasında olduğu kabul edilmektedir⁴⁵³.

2. Sulhün Şekli Anlamda Kesin Hüküm Teşkil Edeceğine İlişkin Görüş

Doktrinde bir başka görüş, mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin şekli anlamda kesin hükmün sonuçlarını doğuracağını düşünmektedir⁴⁵⁴. Buradaki kesinliğin hem şekli hem de maddi kesinliği kapsayacak kadar geniş yorumlanmasının hatalı olacağını savunana bu görüşe göre, maddi kesinlik sulhün karakteri ile bağdaşmamaktadır. Zira maddi anlamda kesinlik, maddi gerçeğin belirtilmesidir ve ancak mahkemelerin vereceği hüküm ve kararlar maddi anlamda kesinliğe elverişli durumdadır. Sulh ise bir taraf işlemidir ve bu sebeple maddi anlamda kesin hükmün sonuçlarını doğurmaya elverişli değildir⁴⁵⁵. Taraflar hukuki tasarrufları ile bağlayıcı bir şekilde maddi gerçeği belirleme gücünden yoksundurlar. Maddi gerçeği belirleme gücü ise yargısal tasarruflar aracılığıyla mahkeme kararlarına tanınmış bir ayrıcalıktır⁴⁵⁶. Yalnızca mahkeme kararlarına tanınmış olan bu kesinliğin amacı, yargı organlarının kararlarına karşı gerekli saygının duyulmasına olanak sağlanması ve yargısal bir gerçeği

⁴⁵¹ Kuru, s.3783.

⁴⁵² Kuru, s.3784.

⁴⁵³ Kuru, s.3635.

⁴⁵⁴ Önen, Sulh, s.149; Tanrıver, İlamlı İcra, s.97, dn.43; Tanrıver, Sulh, s.47, dn.40; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.37; Ayrıca davadan feragatin, şekli anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını savunan görüş için bkz. Akyol Aslan, s.405-409.

⁴⁵⁵ Önen, Sulh, s.149; Önen, Feragat ve Kabul, s.34; Tanrıver, İlamlı İcra, s.97, dn.43; Tanrıver, Sulh, s.47, dn.40; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.37.

⁴⁵⁶ Önen, Sulh, s.149; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.37.

yansıtan bir kararın artık hiçbir yerde ve hiçbir şekilde yeniden tartışma konusu yapılmasının önüne geçilmesidir⁴⁵⁷.

Bu görüşü savunan yazarlar, kanun koyucunun iradesinin de mahkeme huzurunda sulhe maddi anlamda bir kesinlik tanımak yönünde olmadığını dile getirmektedir. Kanun'da sulhün, kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı düzenlenmiştir. Yani kanun koyucu burada, mahkeme kararlarında olduğu gibi tam bir kesinlik tanımamış, yalnızca doğuracağı sonuçlar ve etkileyeceği ilişkiler bakımından sulhün kesin hüküm mevcutmuş gibi değerlendirilmesini öngörmüştür⁴⁵⁸.

Ayrıca bu görüşü savunanlara göre böyle bir durumda, mahkeme huzurunda yapılan sulh bağlayıcı değildir ve taraflar daha sonra aynı konu ve sebeplerle yeniden dava açabilirler. Böylece burada bahsedilen kesinliğin ancak şekli anlamda olduğu sonucuna ulaşılabilir⁴⁵⁹. Mahkeme huzurunda tutanağa geçirilip taraflar, hakim ve zabıt katibi tarafından imzalanmasıyla birlikte artık sulh, geçerli olarak ve şekli yönden kesin olarak doğmuştur. Bu sebeple mahkeme huzurunda yapılan sulhe karşı kanun yoluna başvurulabilmesi de mümkün değildir⁴⁶⁰. Kanun yoluna başvurulamayan sulhün irade fesadı hallerinden birine dayanılarak iptalinin istenebiliyor olması da maddi anlamda bir kesinlik olmadığı hususunu ortaya koymaktadır⁴⁶¹.

3. Görüşümüz

Kesin hükme ilişkin kanuni düzenleme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.303'de yer almaktadır. Maddenin ilk fıkrasında, şekli anlamda kesinleşmiş olan bir hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davanın talep sonucunun aynı olması gerektiği düzenlenmiştir.

Bu düzenleme ile şekli anlamda kesin hüküm ile maddi anlamda kesin hüküm kavramları üzerinde durularak, aslında tam bir kesin hüküm tanımı yapılmamakla

⁴⁵⁷ Önen, Feragat ve Kabul, s.34.

⁴⁵⁸ Önen, Sulh, s.147; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.37.

⁴⁵⁹ Önen, Sulh, s.149;

⁴⁶⁰ Önen, Sulh, s.149-150; Önen, Feragat ve Kabul, s.34; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.37.

⁴⁶¹ Tanrıver, İlamlı İcra, s.97, dn.43; Tanrıver, Sulh, s.47, dn.40; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.37.

birlikte şartları sayılmıştır. Ancak buradaki şartlar, maddi anlamda kesin hükme ilişkindir. Zira, bir hükmün maddi anlamda kesin hüküm haline gelebilmesi için öncelikle o hükmün şekli anlamda kesinleşmiş olması gerekmektedir. Yani şekli anlamda kesin hüküm, maddi anlamda kesin hükmün ön koşulunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, bir dava bakımından, başka bir dava için sonradan verilen ve usulen kesinleşmiş bir hükmün maddi anlamda kesin hüküm sayılabilmesi için her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve dava konularının aynı olması gerekmektedir⁴⁶².

Şekli anlamda kesinlik ile ifade edilmek istenen husus yukarıda da açıklandığı üzere, bir karara karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolunun kalmaması ya da en baştan böyle bir kanun yolunun bulunmaması durumudur. Bu durum, maddi anlamda kesinlik için ön koşul oluşturmaktadır.

Maddi anlamda kesinlik ise yine yukarıda açıklandığı üzere, yargısal kararlara tanınan kanuni gerçeklik niteliğidir. Yani maddi anlamda kesin hüküm, kararı veren mahkemece verilen bu kararın değiştirilememesi, bu karara karşı olağan kanun yollarına başvurulamaması, yeniden dava konusu yapılamaması ve daha sonra açılan bir davada bağlayıcı nitelikte olmasıdır. Maddi anlamdaki kesinlikteki amaç, mahkeme kararlarına uyulmasının ve saygı gösterilmesinin sağlanması, kanuni gerçeklik özelliği taşıyan bu kararın artık hiçbir yerde ve hiçbir şekilde tartışma konusu yapılamamasının sağlanmasıdır.

Yapılan açıklamalar neticesinde kanaatimizce, mahkeme huzurunda yapılan sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin düzenlemede bahsedilmek istenen maddi anlamda kesinliktir. Sulh maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde değildir, ancak doğuracağı hukuki sonuçlar buna ilişkindir ve bu yönde hareket edilmesi gerekmektedir. Sulhün, hakim tarafından buna uygun karar verilmesi için dayanak teşkil edecek bir işlem olmadığından, hükmün tamamlayıcısı olmak için değil, bu hükmün yerine geçmek ve onu bertaraf ederek hükümsüz kılmak için öngörülmüş olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu bağlamda, sulh ile taraflar arasındaki uyuşmazlık esastan son bulmaktadır. Kanun'da m.315/1'in gerekçesinde de, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile o davaya konu olan uyuşmazlığın, kesin hükme benzer şekilde ortadan kaldırılmış

⁴⁶² Bkz. ilgili maddenin gerekçesi.

olduğu ve o davanın tarafları arasında, o konuda aynı sebebe dayanan yeni bir davanın görülmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Burada, maddi anlamda kesin hükme ilişkin şartlardan bahsedildiği görülmektedir.

Ayrıca, davaya son veren diğer taraf işlemleri olan feragat ve kabulün sonuçlarına ilişkin m.311'in gerekçesinde de, feragat ve kabulün maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı çok açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu iki kurumla bağlantılı olan sulh açısından da bu hususun geçerli olacağını, kanaatimizce kabul etmek mümkündür.

Buna karşılık, şarta bağlı olarak yapılan sulh ile dava sona ermekte ise de taraflar arasındaki uyuşmazlık esastan sona ermiş olmadığı için maddi anlamda kesin hükmün sonuçları ortaya çıkmayacaktır⁴⁶³. Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.297/2 hükmü çerçevesinde, mahkeme tarafından şarta bağlı olarak hüküm kurulması mümkün kabul edilmemektedir. Bu maddeye göre, hükmün sonuç kısmında, taleplerden her biri hakkında verilen hükümle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, şarta bağlı olarak yapılan sulh halinde, maddi anlamda kesin hükmün sonuçları ortaya çıkmamaktadır.

Sonuç itibarıyla, yukarıda yapılan açıklamalar kapsamında mahkeme huzurunda yapılan sulhün, maddi anlamda kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğuracağını, maddede bahsedilen kesin hüküm kavramından bunun anlaşılması gerektiğini düşünmekteyiz.

IV. SULH HALİNDE KANUN YOLLARINA GİDİLİP GİDİLEMEYECEĞİ HUSUSU

A. Olağan Kanun Yolları Bakımından

Mahkeme huzurunda sulh olunması halinde, tarafların olağan kanun yollarına gidip gidemeyeceği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır.

⁴⁶³ Kuru, s.3783; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516; Ulukapı, Derdestlik, s.440; Bkz. dn.456'daki 3. HD'nin 22.4.1999 T., 1999/3451 E., 1999/4087 K. sayılı kararı; "... Yukarıda sözüedilen şarta bağlı olmayan sulh, maddi anlamda kesin hüküm (HUMK. mad. 237) olup mahkeme ilamı gibi icra edilir."

Doktrinde bir görüş, sulh aleyhine kanun yollarına gidilemeyeceğini savunmaktadır⁴⁶⁴. Bu görüşe göre, olağan kanun yollarından biri olan temyiz yalnızca mahkeme tarafından verilmiş kararlara yöneliktir. Temyiz yolu ile dava konusu edilen uyuşmazlıkta kanunun doğru uygulanıp uygulanmadığının, maddi vakıaların takdirinde hata olup olmadığının tespiti için getirilmiş bir yoldur⁴⁶⁵. Sulh halinde ise herhangi bir mahkeme kararına gerek kalmaksızın dava sona ermektedir. Sadece tarafların iradesiyle meydana gelen bir sözleşme söz konusudur. Bu sebeple de kazai tasarruf niteliğinde olmayan sulh aleyhine kanun yoluna gidilebilmesi ve kanun yolu aşamasında onaylanması ya da bozulması mümkün değildir⁴⁶⁶.

Ayrıca, bu görüşü savunanlarca, sulh aleyhine kanun yoluna gidilebilmesi mantıklı kabul edilmemekte, bunun sebebi olarak ise tarafların karşılıklı olarak anlaşarak davayı sona erdirmiş olmaları gösterilmektedir. Çünkü böyle bir halde kimin neyi temyiz edeceği sorusu akla gelmektedir⁴⁶⁷. Bununla birlikte bu görüşü savunanlar, yalnızca yargılama masrafları bakımından kanun yolunun düşünülebileceğini ileri sürmektedir⁴⁶⁸.

Bir başka görüşe göre ise, mahkeme huzurunda yapılan sulh, bir maddi hukuk işlemidir. Bu sebeple dava konusu yapılan uyuşmazlığı sona erdiren bu maddi hukuk işlemine karşı temyiz yoluna başvurma imkanı bulunmamaktadır. Çünkü, davayı tarafların anlaşması sona erdirmiştir, dava konusu yapılan uyuşmazlığın esası yani sulh sözleşmesinin içeriği hakkında mahkemece verilmiş bir karar yoktur. Temyiz ise, diğer görüşü savunanların da söylediği gibi ancak mahkeme tarafından verilecek kararlara karşı bir kanun yoludur. Bu yüzden sulhün içeriği olan sulh sözleşmesinin, yalnızca maddi hukuk kurallarına göre iptal edilebilmesi söz konusudur⁴⁶⁹.

Ancak bu görüşü savunanlar aynı zamanda şunu da ileri sürmektedir: Sulh bir maddi hukuk işlemi olmasının yanı sıra aynı zamanda usul hukuku kurallarına tabi

⁴⁶⁴ Önen, Sulh, s.150-151; Önen, Feragat ve Kabul, s.31; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.20; Ansay, s.206-207; Arık, s.151; Feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.414-417.

⁴⁶⁵ Önen, Sulh, s.150; Ansay, s.206; Arık, s.151; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.20.

⁴⁶⁶ Önen, Sulh, s.150; Önen, Feragat ve Kabul, s.31-32.

⁴⁶⁷ Önen, Sulh, s.150.

⁴⁶⁸ Önen, Feragat ve Kabul, s.32, dn.22; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.21.

⁴⁶⁹ Kuru, s.3783.

olması gereken bir usul işlemidir⁴⁷⁰. Bu sebeple mahkeme, öncelikle yapılan sulhün usul hukuku kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığını araştırarak, usulüne uygun olarak yapılan bir sulhün varlığını görür ise sulh sebebiyle hüküm verilmesine yer olmadığına karar verecektir. İşte mahkemenin sulh üzerine vereceği bu karar, usul hukuku kurallarına aykırı olabilir. Bu sebeple de, yalnızca usul hükümlerine uyulmadığı gerekçesiyle temyizi mümkündür⁴⁷¹.

Bu görüş doğrultusunda, sulh üzerine verilen bütün mahkeme kararlarının, usul hukukuna dayanan temyiz sebeplerinden ötürü temyizi mümkündür. Usul hukukuna dayanan bu temyiz sebepleri ise, usul hukuku kurallarının yanlış uygulanması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Böyle bir aykırılığın olması halinde Yargıtay, mahkemenin sulh üzerine verdiği kararı bozacaktır⁴⁷². Bu aykırılık hallerine şu durumlar örnek olarak gösterilebilir: Mahkeme huzurunda yapılan sulhün tutanağa geçirildikten sonra taraflara imza ettirilmemesi gibi, sulh için kanunda öngörülen şekil şartlarından birine uygun şekilde yapılmamış olması, taraflarca davanın bir kısmında sulh olunmuş olmasına rağmen tamamı üzerinde sulh olunmuşçasına karar verilmesi, vekaletnamesinde özel yetki bulunmayan vekilin sulh beyanı neticesinde mahkemece buna yönelik olarak karar verilmesi hallerinde ya da yargılama giderleri bakımından temyiz kanun yolu mümkün bulunmaktadır⁴⁷³.

Ayrıca bu görüşe göre, mahkemece taraflar istemi üzerine, sulh sözleşmesine göre verilen kararın esasa ilişkin olması sebebiyle, hem usul hem de esas bakımından temyizi mümkündür. Buna göre taraflar, mahkemenin verdiği kararın sulh sözleşmesine aykırı olduğu gerekçesiyle temyiz kanun yoluna başvurabilme imkanları mevcuttur⁴⁷⁴.

Yargıtay'ın da bu görüş doğrultusunda hareket ederek, sulh ile sona eren dava üzerinde temyiz incelemesi yaptığı görülmektedir⁴⁷⁵. Yargıtay'ın bu şekilde bir temyiz

⁴⁷⁰ Kuru, s.3782; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516.

⁴⁷¹ Kuru, s.3782; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.611; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, Usul, s.828; Kabul açısından bkz. Ermenek, s.114-115.

⁴⁷² Kuru, s.3782.

⁴⁷³ Kuru, s.3631.

⁴⁷⁴ Kuru, s.3783.

⁴⁷⁵ Önen, Sulh, s.150; Önen, Feragat ve Kabul, s.33; Gürdoğan, Kesin Hüküm, s.20; 5. HD'nin 24.12.2014 T., 2014/20193 E., 2014/31383 K. sayılı kararı; "Bu itibarla taraflar arasında düzenlenen protokolün sulh sözleşmesi niteliğinde olup olmadığı belirlendikten sonra, mahkemece H.M.K'nun 315. maddesi uyarınca taraflardan sulh sözleşmesine göre karar verilmesini isteyip istemedikleri sorularak sonucuna göre hüküm kurulması gerektiği

incelemesi yapıyor olmasını eleştiren ve diğer görüşü benimseyen yazarlar, bu durumun temel nedeni olarak, sulhün davayı kendiliğinden sona erdirdiğinin benimsenemeyişini ve hakimın davadan elini çekmek için mutlaka bir karar verilmesi gerektiği düşüncesinin yattığı düşünmektedirler⁴⁷⁶.

Kanaatimizce de, mahkeme huzurunda yapılan sulh neticesinde verilen karar aleyhine olarak, yalnızca usul hukuku hükümlerine uygun karar verilip verilmediği açısından istinaf⁴⁷⁷ ve temyiz kanun yolu mümkün olmalıdır⁴⁷⁸. Zira çalışmamızda sıklıkla üzerinde durduğumuz üzere, mahkeme huzurunda yapılan sulh karma karakterli bir kurumdur. Maddi hukuk işlemi olmasının yanı sıra aynı zamanda bir usul işlemidir. Bu bakımdan, her ne kadar maddi hukuk işlemi oluşturan sulh sözleşmesi aleyhine kanun yolu mümkün olmasa da sulh üzerine verilen, bir tespit ve tevsik işlemi niteliğindeki mahkeme kararının, usul hukuku açısından kanun yolu denetimine konu olabilmesi önemli bir husustur. Ancak, bu denetim yalnızca usul hükümleri açısından

gözetilmeden davacı tarafın beyanı alınmadan davanın konusu kalmadığından bahisle karar verilmesine yer olmadığına dair hüküm kurulması, Doğru görülmemiştir.”; 3. HD’nin 4.11.2015 T., 2014/21029 E., 2015/17241 K. sayılı kararı; “Öte yandan, davalı vekilinin cevap dilekçesi ve yazılı beyanlarında belirttiği “...dava dilekçesinde sayılan eşyalardan 'beyaz eşyalar' başlıklı bölümde yer alan eşyalardan Beko çamaşır makinesi dışındaki eşyaların davalı tarafından satın alındığı, 'mutfak malzemeleri' başlıklı bölümde sayılan altın sarılı fincan takımının davacı tarafından arkadaşına hediye olarak götürüldüğü, bunun dışındaki tüm eşyaların davacı tarafın terk ettiği müşterek konutta bulunduğu, davet edildiği halde davacı tarafından teslim alınmadığı, davacı tarafın istediği zaman gelip alabileceği...” şeklindeki tek taraflı açıklamalarının ise HMK 313.maddesi anlamında uyumsuzluğu sona erdirebilecek nitelikte olmayıp sulh olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır. O halde, mahkemece, çeyiz eşyalarına ilişkin taraflar arasında uyumsuzluğu sonlandırabilecek nitelikte bir sulh bulunmadığı kabul edilerek toplanan delillere göre esasa dair bir karar vermek gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir”; 16. HD’nin 8.9.2015 T., 2014/22320 E., 2015/9947 K. sayılı kararı; “...Usul hukuku açısından derdest olan dava dosyasında taraflar arasında yapılan sulh anlaşması davanın taraflarını bağlarsa da sulhe katılmayan, esasen sulh anlaşmasından sonra fakat usul hukuku açısından davanın derdest olduğu dönemde davaya katılan H.. H..yi bağlamayacağı gibi H.. H.. açısından da davayı sona erdirmez. Hal böyle olunca; mahkemece katılan davacı H.. H..nin iddiaları yönünden araştırma yapılarak toplanan ve toplanacak tüm deliller birlikte değerlendirilmek suretiyle sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi isabetsiz olduğu gibi mahkemenin sulh tarihi itibarıyla davanın sona erdiği şeklindeki kabulüne göre de H.. H..nin talebi yönünden görevsizlik kararı verilmesi gerekirken reddine karar verilmesi dahi isabetsiz, katılan davacı H.. H.. vekilinin temyiz itirazları bu nedenlerle yerinde görüldüğünden kabulü ile hükmün BOZULMASINA”; 6. HD’nin 9.6.2015 T., 2014/8419 E., 2015/5709 K. sayılı kararı; “Bu itibarla, mahkemece, davacı alacaklı vekilinin Dairemizin bozma kararı sonrasında ibraz ettiği 12.04.2013 tarihli "ön anlaşma" başlıklı davalı ve davacı vekili arasında imzalanan protokolün, takibe konu borçla ilgisinin olup olmadığı, taraflar arasındaki borç ilişkisinin kabulü veya sulh anlaşması anlamına gelip gelmediği ve sonuçta da kısmen veya tamamen, borcu söndüren belge niteliğinde olup olmadığı değerlendirilerek, sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, bu anlaşma değerlendirilmeden yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru değildir.”

⁴⁷⁶ Önen, Sulh, s.150-151; Önen, Feragat ve Kabul, s.33.

⁴⁷⁷ Belirtmek gerekir ki, HUMK’ta yapılan değişikliklerle ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı ilk kanun yolu olarak istinaf yolu, karar düzeltme yolu ise kaldırılmış, istinaftan sonraki temyiz yolu yeniden düzenlenmiştir, 6100 sayılı HMK ile yapılan bu değişiklikler aynen benimsenmiştir. Ancak, Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihine kadar HUMK’taki temyize ilişkin hükümlerin uygulanmasına devam edilmektedir (Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.573-574).

⁴⁷⁸ Ancak belirtilmelidir ki, tarafların sulhe göre karar verilmesini istemeleri halinde, mahkeme sulh sözleşmesine göre karar vermek zorundadır. Bu halde esas hakkında verilmiş bir karar söz konusu olacağı için, gerek esas gerekse usul yönünden kararın temyizi mümkündür.

mümkün olabilmeli, maddi hukuk işleminin içeriğini oluşturan sulh sözleşmesi hakkında tarafların iradeleri göz ardı edilerek bir denetim yapılması ise söz konusu olmamalıdır.

B. Yargılamanın Yenilenmesi Kanun Yolu Bakımından

Mahkeme huzurunda yapılan sulh halinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidip gidemeyeceği konusunda da doktrinde başlıca iki görüş ortaya konulmuştur.

İlk görüş, sulh halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceğini ileri sürmektedir⁴⁷⁹. Zira sulh, bir taraf işlemidir ve maddi anlamda kesinliğe uygun nitelikte değildir. Oysa yargılamanın yenilenmesi, sadece maddi anlamda kesin hükmün bertaraf edilmesini sağlayan bir kanun yoludur. Bu yol ile bazı yargılama hatalarının ve eksikliklerinin giderilmesi mümkün olabilmektedir. Bu yüzden mahkeme huzurunda yapılan sulhler açısından yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulması mümkün değildir⁴⁸⁰.

Diğer bir görüş ise, ikili bir ayrım yapmaktadır. Bu görüşe göre, sulh halinde dava mahkemenin esas hakkındaki kararı ile değil, sulhün içeriğini oluşturan maddi hukuk işlemi ile sona ermektedir. Bu yüzden sulh sözleşmesine (maddi hukuk işlemine) karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesi mümkün değildir⁴⁸¹. Ancak her ne kadar yargılamanın yenilenmesi yolu mümkün olmasa da, şartları oluşmuşsa maddi hukuk işleminin iptali istenebilir⁴⁸².

Bu duruma karşılık, sulhün yapıldığı usul işlemi usul hukuku hükümlerine aykırılık olduğu halde mahkemece sulh neticesinde karar verilmiş, karar kesinleşmiş ve bu usule aykırılık Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m.445'te⁴⁸³ belirtilen hallerden birinin kapsamına girmekteyse, mahkemenin sulh neticesinde vermiş olduğu karar

⁴⁷⁹ Önen, Sulh, s.151; Feragat açısından aynı görüş için bkz. Akyol Aslan, s.418-419.

⁴⁸⁰ Önen, Sulh, s.151.

⁴⁸¹ Kuru, s.3638.

⁴⁸² Kuru, s.3639.

⁴⁸³ Bu görüş kapsamında, belirtilmelidir ki, Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlamasından sonra ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.375'te düzenlenen hallerden birisinin kapsamına girmesi halinde yargılamanın yenilenmesi yolu mümkün olabilecektir.

aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmektedir⁴⁸⁴. Zira bu halde, sulhün içeriğini oluşturan maddi hukuk işleminin değil, sulhün yapıldığı usul işleminin hatalı olması ve bu hatalı işlem doğrultusunda mahkemece verilen kararın hatalı olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, mahkemece yapılan usul hatası, ilgili maddede sayılan hallerden birisi kapsamına girebilecek derecede ağır ise yargılamanın yenilenmesi yolunun mümkün olması doğal karşılanmalıdır⁴⁸⁵.

Ayrıca bununla birlikte, sulh halinde mahkemece esas hakkında bir karar verilmemesi sebebiyle, mahkemenin esasa ilişkin kararlarına (hükümlere) ilişkin olan, m.445/8 hükmü dışındaki yargılamanın yenilenmesi sebepleri, sulh halinde söz konusu olmamaktadır. Bu kapsamda sulh halinde yalnızca m.445/8 hükmü nedeniyle yargılamanın yenilenmesi istenebilir. Böylece örneğin, tarafın vekili ya da kanuni temsilcisi olmayan bir kişi sulh beyanında bulunmuş ise, tarafın vekili vekaletnamesinde sulh yetkisi bulunmadığı halde sulh olmuşsa veya tarafın vasisi mahkemeden sulh için izin almadan sulh olmuşsa ve bu gibi durumlarda mahkemece verilen karar kesinleşmişse, m.445/8 hükmüne dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmesi mümkündür⁴⁸⁶.

Kanaatimizce, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile herhangi bir mahkeme kararına ihtiyaç duyulmadan dava kendiliğinden sona erdiği için, sulhün içeriğini oluşturan maddi hukuk işlemine karşı yargılamanın yenilenmesi davası açılması mümkün olmamalıdır. Ancak bahsedilen ikinci görüş çerçevesinde verilen örnekler göz önünde bulundurularak, sulh sebebiyle verilen karar aleyhine, yalnızca m.445/8 hükmüne dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmelidir⁴⁸⁷. Zira, mahkemenin sulhe dayanarak vereceği kararın, bu madde kapsamına girerek bir yargılamanın yenilenmesi davasına konu olabilme ihtimali oldukça yüksektir. Netice itibarıyla, söz konusu bentteki haller dışında sulh aleyhine yargılamanın yenilenmesi yolunun mümkün olamayacağını düşünmekteyiz.

⁴⁸⁴ Kuru, s.3639; Pekcanitez, Atalay ve Özkes ise ikili bir ayırım yapmadan, sulh ile sonuçlanan ve kesinleşen mahkeme kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yolunu mümkün görmektedir (s.921).

⁴⁸⁵ Kuru, s.3640.

⁴⁸⁶ Kuru, s.3640; Davayı kabul açısından aynı görüş için bkz. Ermenek, s.116.

⁴⁸⁷ Hukuk Muhakemeleri Kanunu açısından ise yalnızca m.375/1-c hükmü kapsamında yargılamanın yenilenmesi yolunun mümkün olabileceğini düşünmekteyiz.

V. SULHTEN DÖNÜLEMESİ

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, tarafların karşılıklı iradeleriyle meydana gelen bir sözleşme olduğundan mahkeme, sulh sonucunda bir karar vermemiş bile olsa, taraflardan birinin tek taraflı olarak sulhten dönebilmesi mümkün değildir⁴⁸⁸. Belirtilmedir ki, bu yapılan açıklamalar sulhun geçerli olarak meydana geldiği durumlar için söz konusu olmakta, sulhün geçerli olmaması halinde ise taraflardan her birinin sulhun geçersizliğini ileri sürerek beyanından dönebilme imkanının varlığı kabul edilmektedir⁴⁸⁹.

Karşılıklı edimleri içeren bir sözleşme olması sebebiyle, tarafların sulh sözleşmesinden dönebilmeleri doğaldır. Ancak mahkeme huzurunda yapılan sulh bakımından sulh sözleşmesinden dönme ve sulhü feshetme konusunda doktrinde farklı görüşler yer almaktadır⁴⁹⁰.

Buna göre sulhten dönülmesini ve sulhün feshini mümkün gören görüşlerden birisi, taraflardan birinin sulh sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde diğer tarafın belli şartlar dahilinde sulhten dönmesini ve sulhü feshetmesini mümkün görmektedir. Bu görüş kendi içerisinde, sulh ile sonuçlanan davanın nasıl etkileneceği konusunda, eski davanın derdest olmaya devam edeceğini düşünen yazarların yanı sıra⁴⁹¹, rücu ve feshin eski davaya herhangi bir etkisinin olmayacağını, bu davanın yapılmış olan mahkeme içi sulh ile sona ereceğini, rücu ve

⁴⁸⁸ Kuru, 3788; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516; Meriç, s.212; Ansay, s.208; Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım, Usul, s.430; Karlı, s.382; HGK'nun 15.12.1973 T., 1973/6-537 E., 1973/1201 K. sayılı kararı; "Sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleri ile bir sözleşmeye bağlamalarıdır. Bu mahiyeti itibariyle de icap ve kabul ile oluşan bir sözleşme niteliğini taşır. Sulhun sözleşme olması onun tek taraflı değil gene tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulabileceğinin kabulünü gerektirir. Şu husus da ayrıca belirtilmelidir ki sulhu bozmak isteği, şartlı veya şartsız olduğu veya oluştuğu sırada iradeyi kaldıran sebepler bulunduğu iddiası ayrı bir dava konusu olabilir. Olayda, tarafların sulh oldukları hakkında özel daire ile mahkeme arasında görüş ayrılığı yoktur. Az önce açıklanan hukuki esaslar uyarınca sulhtan tek taraflı olarak vazgeçilemeyeceği gibi, tarafların karşılıklı anlaşmaları ile bozulduğu yolunda da dosyada bir delil ve iddia mevcut değildir. Bu nedenlerle direnme kararı usul ve yasaya uygun bulunmaktadır; onanması gerekir."; 2. HD'nin 20.12.1979 T., 1979/9074 E., 1979/9334 K. sayılı kararı ise; "Sulh nitelikçe bir sözleşme olup iradeyi sakatlayan sebeplerin varlığı gerçekleşmedikçe dönülemez. Olayda taraflar sulh olmuşlardır. Dosyada irade bozukluğunu ispata yeterli delil gösterilmemiştir. Onun için taraflar duruşma arasındaki (sirasındaki olacak) sulh sözleşmeleri ile bağlıdır." (Kuru, s.3788).

⁴⁸⁹ Kuru, s.3789; Karlı, s.382.

⁴⁹⁰ Önen, Sulh, s.190.

⁴⁹¹ Önen, Sulh, s.190, dn.3'de anılan yazarlar.

fesih için yeni bir dava açılmasının gerekli olduğunu düşünen yazarları da kapsamaktadır⁴⁹².

Bir başka görüş, tarafların anlaşarak sulhten dönebileceklerini kabul etmektedir. Yine bu görüştekiler de, ilk görüşte olduğu gibi, bu istemin eski dava içinde görüleceği veya yeni bir rücu fesih davasıyla görülebileceği konusunda iki zıt görüşü kapsamaktadır⁴⁹³.

Bir görüşe göre ise, üçüncü bir ihtimal, sulhu yapan kişinin bizzat tarafın kendisinin değil, temsilcisinin olması halinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre, bu halde yapılan sulhün belirli bir süre için feshi saklı tutulabildiği, feshin hem mahkemeye veya hem mahkemeye hem de diğer tarafa bildirilmesi gerekli görülmektedir. Bu ihtimal aynı zamanda bir nevi şartlı sulh olarak da kabul edilmektedir⁴⁹⁴.

Doktrinde bir görüş de, gerek sulhten dönülmesi ya da sulhün feshin yoluyla gerekse tarafların anlaşması ile mahkeme huzurunda yapılan sulhün hiçbir şekilde ortadan kaldırılamayacağını, bunun mümkün olmadığını savunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, sulh taraflar arasında devamlı bir barışın sağlanmasını amaçlamakta, bu yüzden aksi davranışta bulunmak sulhün amacına aykırı düşmekte, sulh ile sonuçlanan davaların mahkemeyi sürekli olarak işgal etmelerine neden olabilmektedir. Bu yüzden Borçlar Kanunu'nda sözleşmeler için kabul edilen rücu ve fesih imkanlarının ve bunlardan doğan dava hakkının mahkeme huzurunda yapılan sulh açısından pratik bir öneminin bulunmadığını, çünkü burada zaten daha avantajlı olan cebri icra imkanına sahip olduğunu ileri sürmektedirler⁴⁹⁵. Türk Hukukunda da, mahkeme huzurunda yapılan sulhten dönülmesinin ve sulhün feshinin mümkün olmadığı görüşü hakimdir⁴⁹⁶.

Kanaatimizce, tarafların anlaşarak mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmesinden dönebilmeleri ya da sulh sözleşmesini feshedebilmeleri mümkün olmamalıdır. Zira, tarafların sulh olmasıyla mahkemenin herhangi bir kararına gerek

⁴⁹² Önen, Sulh, s.190, dn.4'de anılan yazarlar.

⁴⁹³ Önen, Sulh, s.191, dn.7 ile dn.8'de anılan yazarlar.

⁴⁹⁴ Önen, Sulh, s.191, dn.9'da anılan yazarlar.

⁴⁹⁵ Önen, Sulh, s.192, dn.15'de anılan yazarlar.

⁴⁹⁶ Önen, Sulh, s.193, dn.18'de anılan yazarlar; Tarafların mahkeme huzurunda yapmış oldukları sulh sözleşmesini karşılıklı olarak anlaşarak bozabilecekleri ya da değiştirebilecekleri yönündeki aksi görüş için bkz. Kuru, s.3793.

olmaksızın dava kendiliğinden sona ermektedir. Tarafların aralarında anlaşarak sulhten vazgeçmeleri, aralarındaki maddi hukuk ilişkisini yani sulh sözleşmesini etkileyebilir. Bunun dışında mahkeme huzurunda yapılan sulhün usuli sonuçlarına etkisi olamaz⁴⁹⁷. Ayrıca mahkeme huzurunda yapılan sulh, aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere icra kabiliyetini haizdir. Bu özelliği dolayısıyla, zaten taraflardan sulh ile ilgili yükümlülüğünü yerine getirmeyen taraf, icra yoluyla zorlanabilmektedir. Taraflar, ileride sulhün konusunu oluşturan mesele ile ilgili olarak yeni bir dava açma hakkına da sahiptirler⁴⁹⁸. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile irade fesadı ve gabin hallerinde sulhün iptaline de zaten açıkça olanak tanınmıştır. Açıklanan bu sebeplerle, sulh ile sonuçlanmış bir davayı derdest hale getirecek şekilde tarafların anlaşarak sulhten dönebilmeleri ya da sulhü feshedebilmeleri mümkün olmamalıdır.

VI. SULHÜN İPTALİ

A. Genel Olarak

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün, karma karakterli bir kurum olması sebebiyle gerek usul hukukuna ait gerekse maddi hukuka ait sebeplerle hükümsüzlüğü söz konusu olabilir⁴⁹⁹. Daha önce bahsettiğimiz üzere, mahkeme huzurunda yapılan sulh neticesinde verilen karar aleyhine olarak, yalnızca usul hükümlerine uygun karar verilip verilmediği açısından istinaf ve temiz kanun yoluna başvurmak mümkündür. Ancak taraf iradeleri göz ardı edilerek, maddi hukuk işlemi niteliğindeki sulh sözleşmesi aleyhine kanun yolu denetimi söz konusu değildir. Ancak bu durum, maddi hukuk işleminin tamamen hukuka uygunluk denetiminden muaf tutulacağı anlamına da gelmemektedir.

Hukuki niteliği gereği mahkeme huzurunda yapılan sulh sözleşmesinin, usul hukukunun yanı sıra maddi hukuk açısından da geçerli olarak yapılması gerekmektedir. Zira, tarafların irade beyanlarına hukuken sonuç bağlanabilmesi için bu irade beyanlarının geçerli bir şekilde ortaya çıkmış olması gerekmektedir. Bu sebeple, Türk Borçlar Kanunu'nun sözleşmelerle ilgili hükümleri burada da uygulama alanı

⁴⁹⁷ Önen, Sulh, s.194.

⁴⁹⁸ Önen, Sulh, s.193-194.

⁴⁹⁹ Önen, Sulh, s.172.

bulmaktadır⁵⁰⁰. Maddi hukuk işlemi açısından kanun yolunun mümkün olmaması, hiçbir şekilde maddi hukuk işlemine ilişkin hükümsüzlük hallerinin göz ardı edileceği anlamında da gelmemektedir. Bu kapsamda, mahkeme huzurunda yapılan sulhün, irade fesadı veya gabin hallerinde, Türk Borçlar Kanunu'nun ilgili hükümleri kapsamında, iptalinin mümkün olduğu kabul edilmektedir. Bu durum Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.315/2'de "*İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hallerinde sulhun iptali istenebilir.*" şeklinde de düzenleme altına alınmıştır.

Buna karşılık yukarıda da ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere, usul hukukuna ilişkin sebeplerden dolayı sulh sözleşmesinin iptali mümkün olmamakta, sulh üzerine verilen kararın kesinleşmemiş olması halinde usul hukuka dayanan sebeplerle istinaf ve temyiz kanun yoluna, verilen kararın kesinleşmiş olması halinde ise ancak m.445/8 hükmüne dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmektedir.

B. İrade Fesadı Halleri ve Gabin Sebebiyle Sulhün İptali

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün içeriğini oluşturan maddi hukuk işlemi açısından, tüm sözleşmelerde olduğu gibi, irade fesadı hallerinde ya da zor durumda kalan taraf için gabin teşkil ettiği hallerde, borçlar hukukundaki kurallar kapsamında, sulhün iptali mümkündür⁵⁰¹.

İrade fesadı halleri hata, hile ve ikrah olarak Türk Borçlar Kanunu m.30 vd. hükümlerinde düzenlenme altına alınmıştır. Sulh sözleşmesinin kurulabilmesi için tarafların irade açıklamalarının, bu irade fesadı hallerinden birinin konusu olmaması gerekmektedir⁵⁰². Ayrıca hata sebebiyle sulhün iptali de, mahkeme huzurunda yapılan sulh ya da mahkeme dışı sulh arasında bir fark gözetilmeden, genel olarak diğer sözleşmelerde olduğu gibidir. Bu bakımdan sulhün iptali için hatanın esaslı bir hata olması gerekmektedir⁵⁰³.

⁵⁰⁰ Önen, Sulh, s.173.

⁵⁰¹ Önen, Sulh, s.173; Karşlı, s.382; Kuru, s.3789; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, s.828; Ansay, s.203; Arık, s.151; Müderrisoğlu, s.100-102; Meriç, s.211.

⁵⁰² Selahattin Sulhi Tekinay ve Diğerleri, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 5. Bası, İstanbul, 1985, s.573.

⁵⁰³ Önen, Sulh, s.175; Tekinay ve Diğerleri, s.576; Ansay, s.203-204; Müderrisoğlu, s.101; M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000, s.81.

İrade fesadı hallerinin yanı sıra gabin halinde de mahkeme huzurunda yapılan sulhün iptali mümkündür. Gabin, Türk Borçlar Kanunu m.28’de düzenlenmiştir. Gabin iddiasının söz konusu olması durumunda tarafların karşılıklı fedakarlıkları incelenerek, sulh sözleşmesi neticesinde üstlenilen edimler arasında açık bir oransızlığın bulunup bulunmadığı tespit edilmelidir⁵⁰⁴.

C. Sulhün Hükümsüzlüğünün İleri Sürülmesi

İrade fesadı ve gabin halleri sebebiyle sulhün hükümsüzlüğünün ileri sürülme şekli konusunda, dava sonuçlanmadan ve dava sonuçlandıktan sonra şeklinde ikili bir ayırım ile incelemek gerekmektedir⁵⁰⁵.

Dava sona ermeden önce sulhün hükümsüzlüğü, yine o dava içerisinde görüşülmektedir. Böyle bir halde sabit olan hükümsüzlük bir ön sorun olarak incelenip ara karar ile belirtilerek yargılamaya devam edilir⁵⁰⁶. Bu bakımdan sulhün iptali için ayrıca bir dava açılması zorunlu değildir⁵⁰⁷. Yapılan sulh beyanı ile mahkeme kararına ihtiyaç duyulmaksızın davanın kesin olarak sonuçlandığı, bu sebeple bahsettiğimiz şekilde yargılamaya devam edilmesinin mümkün olmadığı akla gelmekte ise de, sulh beyanlarının mahkemeye bildirilmesi, tutanağa geçirilip okunarak taraflarca imza altına alınması gibi usul kesitlerinin varlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca kısmi sulh yapılması halinde, sulhun dışında kalan kısım üzerinde yargılama devam etmekte olduğu için kısmi sulhün hükümsüzlüğü, bu devam eden yargılama içerisinde de ileri sürülebilir⁵⁰⁸.

Dava sona erdikten sonra ise sulhün hükümsüzlüğü ayrı bir dava açılarak ileri sürülmektedir. Bu durumda ortada mahkemece verilmiş bir hüküm bulunmadığı için ve aynı zamanda yargılamanın yenilenmesi yoluna da gidilebilmesi mümkün olmadığı için, kesin hüküm niteliğindeki sulhün, irade fesadı halleri ya da gabin sebebiyle iptalinin istenebilmesi ayrı bir dava açılması yoluyla mümkün olmaktadır⁵⁰⁹. Yoksa bu haller,

⁵⁰⁴ Önen, Sulh, s.176.

⁵⁰⁵ Önen, Sulh, s.177-178.

⁵⁰⁶ Önen, Sulh, s.178.

⁵⁰⁷ Kuru, s.3791.

⁵⁰⁸ Önen, Sulh, s.178, dn.51.

⁵⁰⁹ Önen, Sulh, s.188; Meriç, s.211; Karşı, s.382.

kendiliğinden sona ermiş bir yargılamanın sona ermemiş sayılmasına yol açmamakta olup, sulhün iptaline yönelik mahkeme kararını gerektirmektedir⁵¹⁰.

Açılan bu yeni dava ise bir menfi tespit davası olarak nitelendirilebilir. Burada tespiti istenen şey ise hükümsüzlük nedeniyle taraflar arasında sulhün tekemmül etmemiş, dolayısıyla davanın sonuçlanmamış olduğudur. Kanaatimizce de, bu davanın bir menfi tespit davası niteliğini haiz bulunacağı söylenebilir⁵¹¹. Hükümsüzlük ve bu hükümsüzlük sebebiyle sulhün başarılı olmadığının tespitinden sonra eski davaya devam edilebilecektir. Çünkü ancak geçerli olarak yapılan sulh ile dava sona erebilir. Sulh hükümsüz ise ilgili dava da sona ermiş sayılmayacaktır. Bu sebeple, sulhün geçerli olmadığı mahkemece tespit edildikten sonra, yapılacak müracaat üzerine, tarafları davet etmek suretiyle eski davaya devam edilebilmelidir⁵¹². Sulhün hükümsüz olduğunun tespiti halinde taraflar yeniden sulh olmazlar ise, yargılamaya normal seyrinde devam edilir ve mahkemenin vereceği hükümle dava sona erdirilir⁵¹³.

Ayrıca sulhün hükümsüzlüğünün icra safhasında ileri sürülmesi halinde, icra organlarının bu hususu inceleyerek değerlendirmeleri mümkün olmadığından, hükümsüzlüğün icra organlarını da bağlayabilmesi için mahkemece hükümsüzlüğün tespit edilmesi gerekecektir. Bununla beraber icra safhasında sulhün hükümsüzlüğü açısından, İcra ve İflas Kanunu m.72’de öngörülen menfi tespit ve istirdat davalarının geçerli olabileceği düşünülmektedir⁵¹⁴.

D. Süre

İrade fesadı halleri ve gabin nedeniyle sulhün hükümsüzlüğünün aynı dava içerisinde ileri sürülemediği durumlarda, hangi süre içerisinde bu davanın açılabilmesine ilişkin usul kanunumuzda bir düzenleme yer almamaktadır. Türk Borçlar Kanunu’na göre irade fesadı hallerinde, hata veya hilenin öğrenildiği ya da

⁵¹⁰ Meriç, s.211.

⁵¹¹ Önen, Sulh, s.188-189.

⁵¹² Önen, Sulh, s.189; Davaya kaldığı yerden devam edileceği düşüncesi için feragat açısından bkz. Akyol Aslan, s.452; Kabul açısından bkz. Ermenek, s.148; Ayrıca bu hususta Meriç, kamu yararını ifade eden kesin hüküm kurumu ortadan kaldırdığı için, irade fesadı ve gabin sebebiyle sulhün hükümsüzlüğünü tespit ve iptal eden bir mahkeme kararı ile medeni yargılama hukukunun sulhe bağladığı neticelerin ortadan kalkacağını ve usuli talebin istenilmesi halinde yeniden yargılamaya konu edilebileceğini, ancak yargılamanın sona erdiği an itibarıyla kaldığı yerden devam ettirilmesinin söz konusu olmadığını düşünmektedir (Meriç, s.211).

⁵¹³ Önen, Sulh, s.189.

⁵¹⁴ Önen, Sulh, s.189.

korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde; gabin halinde ise, düşüncesizlik veya deneyimsizliğin öğrenildiği ya da zor durumda kalma halinin ortadan kalktığı tarihten başlayarak bir yıl ve her halde sözleşmenin kurulduğu tarihten başlayarak beş yıl içinde iptal söz konusu olabilir. Bu bağlamda, mahkeme huzurunda yapılan sulhün, iradı fesadı hallerine dayanılarak ya da gabin nedeniyle iptalinin istenebilmesi için de Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen süreler dikkate alınması gerekmektedir.

VII. SULH HALİNDE YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

Mahkeme huzurunda yapılan sulh halinde, çoğu zaman yargılama giderleri ikinci derecede önemli sayıldığından, taraflar esas üzerinde anlaşıp yargılama giderleri konusunda anlaşmamış olabilir. Bu bakımdan kanun koyucu tarafından, tarafları bu giderler yönünden de anlaşma yapmaya teşvik etme amacıyla, davanın sulh ile sonuçlanmış olması durumunda bazı yargılama giderlerinin indirimli olarak hesaplanmasına olanak tanınmıştır⁵¹⁵.

Taraflar yargılama giderlerini de dahil edecek şekilde davanın tamamını sulhün kapsamı içine alabilecekleri gibi, gider hususunu sulhün kapsamı dışında da bırakabilirler. Böyle bir halde mahkemece, bu davanın yalnızca yargılama giderlerine ilişkin bölüm incelenerek hükümle tespit edilmektedir. Aynı şekilde, genel yargılama giderleri dışında sulh dolayısıyla yapılan giderleri de diğer masraflarla birlikte sulhün kapsamı içine alabilecekleri gibi yalnız sulh giderlerini kapsam içine alıp genel yargılama giderleri hakkında mahkemece karar verilmesini de isteyebilirler⁵¹⁶.

Çalışmamızda, mahkeme huzurunda yapılan sulh halinde ortaya çıkan genel yargılama giderlerini, yargılama giderleri⁵¹⁷, vekalet ücreti ve harç ve giderler olmak üzere üç başlık altında inceleyeceğiz.

⁵¹⁵ Önen, Sulh, s.161; Bkz. karar ve ilam harcına ilişkin olarak Harçlar Kanunu m.22 ve vekalet ücretine ilişkin olarak Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.6.

⁵¹⁶ Önen, Sulh, s.161-162.

⁵¹⁷ Burada kastedilen, harç ve vekalet ücreti dışındaki giderleri kapsamına alan, dar anlamda yargılama giderleridir. Zira, Kanun'un 323. Maddesi kapsamında yargılama giderleri ifadesi, harç ve vekalet ücretinin de kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanılmaktadır.

A. Sulh Halinde Yargılama Giderleri

Sulh halinde taraflar, aynı zamanda fedakarlık oranlarıyla bağlı kalmaksızın diledikleri şekilde yargılama giderleri üzerinde de anlaşmaya varabilirler. Bu durumda mahkeme bu anlaşma ile bağlı olmaktadır ve anlaşmaya göre tarafların ödeyeceği giderleri kararında belirtecektir⁵¹⁸. Ancak yargılama giderlerine ilişkin olarak yapılan bu anlaşmanın iyi niyetle yapılmış olması ve devleti zarara uğratma amacını taşıması gerekmektedir. Örneğin, yapılan anlaşma sonucunda yargılama giderlerinin tamamı ya da önemli bir kısmı, ödeme gücünden yoksun olan ya da adli yardımdan faydalanan tarafa yükletilmemelidir⁵¹⁹.

Taraflar, sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hususundan söz etmemişlerse, mahkeme bu konuda da anlaşmaya varmaları için taraflara bir imkan tanıyacaktır. Tarafların yargılama giderleri üzerinde bir anlaşmaya varamamaları ya da bu konuda anlaşmaktan kaçınmaları halinde ise uyuşmazlık esastan sonuca ulaştırılmış olacak ancak yargılama giderleri üzerinde mahkemece karar verilmesi gerekecektir⁵²⁰.

⁵¹⁸ Önen, Sulh, s.162-163; Kuru, s.3765; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515; 8. HD'nin 26.10.2015 T., 2015/14259 E., 2015/19157 K. sayılı kararı; "Somut olayda, taraflar 05.12.2014 tarihli dilekçe ile, taşınmazın 1/15 hissinin davacı adına tescili karşısında yargılama gideri ve harçların davacı üzerinde bırakılması konularında sulh oldukları ve sulh ile kararlaştırılan hususlar doğrultusunda karar verilmesini talep ettikleri halde, Mahkemece dosya arasına alınan ve tarandığı şerh edilen bahsi geçen sözleşme gözönüne alınmadan yargılama gideri ve harç konularında karar verildiği anlaşılmıştır. Mahkemece, anılan sulh sözleşmesinin üzerinde durularak, tarafların sulh anlaşması ile harç ve yargılama giderleri konularında belirledikleri karşılıklı edimler hükmü altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi doğru görülmemiştir."; 22. HD'nin 24.11.2014 T., 2014/32468 E., 2014/33085 K. sayılı kararı; "Somut olayda davacı vekili, 21.07.2014 tarihli dilekçesi ile, asıl dava ve birleşen davada, davalı ile anlaşmalarını ve alacağı tahsil ettiklerini belirterek davadan vazgeçtiklerini beyan etmiştir. Mahkemece yapılan kimlik tespitinde davacı asilin davadan feragat ettiği vurgulanmış ve davanın feragat sebebi ile reddine karar verilmiştir. Ancak dosyaya sunulan karşılıklı protokol ve ibra başlıklı belgede 15.000,00 TL alacak ve 6.000,00 TL vekalet ücretinin davalı tarafından davacıya ödenmesi durumunda davacı tarafın davadan vazgeçeceği belirtilmiştir. Bu durumda mahkemece, anılan belgeye karşı taraflardan sorulmalı ve oluşacak sonuç doğrultusunda hüküm kurulmalıdır. Kabule göre de birleşen dava ve anılan davanın yargılama gideri ve bakiye gider avansı hakkında olumlu veya olumsuz bir hüküm kurulmamış olması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir."; 6. HD'nin 25.2.2014 T., 2014/931 E., 2014/2043K. sayılı kararı; "Mahkeme, taraflar sulha göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre, sulha göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir. Bu yasal düzenleme karşısında taraflar davaya konu dışında kalan hususları da sulhun kapsamına dahil edebilecekleri gibi mahkemece tarafların talepleri doğrultusunda sulha göre bir karar verilmesi zorunludur. Somut olayda taraflar yargılama gideri ve vekalet ücreti yanında 500 TL taşınma masrafı ve 3.600 TL bir yıllık kira bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlardır. Davalı sulh anlaşmasıyla kararlaştırılan hususların hüküm altına alınmasını istemiştir. Bu durumda mahkemece tarafların sulh anlaşmasıyla belirledikleri karşılıklı edimler hükmü altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi doğru değildir. Hüküm bu sebeple bozulmalıdır."

⁵¹⁹ Önen, Sulh, s.163.

⁵²⁰ Önen, Sulh, s.163; Kuru, s.3766; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515; 14. HD'nin 16.3.2015 T., 2015/383 E., 2015/2859 K. sayılı kararı; "Taraflar sulh olurken aynı zamanda yargılama giderleri hakkında da bir anlaşmaya varmışlarsa mahkeme tarafların anlaşmasına göre ödeyecekleri yargılama gideri ve vekalet ücretini kararında belirtir. Yargılama gideri ve vekalet ücretinden söz etmemişlerse mahkeme bu konuda bir anlaşmaya varmaları için taraflara

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.326 gereğince yargılama giderleri kural olarak, dava sonucunda aleyhine hüküm verilen tarafa yükletilmektedir. Ancak iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkemece tarafların haklılık oranları dikkate alınarak yargılama giderleri paylaştırılmaktadır. Bu hüküm dikkate alındığında, yargılama giderleri konusunda anlaşılammaması halinde, bu konuda mahkemece tarafların sulh sözleşmesindeki fedakarlıkları çerçevesinde bir karar verilecektir. Yani tarafların sulh sözleşmesindeki kısmi kabul ve feragat ettikleri miktarlar dikkate alınarak, taraflar arasında o oranda yargılama giderleri paylaştırılacaktır⁵²¹. Bu usul tarzı yukarıda bahsedilen hükme de uygun düşmektedir.

B. Sulh Halinde Karar ve İlam Harcı

Kanun koyucu tarafından sulhe teşvikin sağlanması amacıyla, harçlar yönünden bir indirim öngörülmüştür. Ancak Harçlar Kanunu'nda sayılan harçlardan yalnızca karar ve ilam harcına yönelik olarak m.22'de şartlı bir indirim hali söz konusu olmaktadır⁵²². Bu maddeye göre, yargılamanın ilk oturumunda sulh olunması halinde, karar ve ilam harcının üçte biri, daha sonra olunması halinde ise üçte ikisi alınacaktır.

Yargılama giderleri konusunda olduğu gibi harçlar konusunda da, tarafların harçlar hususunu sulhün kapsamı içerisine diledikleri şekilde alabilmeleri mümkündür. Tarafların sadece esas uyuşmazlık konusunda sulh olup yargılama giderleri konusunu mahkemece karar verilmek üzere bırakmaları halinde ise, yukarıda anlatıldığı üzere

imkan verir. Taraflar yargılama giderleri hakkında bir anlaşmaya varamazlarsa mahkeme yargılama gideri ve vekalet ücretini sulh anlaşmasındaki kabul ve feragat edilen miktarlar oranında hüküm altına alır. O halde mahkemece, öncelikle taraflara mahkeme dışında düzenledikleri sulh sözleşmesini ibraz etmeleri, sulh sözleşmesinde yargılama giderinden sorumlu olunacak miktar ve vekalet ücretiyle ilgili bir anlaşma bulunmuyor ise bu konuda anlaşmaları için taraflara uygun süre vermeli, tarafların verilen sürede bir anlaşmaya varamadıklarını mahkemeye bildirmeleri halinde sulh sözleşmesinde kabul ve feragat edilen miktarlar dikkate alınarak vekalet ücretine karar verilmesi gerekir. Mahkemece, belirtilen husus gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş, bu sebeple kararın bozulması gerekmiştir.”

⁵²¹ Önen, Sulh, s.164; Kuru, s.3766; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515.

⁵²² Önen, Sulh, s.167; Bu konuda Umar, bir Neuchatel kararında “Sulh ile sonuçlanan bir davada yargılama giderlerinin taraflar arasında bölüştürülmesi bakımından yargıcın mutlak denebilecek takdir yetkisi vardır.” denildiğini, ancak bizde HMK m.331/1 uyarınca hakimin tarafların haklılık oranında giderleri bölüştürmek zorunda olduğunu, bu zorunluluğun, sulh ile sonuçlanmış olan davanın uzunca bir süre daha görülmesine devam olunmasına neden olacağını düşünmektedir. Ayrıca tarafların kendi aralarında yargılama giderleri hususunda anlaşamamaları halinde, hakimin başlangıçtaki haklılık durumunu belirlemek için uğraşmak zorunda kalacağını, bunun belirlenmesine yetecek delillerin sunulmaması halinde, tarafların hiçbirini başlangıçta daha haklı sayamayacağını, ve sulh sözleşmesi ile belirlenmiş olan haklılık durumunu, davanın başındaki haklılık durumu saymak zorunda kalacağını, yani davacının talebi sulh sözleşmesinde yüzde kaç oranında karşılanmış ise, davacının davayı açarken o oranda haklı sayılacağı ve giderlerin de o kadarına hükmedileceğini belirtmektedir (Bilge Umar, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014, s.930-931).

yargılama giderleri için kabul edilen prensibe uygun olarak karar ve ilam harcının, taraflara, sulh sözleşmesindeki fedakarlıkları çerçevesinde yükletilmesi söz konusu olmaktadır⁵²³.

C. Sulh Halinde Vekalet Ücreti

Taraflardan birisinin ya da her ikisinin vekil vasıtasıyla takip ettiği davalarda, normal şartlarda, hüküm ile sonuçlanan davalarda olduğu gibi vekalet ücreti de davayı kaybeden taraftan alınmaktadır⁵²⁴. Vekalet ücreti konusunda, mahkemece, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nde yazılı miktardan azına ya da üç katından fazlasına hükmedilmesi mümkün değildir⁵²⁵.

Sulh halinde taraflar vekalet ücretini de diğer yargılama giderleriyle birlikte kararlaştırabilme özgürlüğüne sahiptirler. Bu durumda da mahkeme bu anlaşma ile bağlı olmaktadır ve anlaşmaya göre tarafların ödeyeceği vekalet ücretini kararında belirtecektir⁵²⁶. Ancak tarafların vekalet ücreti konusunda bir anlaşma yapmamış olmaları halinde, mahkemece, tarafların fedakarlık oranları çerçevesinde ve Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi göz önünde bulundurularak vekalet ücretine hükmedilecektir⁵²⁷.

Diğer bazı yargılama giderlerinde olduğu gibi vekalet ücreti konusunda da bazı hallerde bir indirim öngörülmüştür. Bu kapsamda, sulh sözleşmesi, ön inceleme tutanağı imzalanıncaya kadar yapılırsa, Tarife'de belirlenen ücretin yarısına, ön inceleme

⁵²³ Önen, Sulh, s.168; Kuru, s.3782; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515-516.

⁵²⁴ Önen, Sulh, s.169.

⁵²⁵ Bkz. Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.3; Avukatlık Kanunu m.169.

⁵²⁶ Dn. 142'deki 22. HD'nin 30.11.2015 T., 2015/31383 E., 2015/32625 K. sayılı kararın devamı; "06.08.2015 tarihli sulh metninde, taraflar arasında görülen derdest durumdaki davaların sulh nedeni ile sona ermelerinin sağlanacağı, yargılama gideri ve avukatlık ücretinin 29.04.2015 tarihli protokol hükümleri doğrultusunda hüküm altına alınacağı belirtilmiştir. 29.04.2015 tarihli protokolün dokuzuncu maddesinde ise, derdest durumda bulunan davalarda her türlü yargılama gideri ile her bir dava için, davanın sayı, miktar ve değerine bakılmaksızın protokolün imza tarihinde yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin ikinci kısmının ikinci bölümündeki Asliye Mahkemelerinde takip edilen davalar için öngörülen maktu vekalet ücretinin K. M'nce ödeneceğine karar verilmiştir. Taraflar sulh olurken yargılama giderleri hakkında da bir anlaşmaya varmışlarsa mahkeme buna göre tarafların ödeyecekleri yargılama gideri ve yargılama giderlerinden sayılan vekalet ücretini kararında belirtmelidir. Bu durumda, taraflar arasındaki anlaşma doğrultusunda davacı lehine 1.500,00 TL maktu vekalet ücretine hükmedilmesi gerekirken olumlu ya da olumsuz bir karar verilmemiş olması hatalıdır."

⁵²⁷ Önen, Sulh, s.170; Kuru, s.3766; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.515; 13. HD'nin 4.6.2009 T., 2009/1675 E., 2009/7719 K. sayılı kararı; "Somut olayda davacının avukat olarak takip ettiği icra dosyasında tarafların 37,500 YTL üzerinde anlaşarak sulh olduklarına, davacı avukat ile vekil edeni arasında yazılı bir ücret sözleşmesi de bulunmadığına göre, sulh olunan miktar üzerinden Avukatlık Kanunu'nun 164/4. maddesine göre, yine sulh olunan miktar üzerinden Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre hasma tahmili gereken ücretin belirlenerek, bunların toplamının davalılardan tahsiline karar verilmesi gerekir."

tutanağı imzalandıktan sonra yapılırsa, belirlenen ücretin tamamına hükmolunmaktadır⁵²⁸.

Böylece anlaşılmaktadır ki, tarafların vekalet ücreti konusunda bir anlaşma yapmamış olmaları halinde mahkeme, sulh sözleşmesinin ön inceleme tutanağının imzalanmasından önce mi ya da sonra mı yapıldığını dikkate alarak, tarafların fedakarlık oranları çerçevesinde vekalet ücretine hükmedecektir.

Ayrıca şunu da belirtelim, Avukatlık Kanunu m.165’de, sulh halinde vekalet ücretinin ödenmesi konusunda her iki tarafında da müteselsil borçlu sayılacağı düzenlenmiştir⁵²⁹. Ancak bu hüküm gereğince tarafların vekalet ücreti hakkında

⁵²⁸ Bkz. Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m.6.

⁵²⁹ Önen, Sulh, s.170; Kuru, s.3768; Müderrisoğlu, s.114; 13. HD’nin 18.2.2013 T., 2013/4299 E., 2013/3730 K. sayılı kararı; “...Avukatlık kanununun 165. maddesi uyarınca her iki tarafın avukatlık ücretinden birlikte sorumlu olabilmesi için tarafların anlaşması sonucunda dava veya takip konusu işin sonuçlandırılması zorunlu olup, bu anlaşmanın sulh veya başka biçimde olması gerekir. Davanın taraflarının aralarında yazılı bir sulh sözleşmesi veya başka biçimde yazılı anlaşma olmasa dahi, tarafların hal ve davranışları ile sulh veya anlaşmanın varlığının ispatı halinde Avukatlık Kanununun 165. maddesinin uygulanması gerektiği sonucuna varılması zorunludur. Dava konusu olayda, davalı işçinin ıslak imzasını taşıyan davadan feragate dair dilekçe, benzer dosyalarda sunulan feragat dilekçeleri ile aynı formatta olup aynı bilgisayarda yazılmış ve hepside davalı şirket vekili tarafından iş mahkemesine ibraz edilmiştir. Bu itibarla, feragatnamenin davalı şirketçe davalı işçiden alınarak iş mahkemesine sunulduğu ve bu bağlamda eldeki dosyanın davalıların kendi aralarında sulh oldukları anlaşılmaktadır. Öte yandan davalı işçinin diğer davalı şirkette tekrar işe başlayıp başlamamasının da olayda bir etkisi bulunmamaktadır. Hal böyle olunca her iki davalının da, avukatlık ücretleri bakımından davacılar karşı birlikte sorumlu olduklarının kabulü gereklidir. Mahkemece, değinilen bu yön gözetilerek ve her iki davalının da davacılar karşı birlikte sorumlu oldukları kabul edilmek suretiyle karar verilmesi gerekirken, davalı şirket hakkındaki davanın husumet yokluğundan reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırıdır, bozmayı gerektirir.”; 13. HD’nin 16.4.2012 T., 2012/8005 E., 2012/10315 K. sayılı kararı; “Davacı eldeki dava ile, davalı H. G. vekili sıfatıyla diğer davalıya karşı yürüttüğü davada, davalıların aralarında Sulh olmak suretiyle, davalı H.’nin davasından feragat ettiğini ancak kendisinin vekalet ücretinin ödenmediğini, davalıların Avukatlık Kanunu 165. maddesi gereğince müştereken ve müteselsilen sorumlu olduklarını belirterek vekalet ücretinin davalılardan tahsilini istemiştir. Davanın dayanağını teşkil eden Avukatlık Kanununun 165. maddesinde, "sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf, avukatlık ücretinin ödenmesi hususunda avukata karşı müteselsilen sorumludurlar." Hükmü mevcut olup, davanın sulh sonuçlanması halinde, avukat müvekkilinden aralarındaki ücret sözleşmesinde kararlaştırılan miktarın tamamını isteyebileceği gibi davada sulh olunan miktara göre karşı tarafa yükletilen vekalet ücretini de isteyebilir. (Bkz. HGK’nun 16.2.1994 T. 1993/13-810 E. 1994/60 K. sayılı kararı) Aynı sorumluluk, müvekkille sulh anlaşması yapan karşı taraf için de geçerlidir. Davacı az yukarıda değinilen her iki tür vekalet ücretinin, gerek müvekkilleri olan davalıdan, gerekse hasım taraf olan davalı S.’den müteselsilen tahsilini talep etmiş olduğuna göre, mahkemece her iki vekalet ücretine hükmedilmesi gerekirken sadece ücret sözleşmesine göre hesaplanan vekalet ücretine hükmedilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir.”; HGK’nun 16.2.1994 T., 1993/13-810 E., 1994/60 K. sayılı kararı; “Diğer taraftan henüz davası açılmayan bir alacakla ilgili olarak sulh olunması durumunda davada hasma tahmini gereken yargılama gideri niteliğinde bir ücret alacağının varlığından söz edilemez. Kaldı ki Avukatlık Yasası’nın 165. maddesi vekilin müvekkilinden olan ücret alacağının ödenmesinde bu ilişkinin dışında olan üçüncü bir kişinin müteselsil ödeme sorumluluğunu düzenleyen istisnai bir kuraldır. İstisna niteliğindeki kuralları ancak kapsam ve sınırları içinde kullanmak gerektiğinden anılan madde dava açılmadan sonuçlanan işlerde uygulanamaz. Bu nedenle davalı Kent-Koop’un 165. madde gereğince müteselsil sorumluluğu müvekkil diğer davalının açılıp sulh ile sonuçlanan 3 davadaki 2 no.lu bentte açıklanan yöntemle bulunacak ücret sorumluluğu ile sınırlıdır. Mahkemenin bu yönü de gözden kaçırarak henüz davası açılmayan miktar için tesbit ettiği ücret alacağının ödenmesinde de anılan davalıyı müteselsil sorumlu kabul ederek hüküm tesis etmesi usule ve yasaya aykırıdır...) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir... Tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dosyadaki tutanak ve kanıtlara, bozma kararında açıklanan gerektirici nedenlere göre, Hukuk

müteselsilen sorumlu tutulabilmeleri için, sulh ile davanın sona ermiş olması gerekmektedir. Boşanma davaları gibi sulh ile sonuçlanması mümkün olmayan davalarda, m.165'in uygulanması söz konusu olmamaktadır. Örneğin, boşanma davasında taraflar barışmış ve bu sebeple davacı davasından feragat etmiş bile olsa, davacı eşin vekili, vekalet ücreti alacağını yalnızca kendi müvekkili olan davacıdan isteyebilir, aynı zamanda davalı eşten isteyemez⁵³⁰. Ayrıca bu hüküm, tarafların dava dışında sulh olmaları halinde ya da dava dışında yapılan sulh nedeniyle davadan feragat edilmesi halinde de uygulanmaktadır⁵³¹.

Belirtilmelidir ki yapılan bu açıklamalar, yargılama giderleri kapsamında değerlendirilen vekalet ücretine ilişkin olup, müvekkilin vekiline ödemekle yükümlü olduğu vekalet ücretine etkili değildir. Zira dava, ön inceleme tutanağının imzalanmasından önce bile sulh ile sonuçlanmış olsa, taraflardan her birinin vekili, müvekkili olan taraftan aralarında kararlaştırılan vekalet ücretinin tamamını alacaktır⁵³².

Genel Kurulu'nca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasa aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.”; 4. HD'nin 20.12.1978 T., 1978/3672 E., 1978/14532 K. sayılı kararı; “Davacı avukatlar, müvekkilleri Lami ile onun hasmı arasında görülen davanın Sulh ile sonuçlandığını ileri sürerek Lami ile aralarındaki sözleşme gereğince ödenmesi gereken 6250 lira ile mahkemenin hasma tahmil edeceği 2500 ve icra takibi sonunda tahsili gereken 1875 liradaki toplam 10625 liranın 1136 Sayılı Kanunun 165. Maddesi gereğince davalılardan müştereken ve müteselsilen tahsiline karar verilmesini istemişlerdir, Davalı Lami ve hasmı arasındaki dava feragat sebebiyle reddedilmiş isede, gerçekte Lami hasmından haricen 60000 lira almak suretiyle sulh olmuş ve 2.6.1975 günlü sulhname ilede hasmı hakkındaki davadan feragat etmiştir. Sulh, dava edilenin bu kısmının davacı Lami'ye ödenmesi suretiyle yapılmıştır. Bu şekilde noterlikte tespit olunan sulhten sonra davacı Lami hakim önünde davasından vazgeçmiştir. O halde ortada bir sulh vardır ve bu sulhun gereği olarak Lami ile vekilleri arasında kararlaştırılan ücretin ödenmesi gerekir. Nitekim mahkemece de buna hükmedilmiştir. Ancak davacı avukatlarının 1136 Sayılı Kanunun 165. Maddesi gereğince müvekkilinden ve onun hasmından müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları ücretini istemesi mümkündür. Öte yandan 165. Madde de avukat ücretlerinin ödenmesinden söz edilmiştir. Bu nedenle avukat bu dava yüzünden elde edilmesi imkanı olan bütün ücretlerini isteyebilir. Bu ücretler avukatların müvekkilleri Lami ile aralarında yapılmış olan sözleşmeye göre belirlenecektir. Lami ile vekilleri arasındaki 10.3.1972 günlü sözleşmenin 5. Maddesi gereğince mahkeme ve icra dairelerince hükmedilecek ücretinde avukata ait olacağı anlaşılmaktadır. O halde davacı avukatlar bu esasa göre şayet mahkeme hükmetmemiş olsa idi mahkemenin hükmedeceği tazminatın ücretinide isteyebileceklerdir. Gerek 1136 Sayılı Avukatlık Kanunun 164. Maddesinin son fıkrası ve gerekse Lami ile avukatları arasında yapılmış olan sözleşmenin 5. Maddesi de bu görüş istikametindedir. Lami ile hasmı arasında yapılan 2.6.1975 günlü sulhname ise davacı avukatların sözleşme ile elde ettikleri hakları halele uğratmıştır. Bu nedenlerle sulh sonunda vekile ödenmesi gerekli iken ödenmeyen ücretten hem müvekkil ve hemde hasmı sorumlu olacağından Lami'nin avukatları ile yapmış olduğu sözleşme gereğince ödenmesi gereken ücret ile taraflar arasında sulh olmasa ve mahkeme sulh tutarında bir meblağa hükmetse idi Lami yararına ve miktarda avukatlık parasına hükmedecek idi ise bunların tutarından Lami'nin ve hasmının sorumlu tutulmamış olması ve sözleşme gereğince ödenmesi kararlaştırılan ücreti vekaletten yalnız Lami'nin sorumlu tutulması bozmayı gerektirir.” (ABD, 1979/4, s.56-57).

⁵³⁰ Kuru, s.3781.

⁵³¹ Kuru, s.3781.

⁵³² Önen, Sulh, s.169, dn.41; Kuru, s.3767; 4. HD'nin 13.9.1976 T., 1976/8766 E., 1976/7444 K. sayılı kararı şu şekildedir: “Davacı avukatı; müvekkilinin davalılardan (H) nin vekili olarak diğer davalı aleyhine dava açıp takip ettiğini sonradan davalının E.K.İ. müessesesiyle anlaşmış olduğunu ileri sürerek 6202 lira mahkeme gideri ve vekalet ücretinin her iki davalıdan alınmasını istemiştir. Yapılan yargılama sonunda; davacının davalılardan vekalet ücretinden 4415 lira 43 kuruş alacağı bulunduğu ilgili Zonguldak İş Mahkemesi dosyası ve feragatname ile sabit

VIII. SULHÜN İCRASI

İcra ve İflas Kanunu m.38 ile mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin icrası, ilamlarının icrası hakkındaki hükümlere tabi tutulmuştur. Bu madde ile mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin, bütünü bakımından değil yalnızca icra edilebilirlikleri açısından ilamlarla aynı hukuki rejime tabi tutulacağı düzenlenmiştir⁵³³. Zira ilam olma niteliğine sadece mahkeme kararları sahiptir. Maddede ise mahkeme huzurunda yapılan sulh ilam değil, ilam karakterinde, ilam benzeri bir belge olarak kabul edilmiştir⁵³⁴.

Kanun koyucunun böyle bir düzenleme yapmış olmasının temelinde ise usul ekonomisi ve takip ekonomisine uygun bir yol izleme düşüncesi yatmaktadır. Çünkü bu düzenleme ile taraflar mahkeme huzurunda sulh olduktan sonra ayrıca bir dava açmak zorunda kalmaksızın, doğrudan bu sulhun icrasını sağlayabileceklerdir⁵³⁵. Bu imkan ile tarafların, aralarındaki uyuşmazlığın mahkemenin bir kazai tasarrufuyla sonuçlanmasını

olduğundan faiziyle birlikte ve müteselsilen davalılardan alınarak davacıya ödenmesine, ayrıca 200 liranın da yalnız davalı (H) den alınarak faiziyle birlikte davacıya ödenmesine karar verildiğine ilişkindir... Önceden İş Mahkemesi'nde açılan davada 69 bin TL. maddi ve 40 bin TL. tutarında manevi tazminat istenmiş ise de; o mahkemece yanlar arasında düzenlenen 27.3.19972 günlü belgede 3597 TL. maddi, 2100 TL. manevi tazminat vermek suretiyle yanların sulh oldukları anlaşılmaktadır. Her ne kadar belgenin sonunda ve mahkemede yapılan duruşmadaki açıklamada davadan feragat edildiği belirtilmekte ise de; İş Mahkemesi'nde yapılan anlaşma gerçekte feragat veya kabul değildir, sulhdür. Bu itibarla 1136 Sayılı Yasanın 165. Veya 3499 Sayılı Yasanın 133. Maddelerinde açıklanan sulh gerçekleşmiş olduğundan anılan hükümler gereğince verilen karar doğrudur ve onanmalıdır.” (YKD, 1978/1, s.24-25); 13. HD'nin 14.5.1992 T., 1992/1626 E., 1992/4564 K. sayılı kararı; “Davacı, 7. Asliye Ticaret Mahkemesinin 1987/417 esasına kayıtlı davada müvekkili ile davalının anlaşarak aralarında sulh olduğunu ve bu nedenle 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 165/son fıkrası uyarınca ödenecek vekalet ücretinden davalının müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulması gerektiğini öne sürerek 8.675.000 TL. vekalet ücreti alacağının tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı anlaşmanın Sulh niteliğinde olmadığını; aksine bununla 4.000.00 TL. nah yakın alacaklarının kabul edildiğini savunmuş davanın reddini dilemiştir. Mahkemece Avukatlık yasasının 165. Maddesi anlamında Sulh Sözleşmesi bulunmadığı kabul edilmiş davanın reddine karar verilmiştir. Hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir. BK.nun 18. Maddesi uyarınca tarafların sözleşmede kullandıkları sözlere ve deyimlere bakılmaksızın onların gerçekte amaçladıkları hukuki sonuçlara göre olayı değerlendirmek ve yorumlamak gerekir. Sulh görülmekte olan bir davada tarafların icap ve kabulleriyle oluşan bir sözleşmedir. Bu sözleşme işe taraflar dava konusu uyuşmazlığa bir fedakarlık ve özveri göstererek son verirler. Genellikle, davacı talep sonucunun bir bölümünden feragat ederek ve davalıda davacının talep sonucunun kalan bölümünü kabul etmek suretiyle Sulh Sözleşmesi hukuken vücut bulur. En önemlisi bunun sonucunda uyuşmazlık ortadan kaldırılmış sayılır. Somut olaydaki 10.11.1988 günlü anlaşma az yukarda açıklanan esasları içeren bir sulh sözleşmesi niteliğinde olmadığı, Aksine banka alacağının tamamen kabulüne yönelik olduğunda duraksamaya yer olmayacak şekilde açıklama vardır. Farklı anlatımlar; alacaklı banka davasındaki talep sonucunun bir bölümünden feragat ettiğine ilişkin sözleşmede bir irade beyanında bulunmamıştır. O nedenle mahkemenin isabetli görüşünde belirtildiği gibi, uyuşmazlığa Avukatlık Yasasının 165. Maddesinin uygulanmasını dolayısıyla davalının Avukatlık parasından sorumluluğunu gerektirir bir Sulh anlaşmasının varlığından söz edilemeyeceğinin kabulünde zorunluluk vardır. O halde usule ve yasaya dosya içeriğine ve delillere uygun mahkeme kararı onanmalı, davacının tüm temyiz itirazlarının reddine karar verilmelidir.” (ABD, 1993/3, s.481-482).

⁵³³ Önen, Sulh, s.152; Tanrıver, İlamlı İcra, s.98; Tanrıver, Sulh, s.48; Ansay, s.206; Arık, s.148; Müderrisoğlu, s.110; O. Yılmaz, s.94; Bkz. dn 436'daki Bkz. 3. HD'nin 22.4.1999 T., 1999/3451 E., 1999/4087 K. sayılı kararı; “... Yukarıda sözüedilen şarta bağlı olmayan sulh, maddi anlamda kesin hüküm (HUMK. mad. 237) olup mahkeme ilamı gibi icra edilir (İİK. mad. 38)...”

⁵³⁴ Önen, Sulh, s.153.

⁵³⁵ Önen, Sulh, s.152; Tanrıver, İlamlı İcra, s.98; Tanrıver, Sulh, s.48; Özümücü, s.257.

beklemeleri yerine uyuşmazlığı sulh yoluyla sona erdirmeye teşvik edilmesi söz konusu olacaktır⁵³⁶.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün icraya elverişli bir belge haline gelebilmesi, sulhe ilişkin tutanağın taraflarca imzalanmasının ardından hakim ve zabıt katibi tarafından imzalanması ve mahkemece de uyuşmazlığın sulh ile sonuçlanmış olduğuna ilişkin tespit ve tevsik işleminin yerine getirilmesiyle mümkün olmaktadır. Bu şekilde mahkeme huzurunda yapılan sulh icra edilebilir hale gelmektedir⁵³⁷.

Gerekli asli ve şekli şartlara uygun bir şekilde yapılmış olan sulh hukuken geçerlilik kazanmış olsa bile, icrası mümkün olan bir belge niteliğinde bulunmayabilir. Bu bakımdan mahkeme huzurunda yapılan sulhler, ancak içerikleri itibarıyla cebri icraya elverişli ise icra edilebilir durumdadırlar. Sulhün içeriği yönünden icraya elverişli olması, sulhun konusunun bir edimin ifasına ilişkin olması durumunda söz konusu olmaktadır. Konunun bir edimin ifası ilişkin değil de, bir hukuki ilişkinin varlığını ya da yokluğunu tespit etmeye yönelik olması durumunda ise sulh, içeriği yönünden icraya elverişli olamamakla birlikte yargılama giderleri bakımından icraya elverişli bir belge niteliğinde olmaktadır⁵³⁸. Ayrıca icraya elverişli olabilmesi için sulhun konusunun belli ya da belirlenebilir olması da gerekmektedir⁵³⁹.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh tarafların her ikisine de birtakım edimler yüklemekte ise, bu durumda Türk Borçlar Kanunu m.97 hükmünün uygulanması söz konusu olmayacaktır. Zira bu maddenin öngördüğü anlamda, karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin varlığından bahsedilememektedir. Dolayısıyla özel hukuktaki karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde olduğu gibi, taraflardan birinin karşı taraftan ifayı talep edebilmesi için, öncelikle kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olmasına yönelik şart aranmayacaktır. Taraflardan her biri, birbirinden bağımsız olarak sulhün kendi lehine olan kısmının icrasını isteyebilir⁵⁴⁰.

⁵³⁶ Önen, Sulh, s.152-153; Tanrıver, İlamlı İcra, s.98; Tanrıver, Sulh, s.48.

⁵³⁷ Önen, Sulh, s.153; Tanrıver, İlamlı İcra, s.99; Tanrıver, Sulh, s.48; Uluhan, s.197.

⁵³⁸ Önen, Sulh, s.157; Tanrıver, İlamlı İcra, s.99; Tanrıver, Sulh, s.49; Karslı, s.382.

⁵³⁹ Önen, Sulh, s.157.

⁵⁴⁰ Önen, Sulh, s.157-158; Tanrıver, İlamlı İcra, s.99 Tanrıver, Sulh, s.49.

Sulhün birden çok kişinin katılımıyla yapılmış olması ve sulhe katılanlar arasında mecburi dava arkadaşlığı söz konusu ise, sulhün icrası yönünden de mecburi takip arkadaşlığı söz konusu olacaktır⁵⁴¹. İhtiyari dava arkadaşlığında ise böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Ayrıca kanuni temsilci tarafından yapılan sulhün icrasının da yine söz konusu kanuni temsilci tarafından yapılması gerekmekte, akdi temsilin söz konusu olması halinde ise mecburi olmamakla birlikte benzer şekilde hareket edilmesi mümkün kabul edilmektedir⁵⁴². Uyuşmazlık konusu dışında kalan hususlar sulhun kapsamına dahil edilmiş ise, sulhün icrai niteliği bu hususlar için de geçerli olmaktadır⁵⁴³.

Üçüncü kişilerin katılımıyla yapılan sulh, bu kişilerin lehine ya da aleyhine icra edilebilmektedir. Sulhe aktif olarak katılan üçüncü kişi, feri müdahil sıfatıyla, tarafla birlikte sulhün icrasını isteyebilme imkanına sahiptir. Sulhün feri müdahil için bağımsız nitelikte birtakım edimleri içermesi halinde ise, feri müdahil yalnızca bu edimlerin icrasını sağlayabilmek amacıyla tek başına sulhün icrasını isteyebilir⁵⁴⁴. Asli müdahale halinde ise iki ayrı dava ve iki ayrı sulh yapılması ihtimali söz konusudur. Asli müdahil, görülmekte olan ilk davanın taraflarına karşı ikinci bir dava açtıktan sonra görülmekte olan davanın tarafları sulh yaparak aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirirlerse, asli müdahilin bu sulhle bir ilgisi bulunmadığından icrasını talep edebilmesi mümkün değildir⁵⁴⁵. Asli müdahil, ancak kendi açmış olduğu ikinci davada, ilk davanın tarafları ile sulh olursa, bu sulhün icrasını talep hakkına sahip olacaktır.

Davaya ya da sulhün yapılmasına katılmamış olan üçüncü kişiler lehine birtakım edimlerin ifasının kararlaştırılmış olması halinde üçüncü kişi lehine sulh söz konusu olmaktadır. Lehdar durumundaki bu üçüncü kişinin sulhün icrası bakımından takip alacaklısı olup olamayacağı yönünde doktrinde iki görüş olarak tartışılmıştır. Bir görüşe göre, ancak taraf durumunda olan kişi takip alacaklısı olabileceği için bu üçüncü

⁵⁴¹ Önen, Sulh, s.155; Tanrıver, İlamlı İcra, s.99; Tanrıver, Sulh, s.49.

⁵⁴² Önen, Sulh, s.155.

⁵⁴³ Tanrıver, İlamlı İcra, s.100; Tanrıver, Sulh, s.49; Uluşan, s.197.

⁵⁴⁴ Önen, Sulh, s.155-156; Tanrıver, İlamlı İcra, s.100; Tanrıver, Sulh, s.49.

⁵⁴⁵ Tanrıver, İlamlı İcra, s.103; Tanrıver, Sulh, s.49-50.

kişinin takip alacaklı olmasına imkan bulunmamaktadır⁵⁴⁶. Diğer bir görüşe göre ise lehdar durumundaki bu üçüncü kişi aynı zamanda takip alacaklısıdır⁵⁴⁷.

Bu kapsamda, üçüncü kişiler lehine yapılan sözleşmelere ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu m.129'da genel bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre, üçüncü kişiler, tarafların amacına veya örf ve adete uygun düştüğü takdirde söz konusu edimin ifasını isteyebilirler. Kanaatimizce bu düzenleme, mahkeme huzurunda yapılan sulhler açısından da uygulanabilir niteliktedir⁵⁴⁸. Şöyle ki, üçüncü kişiye, borçluya karşı ifanın kendisine yapılmasını sağlamak üzere bir talep hakkı veren üçüncü kişi yararına tam sözleşmelerde, bu üçüncü kişi sulhün taraflarından bağımsız olarak edimlerin ifasını talep edebilmektedir⁵⁴⁹. Böyle bir durumda üçüncü kişinin sulhün icrasını da bağımsız olarak tek başına talep edebilmelidir. Ancak mahkeme huzurunda yapılan sulhte, üçüncü kişinin kendisi lehine öngörülen edimlerin ifasını talep edebileceğinin açıkça düzenlenmiş olması halinde bu durum söz konusu olabilecektir⁵⁵⁰. Buna karşılık, üçüncü kişiye sulhün taraflarından bağımsız olarak kendi lehine öngörülen edimlerin ifasını talep etme hakkı vermeyen üçüncü kişi yararına eksik sözleşmelerde bu maddenin uygulanması söz konusu olmamaktadır⁵⁵¹.

Kısmi sulhün söz konusu olması halinde, sulh olunan kısım açısından uyuşmazlık sona ermiş olacaktır. Bu durumda davanın tamamının sona ermesinin beklenmesine gerek olmaksızın sona eren kısma ilişkin sulhün icrası istenebilmektedir⁵⁵².

Daha önce de belirttiğimiz üzere kabul ve feragatten farklı olarak sulhün şarta bağlı olarak yapılabilmesi mümkündür. Ancak şarta bağlı sulhün icrası hususu tartışmalıdır. Buna göre şarta bağlı sulhün icra edilip edilemeyeceği konusunda doktrinde iki görüş ileri sürülmüştür.

⁵⁴⁶ Önen, Sulh, s.156.

⁵⁴⁷ Tanrıver, İlamlı İcra, s.102; Tanrıver, Sulh, s.51-52.

⁵⁴⁸ Tanrıver, İlamlı İcra, s.102; Tanrıver, Sulh, s.51-52; Aksi görüşte bkz. Önen, Sulh, s.156-157.

⁵⁴⁹ Tekinay ve diğerleri, s.291; Oğuzman ve Öz, s.792.

⁵⁵⁰ Tanrıver, İlamlı İcra, s.102-103; Tanrıver, Sulh, s.52.

⁵⁵¹ Tanrıver, İlamlı İcra, s.103; Tanrıver, Sulh, s.52; Tekinay ve diğerleri, s.292; Oğuzman ve Öz, s.792.

⁵⁵² Önen, Sulh, s.158; Tanrıver, İlamlı İcra, s.103; Tanrıver, Sulh, s.50.

İlk görüşe göre, şarta bağlı sulhün icrası mümkün değildir⁵⁵³. Bu görüşün temelinde, sulh halinde davanın doğrudan doğruya sulh ile değil de mahkemenin sulh üzerine vereceği kararla sona ereceği düşüncesi ve şarta bağlı hüküm verilemeyeceği kuralı yatmaktadır⁵⁵⁴.

Diğer görüşe göre ise, şarta bağlı sulhlerin de icrası mümkündür⁵⁵⁵. Buna göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile bir mahkeme kararına gerek kalmaksızın doğrudan davanın sona ereceği göz önünde bulundurulduğunda, mahkeme hükmünün değil de sulhün şarta bağlandığı, bu yüzden şarta bağlı hüküm verilemeyeceğine ilişkin kuralın ihlalinin söz konusu olmadığı düşünülmektedir⁵⁵⁶.

Kanaatimizce de, kabul ve feragatten farklı olarak sulhün şarta bağlı olarak yapılabilmesi mümkün olduğuna göre, bu sulhün icrasının da mümkün olabilmesi gerekmektedir. Zira, şarta bağlı sulhün icrasının mümkün olduğu kabul edilmediği takdirde, özellikle sulhün şarta bağlı olarak yapılabileceğine ilişkin düzenlemenin bir anlamı kalmayacaktır. Ayrıca, davayı sona erdiren işlemin mahkemenin vereceği hükmün olmaması, sona erdiren işlemin sulh olması nedeniyle, şarta bağlı hüküm verilemeyeceğine ilişkin kuralın ihlali de söz konusu bulunmamaktadır⁵⁵⁷.

Ancak, mahkeme huzurunda yapılan sulh, gerek bütünü gerek münferit edimler yönünden geciktirici şarta bağlanmış ise daha farklı bir durum söz konusu olmaktadır. Böyle bir halde bu tür bir sulhün icrası ancak şartın gerçekleşmesi anında istenebilecektir. Zira, geciktirici şarta bağlı hukuki işlem hüküm ve sonuçlarını ancak şartın gerçekleştiği anda doğurabilir⁵⁵⁸.

Son olarak belirtelim ki, mahkeme dışında yapılan sulhler icra edilebilirlikleri açısından ilam hükmünde kabul edilmediklerinden, bu sulhlerin icrasının sağlanabilmesi için, bir dava açılarak elde edilen ilamların takibe koyulması gerekmektedir⁵⁵⁹.

⁵⁵³ Kuru, s.3793; Kuru, Arslan ve Yılmaz, s.516; Karşı, s.382.

⁵⁵⁴ Tanrıver, İlamlı İcra, s.101; Tanrıver, Sulh, s.49.

⁵⁵⁵ Önen, Sulh, s.158-159; Tanrıver, İlamlı İcra, s.101; Tanrıver, Sulh, s.49-50; Ulsan, s.198.

⁵⁵⁶ Tanrıver, İlamlı İcra, s.101; Tanrıver, Sulh, s.50.

⁵⁵⁷ Aynı yönde görüşleri için bkz. Önen, Sulh, s.159; Tanrıver, İlamlı İcra, s.101; Tanrıver, Sulh, s.50.

⁵⁵⁸ Önen, Sulh, s.159; Tanrıver, İlamlı İcra, s.102; Tanrıver, Sulh, s.50.

⁵⁵⁹ Tanrıver, İlamlı İcra, s.103, dn.63; Tanrıver, Sulh, s.48, dn.60; Ansay, s.209.

SONUÇ

Davaya son veren taraf işlemlerinden biri olan sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların karşılık iradeleriyle aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yaptıkları sözleşmedir. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda ayrı bir kurum olarak düzenlenmemiş olan sulhun varlığı, uygulamada ve doktrinde tartışılmaksızın kabul edilmekteydi. Ancak sulh, yasal düzenlemeye 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile kavuşmuştur. Mahkeme huzurunda yapılabileceği gibi mahkeme dışında da yapılabilen sulhü, mahkeme dışında yapılması durumunda asıl olarak borçlar hukukunun kapsamında yer alması sebebiyle çalışmamıza dahil etmeden, mahkeme huzurunda yapılması hali ile sınırlı olmak üzere incelemeye çalışmış bulunmaktayız.

Çalışmamızın ilk bölümünde, kavram olarak sulhten bahsedilerek, hukuki niteliği ile özellikleri ve ayrıca sulhe teşvik kurumu incelenmiş, benzer kurumlarla karşılaştırılmıştır. Bu çerçevede, sulhte karşılıklı olarak fedakarlıkta bulunulmak suretiyle uyuşmazlığın sona erdirilmesi söz konusudur. İcap ve kabulden oluşan ve iki yanlı bir usul sözleşmesi olarak nitelendirilen mahkeme huzurunda yapılan sulh, şart ve etkilerini, hüküm ve sonuçlarını usul hukuku alanında ortaya çıkarmaktadır. Taraflar aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirebilme, dava konusu dışında kalan hususları sulhün kapsamı içerisine dahil edebilme özgürlüğüne sahiptir. Diğer davaya son veren taraf işlemleri olan feragat ve kabulden farklı olarak, sulhün şarta bağlı olarak yapılabilmesi de mümkündür.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün hukuki niteliği konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüş, mahkeme huzurunda yapılan sulhün usul hukukunun bir parçası olduğunu ve maddi hukuk kapsamında yer alan usul sözleşmesi ile arasında yalnızca bir isim benzerliği bulunduğunu, bu yüzden sulhün hukuki yapısı ile hüküm ve sonuçlarının, ait olduğu usul hukuku prensipleri çerçevesinde ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Diğer bir görüş ise sulhün, bir maddi hukuk sözleşmesi olduğu konusunda ısrar ederek, usul hukuku alanına ait olmasını kesin olarak reddetmiştir. Bizim de katıldığımız karma görüş ise, mahkeme huzurunda yapılan sulhün ne sadece bir usul işlemi ne de maddi hukuk sözleşmesi olduğunu, aksine her iki

hukuk dalına ait özellikleri aynı anda bünyesinde birleştiren karma karakterli bir kurum olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple kanaatimizce, hem usul hukukunun hem de maddi hukuk kurallarının birlikte uygulanması gerekmektedir. Doktrinde son bir görüş, mahkeme huzurunda yapılan sulhün hem bir maddi hukuk işlemi hem de usul hukuku işlemi olduğunu ancak bu işlemlerin birbirinden bağımsız olduğunu, aralarında Karma Teori savunucularının kabul ettiğinin aksine sıkı bir ilişki bulunmadığını ileri sürmüş, ancak pek fazla taraftar toplayamamıştır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun getirdiği en önemli yeniliklerden birisi olan ön inceleme aşamasında, hakime tarafları sulhe teşvik etme görevi verilmiştir. Ön inceleme duruşmasında hakim, gerekli görürse dava şartları ve ilk itirazlar hakkında karar verebilmek için tarafları dinler, daha sonra ise, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder, bundan sonra ise, tarafları sulhe teşvik etmektedir. Burada hakimin tarafları sulhe teşvik etmesi zorunluluk arz etmekte olup bu konuda herhangi bir takdir yetkisi söz konusu değildir. Esasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda da benzer şekilde hakime tarafları sulhe davet yetkisi verilmişti. Ancak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hükümde hakimin, davanın her aşamasında sulhe teşvik yetkisine sahip olması, ayrıca her davada değil yalnızca bu hükmün sonuç vereceğinin düşünüldüğü davalarda sulhe teşvik yetkisinin bulunması ve bu yetkinin zorunluluktan öte ihtiyari bir özellik taşıması, ön inceleme aşamasındaki sulhe teşvik ile aralarındaki farklılıkları oluşturmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, mahkeme huzurunda yapılan sulhün şekli ve hangi zaman dilimleri içerisinde yapılabileceği incelenmiştir. Sulhün geçerli olması için, tarafların davanın görüldüğü mahkeme huzurunda sulh olmak istediklerini sözlü olarak beyan etmeleri durumunda, mahkemece bu beyanların tutanağa geçirilmesi ve taraflara okunarak imzalatılması, sulhün yazılı olarak mahkemeye beyan edilmesi durumunda ise ilgili dilekçenin tutanağa eklenmesi, taraflara bu sulh sözleşmesinin okunması ve sonrasında taraflara imzalatılması, yine bu işlemlerin de tutanağa yazılması gerekmektedir. Ayrıca bir hukuki işlem için maddi hukukun adi yazılı/resmi şekil ya da resmi bir makamca düzenlenme/onaylanma gibi şartların arandığı hallerde,

usulüne uygun bir şekilde mahkeme huzurunda sulhe dair işlem yapılması ile söz konusu hukuki işlem, maddi hukukun aradığı şekil şartına uyulmuş gibi geçerli olmaktadır.

Sulh, davanın açılmasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar her zaman yapılabilmektedir. Hükmün verilmesinden sonra ancak kanun yoluna başvurulmasından önce de geçerli olarak yapılabilen sulh sonucunda gerekli kararı, hükmü veren mahkemenin mi yoksa Yargıtay'ın mı vereceği hususunda görüş ayrılığı yaşanmaktadır. Yargıtay, hükmün verilmesiyle yerel mahkemenin davadan elini çektiği, istisnai durumlar dışında kendi hükümlerini kendileri kaldıramayacağı için dosyanın Yargıtay'a gönderilmesi gerektiğini, Yargıtay'ın vereceği bozma kararından sonra sulh neticesinde gerekli kararın verilebileceğini düşünmektedir. Bizim de katıldığımız bir diğer görüş ise bu halde, mahkemeye verilecek sulh sözleşmesi üzerine, ek karar ile tarafların istemi doğrultusunda sulh sözleşmesine göre ya da karar verilmesine yer olmadığına karar vermesi durumunda, hem dosya Yargıtay'a gönderilerek Yüksek Mahkeme'de var olan yoğunluğun arttırılmayacağını, hem de zaman ve masraf bakımından önemli derecede tasarruf yapılabileceğini, böylece uyuşmazlık konusu yapılan davanın, en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının mümkün olabileceğini düşünmektedir. Ayrıca, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği m.57'de yer alan *“Hükmün kesinleşmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh halinde, hâkim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi sırf bu nedenlerle dosya istinaf veya temyiz incelemesine gönderilmez.”* hükmü kapsamında, bahsedildiği şekilde hareket edilmesinin ve ayrıca aynı çözüm tarzının kanun yoluna başvurulmasından sonra ancak dava dosyasının Yargıtay'a gönderilmesinden öncesi için de uygulanmasının daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

Dava dosyasının Yargıtay'a gönderilmesinden sonra sulh olunması durumunda ise davanın sulh nedeni ile sona erdiğinin tespiti yetkisi, hükmü veren ilk derece mahkemesine bırakılmakta, Yargıtay sulh nedeniyle karar vermeyip yalnızca hükmü bozmakla yetinmektedir.

Mahkeme dışında da yapılabilen sulh sözleşmesi, bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğu için usul hukuku ile doğrudan bir ilişkisi bulunmamakta ve dava

devam ederken yapılmış olsa bile yargılamayı kendiliğinden etkilememektedir. Mahkeme dışında yapılan sulhün, mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüştürülmesi ile devam etmekte olan yargılamanın etkilenmesi ise mümkün olabilmektedir. Bunun için tarafların mahkeme dışında yapmış oldukları sulh sözleşmesini mahkemeye vermeleri, mahkeme tarafından da sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiği ve ek niteliği taşıdığının tutanağa geçirilmesi ve bundan sonra bunun taraflara yüksek sesle okunup imza ettirilerek mahkeme huzurunda yapılan sulhe dönüştürülmesi gerekmektedir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, sulhün sadece serbestçe tasarruf edilebilecek davalarda mümkün olduğundan bahsedilerek, sulh ile davanın sona ermediği haller, sulh sözleşmesi yapabilecek kişiler incelenmiştir. Maddi hukuktaki irade özgürlüğünün usul hukuku alanındaki bir görünüş biçimi olan tasarruf ilkesi, sulhün de temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda sulh, ancak tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilmektedir. Çekişmesiz yargıya tabi olan hallerin yanı sıra, özellikle aile ve kişiler hukukuna ilişkin istisnai davalarda, tarafların dava konusu üzerinde tasarruf yetkisinin bulunmaması sebebiyle sulh olabilmeleri mümkün değildir. Boşanma davası, babalık davası, evliliğin butlanı ve velayet davaları bu davalardan birkaçıdır.

Mahkeme huzurunda sulh olabilecek kişiler, öncelikle ve doğal olarak taraflardır. Ancak bazı durumlarda sulh olabilme yetkisi davacı ya da davalı yerine onun kanuni ya da iradi temsilcisine ait olabilmektedir. Taraf vekilinin sulh olabilmesi için ise, vekaletnamesinde sulh olabileceğine dair özel yetkinin verilmiş olması zorunludur. Bu özel yetkiyi içeren bir vekaletname mahkemeye sunulmadıkça vekilin sulh beyanı geçersiz kabul edilecektir.

Çalışmamızın dördüncü ve son bölümünde ise, sulhün hüküm ve sonuçları, kesin hüküm oluşturup oluşturmayacağı, kanun yollarına gidilip gidilemeyeceği, iptali, icrası gibi hususlar incelenmiştir. Mahkeme huzurunda yapılan sulhün en önemli etkisi, mahkeme tarafından herhangi bir hüküm verilmesine gerek kalmaksızın, görülmekte olan davanın sona ermesini sağlamasıdır. Kanun'da mahkeme huzurunda yapılan sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı düzenlenme altına alınmıştır. Ancak doktrinde, buradaki kesin hüküm kavramının şekli anlamda mı yoksa maddi anlamda mı kesin

hüküm olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bazı yazarlar, sulhün maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını düşünürken bazıları, şekli anlamda kesin hükmün sonuçlarının ortaya çıkacağını düşünmektedir. Kanaatimizce mahkeme huzurunda yapılan sulh, maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde olmamakla birlikte, bu yönde sonuç doğurmaktadır. Zira, Kanun'da ilgili maddenin gerekçesinde, mahkeme huzurunda yapılan sulh ile o davaya konu olan uyuşmazlığın, kesin hükme benzer şekilde ortadan kaldırılmış olduğu ve o davanın tarafları arasında, o konuda aynı sebebe dayanan yeni bir davanın görülmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Burada bahsedilen, maddi anlamda kesin hükme ilişkin şartlardır. Ancak belirtmelidir ki sulhün şarta bağlı olarak yapılması halinde, dava sona ermekte ise de maddi anlamda kesin hükmün sonuçları ortaya çıkmayacaktır.

Mahkeme huzurunda sulh olunması halinde, tarafların olağan kanun yollarına gidip gidemeyeceği konusunda da doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüş, sulh aleyhine kanun yollarına gidilemeyeceğini savunmaktadır. Bizim de katıldığımız bir başka görüş ise, sulhün içeriğini oluşturan sulh sözleşmesine karşı kanun yoluna başvurma'nın mümkün olmadığını, ancak aynı zamanda sulhün bir usul işlemi olması nedeniyle, usul hukuku kurallarına uygunluğunun sağlanması açısından olağan kanun yoluna başvurulabileceği savunulmaktadır. Ayrıca Yargıtay'ın da bu görüş doğrultusunda kanun yolu incelemesi yaptığı görülmektedir.

Aynı görüş farklılığı yargılamanın yenilenmesi kanun yolu bakımından da ortaya konulmuştur. Sulh halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceğini ileri süren bir görüşün yanı sıra, örneğin, tarafın vekili ya da kanuni temsilcisi olmayan bir kişi sulh beyanında bulunmuş ise, tarafın vekili vekaletnamesinde sulh yetkisi bulunmadığı halde sulh olmuşsa veya tarafın vasisi mahkemeden sulh için izin almadan sulh olmuşsa ve bu gibi durumlarda mahkemece verilen karar kesinleşmişse, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m.445/8 hükmüne dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmesinin mümkün olduğunu savunan bizim de benimsediğimiz bir başka görüş ortaya konulmuştur.

Sulhün içeriğini oluşturan maddi hukuk işlemi açısından, tüm sözleşmelerde olduğu gibi, irade fesadı hallerinde ya da zor durumda kalan taraf için gabin teşkil ettiği

hallerde, borçlar hukukundaki kurallar kapsamında sulh iptal edilebilmektedir. Dava sona ermeden önce sulhün hükümsüzlüğü, yine o dava içerisinde görüşülmekte, sabit olan hükümsüzlük bir ön sorun olarak incelenip ara karar ile belirtilerek yargılamaya devam edilmektedir. Dava sona erdikten sonra ise sulhün, irade fesadı halleri ya da gabin sebebiyle iptalinin istenebilmesi ayrı bir dava açılması yoluyla mümkün olmaktadır.

Yargılama giderleri konusunda taraflar, fedakarlık oranlarıyla bağlı kalmaksızın istedikleri şekilde anlaşmaya varabilirler. Ancak anlaşılmamış olması ya da anlaşılammaması halinde, bu konuda mahkemece tarafların sulh sözleşmesindeki fedakarlıkları çerçevesinde bir karar verilecek, yani tarafların sulh sözleşmesindeki kısmi kabul ve feragat ettikleri miktarlar dikkate alınarak, taraflar arasında o oranda yargılama giderleri paylaşılacaktır.

İcra ve İflas Kanunu m.38 ile mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin icrası, ilamlarının icrası hakkındaki hükümlere tabi tutulmuştur. Böylece sulhler, bütünü bakımından değil yalnızca icra edilebilirlikleri açısından ilamlarla aynı hukuki rejime tabi tutulmakta, ilam benzeri bir belge olarak kabul edilmektedir.

Netice itibariyle, yapmış olduğumuz incelemeler kapsamında, ilk kez Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yasal bir zemine kavuşmuş olan sulhe yönelik olarak bir takım düzenlemelerin daha yapılması gerektiğini düşünmekteyiz. Özellikle hükmün verilmesinden sonra, ancak kanun yoluna başvurulmadan önce sulh olunması durumunda ve benzer şekilde hükme karşı kanun yoluna başvurulmasından sonra fakat dava dosyasının Yargıtay'a gönderilmesinden önce sulh olunması durumunda, nasıl hareket edileceği, gerekli kararın hükmü veren mahkeme tarafından mı yoksa Yargıtay tarafından mı verileceği hususları ile şarta bağlı olarak sulh yapılması halinde bu sulh anlaşmasına dayanarak mahkemenin esas hakkında bir karar vermesi mümkün olmayacağından bu hususun açık bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca diğer bir tartışmalı konu olan sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğuracağına ilişkin düzenlemede bahsi geçen kesinliğin, maddi anlamda bir kesinlik mi yoksa şekli anlamda bir kesinlik mi olduğunun belirtilmesi ve sulh halinde verilen karara karşı

kanun yolunun hangi şartlar altında mümkün olduğunun açık bir şekilde düzenleme altına alınmasının gerekli olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Alangoya, H. Yavuz, M. Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım. **Medeni Usul Hukuku Esasları**. Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 7. Baskı. İstanbul: Beta, 2009. (Usul)
- Alangoya, Yavuz, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım. **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler**. İstanbul Barosu Yayınları, 2006.
- Akyol Aslan, Leyla. **Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011.
- Akipek, Jale, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman. **Türk Medeni Hukuku Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**. Yenilenmiş 9. Bası. İstanbul: Beta Yayınevi, 2012.
- Ansay, Sabri Şakir. **Hukuk Yargılama Usulleri**. 7. Baskı. Ankara: AÜHFY, 1960.
- Atalı, Murat. **Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2007.
- Ayan, Serkan. **Evlilik Birliğinin Korunması**. Ankara: TBB Yayınları, 2004.
- Aybay, Aydın. **Müşterek Mülkiyette Taksim**. İstanbul, 1966.
- Baktır, Selma. **Aile Mahkemeleri**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2003.
- Bozkurt, Argun. **İş Yargılaması Usul Hukuku**. Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012.
- Demir, Şamil. **Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi**. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011.
- Dural, Mustafa ve Tufan Öğüz. **Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku**. Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 8. Bası. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2006.
- Dural, Mustafa, Tufan Öğüz ve Alper Gümüş. **Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2005.

- Ermenek, İbrahim. **Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2009
- Görgün, L. Şanal ve Mehmet Kodakoğlu. **Medeni Usul Hukuku**. 2. Bası. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012.
- Gözübüyük, Şeref ve Turgut Tan. **İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar**. Güncelleştirilmiş 5. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- Gürdoğan, Burhan. **Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı**. Ankara, 1960. (Kesin Hüküm)
- Helvacı, Serap. **Gerçek Kişiler**. İstanbul: Arkan, 2006.
- İnal, Nihat. **Örnek Dilekçe ve Kararlarla Açıklamalı Aile Mahkemeleri Davaları**. Ankara: Adalet Yayınevi, 2004.
- Kaçak, Nazif. **Açıklamalı-İçtihatlı Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet**. Ankara: Kartal Yayınevi, 2004.
- Karagülmez, Ali ve Sami Sezai Ural. **Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri**. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.
- Karşlı, Abdurrahim. **Medeni Muhakeme Hukuku**. Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı. İstanbul: Alternatif Düşünce Yayınevi, 2014.
- Köseoğlu, Bilal. **Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Bilimsel ve Yargısal Görüşler**. Ankara: Bilge Yayınevi, 2013.
- Kuru, Baki. **Hukuk Muhakemeleri Usulü**. Altıncı Baskı. Cilt.II. İstanbul, 2001. (Cilt II)
- Kuru, Baki. **Hukuk Muhakemeleri Usulü**. Altıncı Baskı. Cilt.III. İstanbul, 2001. (Cilt III)
- Kuru, Baki. **Hukuk Muhakemeleri Usulü**. Altıncı Baskı. Cilt.IV. İstanbul, 2001.
- Kuru, Baki. **Hukuk Muhakemeleri Usulü**. Altıncı Baskı. Cilt.VI. İstanbul, 2001. (Cilt VI)
- Kuru, Baki, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz. **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**. 25. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014.
- Kuru, Baki, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz. **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**. Gözden Geçirilmiş 23. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2009. (İcra-İflas)

- Meriç, Nedim. **Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011.
- Muşul, Timuçin. **Medeni Usul Hukuku**. 3. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.
- Müderrişoğlu, Feridun. **Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmesi ve İçtihatlar**. Ankara, 1974.
- Oğuzman, M. Kemal, ve M. Turgut Öz. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Bası. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000.
- Olgaç, Senai ve Haydar Köymen. **Kazai ve İlmi İçtihatlarla Türk İcra ve İflas Kanunu**. Yenilenmiş 2. Baskı. İstanbul: Hak Kitabevi, 1965.
- Önen, Ergun. **Medeni Yargılama Hukukunda Sulh**. Ankara: AÜHFY, 1972. (Sulh)
- Önen, Ergun. **Medeni Yargılama Hukuku**. Ankara: AÜHFY, 1979. (Medeni Yargılama Hukuku)
- Özekes, Muhammet. **Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale**. İstanbul: Alfa Basım, 1995.
- Özkaya-Ferendeci, Hamide Özden. **Kesin Hükmün Objektif Sınırları**. İstanbul: On İki Levha, 2009.
- Özmumcu, Seda. **Uzak Doğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış**. 3. Baskı. İstanbul: On İki Levha, 2013.
- Pekcanıtez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. **İcra ve İflas Hukuku**. 11. Bası. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013. (İcra)
- Pekcanıtez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. **Medeni Usul Hukuku**. 14. Bası. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013.
- Pekcanıtez, Hakan. **Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale**. Ankara: DEÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, 1992. (Fer'i Müdahale)
- Sarısözen, M. Serhat. **Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Işığında Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011.
- Serozan, Rona. **Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku**. 4. Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013.
- Şeker, Hilmi. **İlkeler Işığında Ön İnceleme Kurumu**. İstanbul Barosu Yayınları, 2012.

- Tanrıver, Süha. **İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 1996. (İlamlı İcra)
- Tanrıver, Süha. **Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı**. 2. Bası. Ankara: Adalet Yayınevi, 2007. (Derdestlik)
- Tanrıver, Süha. **Noterlik Açısından Vekalet**. Genişletilmiş Tümüyle Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2001. (**Vekalet**)
- Taşpınar Ayvaz, Sema. **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) Zaman Bakımından Uygulanması**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013.
- Tekinay, Selahattin Sulhi, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop. **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. 5. Bası. İstanbul, 1985.
- Tercan, Erdal. **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2001.
- Ulukapı, Ömer. **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**. Konya: Mimoza, 1991. (Dava Arkadaşlığı)
- Umar, Bilge. **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**. 2. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014.
- Üstündağ, Saim. **Medeni Yargılama Hukuku**. 6. Bası. İstanbul, 1997.
- Yılmaz, Ejder. **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012. (Şerh)
- Yılmaz, Ejder. **Hukuk Sözlüğü**. Yenilenmiş 10. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011. (Hukuk Sözlüğü)
- Yılmaz, Zekeriya. **6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.

Makaleler

- Akcan, Recep. “Hukuk Muhakemelerinde Hukuki Yardım(İstinabe) ve Naip Tayini (Atanması)”. **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2003, ss.3-79.
- Ansary, Sabri Şakir. “Sulh”. **AÜHFD**. 1944/1-2, ss.200-209.
- Ansary, Sabri Şakir. “Asli Müdahale”. **AÜHFD**. 1950/3-4, ss.632-635.
- Aras, Bahattin. “Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü”. **ABD**. 2007/2, ss.158-178.
- Arık, Kemal Fikret. “Mahkeme Önünde Sulh”. **AÜSBFD**. 1954/9-1, ss.141-157.
- Baskan, Esra. “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İş Davalarındaki Yargılama Usulüne Etkisi”. **TAAD**. Yıl.4, Sayı.12, Ocak 2013, ss.315-341.
- Birben, Erhan ve Sezgi Öktem. “İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi”. **Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan II**. İstanbul: Beta, 2001, ss.1076-1143.
- Bloomeyer, Arwed. “Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları”. İrfan Yazman (çev.). **AÜHFD**. 1968/25-3, ss.225-238.
- Deliduman, Seyithan. “Tüzel Kişilerin Davada Temsili”. **Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi Cumhuriyet 75. Yıl Armağanı**. 2001, ss.176-187.
- Ercan, İbrahim. “Aile Mahkemesinde Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümlemesi”. **Prof. Dr. Yavuz Alangoya için Armağan**. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, ss.63-101.
- Ercan, İbrahim. “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”. **Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan**. Cilt.1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, ss.721-748.
- Ermenek, İbrahim. “Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme”. **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. Cilt.2, Sayı.1, 2011, ss.139-175. (Ön İnceleme)
- Göksu, Mustafa. “Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmi Sulh Önerileri”. **TBB Dergisi**. 2014/6, ss.277-314.
- Gürdoğan, Burhan. “Boşanma Davalarına İlişkin Usul Hükümleri”. **Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975**. Cilt.II, Ankara: AUHFY, 1977, ss.205-218.

- Ildır, Gülgün. “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü ve Hak Arama Özgürlüğü”. **75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**. Ankara: TBB, 2004, ss.385-401.
- Kar, Bektaş. “İş Yargılamasına Hakim Olan İlkeler”. **DEÜHFD**. Cilt.15, Özel S., 2013, ss.869-882.
- Kılıçoğlu, Ahmet. “Boşanmayla İlgili Olarak Medeni Kanunumuzda Yapılan Son Değişiklikler”. **ABD**. 1998/3, ss.383-401.
- Koç, Evren. “İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi”. **Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan**. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004, ss.177-197.
- Köymen, Süleyman Reşat. “Hukuk Davalarında Üçüncü Şahsın Davaya Müdahalesi”. **ABD**. 1954/2, ss.138-139.
- Kurtoğlu, Serda. “Keşif Mahallinde Yapılan Sulhtan Vazgeçilebilir mi”. **ABD**. 1958/5, ss.254-258.
- Önen, Ergun. “Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez”. **ABD**. 1976/1, ss.26-39. (Feragat ve Kabul)
- Özbay, İbrahim. “Avukatlık hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Tutanağının İlam Niteliği”. **AÜEHFD**. Cilt.VIII, Sayı.3-4, 2004, ss.387-418.
- Özbek, Mustafa. “Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesine Göre Arabuluculuk”. **ABD**. 2001/3, ss.113-139.
- Postacıoğlu, İlhan. “Umumi Vekaletin Kapsamı”. **İHFM**. Cilt.37, Sayı.1-4, 1971, ss.351-355.
- Sarisözen, İsmet. “İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü Konusunda Karşılaştırmalı bir İnceleme”. **Prof. Dr. Akif Erginay’a 65. Yaş Armağanı**. Ankara: AÜHFY, 1981, ss.201-250.
- Sarisözen, M. Serhat. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Medeni Usul Hukukumuzda Getirdiği Yeni Düzenlemeler”. **TBB Dergisi**. 2011/96, ss.331-382. (Yeni Düzenlemeler)
- Soner, Lütfü Fikri. “Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar”. **ABD**. 1977/3, ss.439-448.
- Şahlanan, Fevzi. “İş Yargılaması”. **İÜHFM**. Cilt.XLII, Sayı.1-4, 1976, ss.377-421.
- Tanrıver, Süha. “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler”. **TBB Dergisi**. 2012/99, ss.15-34. (6100 S.)

- Tanrıver, Süha. “Aile Mahkemelerinin Oluşturulması Üzerine Bazı Düşünceler”. **Makalelerim I**. Ankara: Asil Yayın, 2005, ss.89-95.
- Tanrıver, Süha. “Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu”. **Makalelerim I**. Ankara: Asil Yayın, 2005, ss.81-87. (Şarta Bağlı Hüküm)
- Tanrıver, Süha. “Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler”. **Makalelerim I**. Ankara: Asil Yayın, 2005, ss.35-52. (Sulh)
- Tanrıver, Süha. “Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller”. **Makalelerim I**. Ankara: Asil Yayın, 2005, ss.59-70. (Kabul)
- Tanrıver, Süha. “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”. **Makalelerim II**. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, ss.3-31. (Arabuluculuk)
- Tanrıver, Süha. “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Bir Bakış”. **Makalelerim II**. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, ss.67-94. (Arabuluculuk II)
- Topuz, Gökçen ve Seçkin Topuz. “Miras Ortaklığında Mirasçıların Dava Arkadaşlığı”. **ABD**, 2008/3, ss.60-67.
- Ulukapı, Ömer. “Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4667 Sayılı Kanunla Getirilen ‘İlam Niteliğindeki Belge’ Üzerine İnceleme”. **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2003, ss.447-560.
- Ulukapı, Ömer. “Medeni Usul Hukukunda Derdestlik ve Sonuçları”. **Yargıtay Dergisi**. 1995/4, ss.395-445. (Derdestlik)
- Uluslan, İlhan. “Maddi Hukuk ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi”. **İÜMHAD**. 1971/5-7, ss.149-203.
- Yıldırım, Kamil. “İhtilafların Mahkeme Dışı Usullerle Çözülmesi Hakkında”. **Prof. Dr. Yavuz Alangoya için Armağan**. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, ss.337-360.
- Yılmaz, Ejder. “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri”. **ABD**. 2011/2, ss.213-253. (HMK)
- Yılmaz, Ejder. “Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri”. **AÜHFD**. 1972/1-2, ss.255-287. (Savcıların Görevleri)
- Yılmaz, Ejder. “Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi”. **75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**. Ankara: TBB, 2004, ss.843-856. (Uzlaşma)
- Yılmaz, Orhan. “Taşınmaz Mallara İlişkin Davalarda Sulh”. **Yargıtay Dergisi**. 1976/3, ss.89-99. (O. Yılmaz)

İnternet Kaynakları

Manav Özdemir, Eda. “İş Mahkemelerinin İşleyişi ve Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Alternatif Çözüm Yöntemleri”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2015/4, ss.185-221. <http://www.calismatoplum.org/sayi47/manav.pdf> (20 Temmuz 2016).

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<http://www.kazanci.com>

